

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ПРЕЗИДЕНТІ ЖАНЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚСТАННЫҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР ИНСТИТУТЫ

**«ЖАҢА ГЕОСАЯСИ ЖАҒДАЙДАҒЫ
ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ҮНТҮМАҚТАСТЫҒЫ:
СЫН-ҚАТЕРЛЕРІ МЕН КЕЛЕШЕГІ»**

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

**«ЦЕНТРАЛЬНОАЗИАТСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО
В НОВЫХ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ:
ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ»**

МЕЖДУНАРОДНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

**«THE COOPERATION OF CENTRAL ASIA IN
THE NEW GEOPOLITICAL ENVIRONMENT:
CHALLENGES AND OPPORTUNITIES»**

THE INTERNATIONAL CONFERENCE

Астана
2022

ӘОЖ 327 (5)
КБЖ 66.4 (5)
Ж 28

*Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы
Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институтының
Ғылыми кеңесі баспаға ұсынған*

Ж 28 «Жаңа геосаяси жағдайдағы Орталық Азия ынтымақтастығы: сын-қатерлері мен келешегі». Халықаралық конференция материалдарының жинағы. – Астана: ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ, 2022. – 352 б.

ISBN 978-601-80917-1-1

Басылымда ҚР Президенті жанындағы Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институтының ұйымдастыруымен өткен «Жаңа геосаяси жағдайдағы Орталық Азия ынтымақтастығы: сын-қатерлері мен келешегі» атты халықаралық конференция материалдары жарияланған. Жинаққа конференцияға қатысушылардың Орталық Азия елдері арасындағы ынтымақтастықты одан әрі дамытудың өзекті мәселелеріне, оның ішінде сауда және көлік коммуникацияларын дамытудағы, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі тиімді байланыс тетіктерін анықтауға, сондай-ақ жаһандық сын-қатерлерді шешуге ортақ көзқарасты әзірлеуге арналған ой-түйіндері топтастырылды.

Жинақ халықаралық қатынастар саласының мамандарына, саясаттанушыларға, мемлекеттік қызметкерлерге, сонымен қатар сарапшылар мен оқырмандардың кең аудиториясына арналған.

В издании опубликованы материалы международной конференции «Центральноазиатское сотрудничество в новых геополитических условиях: вызовы и перспективы», организованной Казахстанским институтом стратегических исследований при Президенте РК. В сборнике собраны тезисы участников конференции, посвященные актуальным вопросам дальнейшего развития сотрудничества между странами Центральной Азии, в том числе определению эффективных точек соприкосновения в сфере развития торговли и транспортных коммуникаций, обеспечения продовольственной безопасности, а также выработки общего подхода к решению глобальных вызовов.

Сборник предназначен для специалистов в области международных отношений, политологов, госслужащих, а также для широкой аудитории экспертов и читателей.

The materials of the international conference «Central Asian Cooperation in the New Geopolitical Conditions: Challenges and Prospects» organized by the Kazakhstan Institute for Strategic Studies under the President of Kazakhstan were published in the publication. The book contains abstracts of the conference participants devoted to the topical issues of further development of cooperation between the countries of Central Asia, including the identification of effective points of contact in the development of trade and transport communications, food security, as well as the development of a common approach to the global challenges.

The collection is intended for experts in regional studies, political scientists, civil servants, as well as for a wide audience of experts and readers.

ӘОЖ 327 (5)
КБЖ 66.4 (5)

ISBN 978-601-80917-1-1

© ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ, 2022

МАЗМҰНЫ

АЛҒЫСӨЗ	4
КІРІСПЕ СӨЗ	6
Ерлан ҚАРИН	6
Наталья ГЕРМАН	9
КОНФЕРЕНЦИЯҒА ҚАТЫСУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕГЕН СӨЗДЕРІ	12
Еркін ТҰҚЫМОВ	12
Рустам АСИЗБАЕВ	17
Хайриддин УСМОНЗОДА	21
Бобур УСМАНОВ	28
Анвар НАСИРОВ	35
Ерлан ҚҰБАШЕВ	41
Досым САТПАЕВ	48
Әлихан АБАҚАНОВ	55
Эмиль ДЖУРАЕВ	62
Бахтиёр ХОЛИКОВ	67
Сұлтан ӘКІМБЕКОВ	71
Марат АИТОВ	74
Довлетмурад МАМЕДОВ	79
Шерали РИЗОЁН	84
Тимур РАХИМОВ	89
Айдай ТЕМИКЕЕВА	95
Рустам МАХМУДОВ	98
Әсел ӘБЕН	103
ФОТОМАТЕРИАЛДАР	315

АЛҒЫСӨЗ

2022 жылғы 29-30 маусымда Нұр-Сұлтан қаласында Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институты Конрад Аденауэр атындағы Қордың Қазақстан Республикасындағы өкілдігінің қолдауымен «Жаңа геосаяси жағдайдағы Орталық Азия ынтымақтастығы: сын-қатерлері мен келешегі» атты халықаралық конференция өткізді.

Аталған конференция өңір елдері кооперациясын одан әрі дамытудың өзекті мәселелеріне, оның ішінде сауда мен көлік коммуникацияларын дамыту, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласында тиімді түйісу нүктелерін айқындауға, сондай-ақ жаһандық сын-қатерлерді шешудің ортақ тәсілін тұжырымдауға арналды.

Конференция барысында баяндамашылар тәуелсіздік алған 30 жыл ішінде аймақ елдері арасында сенім мен өзара құрмет атмосферасы қалыптасқанын, оның негізінде ортақ мәселелерді бірлесіп шешуге және серіктестіктің жаңа жолдарын табуға атсалысып жатқанын атап өтті.

Конференцияның күн тәртібінде сондай-ақ жаңа геосаяси және геэкономикалық сын-қатерлер мен жаһандық проблемалар жағдайында тиімді өзара әрекеттестік мәселелері қамтылды. Халықтарды мәдени өзара байыту, Орталық Азияның жағымды бейбіт ұстанымының қажеттілігін ескере отырып, өңір азаматтарының, сондай-ақ шетелдік туристердің еркін жүріп-тұруы үшін жағдай жасау тәсілдері ұсынылды.

Орталық Азияның Стратегиялық зерттеулер институттары директорларының жеке жұмыс отырысы барысында Орталық Азия мемлекеттері басшыларының 2022 жылдың 21 шілдесінде Шолпан-Ата қаласында (Қырғызстан) өткен консультациялық кездесуінің күн тәртібіне Ұсынымдар әзірленді.

Ұсынымдардың негізгі тезисі Орталық Азия елдерінің су саясаты, қоршаған ортаны қорғау, ауыл шаруашылығы кооперациясын, сондай-ақ ғылыми және мәдени өзара іс-қимыл саласындағы ынтымақтастығын одан әрі дамыту болып табылады. Тиімді басқару шешімдерін қабылдау үшін фактологиялық және зерттеу базасын қамтамасыз етуге бағытталған ғылыми-сарапшылық ынтымақтастықты дамытуға көп көңіл бөлінді.

Халықаралық конференцияға Қырғыз Республикасының Ұлттық стратегиялық зерттеулер институтының, Тәжікстан Республикасы Президентінің жанындағы Стратегиялық зерттеулер орталығының, Өзбекстан Республикасы Президентінің жанындағы стратегиялық және өңіраралық зерттеулер институтының, Орталық Азия Халықаралық институтының, Түрікменстан СИМ Халықаралық қатынастар университетінің Стратегиялық зерттеулер орталығының басшылары мен сарапшылары, сондай-ақ өңір елдерінің түрлі талдамалық құрылымдары мен ҰЕҰ сарапшылары қатысты.

Конференцияның жұмысы жетекші қазақстандық және орталықазиялық БАҚ-та кеңінен жарияланып, халықаралық конференцияны өткізудің өзектілігі, Орталық Азия елдері арасындағы ынтымақтастықты тереңдету әлеуетін талдаудың жоғары деңгейі, өзара сенім мен кәсібилік, екі ел арасындағы ғылыми ынтымақтастық атап өтілді, бұл әріптестер арасындағы олардың бірлескен күш-жігері стратегиялық серіктестік пен жан-жақты ынтымақтастықтың тұрақтылығына ықпал ететіні сөзсіз.

КІРІСПЕ СӨЗ

Ерлан ҚАРИН

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік кеңесшісі

Құрметті әріптестер, қымбатты достар!

Баршаңызды бүгінгі конференцияда көргеніме қуаныштымын. Өкінішке қарай, пандемияға байланысты біз ұзақ уақыт бойы осындай кездесулер өткізу мүмкіндігінен айырылды. Бұл конференция – Орталық Азия елдерінің талдамалық құрылымдарының өкілдерін біріктіретін соңғы екі жылдағы алғашқы кездесу.

Мен бірнеше жыл бұрын Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институтында жұмыс істеген кезде, әріптестеріммен бірге алғашқы талдамалық жария баяндама дайындауға және басып шығаруға бастамашылық жасадық. Ол модельдеу және ситуациялық талдау негізінде сараптамалық талқылаулар сериясында жасалды.

Аталған баяндамада біз орта мерзімді перспективада Орталық Азиядағы жағдайдың дамуының бірнеше сценарийін келтірдік.

Сценарийлердің бірін «Орталық Азия: өңірлік бірлікке» деп атадық. Талқылау кезінде дәл осы сценарий шындыққа жанаспайтын болып көрінгені есімде. Өйткені сол кезде бірлік пен одақ туралы ғана

емес, тіпті ынтымақтастық пен аймақтық кооперация туралы айтудың өзі қиын еді.

Сондай-ақ өңірдің көптеген елдерінің өзін-өзі оқшаулауы, бір-бірінен өзара алыстау үрдісі басым болды. Өңірлік ынтымақтастық идеялары қолдау таппады.

Осыған қарамастан, біз елдеріміздің бір-біріне деген өзара қадамдарының алғышарттары міндетті түрде пайда болатынына сенімді болдық.

Өйткені, өңірлік бірлік парадигмасын күшейту ағымдағы және алдағы сын-қатерлерге неғұрлым оңтайлы жауап болып табылады.

2018 жылы Қазақстанда Орталық Азия мемлекеттері басшыларының алғашқы Консультативтік кездесуі өтті. Содан кейін осындай кездесулер 2019 жылы Өзбекстанда және 2021 жылы Түрікменстанда өтті

Көріп отырғанымыздай, бүгінде Орталық Азия елдерінің көшбасшылары тұрақты негізде өзара әрекеттестік жасауда. Бұл өңірлік диалог пен ынтымақтастықтың сапалы жоғары деңгейге көшуін білдіреді.

Аталған процестің тек алға жылжытынына сенімдіміз. Қалай болғанда да Қазақстан өңірлік кооперация мәселесінде көршілерімізбен ынтымақтастық пен өзара іс-қимылды одан әрі дамытуға дайын.

Осы жерде мен маңызды сәтті – басымдықтарды дұрыс белгілеуді атап өткім келеді.

Орталық Азия өңірі көптеген сыртқы факторлардың (геосаяси, экономикалық, экологиялық және т.б.) қысымын сезініп отыр.

Бірақ бірқатар маңызды және ішкі факторлар да бар. Мысалы, демографиялық жағдай.

1991 жылы өңірде 51 миллион адам өмір сүрді. 2016 жылы біз келешекте халық саны мұндай қарқынмен 70 миллион адамнан асады деп болжадық. Болжам орындалды, бүгінде Орталық Азия халқының саны 76,5 млн. адамды құрайды. Өңірдегі халықтың осындай өсу қарқыны жаңа экономикалық мүмкіндіктерге де, сондай-ақ әлеуметтік тәуекелдерге де алып келеді.

Бұл жағдайда өңір елдері үшін ішкі күн тәртібін айқындау өте маңызды.

Бұл, біріншіден, өңірлік сауданы көтермелеу, ортақ өңірлік нарықты қалыптастыру.

Екіншіден, көлік-транзиттік әлеуетті дамыту.

Үшіншіден, су-энергетикалық және басқа да ресурстарды бөлу

мен пайдалануға байланысты мәселелерді шешу.

Төртіншіден, мәдени-гуманитарлық байланыстарды дамыту.

Бесіншіден, өңірлік қауіпсіздіктің тиімді жүйесін дамыту және экстремизм, терроризм қатерлеріне қарсы іс-қимыл.

Бұл жерде бір айта кетерлігі, соңғы уақытта Ауғанстандағы жағдайдың маңыздылығын бағаламау байқалады. Экстремизм мен терроризм мәселелері екінші орынға жылжытылды. Сонымен бірге 20 жыл бұрын Ауғанстан жерінде Орталық Азия елдерінен келген содырлардың бір ғана тобы болса, қазір мұндай 5-6 топ бар. Мұны естен шығармау қажет.

Әрине, бірінші кезекте – геосаясат, ол маңызды, бірақ аймақтың өзіндік прагматикалық, сенімді стратегиясы болуы тиіс.

Қазіргі кезеңде ХХІ ғасырда Орталық Азияны дамыту мақсатындағы достық, тату көршілік және ынтымақтастық туралы шартқа тезірек қол қою аса маңызды болып табылатынын атап өткім келеді.

Бірлескен күш-жігерімізбен осы стратегиялық құжатқа өңіріміздің тыныштығын, тұрақтылығы мен өркендеуін қамтамасыз ету жөніндегі жалпы қағидаттар мен тәсілдерді енгізе аламыз.

Қазақстан бұл құжатқа ерекше мән береді және жақын арада бұл тарихи келісімге жоғары деңгейде қол қойылады деп үміттенеміз.

Құрметті әріптестер!

Ортақ міндеттер Орталық Азия елдерінің бірлескен және топтасқан тәсілін талап етеді.

Бұл ретте, тәуекелдерді басқарудың тиімділігі мен жаңа сын-тегеуріндерге дайын болу шешімдерді қабылдаудың жеделдігі мен уақтылығына байланысты болады.

Бұл үшін елдеріміздің ғылыми-сарапшылық топтарының өзара әрекеттестігін күшейту орынды деп ойлаймын.

Нақ осы сарапшылық деңгейде, бірінші кезекте, жаһандық және өңірлік сын-тегеуріндер бойынша ортақ түсіністікке келу және оларды шешудің бірыңғай тәсілдерін тұжырымдауға мүмкіндіктер бар.

Біздің алдымызда үлкен жемісті жұмыс күтіп тұр, оның нәтижесі Орталық Азия елдерінің кооперациясы мен ынтымақтастығының жаңа бағыттары бойынша практикалық ұсынымдар мен ұсыныстар болатынына сенемін.

Назарларыңызға рақмет!

Наталья GERMAN

Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас хатшысының
Орталық Азия бойынша арнайы өкілі –
БҰҰ Орталық Азиядағы превентивтік дипломатия
жөніндегі өңірлік орталығының басшысы

**Құрметті Қазақстан Республикасы үкіметтік құрылымдарының
өкілдері, құрметті стратегиялық зерттеулер институттарының
басшылары, құрметті әріптестер!**

Ең алдымен, мен, Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институтының директоры Еркін Тұқымов мырзаға «Жаңа геосаяси жағдайдағы Орталық Азия ынтымақтастығы: сын-қатерлері мен келешегі» атты халықаралық конференцияға қатысуға шақырғаны үшін алғысымды білдіремін. Мен біздің сенімді серіктестеріміз – Конрад Аденауэр атындағы Қор және оның өңірлік директоры Иоханнес Рай мырзамен кездескеніме қуаныштымын. Өкінішке қарай, бұл жолы мен сіздермен көзбе-көз форматта қосыла алмаймын, өйткені қазіргі уақытта барлық елдердің өкілдерінің қатысуымен қауіпсіздік саласындағы өңірлік іс-шараны өткізіп жатырмын. БҰҰ-ның Орталық Азиядағы

превентивтік дипломатия жөніндегі өңірлік орталығы құрылғаннан бергі 15 жыл ішінде өңірлердің Стратегиялық зерттеулер институттарымен өте тығыз байланыс орнатты. Бұл жемісті ынтымақтастық бәріміз үшін пайдалы болғанына сенімдімін.

Стратегиялық зерттеулер институттары «Зорлық-зомбылық экстремизмінің алдын алу және терроризмге қарсы іс-қимыл», «Су ресурстарын трансшекаралық басқару», «Ауғанстандағы оқиғалардың әсері» сияқты салаларда ұйымдастырылған көптеген іс-шараларға белсенді қатысты. Олар, сондай-ақ, «Әйелдер: бейбітшілік және қауіпсіздік», «Жастар: бейбітшілік және қауіпсіздік» күн тәртібін ілгерілету бойынша орталықтың жұмысына өз үлестерін қосты. 2018 жылдың наурызында Орталық Азияның бес елінің көшбасшылары көп жылдан бері Қазақстанда алғаш рет өткізілген саммитке жиналды. Орталық Азиядағы жоғары саяси деңгейдегі неғұрлым қарқынды байланыстардың дамуына қарай біздің Стратегиялық зерттеулер институттарымен ынтымақтастығымыз да арта түсті. 2018 жылдың қазан айында сол кезде Өзбекстан Республикасы Президенті жанындағы стратегиялық және өңіраралық зерттеулер институтының директоры болған Владимир Имамович Норовтың бастамасы бойынша және Орталықтың қолдауымен Стратегиялық зерттеулер институттары қатысқан Орталық Азия сарапшылар форумының бірінші отырысы өтті. Осы алғашқы кездесудің мақсаты Орталық Азияның жетекші сарапшыларының өңірлік даму мен қауіпсіздіктің өзекті мәселелерін талқылауына қажетті алаң құру, үкіметаралық күн тәртібі бойынша бес елдің ұстанымдарын үйлестіру, 2019 жылғы қарашада Ташкентте өткен жоғары деңгейдегі консультативтік кездесуге қосқан үлесі ретінде өңір мемлекеттері басшылары үшін практикалық ұсыныстар мен ұсынымдар тетігін әзірлеуді атауға болады. Осы мақсаттарға сәтті қол жеткізілді.

Форум көп деңгейлі өңірлік ынтымақтастықты арттыру және тереңдету мақсатында өз жұмысын жалғастырды. Осылайша, 2019 жылғы қыркүйекте Нұр-Сұлтан мен Бурабайда (Қазақстанда) Екінші Орталық Азиялық сарапшылар форумы өтті. Іс-шара Орталық Азиядағы су, энергетика, экологиялық және туристік секторлар мәселелерін шешуге бағытталған өңірлік ынтымақтастықты қамтамасыз етудің негізгі мәселелеріне арналды. Пандемия кезінде өңірлік орталық Стратегиялық зерттеу институттарымен ынтымақтастықты виртуалды платформаларға ауыстырды. 2020 жылдың жазында біз бүкіл өңірдің Институт басшыларымен екі кездесу өткіздік.

Бірінші кездесу БҰҰ контртеррористік басқармасымен серіктестікте ұйымдастырылып, пандемияның зорлық-зомбылық экстремизмнің алдын алуға және терроризмге қарсы күреске арналған болатын. Институттар басшыларымен онлайн-форматтағы кезекті кездесу БҰҰ Бас Ассамблеясының Орталық Азия өңіріндегі бейбітшілікті, тұрақтылық пен орнықты дамуды қамтамасыз ету мақсатында өңірлік және халықаралық ынтымақтастықты нығайтуға екі жыл толуына орай ұйымдастырылған болатын. Жоғарыда келтірілген нақты мысалдардан көріп отырғаныңыздай, біздің болашақ ынтымақтастығымыз үшін берік негіз бар.

Құрметті қатысушылар, бүгінгі конференцияның «Жаңа геосаяси жағдайдағы Орталық Азия ынтымақтастығы: сын-қатерлері мен келешегі» тақырыбына сілтеме жасай отырып, әлемнің бүгінгі таңда полярланып келе жатқанын және бұл үрдістің Орталық Азия өңіріне де ықпал етіп отырғанын мойындауымыз керек. Террористік және экстремистік әрекеттің геосаяси мүдделерінен бастап климаттың өзгеруіне дейінгі сыртқы факторлар көбірек ықпал етуде. Мұндай жағдайларда өңірлік өзара іс-қимыл мен ынтымақтастық Орталық Азияның алдында тұрған сын-қатерлерді жеңілдету үшін шешуші мәнге ие. Біз күш-жігерімізді Орталық Азия сарапшылар форумы форматында өңірде сенім артып отырған жоғары деңгейдегі бірегей алаң болып табылатын Орталық Азия көшбасшылары саммитінің күн тәртібіне елеулі үлес қосу үшін жалғастырамыз. Біз басқа платформалар мен форматтардағы ынтымақтастығымызды жалғастыруымыз қажет.

Биыл өңірлік орталық өзінің 15 жылдығын атап өтуде. Біз осы жылдың соңында Ашхабадта кезекті Орта Азиялық сарапшылар форумын ұйымдастыруды жоспарлап отырмыз. Бұл артқа қарап, соңғы онжылдықта аймақтың қалай өзгергенін және біздің бірлескен болашағымыз қандай болатынын көруге мүмкіндік болады. Бұл сонымен қатар өңірлік орталықтың жұмысымен жақынырақ танысуға тамаша мүмкіндік.

Сіздерге жемісті жұмыс тілеймін және сіздер әзірлеген ұсынымдар өңірлік ынтымақтастықтың өзара тиімді дамуына елеулі үлес қосатынына сенім білдіремін.

Назарларыңызға рақмет!

КОНФЕРЕНЦИЯҒА ҚАТЫСУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕГЕН СӨЗДЕРІ

Еркін ТҰҚЫМОВ

Қазақстан Республикасының
Президенті жанындағы Қазақстанның
стратегиялық зерттеулер
институтының
директоры

Құрметті ханымдар мен мырзалар! Құрметті әріптестер!

XXI ғасырдың үшінші онжылдығы жаңа жаһандық трансформацияға бастау болды. Әлемдік өзгерістер динамика мен драматизм жағынан өткен ғасырдың тоқсаныншы жылдарына ұқсас болуы мүмкін.

Бірақ қазіргі процестер күрделірек және ауқымды. Соңғы онжылдықтардағы жаһанданудың жоғары қарқыны елдер мен халықтардың экономикаларын тығыз біріктірді, ал саяси қайшылықтар болса күшейе түсті.

Мұндай күрделі жағдайда Орталық Азия елдері жаһандық және өңірлік деңгейде бірқатар сын-тегеуріндерге тап болады.

Геосаяси және геэкономикалық сын-қатерлер

Орталық Азия елдері үшін геосаяси және геэкономикалық сын-қатерлер аса өзекті болып отыр. Халықаралық терроризм қатері, көші-қон және азық-түлік қауіпсіздігі мәселелері бүгінгі таңда маңызды.

Мысалы, Ауғанстандағы жағдай өте тұрақсыз. Бұл ел үнемі гуманитарлық апат пен экономикалық күйреу шегінде болып келеді.

Шамамен 19,7 миллион адам – халықтың жартысына жуығы (47%) – аштықтан зардап шегуде. БҰҰ бағалауы бойынша, дағдарыстан шығу үшін шамамен 4,4 миллиард доллар қажет.

Шешуші шаралар жасалмаған жағдайда, бұл жағдай, әрине, қоғамның радикалдануына, топтар арасындағы қарама-қайшылыққа және экстремистік күштердің шоғырлануына әкеледі.

Қазіргі уақытта Африкадағы белсенділігінің артуына байланысты жаһандық жиһандық террористік топтардың қызметі географиясының кеңеюі байқалады.

Терроризмнің жаһандық индексіне сәйкес, Ауғанстанда 2021 жылы террористік актілердің салдарынан шамамен бір жарым мың адам қайтыс болды. Одан кейін Буркина-Фасо (732), Сомали (599), Нигер (588) және Мали (574) елдері орналасқан.

Мұның бәрі көші-қон қысымының күшеюі мен радикалды элементтердің Орталық Азияға инфильтрациясының нақты тәуекелін білдіреді.

Сонымен қатар, жаһандық ынтымақтастықтың бұзылуы, сауда-экономикалық жолдардың үзілуі, сондай-ақ азық-түлік және стагфляциялық дағдарыс түріндегі Украинадағы жағдайдың тікелей және жаһанна геэкономикалық салдары Орталық Азия үшін елеулі тәуекел.

Сәуір айында Еуропа мен Орталық Азия өңіріндегі инфляцияның орташа көрсеткіші 12%-дан асты. Бұл 2008 жылдан бергі кезеңдегі инфляцияның ең жоғары деңгейі.

Бұл қақтығыстың ең ауыр салдарының таралу арналары қазірдің өзінде шикізат бағасының өсуі және еуроаймақтың сыртқы сұранысының әлсіреуіне әкелді.

Ағымдағы жылы Беларусь пен Молдова экономикасының қысқаруы күтілуде, ал Орталық Азия елдерінің көпшілігінде өсу қарқынының төмендеуі болжануда.

Халықаралық көші-қон ұйымының мәліметінше, Ресейге қарсы санкциялар онда жұмыс істейтін мигранттардың табысына және сәйкесінше олардың туған елдеріндегі экономикалық жағдайға әсер етеді.

Жаһандық сын-қатерлер

Орталық Азия елдері, әлемнің барлық елдері сияқты, пандемиялық вирустардың таралуы, климаттың жаһандық өзгеруі, қоршаған ортаның ластануы, ресурстардың сарқылуы және т.б. сияқты жаһандық сын-қатерлер мен проблемаларға тәуелді.

Заманымыздың өзекті мәселесі болған COVID-19 бірқатар ақаулар мен кемшіліктердің бетін ашты. Мысалы, пандемия басталғалы бері проблеманы қоғамдық деңгейде де, мемлекетаралық деңгейде де шешуге ортақ тәсілдің жоқтығы байқалды. Бүгінгі таңда бұл алауыздықтың құрбандары – бүкіл әлем бойынша 543 миллион науқас пен 6,3 миллионнан астам адам өмірі болды. Бұл тек ресми мәліметтерге сәйкес іс жүзінде олардың саны әлдеқайда көп.

Ұлттық эгоизмнің дәлелі вакциналарды әзірлеу, өндіру және тарту процесін саясаттандыру, сондай-ақ вакцинация паспорттарын өзара мойындаудың қанағаттанарлықсыз деңгейі болды.

Оқшаулаудың дәстүрлі стратегиясы, байланыстарды шектеу және шекараларды жабу адам өмірінің барлық салаларында жоғары шығынға әкелді. Төтенше қаржылық шығындар, оны толықтыру көздерінің күрт қысқаруы және үй шаруашылықтары кірістерінің төмендеуіне байланысты мемлекеттік бюджетке жоғары жүктемелер туындады.

Covid-19-ға қарсы күреске тікелей шығындардан басқа, біздің елдеріміз энергия бағасының төмендеуіне, ұлттық валюталардың құнсыздануына, сыртқы сауда операцияларының шектелуіне және еңбек мигранттарының ақша аударымдарының төмендеуіне байланысты кірістердің азаюы үлкен шығындарға әкелді.

Пандемия қатардағы тақырыпқа айналғанына және мәселенің өзі күн тәртібінде басқа оқиғалармен алмастырылғанына қарамастан, бұл мәселенің түпкілікті шешімі әлі жоқ. Әлі де инфекция бар және жаңа вирустық штаммдар анықталуда. Сондай-ақ, жағдайды дәл солай немесе одан да ауыр зардаптармен қайталаудың жоғары ықтималдығы бар.

Сонымен қатар Орталық Азияда жалпы экологиялық, су және энергетикалық проблемалар жаңаша өзектендірілуде. Өңір елдерінде табиғи апаттар жиілеп, олардын трансшекаралық техногендік аварияларға ұласу қаупі артты. Осыған байланысты климаттық күн тәртібі ерекше маңызға ие.

Халықаралық валюта қорының деректеріне сәйкес, Таяу Шығыс пен Орталық Азия елдеріндегі орташа температура 1,5°C өсті. Бұл жаһандық өсімнен 0,7°C екі есе артық.

Орталық Азия аумағының 60%-дан астамы жауын-шашынсыз құрғақ климат екенін ескерсек, температураның жоғарылауы топырақтан судың булануына әкеліп, құрғақшылық қаупін арттырады.

Шөлді және шөлейт аудандардың кеңеюі байқалады. Ондағы орташа жылдық температура 2000 жылдары XX ғасырдың 60-70 жылдарымен салыстырғанда 5°C-ге артты.

Осының нәтижесінде жалпы ішкі өнім деңгейінің жыл сайынғы кемуі 5,5 пайызды құрайды.

Алайда халықаралық қоғамдастықтың жаһандық деңгейде бірлескен шаралар қабылдауға деген ортақ бейілділігіне қарамастан, көптеген ел үкіметтері өз экономикасын жасыл технологиялар жағына қарай трансформациялауға және өнеркәсіптік шығарындыларды азайтуға құлықсыз болып отыр.

Бұл бағыттағы өңірлік саясат жүйелі ұстанымға негізделмеген, нақты іс-қимыл жоспарынсыз шекті сипатта жүргізіліп келеді.

Дегенмен 2023 жылы Еуропалық одақтың көміртегі шығарындыларына салынатын салықты енгізу жоспары инновациялық таза технологиялар желісі бойынша дамыған және дамушы елдердің халықаралық экономикалық сегрегациясына әкелетінін түсіну қажет.

Мұның бәрі жалпы аймақтық ұстанымды қалыптастыруға мәжбүр етеді. Бұл болашақта саясатты жүйелі түрде құруға, сондай-ақ нақты құбылыстарға жедел әрекет етуге және олардың салдарын тоқтатуға мүмкіндік береді.

Кооперацияның мүмкіндіктері мен бағыттары

Әлемдік дағдарыстар жаңа перспективаларды ашады. Сондықтан Орталық Азия елдеріне өздерінің экономикалық саясатын өзара және толықтырылатын ынтымақтастық схемалары жағына қарай түзету орынды.

Зияткерлік технологиялардың, жаппай онлайн білім берудің, жұмыс пен көрсетілетін қызметтердің дамуы, сондай-ақ әлеуметтік процестерді цифрландыру импульсі кооперацияны одан әрі қарқындату үшін негіз ретінде пайдаланылуы тиіс.

Осыған байланысты экономикалық даму мен қоршаған ортаны сақтау арасындағы теңгерімді ұстап тұрудың шоғырландырылған шешімдері үшін өңірлік платформа құрған орынды.

Денсаулық сақтау, санитарлық-эпидемиологиялық мәселелер, климаттың өзгеруі салдарының алдын алу бойынша бірлескен жобаларды іске асыру, төтенше жағдайлар туындаған кезде көмек көрсету

бойынша «еріктілер корпусын» қалыптастыруға бағытталған ынтымақтастық ерекше маңызға ие.

Су проблематикасы Орталық Азия мемлекеттерінің салық, тарифтік және кредиттік саясатының айқындаушы қағидаты ретінде «су үнемдеуді» қабылдау мүмкіндігін байыпты зерделеу қажеттілігін өзектендіреді.

Мемлекетаралық ынтымақтастық өзара тиімді алмасу тұрғысынан ұтымды. Ол туризм, трансшекаралық өзендер, көлік, декарбонизация және т.б. салалардағы нақты проблемалық мәселелердің шешімдерін іздеу бойынша ғылыми әлеуетті интеграциялау үшін оңтайлы жағдайлар жасайды.

Қазіргі жағдайда Орталық Азия елдері ынтымақтастығының неғұрлым талап етілетін бағыттары мыналар болып табылады:

- «Жасыл» энергия көздерін игеру.
- ОА елдері экономикасының инновациялық-технологиялық негізін дамыту.
- Сыртқы қысым тетіктерін төмендету үшін саяси-дипломатиялық күш-жігерді біріктіру.
- Орталық Азияның ортақ мәдени және ақпараттық кеңістігін құру.

Орталық Азия мемлекеттерінің одан әрі дамуы инновациялық экономика жобаларын іске асыру жөніндегі жұмыстың қаншалықты тиімді құрылатынына және қазіргі заманның жалпы сын-қатерлеріне жауаптың тұтастығына байланысты болады.

Сондықтан біз тек бірге немесе бірлескен күш-жігерімізбен ғана әлемдік сын-қатерлерді еңсере аламыз және орын алған қатерлерді жоя аламыз.

Назарларыңызға рақмет!

Рустам АСИЗБАЕВ

Қырғыз Республикасының
Ұлттық стратегиялық зерттеулер
институтының директоры

Ең алдымен, Қазақстан тарапына осы форумды тамаша ұйымдастырғаны үшін, Орталық Азия елдерінен келген әріптестермен жеке кездесуге және біздің елдеріміз алдында тұрған өзекті мәселелерді талқылауға мүмкіндік бергені үшін шынайы алғысымды білдіруге рұқсат етіңіз. Мұндай кездесулер елдеріміздің ғылыми мекемелері арасындағы өзара түсіністікті жақсартуға, сондай-ақ бар сын-қатерлер мен қауіптерге қарсы тұрудың тиімді шараларын әзірлеуге елеулі үлес қосатынына сенімдімін.

Құрметті әріптестер!

XXI ғасырдың үшінші онжылдығының басталуымен жаһандық қауіпсіздік жүйесі коронавирустық пандемия мен жаһандық климаттың өзгеруін қамтитын бұрын-соңды болмаған сын-қатерлер мен қауіптерге тап болды. Американдық әскерлер шығарылғаннан кейінгі Талибан билікке келген көрші Ауғанстандағы жағдай да күрделі болып отыр.

Украинадағы оқиғалар әскери қақтығыстың ушығуына әкелді және жаһандық күн тәртібінде Украина мәселесі бірінші орынға шықты. Батыс елдерінің Ресейге санкциялары мен Мәскеудің қарсы санкциялары Ресей мен Еуропа елдеріндегі экономикалық жағдайға ғана емес, сонымен бірге бүкіл әлемдегі жағдайға, әсіресе энергетика саласындағы жағдайға теріс әсер етті. Объективті экономикалық себептерге

байланысты санкциялар саясатын жалғастыру Ресей мен Еуропалық Одақ үшін де, әлемдегі ең кедей елдер үшін де қиын салдарға әкелуі мүмкін. Бұл жаһандық азық-түлік дағдарысының жақындап келе жатқан қаупіне байланысты өзектілігі артып отыр.

Қазір әлемде жаңа геосаяси тәртіп қалыптасуда. АҚШ және ұжымдық Батыс, Қытай және Ресей сияқты жаһандық ойыншылар арасында геосаяси қарама-қайшылық күшейе түсуде. Бүгінгі таңда біз жаһандық қауіпсіздік архитектурасы жоқ күшке негізделген жаңа әлемдік тәртіптің қалыптасуына куә болып отырмыз. Жойылу үдерісі өңірлік деңгейде де жүруде, ол Орталық Азия елдерінің егемендігі мен аумақтық тұтастығына да қауіп төндіреді.

Жаңа геосаяси жағдайларда Орталық Азия аймағының жаһандық ойыншылардың геэкономикалық қарсыласу аренасына айналу қаупі туындайды, бұл біздің елдеріміз үшін жағымсыз жағдай. Мұның бәрі, біздің ойымызша, болашақта жалпы қауіпсіздік үшін де, Орталық Азия елдері үшін де елеулі қатер төндіретін болады.

Бүгінгі таңда Орталық Азия елдерінің жалпы күн тәртібінде өзіндік қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселесі бірінші орында тұр. Сондай-ақ өңірдің барлық елдері үшін азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелері өте өзекті, оларды біз бірлескен күш-жігермен ғана шеше аламыз. Сонымен қатар, ОА елдерінің алдында транзиттік жолдарды әртараптандыру мәселесі де бар. ОА елдеріне қайталама санкциялар енгізу ерекше қауіп төндіреді. Бұл экономикалық дағдарысқа әкелуі мүмкін.

Орталық Азия елдерінің қауіпсіздігіне төнетін аса маңызды қатерлер қатарында Ауғанстандағы жағдайды ерекше атап өткім келеді. Жаһандық күн тәртібі үшін Ауғанстан өңірлік проблемаға ғана айналды. Әлемдік қауымдастықтың назары украиндық мәселелерге бағытталған. Осыған байланысты Ауғанстаннан шығатын барлық сын-қатерлер Орталық Азия елдерінің өз проблемасына айналуда.

Қазіргі уақытта ауған халқы гуманитарлық дағдарыс пен кедейліктің алдында тұр. БҰҰ-ның бағалауы бойынша, 2021 жылдың шілдесінен 2022 жылдың наурызына дейін алапат аштыққа ұшыраған ауғандықтардың саны 14-тен 24 миллионға дейін өсті, олардың әр екіншісі – бала. Ауған халқының қасіреті, ол гуманитарлық апатпен жалғыз қалған жағдайда, босқындардың жаңа ағындарына, есірткі қауіптерінің өсуіне және терроризмнің өршуіне әкелуі мүмкін. Талибан билікті басып алғаннан кейін Қырғыз тарапы Кабулға екі рет гуманитарлық көмек жеткізді. Ауғандықтар үшін күрделі кезеңде Орталық Азия елдері оларға гуманитарлық көмек көрсетеді, Ауғанстанды бейбіт, тұрақты және өркендеуші ел ретінде көргісі келеді.

Сонымен қатар Ауғанстандағы қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселесі терең алаңдаушылық туғызады. Оның аумағында әртүрлі террористік топтар жұмысын жалғастыруда. Сарапшылардың пікірінше, содырлардың жалпы саны 23 мыңнан асатын жиырмаға жуық террористік құрылым жұмыс істейді, олардың жартысы ОА елдерімен шекара-лас аймақта шоғырланған. Арасында Ирак пен Сирияда терроризм жүргізу технологиялары мен әдістерін меңгерген шетелдік содырлар бар. Олардың басым бөлігі 2021 жылғы тамыздан 2022 жылғы мамырға дейін Ауғанстан аумағында болған террорлық шабуылдардың басым көпшілігі үшін жауапкершілікті өз мойнына алған «Ислам мемлекеті» құрамына кіреді. Жақында Кабулдағы жаңа билік ИМ қозғалысын жойғанын мәлімдеді, бірақ БҰҰ-ның пікірінше, бұл ұйым Ауғанстандағы өзінің әрекетін екі есеге арттырды.

Ауған факторы бүкіл Еуразия аймағы үшін үлкен қауіп. Дәл осы Тәжікстан бағытында Ауғанстаннан Тәжікстан, Өзбекстан, Түрікменстан, Қырғызстан, Қазақстан және Ресейге қарулы топтардың өтуіне арналған дәліз құрылуы мүмкін. Тәжікстан Республикасындағы саяси дағдарыстың кез келген ушығуы мемлекет басшыларының алаңдаушылығын тудыруда. Осы процестерді үнемі сырттан ушықтыратының ескере отырып, көрсетілген қатерлерді елемеуге болмайды.

Ауғанстанда орналасқан террористік топтардың қатарында Орталық Азия елдерінің азаматтары да бар. Олар пандемияның саяси және әлеуметтік-экономикалық салдарын, діни фактор мен әлемдік дағдарыс жағдайын шебер қолданады.

Ауған факторы мен басқа да террористік сын-тегеуріндердің болжамсыздығы, өңірде экстремистік күштердің «ұйқыдағы ұяшықтары» мен үздіксіз есірткі трафигінің болуы Орталық Азия елдерінің қауіпсіздікке төнетін сыртқы қатерлердің алдын алу мақсатында өзара кооперациясын тереңдету қажеттігін талап етеді.

Қырғызстан мен Орталық Азия елдері Ауғанстанның тұрақсыздық ошағы болуына, ал оның аумағынан біздің елдеріміздің қауіпсіздігіне төнетін қатерлердің таралуына мүдделі емес. Осы мақсатта Орталық Азия мемлекеттеріне Ауғанстанды кезең-кезеңімен қалпына келтіру және елді бейбіт даму арнасына қайтару үшін келісілген шаралар кешенін әзірлеу қажет деп санаймыз. Бүгінгі таңда Ауғанстанның маңызды проблемаларының бірі – халықаралық деңгейде мойындау, сондай-ақ гуманитарлық мәселелермен айналысатын халықаралық және өңірлік ұйымдар мен даму институттардың іс жүзінде өз жұмысын тоқтатуы болып отыр. Жақында Ауғанстандағы 1 мыңнан астам адам

қаза тапқан жер сілкінісі болды, Ауғанстан халықаралық ұйымдар тарапынан олардың салдарын жоюға көмек сұрады.

Ауғанстанды халықаралық процестерге тарту, терроризмге, есірткі трафигіне, қару-жарақ саудасына және басқа да қауіпті қылмыстарға қарсы күресте көпжақты өзара іс-қимылды жандандыру қажет. Гуманитарлық және экономикалық дағдарысты еңсеруде Ауғанстанға көмек көрсетуді жалғастыру маңызды.

Халықаралық және терроризмге қарсы тығыз ынтымақтастық екі жақты форматта да, ҰҚШҰ, ШЫҰ сияқты өңірлік ұйымдар шеңберінде де Орталық Азия елдерінің мүддесіне сәйкес келеді.

Қырғызстан Ауғанстандағы қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелерінде, оның ішінде осы елдің қазіргі басшылығының күш-жігерінің арқасында оң динамикаға үміттенеді. Алайда Ауған бағытында тұрақтылыққа мүдделі мемлекеттер БҰҰ, ШЫҰ және ҰҚШҰ сияқты халықаралық тетіктердің мүмкіндіктерін пайдалана отырып, әрбір қатерді пысықтап, сырттан теріс ықпал ету әрекеттеріне уақтылы және тиімді жауап қайтарудың көп деңгейлі жүйесін құру қажет.

Ауғанстандағы ұзаққа созылған тұрақсыздық Орталық Азия мемлекеттерінің әрқайсысының қауіпсіздігіне елеулі қатер төндіреді. Осы азап шеккен елде бейбітшілік орнату біздің елдеріміздің өмірлік мүдделеріне сәйкес келеді және сонымен бірге біздің моральдық парызымыз деп айтуға болады.

Біздің елдерімізде өз бетінше даму жолында туындайтын кедергілерді бірлесіп еңсерудің бай тәжірибесі бар. Осы мақсатта біздің ТМД, ШЫҰ, ҰҚШҰ, БҰҰ және басқа да халықаралық ұйымдар шеңберіндегі мүмкіндіктеріміз пайдаланылады. Ауғанстанда бейбітшілік орнату мәселесінде тығыз ынтымақтастық пен пікір алмасу арқылы біз өз үлесімізді қоса аламыз.

Сондай-ақ биыл Қырғызстанда ОА мемлекеттері басшыларының кезекті Консультативтік кездесуі жоспарланғанын атап өткім келеді. Біздің Стратегиялық зерттеулер институттарымыздың форумдары шеңберінде, әсіресе біздің Орталық Азия өңірінің қауіпсіздігіне, Ауғанстаннан төнетін сын-қатерлер мен қауіптерге қатысты талқыланатын мәселелер мемлекет басшыларының кездесуінде ескерілетіні сөзсіз.

Осыған байланысты, біздің ойымызша, жыл сайын ОА мемлекеттері басшыларының Консультативтік кездесуі қарсаңында ең өзекті мәселелерді талқылау үшін біздің елдеріміздің бас стратегиялық зерттеулер институттарының пікірталас форумдарын өткізу маңызды болады.

Хайриддин УСМОНЗОДА

Тәжікстан Республикасының
Президенті жанындағы
Стратегиялық зерттеулер
орталығының директоры

Жаңа жылдың басынан бастап осы күнге дейін Орталық Азия өңірінің айналасында және жалпы әлемдегі барлық елдерге әсер еткен саяси-экономикалық сипаттағы оқиғалар тізбегі орын алып отыр. Бүгінде біз Орталық Азия елдерінің ынтымақтастығы кең мүмкіндіктер мен сын-тегеуріндерді білдіретін ауқымды өзгерістердің бастан өткерудеміз. Болып жатқан құбылыстарды талдау, өкінішке қарай, біздің аймақтағы тұрақсыздық географиясы да кеңеюге бейім екенін көрсетеді. Сондықтан біздің елдердің осы процестерге қатысу дәрежесіндегі айырмашылықтарға қарамастан, осы оқиғалардың теріс салдарына алаңдаушылық артып келеді. Бұл түсінікті, өйткені ірі державалардың саяси-экономикалық қарама-қайшылығының теріс жағынан әсері, әсіресе дамушы елдерге қатты сезіледі. Дамушы елдердің маневр жасау саласы тек саяси тұрғыдан ғана емес, сонымен бірге экономикалық және әлеуметтік салада да айтарлықтай тарылуда. Өйткені олардың серіктестерінің қаржылық-техникалық қолдауды дамыту мүмкіндіктері өздерінің қоғамдық өмірін жақсартуға бағытталауда. Өкінішке қарай нәтижесінде басқа да халықаралық мәселелермен салыстырғанда халықаралық қоғамдастықтың дамушы елдердің дамуын қолдау проблемаларына назарының біршама төмендегенін байқаймыз.

Осыған қарамастан, аймақ елдері бүгінде қарқыны күрт жеделдеген әлемдік процестерге қосылып отыр. Осы жағдайларға және

өңірдің ақыл-ой орталықтарының нашар үйлестірілген сараптамалық талдауына байланысты қалыптасқан оқиғаларды қол жетімді және барабар түсіндіру қиындай түсуде. Бұл жағдайда біздің қоғамдарымыздың мүдделері мен әлеуетіне сәйкес әлемдік және өңірлік процестерге жауап беру, түйсінудің барабар парадигмаларын әзірлеу қажеттілігін түсіну туралы мәселе туындайды. Қазіргі қарама-қайшы жағдайларда әлемдік процестерге жауап берудің ойластырылған және жүйелі моделін жасау өте қиын және қазіргі парадигмалар тұрғысынан болашақты сипаттау іс жүзінде мағынасыз болады. Ескі парадигмаларға сүйене отырып, біз көптеген аймақтық мәселелерді шешуде өз орнымызды табуға және одан пайда алуға болатын мүмкіндіктерді өзіміз жауып тастадық.

Біздің елдеріміз халықаралық ахуалдың бүгінгі таңда қалай дамып жатқанына қарамастан, маңызды өңірлік проблемалар бойынша шешімдерді талқылау мен іздестіруге үлкен жауапкершілікпен және белсенділікпен тартылғаны қуантады. Бұл ішкі өңірлік интеграцияны нығайтуға деген үрдістердің күшеюін айғақтайды. Бүгінгі таңда бұл өзара әрекеттестікті жаңа деңгейде теңдестіру және ынтымақтастығымыздың практикалық құрамдас бөлігін күшейту қажет. Бұған одақтастық қатынастар деңгейіне жеткізілген Тәжікстан Республикасы мен Өзбекстан Республикасының өзара әрекеттестігі мысал болады.

Қарқынды өзара әрекеттестік орнатудан бас тарту саяси және экономикалық салдары бар үлкен проблемаға айналуы мүмкін. Әрине, ең алдымен өңірдің алдында тұрған сын-тегеуріндерді анық ұғыну және оларға жауап ретінде үрей мен абыржу болмай, ресурстарды ұтымды пайдалана білу қажет. Туындаған қиындықтарды еңсеру үшін дер кезінде қадамдар жасау, өз кезегінде қоғамда белгілі бір уақыт пен кезеңде туындаған мәселелерді келешек ұрпақтың үлесіне қалдырмай, оның шешімін жүйелі және тұрақты іздеуге қадам басу қажет. Бұл аймақтағы тұрақсыздық кеңістігін кеңейтуге ықпал ететін шешілмеген мәселелердің тұңғығына түспеуге мүмкіндік береді.

Бұл модельдер әлемдік саясаттың ұлы ойыншыларымен органикалық өзара әрекеттесуді қамтамасыз етуі керек, өйткені күрделі әлемдік процестерді реттеуге әсер ету мүмкіндігіне байланысты аймақ елдеріне өз бетінше қол жеткізу қиын. Заманауи процестердің көрінуінің бұл аспектілері аймақтағы қоғамдық процестердің бағытын сыртқы процестермен де байланыстыруға негіз болады.

Тәжікстанға келетін болсақ, Ауғанстанмен шекарадағы шиеленіс,

Қырғызстанмен шекарадағы тұрақты гибридті қақтығыстар, әлемдік нарықтардағы бағалардың ауытқуына байланысты энергия тасымалдаушылардағы өсіп келе жатқан инфляция, азық-түлік тапшылығының қаупі және т.б. құбылыстар оның қоғамдық санасын алаңдатарлық жағдайда ұстайды.

Әсіресе Тәжікстан-Ауғанстан шекарасын қорғаудың сенімділігі аймақтағы оқиғалар аясында ТР халқының қоғамдық санасындағы алаңдаушылық тудырады. ТР-дың осы бағыттағы қауіпсіздік туралы алаңдаушылығы бүгінде Ауғанстанда мүлдем жаңа шынайылықтың қалыптасуынан туындайды және біздің өңір елдері тарапынан жеке-леген сарапшылардың пікіріне қарамастан, осы саяси жүйемен қатынастар орнатуға қатысты жақын көзқарастар бар. Тәжікстанның Талибан режиміне қатысты саяси аспектідегі ұстанымы, бұл Ауғанстанның ішкі істеріне араласпау және кең, инклюзивті саяси құрылымға шақыру принципін растайды. Ол тұрақты және прагматикалық сипатқа ие, бірақ сонымен бірге экономикалық байланыстарды қолдау есіктері толығымен жабылмайды. Осы шараларды жүзеге асыру өңір елдерінің Ауғанстанмен қауіпсіз экономикалық дәліз құруға, сақтауға және осы өңірге дамыған мемлекеттердің экономикалық мүдделері мен бастамаларының инфрақұрылымына инвестициялар тартуға мүмкіндік береді. Осы негізде Ауғанстанды басқа елдер үшін перспективалы экономикалық әріптес ретінде қосуға болады. Бұл өңір елдерінің осы елмен әрекеттестігін бейбіт арнаға келтіру, осы елді экстремистік, террористік топтарды қайта топтастыру үшін база ретінде пайдалануға жол бермеу және тұтастай өңірдегі шиеленісті азайту әрекеттеріне серпін беруі мүмкін. Осылайша аймақ елдері Ауғанстан экономикасын қалпына келтіруге, оның құлдырау қаупін азайтуға және осы елдегі гуманитарлық апаттың алдын алуға көмектесе алады. Көршілес елдердің қауіпсіздік саласындағы іргелі қауіптеріне әмірліктің бұдан әрі тиімді әрекет етуіне Тәжікстан Республикасының көзқарасы да өзгеруі мүмкін. Біздің мемлекетіміз бастан кешкен тарихи тәжірибеге байланысты саяси күрестің зорлық-зомбылық әдістерін қолданатын ислам радикализмі идеологиясымен уағдаластық жасамақ емес, өйткені ол Орталық Азия елдерінің барлық зайырлы режимдеріне қауіп төндіреді.

Сонымен қауіп-қатер деңгейінің жоғарылауымен олардың мүдделерін қолдау және қорғау қиындай түсуде. Дегенмен мұндай жағдайда Тәжікстанның ұстанымы ұлы державалардың ойынындағы арнаға айналмас үшін жағдай туралы алдын-ала ойлауға бағытталған.

Таулы Бадахшан автономды аймағындағы соңғы оқиғалар «алдын ала жоспарланған, ішкі және сыртқы мүдделі тараптар аймақтағы жағдайды тұрақсыздандыруға және азаматтардың тыныштығын бұзуға тырысқан қауіптер бар екенін көрсетті». Террористік топтар тарапынан мемлекеттік қауіпсіздік және құқық қорғау органдарының көлік колоннасына шабуыл жасалып, Тәжікстан мен Қытайды байланыстыратын халықаралық трассаның екі бағыты жабылды. Олардың тарапынан мемлекеттік егемендікке тән көптеген нормаларға, әсіресе оның күш қолдануы мен қоғам мүшелеріне мәжбүрлеу монополиясына қарсы шықты. Бүгінгі өзара тәуелді әлемдегі осындай үрдістердің аймақтың бір еліндегі көрінісі басқаларға оңай таралуы мүмкін.

Сондықтан Тәжікстан ішкі және аймақтағы барлық тенденцияларды және олардың ел үшін ықтимал салдарын мұқият қадағалайды. Біз саяси және әлеуметтік-экономикалық деңгейде шешілмеген екі жақты проблемаларға байланысты көптеген аймақтық процестерді реттеуге әлі толық әсер ете алмаймызды атап өтуіміз қажет. Осыған байланысты аймақтың саяси субъектілері туындайтын қайшылықтарды бейбіт жолмен шешудің нұсқаларын өз бетінше таба алмайды. Сондықтан көбінесе сыртқы ірі ойыншылардың қамқорлығына сүйенеді деген тұжырым бар. Алайда осы пайымдауларға қарамастан, соңғы жылдары аймақ елдерінің осындай проблемаларды сәтті бейбіт жолмен шешудің мысалдары пайда болды. Әсіресе Тәжікстан мен Өзбекстан конструктивті деңгейде ондаған жылдар бойы жинақталған көптеген екі жақты мәселелерді шеше алды. Осылайша, тәжік-өзбек мемлекеттік шекарасының жобалық демаркациялық сызығының өту мәселелері, су ресурстарын ұтымды пайдалану және т.б. мәселелер шешілді. Біз көшбасшыларымыздың осы проблемаларға қосқан үлесін жоғары бағалаймыз, соның арқасында бүгінде бұл бағытта бір-бірімізге ешқандай айып-талап жоқ және біздің елдеріміздің ұстанымдары барынша үйлестірілген.

Мұндай ұстаным кейбір елдер мен мүдделі топтардың аймақтың су-энергетикалық проблемаларын және мемлекетаралық шекараларды демаркациялау мәселелерін өз мүдделері үшін пайдалану және олардың арасындағы шиеленіс аймағын құру әрекеттеріне кедергі бола алады. Біздің елдеріміз өз ұстанымдары арқылы ортақ өркендеу мен даму игілігіміз үшін барлық проблемаларды өз бетімізше шешіп, болашақта толығымен дербес және сындарлы түрде еңсере алатынымызды көрсетеді.

Осылайша заманауи шынайылық сындарлы өзара әрекеттестікті

жолға қоюдың және өңірде қауіпсіздік пен дамуды қамтамасыз етудің бөлінбейтін, орнықты, тиімді және теңгерімді тетігін құру қажеттілігі туралы мәселені одан әрі өзекті етіп отыр. Ал біздің елдеріміздің алдында тұрған проблемалар осы аспектіде өте кең және оған қауіпсіз ауыз суға қол жеткізу, өңір елдерінің дамуы игілігі үшін су ресурстарын ұтымды пайдалану, біздің елдеріміздің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету, энергетика саласындағы ынтымақтастық, әсіресе «жасыл энергетиканы» пайдалану, жаңартылатын және баламалы су көздерін пайдалану саласындағы ынтымақтастық проблемаларын жатқызуға болады. Егер осы мәселелердің шешімін іздеуге уақытыңда назар аудармаса, онда олар аймақтың дамуы мен қауіпсіздігі үшін ауыр зардаптардың қаупін арттырады.

Әсіресе елдеріміз су ресурстарын тиімсіз пайдаланудың салдарына ұрынуы мүмкін. Су біздің елдеріміздің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуде басты рөл атқарады. Себебі біздің елдеріміздің тұрғындарының көпшілігі ауылдық жерлерде тұратын болғандықтан тіршілік көзі суармалы егіншілікке байланысты. Суды үнемдеу азық-түліктің жетіспеушілігі мен олардың бағасының өсуіне жол бермейді, оны бүгінде әлемнің барлық елдері алаңдатады. Сарапшылардың есептеуінше, суарудың заманауи технологияларының жоқтығынан өзеннің төменгі ағыс аймағындағы елдерінде судың қайтарымсыз жоғалуы 30-дан 60%-ға дейін құрайды. Тәжікстанның осы аспект бойынша таңдаған жолы тамшылатып суаруды кеңінен қолдануға және ылғал сыйымды дақылдарды біртіндеп аз ылғал қажет ететін дақылдарға ауыстыруға бағытталған. Мысалы, кейбір есептеулер бойынша мақта алқаптарының 30%-дан астамы дәнді және көкөніс дақылдарына ауыстырылды. Өңір халқының экономикалық, әлеуметтік және экологиялық әл-ауқатын қамтамасыз ететін қоршаған ортаның аса маңызды құрамдас бөлігі ретіндегі судың рөлін ескере отырып, біздің елдеріміздің үкіметтері осы бағыттағы өз күш-жігерлерін үйлестіруі тиіс. Мұндай күш-жігердің жарқын мысалы ретінде КАСА-100 жобасын, Тәжікстандағы Зарафшан өзенінде Яван су электр станциясының құрылысына ТР және ӨР-ның дайындығын атауға болады. Бұл еліміздің Өзбекстанмен ынтымақтастығының алғашқы ауқымды жобасы, ол біздің мемлекеттеріміздің өнеркәсіп және энергетика саласындағы әріптестігінің мүмкіндігін көрсетеді.

Біз бөлініс пен текетіресті қоздыратын құндылықтарды пайдалану практикасынан ауытқуға, керісінше, өзара құрмет пен өзара тиімді ынтымақтастықты тәжірибеге енгізуге, сондай-ақ елдеріміздің әртүрлі

әлеуметтік-саяси жүйелері, тарихы, мәдениеттері мен даму деңгейлері бар үйлесімді өмір сүруі үшін жұмыс істеуіміз тиіс. Бұл тұрғыда өңірде ОА мемлекеттерінің басшыларына тығыз өзара әрекеттестікті нығайтудың маңыздылығы туралы келісімге келуге мүмкіндік беретін ортақ мәдени-тарихи аяның болуы да маңызды. Яғни, Орталық Азия мемлекеттерінің өзара берік әрекеттестік жасауы, тиісті сын-тегеуріндерге келісілген тәсілдер әзірлеуі үшін қолайлы жағдайлар жасайтын бірқатар ортақ мәдени элементтер мен құндылықтар бар.

Болжамдарға сәйкес алдағы жылдар өңірдің көптеген елдері үшін қиын болады, сондықтан бүгінгі ахуалды байыпты бағалап, өңір елдерінің осалдығы дәрежесін, теріс факторлардың әсерін төмендету жолдарын іздестіру, өңірлік экономикаға жойқын әсер ететін қиындықтардың салдарын барынша азайту қажет. Бұл үшін біз өзіміздің экономикалық байланыстарымызды нығайту жолдарын қарастыруға, халық үшін азық-түлік бағасының өсуі және олардың тапшылығы, отын бағасының көтерілуі және энергия ресурстарының басқа түрлері, экономиканың өсу қарқынының баяулауы сияқты өмірлік маңызы бар проблемаларды шешу жолдарын істеуіміз тиіс. Сондықтан жеткізу тізбегінің және жаппай тұтынудың өмірлік маңызды өнімдерін бірлесіп өндірудің әлеуетін ашу, жүк пойыздарының өткізу қабілетін жетілдіру және ұлғайту қажет. Бұл өз нарықтарындағы тауарлардың тапшылығын болдырмауға мүмкіндік береді. Мысалы, жеміс-көкөніс дақылдары бойынша бүгінгі таңда Тәжікстан өз өндірісі есебінен ішкі қажеттілікті ғана емес, сонымен қатар оларды аймақтың басқа елдеріне жеткізуді де қамтамасыз ете алады. Осыған сүйене отырып, аймақ елдері арасында көкөніс, дәнді дақылдар мен басқа да тауарларды экспорттауға уақытша тыйым салуды енгізу орынсыз деп санаймыз.

Жоғарыда аталған сәттерден басқа, қазір біздің елдеріміз Еуропа мен АҚШ-тың Ресейге қарсы санкцияларының салдарынан туындаған жаңа проблемаларға тап болып отыр. Ең алдымен, біз азық-түлік тауарларына, энергия ресурстарына, шетел валюталарына бағаның күрт өсуін байқаймыз. Дәл осындай тенденцияны елдердің теріс сауда балансына әкелуі мүмкін валюта бағамының өзгеруінен көруге болады. Бүгін елдегі көптеген отбасылар тәуелді болып отырған мигранттардың ақша аударымдарының азаюы мен құнсыздануы туралы біршама болжам жарияланды. Еңбек көші-қоны көптеген отбасылардың негізгі табыс көзі. Ресейдегі экономикалық белсенділіктің әлсіреуі мигранттардың жұмыспен қамтылуын және кірістерін төмендетеді. Бұл көптеген адамдардың кері оралуынан көрінеді.

Біздің пікірімізше, бүгінде осы тұрғыда аймақтағы қарама-қайшылықтарды шешуде төрешінің рөлін алуға бәсекелес геосаяси күштер бір күштің басым рөлін болдырмау үшін жасырын түрде қарсылық көрсетеді. Бұл қазіргі халықаралық тәртіп аясында табиғи нәрсе. Болашақ әлемдік тәртіптің контурлары айқын болмаса да, болып жатқан оқиғаларға байланысты мемлекеттердің өзара әрекеттесуін ұйымдастырудың белгілі бір жаңа формаларының қалыптасу тенденциялары байқалады. Бұл тенденциялар үлкен шешім қабылдау орталықтары арасындағы қайшылықтарды шешу формасынан туындайды. Қазір бәрінен бұрын біздің елдеріміз бір-бірімен қатынастарында сенім мен өзара қауіпсіздік сезімін нығайтуы және өңірлік тәртіп пен бейбітшілікті серпінді әрі орнықты ету үшін басқа елдердің үміттерін бөлісуге дайын болуы қажет.

Біздің елдеріміздің өзара іс-қимылы әрқашан тәуекелдер мен сын-қатерлердің алдын алуға және оларды бейтараптандыруға, төтенше жағдайларды жоюға, адамдар мен мүлікті қорғауға, сондай-ақ ұлттық егемендікті, қауіпсіздік пен даму мүдделерін, сондай-ақ бүкіл әлемдегі бейбітшілік пен өңірлік тұрақтылықты қорғауға бағыттала-тынына сенімдіміз. Бүгінде әлемдік қауымдастықтағы күрделі жағдайды ескере отырып, жаһандық ауқымда біздің елдеріміз бір-бірінен оқшау қазіргі заманның өткір проблемаларын жеңе алмайтынын айқын ұғыну қажет. Оларға тек тығыз аймақтық ынтымақтастық аясында ғана қарсы тұруға болады. Бұрынғы пассивті ұстаным ендігі жағдайларға сәйкес келмейді.

Біз Орталық Азия өңіріндегі ынтымақтастықтың үлкен әлеуеті қиындықтарды бірлесіп шешу жолдарын табуға мүмкіндік беретініне сенімдіміз. Өңірдің мемлекет басшыларының осы тұрғыдағы алдағы кездесуі маңызды өңірлік проблемалар бойынша келісілген іс-қимылдарды әзірлеу үшін үлкен маңызға ие болатынына сенімдіміз.

Соңында конференцияға қатысушыларға алғысымды және терең құрметімді білдіремін, жемісті ынтымақтастыққа сенім артамын.

Назарларыңызға рақмет!

Бобур УСМАНОВ

Өзбекстан Республикасының Президенті жанындағы Стратегиялық және өңіраралық зерттеулер институты директорының орынбасары

Құрметті Еркін Валитханұлы! Құрметті қатысушылар! Ханымдар мен мырзалар!

Ең алдымен ұйымдастырушыларға шақырғандары үшін алғыс айтамын.

Біздің қазақстандық әріптестерімізбен, оның ішінде ҚСЗИ-мен тәсілдеріміз өте ұқсас. Олардың негізгі идеясы – өңірлік ынтымақтастықты нығайту қажеттілігі.

Сарапшы ретінде әріптестеріміз ұйымдастырған бүгінгі пікірталастың уақтылығы мен өзектілігін жоғары бағалаймын.

Ағымдағы, ашығын айтқанда, күрделі үрдістер мен шиеленісіп бара жатқан жаһандық қайшылықтарды, шекаралас өңірлердегі, өкінішке қарай, бізбен достық қатынастағы елдерді қарулы қақтығыстарды ескеретін болсақ, мұндай пікірталастардың өзектілігі еселеп артып келеді.

Мұндай үдерістердің бізге, біздің өңірімізге қалай әсер ететінін, қандай сын-тегеуріндермен және қандай жаңа мүмкіндіктермен бетпе-бет келетінімізді барынша айқын түсінуіміз тиіс.

Соңғы 30 жыл ішінде Орталық Азияда қалыптасқан және бәріміз үйреніп, бейімделіп келе жатқан геосаяси конфигурация өзгеретіні сөзсіз. Біз ешқандай революциялық өзгерістерді күтпейміз, бірақ трансформация сөзсіз болады.

Мәселен, қазірдің өзінде өңірде Иран мен Түркия сияқты сыртқы ойыншылардың белсенділігі байқалуда. Иран ШЫҰ-ның толыққанды мүшесі, Орталық Азия елдері үшін маңызды көлік бағыты болып отыр.

Түркия көлік коммуникациялары мен энергетика саласындағы Еуразияның өңіраралық хабына айналуға ұмтылуда, ол екі жақты форматта да, түркі мемлекеттерінің ұйымдары шеңберінде де өңір елдерімен сауда-экономикалық ынтымақтастықты арттыруда.

Тағы бір қызықты үрдіс – Еуропа елдерінің аймақтың энергия ресурстарына қызығушылығының артуы. Энергия ресурстарына бағаның қарқынды өсуі, мұнай мен газ импорты көздеріне қатысты белгісіздік жағдайында еуропалықтар Орталық Азия–Каспий аймағының ресурстарына нақты қызығушылық таныта бастады.

Бұл тек мұнай мен газ туралы ғана емес. Еуропа елдерінің энергия теңгерімінде ЖЭК үлесінің кеңеюімен олардың балама энергия өндіру технологиялары – күн панельдері, жел турбиналарын жасауға қолданылатын марганец кенін, хромды, қорғасынды, алюминийді, кобальтты импорттауға қажеттілігі өсетін болады.

Орталық Азия елдерінде бұл материалдардың айтарлықтай дәлелденген қоры бар. Кейбір позициялар бойынша олар тіпті жетекші орын алады.

i Анықтама: қолда бар мәліметтер бойынша, өңірде әлемдік марганец кенінің **38,6%**, хромның **30,07%**, қорғасынның **20%**, мырыштың **12,6%**, титанның **8,7%**, алюминийдің **5,8%**, мыстың **5,3%**, кобальттың **5,3%** және молибденнің **5,2%** қоры бар.

Сонымен бірге, ең алдымен, Орталық Азияның барлық елдерінің қауіпсіздік мүдделеріне де, экономикалық дамуына да ықпал ететін кейбір теріс үрдістерге ерекше назар аударуды талап етеді.

Олардың көпшілігі бүгіннің өзінде байқалуда.

Біріншіден, АҚШ пен оның одақтастарының Ауғанстаннан кетуі, бұл ауған мәселесін қайта ұмытып кету қаупін арттырады. Біз тағы да Ауғанстан жаһандық қауіпсіздікке төнетін қауіп-қатер көзіне айналып, өз проблемаларымен жеке қалатын жағдайға тап болуымыз мүмкін. Онда ауқымды гуманитарлық апат жүріп жатыр, халықаралық террористік топтардың ықпалы мен әрекет етуіне қолайлы жағдай туындатуда. Кейбіреулер тіпті «Ирак сценарийінің» қайталануы мүмкін деп айтады, оған сәйкес ауған армиясының бұрынғы мүшелері «Әл-Каида» қатарына жаппай қосыла бастаған.

Бүгінде БҰҰ ҚК мәліметінше, Ауғанстанда тек «Әл-Каида», ИДТВ, «Ансаруллах» және «ИШИМ-Хорасан» қатарында кемінде 6 мың содыр бар. Бұл ретте Ауғанстанның солтүстігінде – Бадахшан, Фаряб, Джазужан, Құндыз және Тахар провинцияларында «ИГ-Х»-тың орнығып, кеңеюі байқалады.

i Анықтама: «ИГ-Х» – до 4 мың, «Әл-Каида» – 400, ИДТВ – 1 мың, «Джамоат Ансаруллах» – 300 адам.

АҚШ-тың Ауғанстаннан кетуінен кейін көрші тұрған – Орталық Азия мемлекеттеріне өңірдегі тұрақтылықты одан әрі қамтамасыз ету, осы елге байланысты сын-қатерлер мен қауіптерді еңсеру үшін көп жағдайда жауапкершілік жүктеледі.

Ауған проблемасын шешуге шоғырландырылған жалпы өңірлік тәсілді әзірлеудің өзектілігі артып келеді. Бүгін біреу келіп, оны біз үшін шешеді деп үміттенудің қажеті жоқ.

Екінші, дәстүрлі логистикалық тізбектерді бұзу, тасымалдау құны мен мерзімдерін арттыру. Жаңа жағдайларда жүктерді баламалы маршруттарға қайта бағдарлауға тура келеді. Жаңа көлік дәліздеріне қызығушылық артып келеді.

Ашық теңіздерге тікелей шыға алмайтын Орталық Азия мемлекеттері үшін бұл мәселе екі есе өзекті. Біздің тұрақты дамуымыз бен әл-ауқатымыз оған тікелей байланысты. Сондықтан бүгінгі күні Өзбекстан, Орталық Азияның басқа да елдері Үнді мұхитының оңтүстік порттарына, Азия нарықтарына, Еуропа нарықтарына шығуға бағытталған түрлі көлік жобаларын ілгерілету бойынша белсенді күш-жігер жұмсап отырғаны кездейсоқ емес. Бұл ретте біздің ортақ күш-жігерімізді үйлестіру ерекше өзектілікке ие болып отыр.

Үшінші, қаржы нарықтарының құбылмалылығы және азық-түлік бағасының өсуі. ФАО мәліметтері бойынша, азық-түлік бағасы биыл тарихи рекордтарға жетті. Нәтижесінде жаңа сауда кедергілері өседі, тауарлардың қозғалысы шектеледі. Болжамдарға сәйкес, бұл проблема тек күшейе түседі. Мұның бәрі, ұлттық валюталардың әлсіреуімен қатар, халықтың әл-ауқатының деңгейіне тікелей әсер етеді, сауда байланыстарын шектейді.

Нәтижесінде кейбір болжамдар бойынша теріс үрдістер Орталық Азияның дамуын айтарлықтай шектеуі мүмкін. 2022 жылдың қорытындысы бойынша өңір елдерінің сыртқы сауда айналымы 11%-ға, өңірішілік сауда 28%-ға қысқаруы мүмкін. Инфляцияның өсуі (орта есеппен ОА бойынша 12-18%), өнеркәсіп өндірісі мен инвестициялар көлемінің шектелуі жоққа шығарылмайды.

Осының салдарынан жалпы өңірлік ЖІӨ-нің өсу қарқынының орташа мәні 2021 жылғы 6%-дан 2%-ға дейін төмендеуі мүмкін.

Бұл жағдайда табиғи сұрақ туындайды: Орталық Азия елдері не істеуі керек? Бұл сұрақтың жауабы қазірдің өзінде бар – аймақты одан әрі нығайту және шоғырландыру. Сонымен қатар, біз оптимист болып қалуымыз керек және туындайтын қиындықтардан мүмкіндікті көруіміз қажет.

Ашылған мүмкіндіктерді біз бірлесіп әрекет ете отырып қана табысты іске асыра аламыз. Оның үстіне, өңірлік жақындасу жолы бойынша қозғалыс басталып та кетті. Жыл өткен сайын бұл үрдіс анық/айқын болады.

Бұл шұғыл немесе кенеттен болған процесс емес. Бұл қозғалыстың іргетасын 2017 жылғы қарашада өткен Орталық Азия бойынша Самарқанд конференциясы қалады.

Президент Мирзиёев ұсынған өңірлік ынтымақтастықты нығайту курсы көршілеріміз тарапынан қолдау тапты. Тіпті әрдайым бейтарап Түрікменстан да аймақтық процестерге қатыса бастады.

Соңғы бес жыл ішінде біздің өзара әрекеттестігімізді түбегейлі жаңа тетіктері қалыптасты. Мысалы, Орталық Азия Мемлекеттері басшыларының консультативтік кездесулері. Өңір елдерінің саяси қарым-қатынастың жаңа деңгейіне шығуының жарқын мысалы.

Орталық Азия экономикалық форумы, Орталық Азия сараптамалық форумы сияқты өңірлік алаңдар пайда болды.

Аймақтық ынтымақтастық идеяларына деген ұстаным бүкіл әлемді тығырыққа тіреген коронавирустық пандемияның қиын кезеңінде де бұзылған жоқ.

Шын мәнінде, осы бірнеше жыл ішінде біз тәуелсіздік алғаннан кейінгі ширек ғасырға жуық уақыт ішінде жасай алмайтын нәрсені жасай алдық.

Сонымен бірге Өңірлік даму туралы айтқанда, біз қол жеткізген әсерлі нәтижелер көбінесе бастапқы базаның төмендігінен туындағанын мойындау керек. Бізде сәтті бастама бар, бірақ біз тек жолдың басында тұрмыз. Алда әлі де көптеген міндеттерді шешу, әрі қарай алға жылжу үшін үлкен жұмыс күтіп тұр.

Спортшылардың айтуынша, чемпионатты жеңуден гөрі оны сақтау қиынырақ. Біз шамамен сол ұстанымдамыз. Біз өңірлік ынтымақтастықты дамытудың жоғары серпінін және қарқынын белгіледік, енді оларды ұстап тұру және нақты нәтижелерге айырбастау маңызды.

Ол үшін не қажет?

Жауаптар да айқын. Өзбекстан президенті Шавкат Миромоно-вич Мирзиёев біздің алдымызда тұрған міндеттер туралы айтты.

Кезінде Орталық Азиядағы барлық осы оң үдерістердің баста-машысы бола отырып, ол өңірлік жақындасуға деген сұранымды шынайы сезініп, осы бағытта алғашқы қадамдар жасады. Ол праг-матик бола отырып, қазір алға жылжу уақыты екенін түсінеді. Оның үстіне, ол біздің алдымызда тұрған басымдықтар туралы нақты түсінік пен көзқарасқа ие.

Бұл жерде не туралы айтылады?

Бірінші, өзара тиімді экономикалық ынтымақтастық үшін қолай-лы жағдайлар қалыптастыру.

Біз өңірде Орталық Азия елдері арасында еркін сауданың то-лыққанды режимін қалыптастыруды көздейтін экономикалық ынты-мақтастықтың жаңа моделінің жұмыс істеуіне қол жеткізуге ұмтылуы-мыз керек.

Бұл тетік жалпы өңірдің, оның ішінде ОА елдерінің шекара маңы аумақтарындағы экономикалық, инвестициялық әлеуетін арттыру үшін қолайлы жағдайлар жасау мақсатында біздің іс-қимылымызды үйлестіруге мүмкіндік береді.

Экономикаларымыздың бәсекелестік артықшылықтарын, олар-дың өзара толықтырылуын пайдалана отырып, экономикалық өсудің драйверлері болып табылатын өнеркәсіптік кооперация жобаларын жан-жақты дамыту қажет.

Осы мақсатта халықаралық және өңірлік сауда-логистикалық және индустриялық жобаларды дамыту практикасын жалғастыруды ұсынамыз.

Бұл бағытта бізде табысты тәжірибе бар. Мысалы, Қазақстанда жеңіл автомобильдер шығаратын «СарыарқаАвтоПром» бірлескен кәсіпорны жұмыс істейді.

Тәжікстанда тұрмыстық техника өндіретін «Талко-Крантас», «Artel Avesto Electronics» арнайы техника шығаратын зауыт іске қосылды.

Аймақтық форумдар сұранысқа ие. Көріп отырғанымыздай, олардан практикалық қайтарым өте жоғары – бұл жаңа жобалар да, кәсіпкерлер арасындағы тікелей байланыстарды дамыту.

i Анықтама: *Өзбекстан Қазақстанмен, Тәжікстанмен, сондай-ақ РФ, БР және ТМД шеңберінде форумдар өткізеді.*

Ауыл шаруашылығы өнімдері мен азық-түліктің басқа да

түрлерін өндіру саласындағы ынтымақтастықты кеңейту де басым бағыт болуы тиіс. Бұл, әсіресе, мен атап өткендей, азық-түлік бағасы өсіп келе жатқан кезде өте өзекті.

Мысалы, Өзбекстан Президенті аймақтық агрокластерлер құру тәжірибесін енгізуді ұсынды.

Екінші, өңірлік қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласында өзара түсіністік пен ынтымақтастықтың жоғары деңгейіне қол жеткізу.

Қауіпсіздік мәселелері бойынша консультативтік алаң құру (Орталық Азия елдерінің қауіпсіздік кеңестері хатшыларының кеңесі) қауіпсіздік мәселелерін шешу үшін үйлестірудің тиімділігін арттыруға, ортақ сын-қатерлер мен қауіптерді уақтылы анықтауға, өңірлік қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласында бірлескен алдын алу шараларын қабылдауға мүмкіндік береді деп санаймыз.

25-26 шілдеде Ауғанстан бойынша арнайы өкілдердің Ташкент халықаралық конференциясын өткізуді жоспарлап отырмыз.

Оның қорытындысы бойынша әлемдік қоғамдастықтың Ауғанстанға қатысты, оның ішінде оның жаңа биліктерімен диалогты жолға қою және дамыту, ауған халқына елді жанжалдан кейінгі қалпына келтіруге және тәуелсіз, тұрақты және өзін-өзі қамтамасыз ететін мемлекет құруға жәрдемдесу жөніндегі жалпы тәсілдерін тұжырымдаймыз деп үміттенеміз. Бұл Ауған тақырыбын халықаралық қоғамдастықтың назарына қайтаруға мүмкіндік береді.

Бұл форумға Орталық және Оңтүстік Азия елдерінен сарапшылар шақыруды жоспарлап отырмыз.

Кейіннен осы қайғы-қасірет шеккен елдегі жағдай бойынша өңір елдерінің Ауғанстан жөніндегі арнайы өкілдері деңгейінде тұрақты кездесулер өткізуді жолға қою маңызды деп санаймыз.

Үшінші, өңірдің көлік-логистикалық әлеуетін іске қосу, оны халықаралық көлік дәліздеріне белсенді тарту.

Өзбекстан Президентінің Орталық Азия елдерінің көлік коммуникациялары жөніндегі өңірлік кеңесін құру туралы бастамасын нақты іске асыру өңір елдерінің көлік-транзиттік және логистикалық мүмкіндіктерін әртараптандыру үшін күш-жігерін шоғырландыруды қамтамасыз ететініне сенімдімін.

Бұл тұрғыда Термез – Мазари-Шариф – Кабул – Пешавар трансфган темір жолы құрылысының жедел басталуы ерекше маңызға ие.

Бұл Орталық Азия елдері үшін ғана емес, Оңтүстік Азия үшін де стратегиялық маңызы бар жоба.

Трансфган дәлізін дамыту өңір елдерін Үнді мұхитының

порттарына ең қысқа жолмен шығуды қамтамасыз етеді, Оңтүстік Азияны Орталық Азия, Ресей, Қытай және Еуропа нарықтарымен байланыстырады.

Бұдан басқа бұл жобаны іске асыру Орталық және Оңтүстік Азияның орнықты дамуының қуатты драйверіне айналады, елдегі бейбітшілік пен тұрақтылықты нығайту мәселесі бойынша Ауғанстан ішінде және өңірде бәтуаластықты нығайтады деп сенемін.

Мен ұсынған ынтымақтастықтың перспективалық бағыттарының тізбесі, сөзсіз, таусылған жоқ. Ең бастысы, менің ойымша, оларды Орталық Азия мемлекеттерінің мүдделеріне қызмет ететін нақты мақсаттар арқылы жою.

«Мақсатты тапсаң, ресурстар табылады» деген тіркес бар. Біздің мақсатымыз – тұрақты, шоғырландырылған және серпінді дамып келе жатқан Орталық Азия. Тек оны іске асыруды бастау керек.

Қорытындылай келе, өңірдің алдында тұрған барлық өзекті мәселелерді өңірлік бірегейліктің іргелі негіздерін қалыптастыру кезінде тиімді шешуге болатынын ерекше атап өткім келеді. Біз бір өңірде ұзақ уақыт бойы бірге өмір сүріп келеміз, тығыз саяси, экономикалық және мәдени-гуманитарлық байланыстарымыз бар.

Мен өңірлік сәйкестікті қалыптастыру – өңірлік кооперацияның іргетасы мен драйвері екеніне терең сенімдімін. Біз өзіміздің бір бүтіннің бөлшектері екенімізді, тек бірге ғана қазіргі заманның сын-қатерлері мен қауіп-қатерлерін еңсеріп, дамудың жаңа белестеріне шығатынымызды көрсетуіміз тиіс.

Бұл жерде Өзбекстан Президенті ұсынған «Орталық Азия: ортақ тарих және ортақ болашақ» идеясын ілгерілету маңызды рөл атқаратын болады. Ал біз оны мәдениет, өнер және кино күндерін, «Достық кештерін», университеттер форумдарын, спорттық жарыстарды өткізу арқылы ілгерілете аламыз.

Біз тек сонда ғана бір-бірімізбен «байланыс сезімін» бөлісе алатын, біздің ортақ үйіміз – Орталық Азияның болашағы үшін ортақ жауапкершілікті сезіне алатын шын мәнінде ынтымақты өңір боламыз.

Анвар НАСИРОВ

Орталық Азия халықаралық
институтының директоры
(Өзбекстан)

Құрметті конференция қатысушылары! Ханымдар мен мырзалар!

Ең алдымен ұйымдастырушыларға және жеке Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институтының директоры Еркін Тұқымов мырзаға осы конференцияны шақырып, тамаша ұйымдастырғаны үшін шын жүректен алғысымды білдіргім келеді.

Мен үшін «Орталық Азиядағы аймақтық бірлесу және ынтымақтастық перспективалары» сессиясында сөз сөйлеу үлкен мәртебе!

Бұл тақырып бүгінде өте өзекті, ол ең алдымен біздің елдерде жүзеге асырылатын ауқымды өзгерістерге байланысты.

Өзбекстанда – Мемлекет басшысы Шавкат Мирзиеевтің бастамасымен Жаңа Өзбекстан Стратегиясы қабылданған.

Қазақстанда – «Екінші Республика» құруды ел азаматтары өткен жалпыұлттық референдум барысында қолдады. Осындай жобалар Қырғызстан, Тәжікстан және Түрікменстанда да жүзеге асырылуда.

Бұл туралы айта отырып, Орталық Азия мемлекеттеріндегі трансформация соңғы уақытта байқалып отырған халықаралық қатынастардың саяси және экономикалық құрылымының жаһандық қайта қалыптасуы салдарынан елеулі сын-қатерлер мен қауіптер аясында жүзеге асырылып жатқанына назар аударған жөн.

Мұның бәрі, әрине, міндеттерді шешу барысына және қойылған мақсаттарға қол жеткізуге әсер етеді, өйткені тұрақтылықты қамтамасыз ету және туындайтын шығындарды азайту үшін бізден стандартты емес шешімдерді шұғыл қабылдауды талап етеді.

Ішкі және сыртқы қосымша резервтерді де іске қосу қажеттігі аясында біз Орталық Азиядағы өңірлік ынтымақтастық пен кооперацияны дамыту мен кеңейтудің аса қажеттілігін айқын сезінеміз.

Осы бағыттағы елеулі әлеуетті Өзбекстан Республикасы Президентінің бастамасы бойынша өткен жылдың шілде айында Ташкентте ұйымдастырылған «Орталық және Оңтүстік Азия: өңірлік өзара байланыстылық. Қатерлер мен мүмкіндіктер» жоғары деңгейдегі халықаралық конференцияның қорытындылары көрсетті.

Біз Орталық Азия елдеріндегі барлық серіктестерімізге осы маңызды бастаманы қолдағаны және делегациялар конференциясының жұмысына жоғары деңгейде қатысқаны үшін алғысымызды білдіреміз.

Өңірлік және өңіраралық өзара байланыстылықты күшейтуге бағытталған осындай тәсіл туындаған қатерлерді бірлесіп тоқтатуға, бірлескен жобаларды табысты іске асыруға, жаңа нарықтарды игеруге, көлік дәліздерін дамытуға және елдеріміздің тұрақты дамуына жәрдемдесуге мүмкіндік береді деп санаймыз.

Өзбекстанның сыртқы саясатындағы Орталық Азия елдерінің маңызды рөлін Президент Шавкат Мирзиев қызметке сайланғаннан кейін бірден айқындап, оның әрі қарайғы іс-әрекеттерімен растады.

«Бейбіт, экономикалық өркендеген Орталық Азия – біздің маңызды мақсатымыз және негізгі міндетіміз», – деп мәлімдеді Өзбекстан көшбасшысы 2017 жылғы 19 қыркүйектегі БҰҰ Бас Ассамблеяның 72-ші сессиясының мінберінен.

Өзбекстан Президентінің бастамасы бойынша БҰҰ қамқорлығымен Самарқандта 2017 жылғы қарашада «Орталық Азия: ортақ тарих және бір болашақ, тұрақты даму және өзара өркендеу үшін ынтымақтастық» жоғары деңгейдегі халықаралық конференциясы өтті.

Іс-шараның сәттілігі 2018 жылғы 22 маусымда бірауыздан қабылдануына ықпал етті. БҰҰ Бас Ассамблеясы «Орталық Азия өңірінде бейбітшілікті, тұрақтылықты және орнықты дамуды қамтамасыз ету бойынша өңірлік және халықаралық ынтымақтастықты нығайту» арнайы қарарын қабылдады.

Өткен уақыт ішінде біз өңірлік ынтымақтастықтың түбегейлі қайта қалыптасуының куәсі болдық.

2020 жылғы 23 қыркүйектегі БҰҰ Бас Ассамблеясының 75-ші сессиясында Өзбекстан президенті «Орталық Азияда түбегейлі өзгерістер болып жатқанын және аймақ елдері арасындағы қарым-қатынастарда тату көршілік пен өзара сенім, достық пен құрмет ахуалын қалыптастыруға қол жеткізілгенін» атап өтті.

Өткен жылдың қараша айында ұлықтау рәсiмiнде сөйлеген сөзiнде Шавкат Мирзиев «басты мiндет – ең алдымен Орталық Азия елдерiмен тату көршілік пен стратегиялық әрiптестiк қатынастарын одан әрi нығайту» екенiн атап өттi.

Бiздiң елдерiмiз бен халықтарымызды көпғасырлық достық пен тату көршілік, өзара қолдау байланыстырады. Бiз туыстық қатынастармен тығыз байланыстамыз.

Сондықтан Өзбекстан бауырлас Қазақстанмен, Қырғызстанмен, Тәжікстанмен және Түрікменстанмен көп жоспарлы қатынастарды нығайтуға және арттыруға аса мүдделі.

Бұл бағытта, әрине, экономикалық серіктестікті тереңдетуге басымдық беріледі. Мақсатты шаралардың нәтижесінде Өзбекстанның Орталық Азия елдерімен тауар айналымы 2016 жылдан бастап 2021 жылға дейін тарихи максимумға жетіп, \$2,47 млрд-тан \$6,4 млрд-қа дейін 2,6 еседен астам ұлғайды.

Көрсетілген кезеңде Қырғызстанмен сауда 5,7 есе, Тәжікстанмен 3 есе, Түрікменстанмен 4,3 есе, Қазақстанмен 2 есе дерлік өсті.

Бұл оң динамиканың биылғы жылы да жалғасып жатқаны бізді қуантады. Жыл басынан бері Өзбекстанның Орталық Азия елдерімен тауар айналымы 12%-дан астамға артып, \$2,7 млрд құрады, оның ішінде экспорт – 17% (1,07 млрд), импорт – 12% (\$1,6 млрд). Осылайша Қазақстанмен ғана өзара сауда көлемі 11,5% (\$1,7 млрд) өсті.

1990-шы жылдардың басынан бері өңірде алғаш рет өнеркәсіптік кооперация саласында тығыз ынтымақтастық байқалуда.

Қазақстанмен бірлесіп автомобильдер мен тоқыма өнімдерін өндіру жолға қойылды.

Тәжікстанмен және Қырғызстанмен кооперацияда электр техникалық өнім өндірісі іске қосылды.

Бiздiң түрiкмен серiктестерiмiзбен осындай жобалардың iске қосылуын күтеміз.

Бұдан басқа Агроөнеркәсіптік кешенде жобаларды іске асыру қарастырылуда немесе басталып та кетті, бұл азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің маңыздылығы жағдайында өте өзекті.

«Би Си Джи» халықаралық консалтингтік компаниясының (BCG) баяндамасына сәйкес, Орталық Азияның тікелей шетелдік инвестицияларды тарту әлеуеті алдағы 10 жыл ішінде \$170 млрд-қа дейін, оның ішінде шикізаттық емес салаларға \$40-70 млрд көлемінде бағаланып отыр.

Қазіргі уақытта қалыптасып отырған геосаяси жағдайларды ескере отырып, ынтымақтастықтың өңірлік өзара байланыстылықты нығайтып қана қоймай, Орталық Азия мемлекеттерінің дамуына оң ықпал ететін бағыттарын белгілеуге рұқсат етіңіздер.

Біріншіден, бізге 2017 жылы Өзбекстан Президенті бастамашылық еткен Орталық Азия мемлекеттері басшыларының консультативтік кездесулері форматы шеңберінде сындарлы өзара іс-қимылды дамытуды жалғастыру қажет.

Бұл тетік ашық, сенімді және сындарлы атмосферада өңірлік ынтымақтастықтың барлық өзекті мәселелерін талқылауға, өзара қолайлы және өзара тиімді шешімдерді әзірлеуге мүмкіндік береді.

Бүгін біздің сарапшыларымыз кезекті кездесу барысында Мемлекет басшылары деңгейінде қол қою жоспарланып отырған ХХІ ғасырда Орталық Азияны дамыту мақсатында достық, тату көршілік және ынтымақтастық туралы шарт жобасын келісуді аяқтап отыр.

Бұл құжат өңірлік ынтымақтастықты одан әрі жоғары деңгейде тұрақты дамыту үшін берік құқықтық негіз болатынына сенімдімін.

Екіншіден, өңір мемлекеттерінің халықаралық алаңдарда тығыз өзара әрекеттестігін ілгерілету (бірлескен қарарлар қабылдау, халықаралық ұйымдар шеңберінде бастамаларды ілгерілету және т.б.) маңызды.

Біз, БҰҰ, ЕҚЫҰ, ТМД-ның ғана емес, сондай-ақ Экономикалық ынтымақтастық ұйымының, Ислам ынтымақтастығы ұйымының, Шанхай ынтымақтастық ұйымының және басқа да жаһандық және өңірлік құрылымдардың жұмысына бірлесіп қатысамыз.

Біз бауырлас халықтарымыздың ұмтылыстарына сай келетін ортақ мүдделерімізді бірлесе отырып ілгерілете алар едік. Бұған айқын мысал ретінде қарарларды БҰҰ Бас Ассамблеясы алаңында сәтті бірлесіп ілгерілетуді қарастыруға болады.

Үшіншіден, өзара сауда мен өнеркәсіптік кооперацияны одан әрі өрістету.

Бұған дейін мен өзара әрекеттесудің оң тәжірибесінің бірқатар мысалдарын келтірген едім. Алайда бізге, экономиканы жедел цифрландыруды және «жасыл өсудің» басымдығын ескере отырып, ынтымақтастықтың жаңа салаларын ілгерілету өте маңызды.

Төртіншіден, көліктік-коммуникациялық өзара байланысты дамыту. Бәрімізде әлемдік мұхитқа тікелей шығудың болмауына байланысты қиындықтар бар.

Сондықтан кедергілерді жою, өзара негізде жеңілдіктер мен преференциялар беру өте маңызды.

Біздің алдымызда өңірдің жаһандық экономикалық, көлік және транзит дәліздеріне терең кірігуін қамтамасыз ету міндеті тұрғанын ескере отырып, БҰҰ аясында көліктік-коммуникациялық өзара байланысты дамытудың өңірлік орталығын құру туралы өзбек бастамасына қолдау көрсетіледі деп үміттенеміз.

Бесіншіден, энергетика саласы ынтымақтастық үшін перспективалы бағыт болып табылады.

Елдеріміздің экономикаларының орнықты дамуын қамтамасыз ету, энергия ресурстарының қажетті көлемімен қамтамасыз ету және жасыл күн тәртібін ілгерілету мақсатында өңірдегі екі және одан да көп мемлекеттердің мүдделеріне қызмет ететін бірлескен жобаларды белсенді іске асыру маңызды.

Осылайша Өзбекстан Тәжікстанмен Зарафшан өзенінде екі ГЭС салу жобасын бірлесіп іске асыруға кірісті, Қырғызстанмен Қамбарата 1-ГЭС салу жобасына қатысу жөнінде уағдаластыққа қол жеткізілді. Бес жыл бұрын біз бұл туралы тіпті айта алмайтын едік.

Алтыншыдан, су-экологиялық саладағы өзара әрекеттестік өте өзекті тақырып.

Жаһандық үрдістерді ескере отырып, климаттық күн тәртібі бойынша көпжақты ынтымақтастық барған сайын сұранысқа ие бола бастады.

Шөлейттенуге қарсы күресте, биоалуантүрлілікті сақтауда және су теңгерімін қамтамасыз етуде, Сырдария мен Әмудария өзендері бойындағы барлық елдерге қатысты Арал өңіріндегі жағдайды сауықтыру, жасыл экономика жобаларын ілгерілетуде күш-жігерді шоғырландыруды орынды деп санаймыз.

Бұл істе сындарлы диалог үшін жалғыз әрі бірегей алаң болып табылатын Халықаралық Аралды құтқару қоры жетекші рөл атқаруға тиіс деп сенемін.

Жетіншіден, мәдени, рухани және ұлттық құндылықтардың жақындығын ескере отырып, мәдени-гуманитарлық байланыстарды жан-жақты тереңдету, елдеріміз арасындағы халықтық дипломатияны дамыту мәселелері басты назарда болуы тиіс.

Осыған байланысты келесі мәселелерді маңызды деп санаймыз:

- Мәдениет және кино күндерін, көрмелерді, театр фестивальдерін, ғылыми-практикалық конференциялар мен дөңгелек үстелдер, өңірлік спорттық турнирлер және т.б. тұрақты түрде өткізіп тұру;

- бірлескен ғылыми зерттеулер жүргізу, сондай-ақ тарих, мәдениет, тіл білімі және т.б. бойынша еңбектер дайындау мақсатында академиялық құрылымдар арасында тығыз ынтымақтастық орнату.

Бұл үдерістерге өскелең ұрпақ пен жастарды белсенді тарту маңызды, бұл, сөзсіз, біздің халықтарымыздың арасындағы достық пен өзара түсіністік байланысын нығайтуды қамтамасыз етеді.

Сегізіншіден, терроризм, экстремизм, радикализм және есірткі трафигі қатерлерінің жолын кесу мақсатындағы қауіпсіздік саласындағы ынтымақтастық өзекті күйінде қалып отыр.

Биыл наурыз айында Өзбекстан астанасында өткен БҰҰ-ның Жаһандық терроризмге қарсы стратегиясына арналған халықаралық конференцияның, Ташкент декларациясының қорытындысы бойынша қабылданған Орталық Азия БҰҰ-ның жаһандық терроризмге қарсы стратегиясын іске асыру жөніндегі іс-қимыл жоспарын әзірлеген және оны енгізу бойынша міндеттемелер алған әлемдегі алғашқы өңір болып табылатынын атап өтті.

Бұл бізді дәстүрлі және жаңа сын-қатерлер мен қауіптерге қарсы іс-қимыл бойынша бірлескен күш-жігерді үйлестіруді кеңейтуге міндеттейді. Өйткені тұрақтылық пен қауіпсіздіксіз экономиканың дамуы мен халықтың әл-ауқатын қамтамасыз ету мүмкін емес.

Мемлекет басшысы Өзбекстанның көршілес Орталық Азия мемлекеттерімен тату көршілік, достық және өзара тиімді қарым-қатыстарды нығайтуға ынталы екенін бірнеше рет атап өтті.

Бүгінгі Форумның нәтижелері бізге өңірлік өзара әрекеттестікті дамыту қорытындыларын жан-жақты әрі объективті талдауға және оны дамытудың жаңа перспективалары бойынша пікір алмасуға мүмкіндік беретініне сенімдімін.

Конференцияның барлық қатысушыларына толымды кәсіби қарым-қатынас пен жақсы нәтиже тілеймін!

Рақмет!

Ерлан ҚҰБАШЕВ

Қазақстан Республикасы
Сыртқы істер министрлігінің
Орталық Азия департаментінің
директоры

Құрметті конференция қатысушылары! Ханымдар мен мырзалар!

Алдымен барлық қатысушыларды құттықтауға және осы форумда сөз сөйлеуге мүмкіндік бергені үшін ҚСЗИ басшылығына ризашылығыңызды білдіруге рұқсат етіңіздер.

Іс-шараның Орталық Азия елдерінің көпшілігімен дипломатиялық қарым-қатынастардың орнағанына 30 жыл толуы кезеңінде өтуінің символдық мәні зор.

Бүгінде Орталық Азия маңызды геостратегиялық жағдайға, бай табиғи ресурстарға, перспективалы экономикалық әлеуетке және ең бастысы білікті адами капиталға ие бола отырып, әлемнің серпінді дамып келе жатқан өңірлердің бірі. Бүгінгі таңда көптеген халықаралық сарапшылар біздің өңірді әлемнің орталығы деп санай отырып, осындай жіті назар аударуы кездейсоқ емес.

Орталық Азия мемлекеттерінде болашақ аймақтық трансформацияның негізін қалауға түрткі болған маңызды саяси және экономикалық оқиғалар орын алды. Аймақтың ішіндегі мемлекетаралық қатынастар түбегейлі өзгерді, оның халықаралық қатынастар жүйесіндегі маңызы едәуір өсті, әлемдік державалардың саясаты аймақтың әр елімен де, көпжақты форматтарда да күшейе түсті.

Орталық Азия елдерімен жан-жақты ынтымақтастық байланыстарын дамыту және қазіргі халықаралық қатынастар жүйесінде

аймақтың маңыздылығын нығайту Қазақстан Республикасының сыртқы саясатының негізгі басымдықтарының бірі болып табылады. Мемлекетімізді одан әрі дамытудағы Орталық Азияның айрықша маңызы «Қазақстан – 2050» стратегиясында бекітілген. Ол Қазақстан Республикасының Сыртқы саясат тұжырымдамасында және басқа да стратегиялық құжаттарында лайықты көрініс тапты.

Бұл пайымдау іргелі алғышарттарға – өңір халқының тарихи, географиялық, мәдени, тілдік және діни бірлестігіне негізделіп, Орталық Азияны тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамыту үшін құқықтық, экономикалық және ұйымдастырушылық шарттарды құруға, тауарлардың, қызметтердің, капитал мен жұмыс күшінің еркін қозғалысына, халықтың өмір сүру деңгейін арттыру мен оның қауіпсіздігіне, сыртқы қауіп-қатермен тиімді күресуге бағытталған.

Тәуелсіздік алған сәттен бастап, Қазақстан аймақтық ынтымақтастықты дамытуға айтарлықтай күш салуда. Геосаяси турбуленттілік пен жаһандық қауіпсіздік тәуекелдерінің күшін жою талаптарында Қазақстан үшін Орталық Азия мемлекеттерімен өзара іс-қимылды тереңдету маңызды болып отыр.

Құрметті конференция қатысушылары!

Соңғы отыз жылда Орталық Азия мемлекеттері риясыз қарым-қатынас пен бір-біріне айнымас қолдау көрсетуге негізделген өзара әрекеттестіктің тиімді үлгісін әзірлегеніне назарларыңызды аударғым келеді. Бүгінгі таңда өңірде сындарлы көпжақты саяси диалог жолға қойылып, сауда-экономикалық және мәдени-гуманитарлық байланыстар тұрақты дамып, кеңейе түсуде. Осының барлығы халықтарымыздың түбегейлі мүдделеріне жауап береді, бауырластық байланыстардың нығаюына септігін тигізеді, өңірдің экономикалық және мәдени әлеуетін толық іске асыруға қызмет етеді.

Орталық Азия елдері арасында өңірлік маңызы бар дағдарыстар тиімді шешімдерді табу үшін ортақ күш-жігерді жедел жұмылдыруды, ең алдымен – экономикалық өсудің төмендеуімен, саяси тұрақсыздықпен, жанжал тудыратын жағдайларды жоюмен және аймақтың өзара жақсартумен байланысты өзекті мәселелерді талап ететінін айқын түсінеді. Шектен тыс оқшаулану мен сыртқы серіктестерге тәуелділік өзекті мәселелерді шешуді қиындата түскен кезеңде өзара әрекеттестік пен тығыз үйлестіру Орталық Азияның барлық елдері үшін пайдалы болады.

Соңғы төрт жылда мемлекетаралық және өңіраралық қарым-қатынастар белсенді өзара әрекеттестіктің сапалы жаңа деңгейіне көтеріліп, аймақ мемлекеттері басшыларының саяси ерік-жігері маңызды рөл атқарған бесжақты қатынастарда серпіліс жасалды.

2018 жылғы 15 наурызда Астанада өткізілген Орталық Азия мемлекеттері басшыларының Консультативтік кездесулері форматындағы бірінші кездесу барысында біздің елдердің басшылары бесжақты ынтымақтастықтың негізгі басымдықтарын айқындағанын айта кету қажет.

Бірінші саммиттің қорытындысы бойынша өңірлік тұрақтылықты қамтамасыз ету, сауда-экономикалық ынтымақтастықты дамыту, инвестициялық өзара іс-қимыл үшін жағдайды жақсарту, экономикаларды жаңа инновациялық цифрлық платформаға көшу, тарифтік саясатты оңтайландыру және транзиттің әкімшілік рәсімдерін жеңілдету бойынша күш-жігерді үйлестіру туралы келісімге қол жеткізілді. Сонымен қатар, қауіпсіздік саласындағы байланыстар жандана түсіп, заңсыз көші-қон, есірткі контрабандасы, ұйымдасқан қылмыс, басқа да сын-қатерлер және қауіптермен күресу үшін арнайы қызметтер мен құқық қорғау органдары деңгейінде ынтымақтастық орнатылды.

2019 жылғы 29 қарашада Ташкентте өткен ОА мемлекеттері басшыларының екінші кездесуінің қорытындысы бойынша Консультативтік кездесулерді өткізу туралы регламент қабылданды. Біздің көшбасшылар басым бағыттар бойынша ынтымақтастықты дамытудың жаңа тетіктерін әзірлеу туралы шешім қабылдады.

2021 жылғы 6 тамызда Түрікменбашы қаласында өткен Орталық Азия мемлекеттері басшыларының үшінші Консультативтік кездесуі өңірлік ынтымақтастықты дамытуға қосымша серпін берді.

Үшінші отырыстың нәтижесі бойынша 2022-2024 жылдарға арналған Өңірлік ынтымақтастықты дамытудың жол картасы, сондай-ақ Қазақстан бастамашы болған және ХХІ ғасырда Орталық Азияны дамыту жөніндегі достық, тату көршілік және ынтымақтастық туралы шартқа қол қойылды ынтымақтастықтың барлық бағыттары қол қоюға дайындалуда.

Біздің көшбасшыларымыз аймақтағы ынтымақтастықты тереңдету және сенімді нығайту тұрақсыздандыратын факторларға қарсы қорған бола алатынына сенімді. Орталық Азиядағы барлық түрлі сын-қатерлерге жауапты ынтымақтастықты одан әрі дамыту, бірлескен күш-жігерді үйлестіру және аймақ ішінде де, сыртқы серіктестермен де диалогты қолдау саясатын жалғастыру арқылы ғана табуға болады.

Бұл ретте консультациялар тетігінде блоктық бағдар немесе аймақты сыртқы ойыншыларға қарсы қою мақсаттары жоқ екенін атап өткен жөн. Консультативтік кездесулер Орталық Азиядағы ішкі мәселелерді шешуге бағытталған. Бұл ретте Орталық Азия мемлекеттері барлық серіктестермен, соның ішінде Ресей, ҚХР, АҚШ, Еуропалық Одақ және басқа да елдермен ынтымақтастықты дамытуға мүдделі.

Әрине, ОА шекараларына жақын жерде шиеленістің күшеюі аймақты әлемдік қауымдастық үшін халықаралық қауіпсіздікке төнетін қатерлерге қарсы тұрудың маңызды шекараларының біріне айналдырады.

Бұрынғысынша Орталық Азия үшін қауіп тудыратын негізгі сыртқы фактор радикализм экспорты, босқындардың жаппай ағыны, есірткінің заңсыз айналымының өсуі қатерлерін сақталған Ауғанстандағы тұрақсыздық болып табылады.

Жаңа үкіметтің саяси көзқарасы мен идеологиясына қарамастан диалог жүргізуге жағдай жасау қажет. Қазақстан Ауғанстанның жаңа басшылығымен гуманитарлық және сауда саласындағы практикалық ынтымақтастықты жалғастыруды мақсат етіп отыр.

Қазақстан Ауғанстан халқына көмек көрсету бойынша халықаралық күш-жігерге өз үлесін қосуды жалғастыруда. Тек соңғы жарты жылдың ішінде Ауғанстанға 5 мың тонна ұн, сондай-ақ 55 тоннадан астам дәрі-дәрмек, ең қажетті тауарлар мен азық-түлік түріндегі гуманитарлық көмек жөнелтілді.

Біздің ойымызша, сыртқы және ішкі тәуекелдерді барынша азайтудың оңтайлы шешімі – қауіпсіздік мәселелері бойынша ұстанымдардың жақындасуы. Іс жүзінде бұл барлық деңгейдегі белсенді байланыстарды, осы салада жаңа механизмдерді құруды, өзара әрекеттесу үшін жаңа тауашаларды іздеуді, сауданың, өзара инвестицияның, қызмет көрсету мен жұмыс күшінің қозғалысының өсуіне мүмкіндіктер ашу дегенді білдіреді.

Біз өңірдің орнықты дамуын қамтамасыз ету, ондағы тұрақтылық пен қауіпсіздікті нығайту жөнінде дәйекті шаралар қабылдауды және әртүрлі халықаралық алаңдарда өңірдің одан әрі табысты және қауіпсіз дамуы үшін ерекше өзекті болып табылатын мәселелерді ілгерілетте отырып, Орталық Азия мемлекеттерінің ортақ мүдделерін қорғауды жалғастырамыз.

Біз Орталық Азияда барлық серіктестердің мүдделерін үйлесімді үйлестіру негізінде бейбітшілік, қауіпсіздік, ынтымақтастық және даму аймақтық моделін құруға және сынақтан өткізуге болатынына

сенімдіміз. Осы мақсатта ХХІ ғасырдағы Орталық Азияны дамыту жөніндегі Достық, тату көршілік және ынтымақтастық туралы шарттың жобасы әзірленді және оны аймақ елдерімен келісу жүріп жатыр.

Сонымен бірге қолда барды дамыту және нығайту, сондай-ақ өңірлік экономикалық және инвестициялық ынтымақтастық үшін жаңа мүмкіндіктер жасау саласындағы ынтымақтастықтың үлкен әлеуетін көріп отырмыз. Аймақтың экономикалық әлеуеті жалпы ресурс ретінде қарастырылуы керек, оны барынша ұтымды және тиімді пайдалану тек ұжымдық форматта ғана жүзеге асады. Орталық Азия елдерімен экономикалық өзара әрекеттестік біртіндеп дамып келеді, бұл, әрине, аймақтық ынтымақтастықтың «локомотиві» болып табылады. Қазақстанның Орталық Азия елдерімен тауар айналымы тек соңғы жылдың өзінде 40% (2021 жылға – 6,3 миллиард доллар) өскенін айта кету керек. Үж бірінші тоқсаны үшін ҚР мен ОА елдері арасындағы тауар айналымы 1,7 млрд долларды құрады, бұл өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 28,6% жоғары (1,3 млрд доллар).

Бүгінгі таңда мемлекеттеріміз арасындағы өзара инвестиция тартымды бола түсті. Аймақ мемлекеттерінің үкіметтері келешегі зор жобаларды іздестіру және зерделеу бойынша тұрақты жұмыс жүргізуде. Тау-кен өнеркәсібі, су және ауыл шаруашылығы, машина жасау, энергетика, тамақ өнеркәсібі, көлік және коммуникация салаларында бірлескен инвестициялық ынтымақтастық үшін зор мүмкіндіктер бар. Соңғы 15 жылда Қазақстаннан Орталық Азия елдеріне құйылған тікелей инвестиция бір миллиард АҚШ долларын құрады.

Көліктің өзара байланысының дамуы аймақтық ынтымақтастықтың басым бағыттарының бірі. Мұндағы басты мәселе – көлік қатынасын жан-жақты жақсарту.

Соңғы жылдары әуе қатынастарының жиіліктері ұлғайып, жаңа бағыттарға рейстер мен пойыздар жөнелтілді. Шекаралық өткелдер жаңартылып, алдағы уақытта жүрдек пойыздарды іске қосу жоспарлануда.

Орталық Азия мемлекеттері инфрақұрылымға қомақты қаржы бөлді. Соған қарамастан, әзірге көлік шығындарының жоғары болуы Орталық Азия тауарларының бәсекеге қабілеттілігін төмендетіп, импортты қымбаттатады.

Аймақтың экономикалық белсенділігін айтарлықтай арттыруға мүмкіндік беретін Оңтүстік Азия сияқты жаңа бағыттарға транзиттік бағыттарды жақсарту қажеттілігі анық.

Болашақта Орталық Азия субконтиненттерді біріктіріп қана

қоймай, Еуразия кеңістігіндегі маңызды сауда хабтарының біріне айналатынына сенімдімін.

Соңғы жылдары Қазақстанда көтерме дистрибьюторлық және агрологистикалық орталықтар желісін құруға маңызды рөл берілді. Бұл инфрақұрылым ЕАЭО, ТМД және үшінші елдердің нарықтарына ауыл шаруашылығы тауарларын келісілген жеткізуді жүзеге асыруға мүмкіндік береді деп ойлаймыз. Бұл бағытта Өзбекстанмен бірлесіп «Орталық Азия» халықаралық өнеркәсіптік кооперация орталығы құрылысының жобасы жүзеге асырылуда.

Қырғызстанмен шекаралық сауда-логистикалық орталықтарды құру бойынша осындай жұмыстар жүргізілуде.

Мәдени-гуманитарлық саладағы өзара іс-қимыл деңгейінің айтарлықтай артуы байқалады, бұл Орталық Азиядағы халықтарымыз арасында ортақ сенім атмосферасын құрудың табиғи негізі болып табылады.

Ханымдар мен мырзалар!

Сондай-ақ елдерімізге өзара әрекеттестікті жалғастыру және жандандыру қажет болатын мәселелерге тоқталғым келеді.

Мысалы климаттың өзгеруі мұздықтардың еруі, топырақтың деградациясы, ауаның ластануы, қалдықтарды басқару, уран қалдықтарының қауіпсіздігі және т.б. сияқты Орталық Азияның тұрақты дамуына қауіп төндіретін бірқатар факторлардың катализаторы ретінде әрекет етеді.

Қазіргі таңда Орталық Азияда аймақтық ауқымнан шығатын бірқатар проблемалар бар. Ең алдымен бұл Арал теңізінің тартылуы. Теңізді қалпына келтіруге, соның ішінде халықаралық серіктестердің қатысуымен көптеген жұмыстар жүргізілуде. Қабылданған шаралардың арқасында Солтүстік Арал ішінара қалпына келтірілді, онда балық популяциясы қайта жандана түсуде. Экологиялық апат аймақтарына сексеуіл екпелерін отырғызу бастамасы жүзеге асырылуда. Орталық Азия мемлекеттерінің күш-жігерін үйлестіру мақсатында Халықаралық Аралды құтқару қоры құрылды.

Дүние жүзіндегі көкейтесті мәселелердің бірі – тұщы судың сарқылуы, бұл су ресурстарының қауіпсіздігі мен бөлу мәселелерін өзекті етеді. Күрделі мәселелер трансшекаралық өзендердің (Сырдария, Шу, Жайық және т.б.) ластануымен байланысты. Суды тиімді басқару тетіктерін жетілдіру бойынша жұмысты күшейту қажет. Қазақстандық тарап су ресурстарын басқару жүйесіне цифрландыруды

енгізу есебінен Орталық Азияда су-энергетика консорциумын құруға бастамашы болды.

Қоршаған орта, орнықты және қауіпсіз дамудың іргелі құрамдас бөлігі ретінде бүгінгі таңда аймақ елдерінің мемлекеттік саясатының негізгі бағыттарының бірі.

Қоршаған ортаны қорғау, су ресурстарын басқару, сондай-ақ озық тәжірибені трансферттеу және жасыл экономикаға инвестиция тарту саласындағы халықаралық қауымдастықпен тығыз ынтымақтастық біздің мақсаттарға жету үшін елеулі үлес қосар еді.

Құрметті конференция қатысушылары!

Қазіргі уақытта өңір мемлекеттерінің қордаланған мәселелерді шешуге деген ұмтылысының артып отырғаны қуанта түседі.

ОА мемлекеттері өзара мүдделерді ескере отырып, тату көршілік, өзара тиімділік және құрмет қағидаттарына негізделген барлық салаларда сындарлы ынтымақтастықты дамытуда берік ниет пен зор әлеуетті көрсетуде. Қарым-қатынастар саяси және экономикалық, сондай-ақ мәдени-гуманитарлық салаларда нақты мазмұнға толы терең стратегиялық әріптестік пен одақтастық деңгейіне жетті.

Қазіргі заманғы шындық тұрақты форумдар, конференциялар, өзара сапарлар және басқа да іс-шаралар арқылы байланыстарды жандандыру мен дамытудың сұранысы мен қажеттілігін көрсетеді. Бұл халықтың әл-ауқатын одан әрі жақсартуға, тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуға қол жеткізуге, елдеріміздің сауда-инвестициялық, көлік-логистикалық әлеуетін арттыруға ықпал етеді.

Назарларыңызға рақмет!

Досым САТПАЕВ

«Тәуекелдерді бағалау тобы»
консалтингтік ұйымның директоры,
Халықаралық қатынастар жөніндегі
консультативтік кеңестің мүшесі
(Қазақстан)

Оскар Уайлд бір кездері өзара иллюзиялар неке үшін ең жақсы негіз екенін айтты.

Бірақ кез келген аймақтық ынтымақтастық – бұл иллюзияға негізделген неке емес. Кез келген аймақтық ынтымақтастықтың негізі иллюзия емес, бес маңызды элемент:

- тең құқылы және өзара тиімді ынтымақтастыққа саяси ерік-жігер;
- экономикалық прагматизм;
- ұзақ мерзімді ішкі саяси және өңірлік тұрақтылықты қолдау;
- «көршілермен проблемалар жоқ» қағидаты бойынша сыртқы саяси сабақтастықты қамтамасыз ету;
- сенім.

Соңғы тармақ – ең маңыздыларының бірі. Бір афоризмде айтылғандай: «кез келген серіктестіктің әл-ауқаты алты киттен тұрады: біріншісі – тағдыр, қалған бесеуі – сенім». Біздің ортақ географиялық тағдырымызды ешкім жоққа шығармайды. Сенімді нығайту маңызды. Бұл әсіресе геосаясат пен климаттан бастап білім мен ғылымға дейінгі өміріміздің барлық салаларында елеулі ықпал еткен жаһандық өзгерістер жағдайында өте маңызды. Дәл осы өзгерістер ОА елдерінің тең құқықты және өзара тиімді негіздегі неғұрлым тығыз өңірлік кооперациясы үшін түрткі болуы тиіс.

Сенімді арттыру құралдарының бірі – көршілес елдердің бір-бірін жақсы тануының негізгі құралы – аймақ елдерінің ақпараттық саладағы ынтымақтастығы, яғни аймақ туралы ақпаратты басқа елдердің ақпараттық делдалдары арқылы емес, тікелей алуы маңызды. Бастапқы кезеңде Орталық Азияда өзінің «Euronews» үлгісін құру туралы сөз болуы екіталай. Бірақ біздің елдерімізге арналған бірлескен ақпараттық жобаларды іске асыру үшін елдеріміздің мемлекеттік және мемлекеттік емес медиа құрылымдарының, журналистік одақтар мен блогерлердің неғұрлым тығыз кооперациясы өңірдегі өзара сенім деңгейін арттыру үшін негізін қалауға көмектесер еді. Сондай-ақ штаб-пәтері Түркістанда түркі тілдес елдердің ақпараттық өрісін біріктіру үшін халықаралық телевизиялық арна құру жөніндегі қазақстандық бастама да қызықты. Орталық Азия мемлекеттері басшыларының IV Консультативтік кездесуі барысында Қазақстан тағы да жалпы өңірлік телеарна немесе жаңалықтар сайтын құруды ұсынды.

Орталық Азиядағы ғылыми, инновациялық және білім беру кооперациясы – бүкіл өңірдің, сол сияқты әрбір елдің жеке-жеке бәсекеге қабілеттілігін арттыру нысандарының бірі ынтымақтастықтың тағы бір өзекті саласы болуы тиіс. Оның үстіне инновациялық және креативті экономикалардың дамуы Орталық Азия елдеріне кейбір өңірлік тәуекелдер мен қатерлерді ішінара азайтуға мүмкіндік береді.

Мысалы, климаттық өзгерістер мен аймақ үшін қауіп-қатер мәселесі бұрыннан көтеріліп келеді. 2020 жылғы тамызда біздің «Тәуекелдерді бағалау тобы» ұйымымыз дағдарысқа қарсы менеджмент бойынша сараптамалық сауалнама жүргізген кезде, сұрақтардың бірі болашақта Қазақстанда туындауы мүмкін және елдегі әлеуметтік-экономикалық, саяси жағдайға елеулі теріс әсер ететін ықтимал дағдарыстық жағдайларға қатысты болды. Бөлінген жеті қауіптің бірнешеуі экологиялық тәуекелдермен тікелей байланысты екендігін байқадым. Мысалы, екінші орында су тапшылығы болды. Бесінші орында жаһандық жылыну және климаттық өзгерістер болды. Ал жетінші орында экологиялық босқындардың пайда болу қаупі болды.

Сарапшылардың бағалауы бойынша, 2050 жылға қарай жаһандық жылындың салдарынан Қазақстандағы орташа температура 3 градусқа ұлғаяды. Нәтижесінде шөлдердің аумағы солтүстікке қарай 300-400 км-ге жылжуы мүмкін, бұл елдің азық-түлік қауіпсіздігіне, атап айтқанда, астық пен ет өндірісіне қауіп төндіреді. Қазірдің өзінде, ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігінің деректері бойынша, республикада өзен ағындарындағы су көлемі қысқаруда.

«Communications Earth & Environment» ғылыми журналында ғалымдардың ХХІ ғасырдың соңына дейін оған құятын өзендердегі су мөлшерінің азаюына байланысты Каспий теңізінің деңгейі 9-18 метрге төмендеуі мүмкін деген болжамдары пайда болды. Егер біз осы сын-қатерлерге бейімделе алмасақ, онда климаттық өзгерістер кедейліктің өсуіне әкеледі. Азық-түлік қауіпсіздігіне, денсаулық сақтауға қатер төндіреді. Жаңа аурулардың пайда болуына, көші-қон ағындарына және су ресурстары үшін бәсекелестіктің күшеюіне алып келеді. Барлығы бірге аймақтағы саяси және экономикалық тұрақтылыққа ықпал етеді.

Бірақ жаһандық экономика тұрғысынан алғанда ОА елдері баламалы энергия көздерін, энергия үнемдеуші және су үнемдеуші технологияларды әзірлеу саласында инновациялық технологиялармен стартаптарды қолдаудың маңызды тауашасына ие бола алар еді. ОА осы әзірлемелерді экспорттау және осы саладағы ғылыми және техникалық патенттердің санын арттыру арқылы ЖЭК әзірлеуде Кремний алқабының аналогы бола алар еді. Мүмкін, келесі триллион долларлық компания (Apple-ден кейін) климаттық өзгерістерге бейімделуге көмектесетін инновациялық өнімді өндіруші болады. Осындай компанияның біздің өңірден болғанын қалаймыз.

Гарвард бизнес мектебінің қызметкері Клейтон Кристенсен мұны әлемдік еңбек нарығының өзгеруіне қатты әсер ететін «диверсиялық инновациялар» деп атайды. Дәл сол кішкентай Израиль немесе Оңтүстік Корея ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарға ЖІӨ-нің 4%-дан астамын жұмсайды. Ғылымға жұмсалатын шығыстар бойынша әлемдік көшбасшылар тізімінде Швеция, Жапония және Австрия да бар, олар ҒЗТКЖ-ға ЖІӨ-нің 3%-дан астамын жұмсайды. Сонымен қатар бұл елдердің көпшілігінде мұнай, газ және Менделеевтің бүкіл кестесі жоқ.

Біздің елдеріміздің неғұрлым тығыз аймақтық инновациялық және ғылыми кооперациясының тағы бір үлесі қашықтықтар тираниясы сияқты географиялық фактордың ықпалының төмендеуі болар еді. Орталық Азияның құрлық ішінде географиялық оқшаулануы халықаралық нарықтарға шығу үшін жоғары экономикалық шығындарға алып келеді.

«Moody's Investors Service» халықаралық рейтингтік агенттігінің бағалауы бойынша Орталық Азия елдеріндегі экономикалық өсу әлеуеті, әсіресе олардың Қытай мен Үндістан сияқты ірі және жылдам дамып келе жатқан нарықтарға жақындығын ескере отырып, олардың

жаһандық саудаға интеграциялануының төмен деңгейімен айтарлықтай шектелген. «Moody's Investors Service» талдаушылары атап өткендей, өңірді әлемдік нарықтармен байланыстыратын физикалық инфрақұрылымның жеткіліксіз дамуы, шекарадағы реттеуші кедергілер және географиялық кедергілер Орталық Азия мен басқа өңірлер арасындағы саудадағы жоғары шығындарды негіздейді. Орталық Азия мемлекеттерінің экономикалары жаһандық саудада тап болатын шығындардың шамасын мұхитқа шыға алмайтын Африка елдерімен ғана салыстыруға болады.

Бірақ цифрлық революция дәуірінде, егер сіз зияткерлік өнімді экспорттаушы болсаңыз, know how немесе тіпті сандық аутсорсинг функциясын қабылдасаңыз, онда география мен қашықтық маңызды емес.

2018 жылғы ақпан айының соңында ЭЫДҰ (Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы) Орталық Азия елдерінің бәсекеге қабілеттілігіне арналған «Enhancing Competitiveness in Central Asia» атты ауқымды зерттеу шығарды. Бұл зерттеуде жаһандық қосылған құн тізбегінің (ҚҚТ) дамуымен әртараптандыруды іздеуде елдер жаңа индустрияларды нөлден құра алмайтындығы айтылған. Сондықтан «Орталық Азия елдері өздерінің бәсекелестік артықшылығын іске асыра алатын ҚҚТ-дан өздерінің нақты элементін табуы тиіс. ОА компаниялары бірлесіп жаһандық өндіріс тізбегіне қатыса алады, бір-бірімен жұмыс істей алады және бір-бірімен сауда жасай алады». Орталық Азия елдерінің экономикалық кооперациясы неғұрлым тығыз болған жағдайда, инвесторлар өнеркәсіптің әртүрлі салаларына инвестициялар жібере отырып, көлемі бойынша үлкен нарыққа бағдарланатын болады. Сарапшылардың пікірінше, «бірыңғай нарық, тауарлардың, капиталдың, жұмыс күшінің еркін қозғалысына кедергі келтіретін кез келген техникалық және салықтық шекаралардың болмауы біздің елдеріміздің әрқайсысының инвестициялық тартымдылығын арттырады».

Қашықтық тираниясын төмендетудің қосымша құралы – ОА-ны Ресейдің жаһандық көліктік байланыс жүйесінен шығуы жағдайында маңызды көліктік-логистикалық торап ретінде орналастыру.

Бұл позиция бірнеше бағытта жүруі тиіс:

- Батыс Қытай – Батыс Еуропа;
- ЕО-ның «жаһандық қақпа» көліктік-логистикалық бағдарламасын Транскаспий халықаралық көлік бағдарымен ұштастыру;
- Трансафган бағыты;

- Қазақстан – Түрікменстан – Иран;

- Қытай – Қырғызстан – Қытай;

Осылайша аймақтық күн тәртібі тоғыз тармақтан тұруы тиіс.

Біріншіден, барлық даулы мәселелер тек келіссөздер үстелінде шешілуі үшін мемлекеттер арасында қауіпсіздік аймағын қалыптастыру қажет. Қазіргі уақытта өңір елдерінің бірінші кезектегі міндеті адамдар мен тауарлардың қозғалысын жеңілдететін «адамгершілік шекарасын» құру болып табылады.

Екіншіден, ОА елдері қоғамдастығының бизнесін өңірлік кооперация қозғалтқышы ретінде пайдалану. Негізінен экономикалық кооперация әрекеттері жоғарыдан мемлекеттік бастамалар деңгейінде жүруде, сондықтан олар негізінен жалпы экономикалық сипатқа ие. Ал салалық интеграцияға баса назар аудару қажет. Ең алдымен микро деңгейге, яғни шаруашылық жүргізуші субъектілерге сүйену керек.

Үшіншіден, шекара маңындағы өзара әрекеттестік және салалық ынтымақтастықты жандандыру саласындағы өңірлік өзара іс-қимылды қолдау. Бұл үрдіске Орталық Азияның барлық дерлік елдері қатысып жатыр. Жақын арада Тәжікстан мен Өзбекстан өзара сауданы жандандыру және өнеркәсіптік кооперацияны дамытуды ынталандыру мақсатында шекара маңы сауда-индустриялық аймағын құруды жоспарлап отыр. Сондай-ақ, Қазақстан мен Өзбекстан арасында шекара маңы еркін сауда аймақтарын құру жоспарлануда.

Төртіншіден, өңір елдерінде теңізге тікелей шығу мүмкіндігі болмаған жағдайда экспорттық-импорттық операциялар құнының және оларды жүзеге асыру уақытының төмендеуі.

Бесіншіден, адами капиталдың сапасын арттыру. Белгілі қазақстандық экономист Алмас Чукин мұнай дәуірінің шыңы 2030 жылға тура келеді, ал 2040-2050 жылдары мұнайға сұраныс біртіндеп төмендей бастайды деп санайды. Сонымен бірге, Дания Үкіметі 2030 жылға қарай ішкі жану қозғалтқыштарына тыйым салатындығын жариялады және 2050 жылға қарай Еуропаны әлемдегі алғашқы климаттық бейтарап құрлыққа айналдыру үшін ЕО-ның басқа елдерін белсенді түрде шақырады. Бұл бастаманы ЕО-ның басқа 10 елі қолдады. Егер Орталық Азия елдерінің шикізат экономикалары қайта құрылуға үлгермесе не болады? Және ең маңызды ресурсқа ставка жасалмайды. Миға. Дәл осы адами капиталдың төмен деңгейі өңірдің көптеген елдері үшін басты тәуекелдердің бірі болып табылады. Өйткені, қазір ми шикізаттан гөрі жоғары бағаланады.

Алтыншыдан, бірыңғай ақпараттық кеңістікті қалыптастыру.

Жетіншіден, туристік ағындарды ынталандыру үшін Орталық Азия бірыңғай визалық аймағын (Орталық Азия шенгені) кеңейту.

Сегізіншіден, Орталық Азия үшін геосаяси сын-қатерлер экологиялық тәуекелдермен тікелей байланысты болғандықтан, экологиялық тәуекелдердің төмендеуі де орын алып отыр. Бұл тақырыпқа сондай-ақ Орталық Азия мемлекеттері басшыларының IV Консультативтік кездесуі кезінде айтарлықтай көңіл бөлінді.

Тоғызыншыдан, азық-түлік қауіпсіздігіне байланысты мәселелерді шешуге күш біріктіру. Бұл жерде өзбек тарапының ауыл шаруашылығы дақылдары мен азық-түлік тауарларын бірлесіп өндіру арқылы агроөнеркәсіптік кооперацияны кеңейтуге қатысты Жоғары Еуразиялық экономикалық кеңестің отырысында айтылған бастама-сын қолдауға болады.

ОА елдері әлемдік экономикалық процестердің шикізаттық шеткері аймағында қалып қоймау үшін өңірлік кооперацияны күшейтуі тиіс. Бұл көп жағдайда делдалдарсыз Орталық Азия мемлекеттерінің өздерінің қатысуымен сауатты құрылған өңірлік саясатқа байланысты болады. Шын мәнінде, әңгіме өңір елдерінің дербес экономикалық және саяси акторлар ретінде өмір сүруі туралы болып отыр. Аймақ жаһандық геосаяси өзгерістер жағдайында экономикалық бәсекеге қабілетті және саяси тұрақты болуы керек, бұл көбінесе тәртіпке қарағанда хаос тудырады. Сондықтан ОА шеңберіндегі өңірлік кооперация бүкіл өңірдің экономикалық әлеуетін ашу ғана емес, сондай-ақ ескі және жаңа әлемдік ықпал ету орталықтары тарапынан достық емес экономикалық, саяси және идеологиялық интервенциялардан тиімді қорғау болып табылады.

Батыстық халықаралық қатынастанушы Арнольд Уолферстің бейнелі сөзтіркесін қолдана отырып, Орталық Азия елдерінің басқа ойыншылар олардың қозғалыс траекториясын айқындайтын миллиард шарларына ұқсағанын қаламаймыз. Яғни, өңіріміздің болашақ даму күн тәртібін біз өзіміз әзірлеп, оны үшінші тараптық ойыншыларға сеніп тапсырмауымыз керек.

Өз мүдделерін ұжымдық қорғауда Орталық Азия елдері өңірлік ынтымақтастық пен сауда интеграциясы үшін ынтаны көруі тиіс. Бұл көп жағдайда делдалдарсыз Орталық Азия мемлекеттерінің өздерінің қатысуымен сауатты құрылған өңірлік саясатқа байланысты болады. Бұл жерде стратегиялық жоспарлау және жаһандану мен өңірлендірудің барлық артықшылықтары мен кемшіліктерін бағалау, нақты және

ықтимал қауіптерді, қазіргі сын-қатерлер мен тәуекелдерді барабар бағалау маңызды болып табылады.

ОА елдері үшін И. Уоллестайнның үш буынды иерархиялық құрылымы қызығушылық тудыруы мүмкін:

- ядро;
- жартылай периферия;
- периферия.

Оның логикасы бойынша, әлемдік экономиканы құрылымдық қайта құру және геосаяси өрісті қайта құру кезінде негізгі өзгерістер «жартылай периферия» есебінен жүреді, олардан жаңа көшбасшылар шығады немесе «периферия» деңгейіне төмендейтін аутсайдерлер пайда болады.

Әлемде перифериялық немесе жартылай перифериялық мемлекеттер көшбасшылыққа жеткен көптеген мысалдар бар. Жапония, Пак Чон Хи кезіндегі Оңтүстік Корея, Ли Куан Ю дәуірінің Сингапуры, Тайвань және басқа да азиялық жолбарыстар. Орталық Азия елдерінде де «мүмкіндіктер терезесі» пайда болды.

Әлихан АБАҚАНОВ

«Экономикалық зерттеулер институты» АҚ Басқарма төрағасының орынбасары (Қазақстан)

Құрметті конференция қатысушылары!

Бүгінгі талқылауға қош келдіңіздер және пікіралмасуға мүмкіндік жасағандарыңыз үшін алғыс айтамын.

Конференция бағдарламасында белгіленген сұрақтар өте өзекті және бірлескен ынтымақтастықтың ағымдағы сын-тегеуріндері мен бағыттарына сәйкес келеді. Аталған іс-шара тұрақты даму және біздің өңіріміздің барлық тұрғындарының және басқа да әріптес елдердің әл-ауқатын қамтамасыз ету мақсатында елдер арасында тәжірибе алмасу үшін маңызды оқиға болып табылады.

Ғылыми өзара әрекеттестіктегі салааралық көзқарас жаңа геосаяси және геοэкономикалық шындыққа барынша объективті көзқарасты қамтамасыз етуге мүмкіндік беретініне сенімдімін.

Қазір дағдарыстан кейінгі қалпына келтіру кезеңінде сапалы өсудің тұрақты траекториясына шығу ғана емес, сонымен бірге ашылатын мүмкіндіктерді пайдалану, өзінің бәсекелестік артықшылықтарын, ғылыми және технологиялық әлеуетін тиімді дамыту маңызды екені анық. Сонымен бірге елдер арасындағы іскерлік, инвестициялық байланыстарды сақтау, нығайту өте маңызды.

Осы күрделі кезеңде үшінші елдермен және интеграциялық бірлестіктермен экономикалық ынтымақтастықты кеңейту және тереңдету мәселесі ерекше өзектілікке ие болады.

Біздің өңір елдеріне технологиялық және экономикалық тұрғыдағы трансформация сын-қатерлеріне үйлесімді әрі прагматикалық тұрғыдан келу, интеграциялық дамудың жаңа көкжиектерін қарау және экономикаларымыздың өсу нүктелерін қалыптастыру қажет.

Сонымен бірге бейбітшілік пен тұрақтылықты, халықаралық және аймақтық қауіпсіздікті нығайту, мүше мемлекеттердің аумақтық тұтастығы мен егемендігін қорғау туралы ұмытпау керек.

Қазақстан барлық салаларда сындарлы ынтымақтастыққа дайын.

Егер біздің күш-жігерімізді ерекше шоғырландыру қажет болатын Орталық Азия кооперациясы үшін әлеуетті нақты бағыттар мен салалар туралы айтатын болсақ, менің ойымша, онда мыналар маңызды саналады.

Біріншіден, жасыл даму.

Климаттың өзгеруіне қарсы күрес және көміртегі бейтараптылығына көшу жөніндегі жаһандық күн тәртібін қолдай отырып, бізге осы бағыттағы бірлескен ынтымақтастықты күшейту қажет. Перспективада жасыл экономиканы дамытуға және жеделдетілген энергетикалық трансформацияға баса назар аудару керек.

Жасыл дамудың жаһандық күн тәртібін іске асыруды жеделдету және геосаяси тәуекелдер дәстүрлі әлемдік энергетикалық кешенде елеулі өзгерістерге алып келеді. Қысқа мерзімді перспективада көмірсутектің жоғары бағасы инвесторлар мен көмірсутекті өндірушілерге пайда әкеледі, бірақ ұзақ мерзімді перспективада баламалы энергияға көшуге ықпал етеді. Екінші жағынан, баламалы энергия өндіру құаттарының өсуі техникалық және қаржылық мүмкіндіктермен шектеледі және таяу болашақта жекелеген елдердің қажеттілігін толық қамтамасыз ете алмайды.

Өздеріңіз білетіндей, Қазақстан қазбалы энергияның әлемдік ірі өндірушісі болып табылады. Осылайша, жасыл даму күн тәртібіне және энергетикалық кешенді трансформациялауға байланысты тәуекелдер энергия көздеріне сұраныс пен ұсыныс құрылымына және тиісті инвестициялық қызметке елеулі соққы береді, мұны өңірлік ұйымдар шеңберінде өзара әрекеттестік жасау арқылы ғана шешуге болады.

Сонымен қатар, біз экологияның шекарасы жоқ екенін және оны сақтау біздің ортақ ісіміз екенін ұмытпауымыз керек. Қазақстан климаттың өзгеруіне қарсы күреске бейілділігін білдіреді және күрделі ағымдағы сын-қатерлерге қарамастан, Париж келісімінің температуралық мақсатына қол жеткізу үшін бар күш-жігерін салады.

i Анықтама: Қазақстан Республикасы ХХ ғасырдың ортасынан бастап климаттық өзгерістердің жағымсыз салдарымен бет-бет келіп отыр. 1940 жылдан бастап елдегі орташа жылдық температура әр онжылдықта $0,28^{\circ}\text{C}$ -қа артып келеді, әсіресе күзде жоғары өсу байқалады (әр 10 жыл сайын $0,31^{\circ}\text{C}$). Сонымен қатар, 10 жыл ішінде орташа жылдық жауын-шашынның $0,2$ мм-ден астам айтарлықтай төмендеуі байқалады. Ұзақ мерзімді перспективада елде орташа жылдық температураның 2050 жылға қарай $2,4-3,1^{\circ}\text{C}$ және 2100 жылға қарай $3,2-6,0^{\circ}\text{C}$ өсуі күтіледі (1980-1999 жылдар кезеңіндегі орташа көрсеткіштермен салыстырғанда).

Климаттың өзгеруінің жаһандық проблемасы Қазақстанның алдына екі бағыт: климаттың өзгеруі салдарының алдын алу (митигация) және климаттың өзгеруіне бейімделу (адаптация) бойынша сын-қатерлер қойып отыр. Тиісінше, Қазақстан бағыттардың әрқайсысы бойынша ілгерілемелі қозғалыстарды жүзеге асырады.

Қазақстанның көміртегі бейтараптығына қол жеткізудің 2060 жылға дейінгі стратегиясы

Ағымдағы ауқымды өзгерістерді түсіне отырып, біз Қазақстанның 2060 жылға дейінгі көміртегі бейтараптығына қол жеткізу стратегиясының (СНУР-2060) жобасын әзірледік, онда экономикалық, технологиялық және әлеуметтік сипаттағы қажетті ауқымды өзгерістер көрініс тапқан.

Әзірленген СНУР-2060 Глазгодағы соңғы, 26-шы Климаттық конференцияның (мысалы, көмір энергетикасынан біртіндеп бас тарту, тиімсіз отын субсидиясынан бас тарту) қорытындыларын, сондай-ақ Еуропалық Одақтың СВAM трансшекаралық көміртекті реттеу тетігін енгізуінің ықтимал тәуекелдерін ескереді.

Сонымен қатар, СНУР-2060 жетілдіру процесінде қазіргі күрделі әлемдік жағдай (геосаяси шиеленістер, санкциялар, экономикалық тұрақсыздық) ескерілді, бұл елдердің энергетикалық салалары үшін басымдықтар мен индикаторлардың өзгеруіне әсер ететін экологиялық мақсаттарға қол жеткізуге зиян келтіретін энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге күш-жігерінің шоғырлануынан көрінеді.

Жасыл экономика тұжырымдамасы

Сондай-ақ, Қазақстан жасыл экономика тұжырымдамасын өзекеңтендіруде. Ол ресурстарды (су, жер, биологиялық және т.б.) пайдалану

мен басқарудың тиімділігін арттыру арқылы жасыл экономикаға көшу мақсатында терең жүйелі қайта құрулар үшін негізін қалайды.

Қолданыстағы инфрақұрылымды жаңғырту және жаңа инфрақұрылымды салу, қоршаған ортаға қысымды азайтудың рентабельді жолдары арқылы халықтың әл-ауқаты мен қоршаған орта сапасын арттыру, ұлттық қауіпсіздікті, оның ішінде су қауіпсіздігін арттыру да маңызды аспектілердің бірі болып табылады.

Тұжырымдама ресурстарды пайдалануға байланысты барлық секторлардағы үйлестірілген саясатты қамтиды (су ресурстарын орнықты пайдалану, орнықты және өнімділігі жоғары ауыл шаруашылығын дамыту, энергия үнемдеу және энергия тиімділігін арттыру, электр энергетикасын дамыту, циркулярлық экономика, ауаның ластануын азайту, экожүйелерді сақтау және тиімді басқару).

Қазақстанның төмен көміртекті дамудың негізі қаланған жолы шеңберінде экономиканы декарбонизациялауды ынталандыратын көміртекті бейтараптыққа көшудің негізгі элементі болуға арналған көміртекті реттеудің тұтас жүйесін құруды жалғастыруда. Парниктік газдар шығарындыларына квоталар саудасының тиімді жүйесі, карбон қоры, климаттық жобалар, мониторинг, есептілік және верификацияның тиімді жүйесі, жасыл қаржыландыру, таксономия, жасыл сатып алу, қолжетімді ең үздік техника, ESG бойынша бағалау және есептілік көміртекті реттеу жүйесінің элементтері болады. Осы элементтердің әрқайсысы бойынша нүктелі жұмыс жүргізіледі.

Қазақстанның тұрақты дамуды қамтамасыз етуге кешенді көзқарасты қалыптастыруы шеңберінде ESG тақырыбына ерекше көңіл бөлінеді. ESG құндылық кодексі (экологиялық, әлеуметтік жауапкершілік және корпоративтік басқару) Қазақстан экономикасының алдында тұрған маңызды қажеттіліктерге, атап айтқанда, оның құрылымын трансформациялау қажеттілігіне сәйкес келеді.

Қазіргі уақытта қазақстандық компаниялар ESG стандарттары мен тиісті есептілікті белсенді енгізуде. Компаниялардың стратегиялары мен бизнес-модельдерінде тәуекелдерді басқарудың ішкі жүйелеріне және ESG-факторларды және онымен байланысты тәуекелдерді есепке алу бойынша корпоративтік басқару жүйесіне қойылатын талаптарды енгізу мәселесі қарастырылуда.

Инвесторларға қызметі экологиялық және қаржылық тәуекелдермен байланысты компаниялардан аулақ болуға мүмкіндік беретін ESG рейтингтерін енгізу үшін қажетті мәселелер белсенді зерттелуде.

Мемлекеттік қаржыландыру ESG призмасы арқылы жүзеге асырылатын тәсілді талдау жеке қарастырылады.

Бірақ бұл жерде аймақтық өлшемдегі келісілген іс-қимылдарсыз бір елдің күш-жігері ынтымақтастық жағдайындағыдай тиімді бола алмайтындығын түсіну керек.

Жасыл күн тәртібі талдау орталықтарының зерделеуі үшін де, сол сияқты өңір елдерінің бірлескен күш-жігері үшін де топ мәселелердің бірі болуы тиіс деп санаймын.

Бюджеттік, сондай-ақ жеке инвестицияларды тартатын Орталық Азия консорциумдарын құру жасыл жобаларды қаржыландыру нұсқаларының бірі бола алар еді. Кейбір бағалаулар бойынша, жасыл энергияға жыл сайынғы көлемі 1 трлн АҚШ долларды құрайтын инвестициялар 9 млн қосымша жұмыс орнын құруға және көмірқышқыл газының шығарылуын 15%-ға азайтуға мүмкіндік береді.

Толық энергетикалық көшу – бұл ұзақ мерзімді мәселе болса да, біздің елдеріміз бұл жарыста артта қалуы мүмкін. Ірі әлемдік ойыншылардың жасыл экономикаға көшуі жағдайында біз көмірсутектерге сұраныстың төмендеуі, бәсекелестіктің өсуі және еуропалық тұтынушылар тарапынан да, Қытай тарапынан да қысымның күшеюі жағдайында болуымыз мүмкін.

Мұндай жағдайда жасыл жобалар мен жасыл қаржыландыруды, оның ішінде жаңа технологиялар мен инновацияларды құру және пайдалану бойынша күш-жігерді біріктіру жөніндегі бағдарламаларды, жасыл технологиялар, энергия үнемдеу, энергия тиімділігі, жаңартылатын энергия көздері, биоинженерия, нанотехнологиялар және қоршаған ортаны қорғау саласында ғылыми-технологиялық дамытудың бірлескен жобалары мен іс-шараларын пысықтауды жеделдету қажет.

Тағы бір жаһандық тренд Цифрлық трансформация болып табылады, оны да біздің елдеріміздің кооперациясы үшін әлеуетті бағыт ретінде қарау қажет деп ойлаймын.

Цифрлық экономиканың серпінді дамуы аясында жекелеген елдер, өңірлер, әлеуметтік топтар, салалар мен қоғамдық топтар экономикадағы, технологиядағы, әлеуметтік жүйедегі, мәдениеттегі, табиғи ресурстардағы, сондай-ақ базалық жағдайлардағы айырмашылықтан қалыптасатын еңсерілмейтін цифрлық алшақтықты қалыптастыра отырып, едәуір алға басып келеді.

Цифрлық алшақтықтың тұрақты кеңеюіне байланысты цифрлық экономиканың қол жетімділігі мен оның тұрақты дамуы үшін

неғұрлым қолайлы орта мен жағдай жасау үшін институционалдық реформалар мен саясатты түзету арқылы басқаруды қалай жақсарту туралы мәселе өзекті бола түсуде.

Цифрлық экономиканың қарқынды дамуы жағдайында цифрлық алшақтықтың кеңеюі экономикалық дамудың теңгерімсіздігін күшейтеді және еңсерілмейтін «мүліктік тұңғыықты» қалыптастырады. Цифрлық экономика цифрлық технологияларды кеңінен қолдануға негізделеді және қызметтің барлық салаларына кумулятивтік әсер береді.

Цифрландыру – экономиканың бәсекеге қабілеттілігі мен азаматтардың өмір сүру сапасын арттырудың қажетті драйвері. Біздің басты міндеттеріміздің бірі цифрлық егемендікті қамтамасыз ету үшін ақпараттық және телекоммуникациялық жүйелердің орнықты жұмыс істеуін қамтамасыз ету болуы тиіс.

Дүниежүзілік банктің зерттеуіне сәйкес, цифрлық күн тәртібін іске асырудың экономикалық әсері одақтың ЖІӨ-ні 2025 жылға қарай осы уақытқа дейін мүше мемлекеттердің жалпы ЖІӨ-нің күтілетін жалпы өсімінен шамамен 10,6%-ға арттырады.

Цифрлық экономикаға көшу кезінде өзгерістерді басқару қабілеті, басқару модельдерінің жылдамдығы мен икемділігі анықтайтын сипаттамаларға айналады.

Цифрландыру мәселелеріне басымдық беру бүгінгі күнгі қажеттілік. Орталық Азия елдері цифрлық экономика саласындағы ынтымақтастықты ілгерілету үшін:

- цифрлық технологиялар саласындағы ынтымақтастық үшін өңірлік платформалар мен желілер құру;
- дәстүрлі салаларды түрлендіру үшін цифрлық технологияларды пайдалануға жәрдемдесу;
- ауыл шаруашылығында, өңдеу өнеркәсібінде және қызмет көрсету саласында цифрлық технологиялар деңгейін арттыру қажет.

Үшінші бағыт және менің ойымша, ең бастысы – ғылыми ынтымақтастық.

Ғылыми-зерттеу институтының өкілі ретінде мен еліміздің экономикалық және саяси процестерінің құрылымдық реформаларын дайындаудағы ғылыми тәсілдің маңыздылығын түсінемін.

Бүгінгі күні Экономикалық зерттеулер институты Қазақстанның стратегиялық құжаттарын әзірлеуге ғана қатысып қоймай, өңірлік саясат мәселелері бойынша шетелдік ғылыми орталықтармен өзара әрекеттестік жасайды.

Жаңа геосаяси жағдайларда жаңа бәсекелес нарықтарды іздеу және отандық өндірістерді қосылған құнның жаһандық тізбегіне енгізу қажеттілігі өзекті мәселе. Бұл сондай-ақ Орталық Азия өңірінің көлік-логистикалық кешенін дамыту мәселелерін де қамтиды.

Менің ойымша, бұл мәселелердің барлығы жаңа геосаяси жағдайларды ескере отырып, мұқият экономикалық есептеулерді қажет етеді.

Біз өз тарапымыздан бірлескен зерттеулер жүргізу үшін Орталық Азия Think Tank құру жөніндегі жұмысқа бастамашылық жасауға және оны өз мойнымызға алуға дайынбыз. Мұндай өзара іс-қимыл тәжірибесі бізде қазірдің өзінде ШЫҰ Талдамалық орталықтары консорциумы шеңберінде бар.

Сонымен қатар, «сағаттарды теңестіру» немесе біздің ұйымдардың зерттеулері мен есептеулерінің тест-драйвері ғылыми ынтымақтастықты дамытуға үлес қосуы мүмкін. Сондай-ақ Орталық Азия өңірін дамыту бағыттары бойынша талдау дайындауда тәжірибе алмасу немесе күш-жігеріміздің кооперациясы біздің елдеріміздің ынтымақтастығы үшін берік негіз болады.

Әлемдік тәртіпті өзгерту туралы интеллектуалды шайқастар жалғасуда. Қазіргі әлем мемлекеттер арасындағы өзара іс-қимылдың сапалы жаңа моделіне сұраныс қалыптастырады. Орталық Азия интеграциясының екінші тынысы қажет. Біз жасыл экономикаға, цифрлық трансформацияға және ғылыми кооперацияға баса назар аударуды ұсынамыз. Бұл тақырыптар ұзақ мерзімді перспективада өзекті және бүгінгі сын-қатерлерге жауап береді. Біз экологияның шекарасы жоқ екенін және оны сақтау біздің ортақ ісіміз екенін ұмытпауымыз керек. Цифрлық трансформация жаһандық, инновациялық, инклюзивті және орнықты өсудің қозғаушы күші болып табылатындықтан, теңсіздіктің қысқаруына ықпал етіп, тұтастай алғанда біздің елдеріміздің экономикасына оң мультипликативтік әсер етуі мүмкін.

Назар аударғандарыңызға рақмет!

Эмиль ДЖУРАЕВ

Тәуелсіз саясаттанушы,
Crossroads Central Asia қорының
сарапшысы (Қырғызстан)

Украинадағы соғыстың басталуынан туындаған жаңа геосаяси шынайылық Орталық Азия мемлекеттерін өздерінің сыртқы саяси міндеттері мен басымдықтары, оның ішінде аймақ елдері арасындағы қатынастар туралы ойлауға итермелейді. Кез келген соғыс, ең алдымен, шығындар тәуекелі, қауіпсіздік қатерлері, таңдаудың тарылуы, демек, мемлекеттер үшін осындай жағымсыз салдарды азайту үшін шаралар мен тәсілдерді әзірлеу қажеттілігі болып табылады. Дәл осы бағытта, яғни соғыстан туындаған түрлі қауіп-қатерлерге қарсы тәуекелдерді азайту және бірлескен ұстаным – аймақтағы ынтымақтастық тақырыбын өзектендіруден байқалады. Мұны сыртқы импульстің арқасында жағымсыздан – сыртқы қауіптер мен тәуекелдерге қарсы ынтымақтастықты жаңарту ретінде сипаттауға болады; бұл түсінікті, негізделген және белгілі бір сәтке дейін пайдалы, бірақ прогрессивті және тұрақты ынтымақтастық үшін жеткілікті негіз бола алмайды. Сондай-ақ тұрақты дамуды арттыру үшін превентивті емес, жасампаз, және де сыртқы емес, ішкі және өзіндік мотивтер болуы керек. Мұндай ынтымақтастықты жүзеге асыру үшін, өз кезегінде, елдер арасында схемалық, формалистік, декларативті тәсілдерден аулақ бола отырып, прагматикалық, икемді, контекстік негізделген тәсілдер қажет.

Осы және басқа да ойларды ескере отырып, төменде он тезис түрінде бірқатар ойлар ұсынылған.

1. Украинадағы соғыс аймақтың барлық елдері тап болған жан-жақты сыртқы қатер болды. Біріншіден, әр елдің қақтығыс тараптарына қатысты ұстанымы туралы мәселе туындады, содан кейін аймақтың барлық елдері бейтараптықтың бір немесе басқа нұсқасын жариялады. Ұзаққа созылған соғыс аймақ пен жекелеген елдер үшін жаңа сын-тегеуріндердің туындауын жалғастыруда және әрбір ел осы сын-тегеуріндерге өз жауаптарын өзінше біршама тұжырымдайды. Украина бойынша оқиғалардың одан әрі дамуымен және олардың күрделі салдарының пайда болуымен Орталық Азия елдеріне өзінің бейтараптылығы туралы декларациялармен шектелу қиындай түседі деп күтуге болады. Орталық Азия елдерінің артикуляцияланған және негізделген ұстанымын анық және толық әзірлеу қажеттілігі барлық жағынан өзекті болады.

2. Жалпы алғанда, өңірлік тәртіптің өзгеретін контурлары мен туындайтын сын-қатерлер процесінде Орталық Азия елдері үшін кең ауқымды мәселе бойынша жалпы ұстанымдар мен көзқарастарды сезіну және бекіту маңызды бола түсуде. Алайда, ОА елдерінің осындай ортақ ұстанымдары мен пайымдарын сыртқы жағдайлардың талаптарына реактивті емес және тек олардың астында ғана емес, олардың арасындағы нақты қауымдастықтар мен ортақ мүдделерге сүйене отырып, өзара сезіну, артикуляциялау және дамыту қажет екенін атап өткім келеді.

3. Осындай ортақ ұстанымдар мен мүдделерді табу және дамыту үшін Орталық Азия елдері өңір ретінде ұстанатын негізгі қағидаттарды белсенді түрде талқылап, ашық айқындауы қажет. Бұл әдепкі бойынша түсінікті тату көршілік пен достық қағидаттары ғана емес, сонымен қатар сыртқы саясаттағы көп бағыттылық, аумақтық тұтастықты құрметтеу және оның мызғымастығы, мемлекетаралық дауларды шешудің бейбіт әдістеріне деген адалдық және халықаралық құқық пен халықаралық оң тәжірибеде қалыптасқан мемлекеттер арасындағы қатынастардың бірқатар басқа да негізгі принциптері.

4. Орталық Азиядағы ынтымақтастық енді қол жеткізілген диалог орнатудан, оның ішінде жоғары деңгейдегі өткізілген үш консультациялық кездесудің нәтижесінде де, бірлескен даму, мемлекеттілікті нығайту және өңіршілдікті іске асыру жобаларына, яғни Орталық Азияның өңір ретіндегі субъективтілігіне есік ашуға көшуі тиіс. Саяси және жария талқылау мен бірлескен декларациялар тақырыптары туыстық, мәдени және тілдік ортақтық және көпғасырлық ортақ тарих туралы өзара мәлімдемелерден гөрі, одан әрі тереңдей түсуі тиіс.

Олар өңір елдері арасында тұрған нақты сын-қатерлер мен проблемаларды, мысалы, шекара сызықтарын айқындау мәселелерін және өңір елдерінің өзара қажеттіліктерін, өңірдің су ресурстарын, және, әрине, ынтымақтастықтың, сауданың, бірлескен кәсіпорындар мен іс-шаралардың мейлі ол жасыл энергетика, коммуникациялар мен көлік, өңірлік туризм жобалары және т.б. нақты тақырыптарды қамтуы тиіс.

5. Аймақтық ынтымақтастық сонымен қатар елдердің өздеріне деген адалдығын талап етеді. Орталық Азияның бес елі бірдей емес, олардың арасындағы өзара қарым-қатынас біркелкі емес, өңірден тыс түрлі конфигурациялардағы елдердің мәртебесі, позициясы, мүшелігі де әртүрлі. Бұл айырмашылықтар ашық түрде ескерілуі керек және қажет болған жағдайда талқыланып, ескерілуі тиіс. Өңір елдерінің ынтымақтастығы туралы айту олардың арасындағы және олардың ортасындағы біртектілікті білдіреді, мұндай іс жүзінде болмаған кезде ынтымақтастықтың нақты дамуына ықпал етпейді. Кейбір елдер арасында нақты мәселелер бойынша келіспеушіліктердің болуы ашық ескеріліп, талқылануы тиіс. Қиялдағы бірлік пен біркелкілік аймақтағы ынтымақтастықта формализм мен үстірттікке әкеледі.

6. Сонымен қатар, атап айтқанда, мүмкін даулар бойынша өзара және өзіндік медиацияның жоғары деңгейдегі аймақтық мемлекетаралық платформасын құру арқылы аймақ елдері арасындағы жеке-леген даулы мәселелерді ашық және аймақтық алаңда талқылаудың мағынасы бар болар. Өңір шеңберіндегі еларалық дауларды өңірден тыс қатысуды тартпай шешу қабілеті өңірдің өз мүмкіндігінің маңызды дәлелі, сондай-ақ өңір елдері үшін өзара сенім мен ашықтық деңгейін арттыру мүмкіндігі болып табылады.

7. Орталық Азия ынтымақтастығы аймақтағы әртүрлі деңгейлерде және түрлі акторлармен жүргізілуі және ілгерілетілуі тиіс, бұл елдердің басшылары мен үкіметтерінің жұмыс алаңы ғана емес. Өңірдегі елдердің көшбасшылары елдер арасындағы экономикалық, сауда, іскерлік, академиялық, мәдени, азаматтық байланыстардың белсенді, көптеген арналарын қолдап, ынталандыруы тиіс. Өңірдегі орнықты, нақты ынтымақтастық өңірдегі елдер мен қоғамдар арасындағы жақындасуды, елдер қоғамдары мен олардың жекелеген топтары арасында ортақ өңірлік сәйкестендірудің пайда болуын талап етеді. Бұл тұрғыда, мысалы, оны «Біз – Орталық Азия» қоры деп атай отырып, өңірлік өзара әрекеттестік бастамаларын қолдаудың арнайы қорын құру мағыналы болар ма еді.

8. Аймақ елдері көшбасшыларының жыл сайынғы кездесулері – консультативтік кездесулер – тұрақты түрде және жылына бір реттен жиі өткізілуі тиіс. Бұл кездесулер – алдағы, төртінші кездесуді күтіп, нақты форматта ресімделіп, институционализациялануы мүмкін. Соңғысы, міндетті түрде қандай-да бір ұйым немесе құрылым құруды білдірмейді – бұл формальдылық болар еді – бірақ кездесулердің осы форматын белгілі бір тұрақты және айқын диалогқа құру, болатын нәтижелерді жоспарлау және нақтылау мүмкіндігі.

9. Өңірдің бес елі бір-біріне жақындай түсіп, өзара сенімді дамытуы тиіс. Олар сыртқы акторлармен 5+1 топтық байланыс форматтарына қатысады және осы форматтардың барлығын осы сыртқы серіктестер – АҚШ, ЕО, Қытай, Жапония, Оңтүстік Корея, Үндістан, Ресей бастады. Аймақтық диалогты сыртқы серіктестер ұйымдастырып, шабыттандырған кезде, осы топтық байланыстар аймақтық топқа қосымша құрылым болуына талпыну қажет. С5 тобының мағынасы толық болған жағдайда ОА-да регионализмді одан әрі нығайту және оны халықаралық аренада тану мен субъективтілік үшін жан-жақты +1 диалогтарды дамыту үлкен мәнге ие болады.

10. Өкінішке орай, Орталық Азиядағы өңірлік ынтымақтастық – кепілдік берілмеген және өзінен өзі беріле қоймайтын іс. Оның дамуы, тұрақтылығы және мағынамен толтырылуы аймақ елдерінің тиісті белсенді қозғалысын, олардың аймақтыққа деген тиімді қызығушылығын талап етеді. Әлемде және Орталық Азия аймағында болып жатқан оқиғалар аясында аймақтың барлық елдеріне олардың өзара ынтымақтастық қажеттілігін байқау маңызды.

Қорытындылай келе, қаншалықты қарапайым болса да, халықаралық және аймақтық аренадағы қазіргі жағдай бұрынғысынша аймақтық диалог пен ынтымақтастықтың күшеюіне – қажеттілікке байланысты да, ықпал ететін факторлар мен мүмкіндіктерге байланысты. Өңірлік диалог пен ынтымақтастық форматында өңір елдері мемлекеттердің егемендігі мен теңдігіне құрмет, халықаралық қатынастардың бейбіт және жасампаздық қағидатына бейілділік және мемлекеттер арасындағы аумақтық тұтастық пен мәселелерді құқықтық реттеу қағидаттарын бекіту сияқты мемлекеттер арасындағы өзара қарым-қатынастардың жалпы қабылданған қағидаттарын өзектендіре алады.

Тағы бір өзекті мәселе – өңірлік ынтымақтастықты дамыту басқа да қатарлас алаңдар мен ынтымақтастық құрылымдарынан бас тартуды болжамайды. Керісінше, өңірлік байланыстарды күшейту және

мағынасымен толықтыру өз кезегінде өңір елдерінің мүмкіндіктерін барынша кеңейтілген форматтардағы ынтымақтастық процестеріне неғұрлым пәрменді және нәтижелі қатысуға мүмкіндік береді. Ұзақ мерзімді перспективада күшті өңірлік ынтымақтастық өңірдің әрбір елінің жан-жақты дамуы және барлық елдердің бір мезгілде жағымсыз сын-қатерлерге қарсы тұру және туындайтын және перспективалы бағыттарда ортақ мүдделерді капиталдандыру қабілеті үшін аса маңызды.

Бахтиёр ХОЛИКОВ

Тәжікстан Республикасы
Президентінің жанындағы
Стратегиялық зерттеулер
орталығының сыртқы саясатты талдау
және болжау басқармасының бастығы

Құрметті конференция қатысушылары!

Ең алдымен, тамаша ұйымдастырылған шара үшін Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институтының басшылығына алғыс айтқым келеді.

Интеграция пен ынтымақтастықты жан-жақты тереңдету Орталық Азиядағы өңірлік қатынастардың ең өзекті мәселелерінің бірі болып қала береді. Аймақ елдерінің ортақ шекаралары, ортақ және өзара байланысты тарихы, ортақ рухани мұра, ортақ су бассейндері, автомобиль және темір жолдардың жалпы желісі, ұқсас экономикалық жүйелер және ішкі нарықтар жағдайында интеграция және ынтымақтастық олар үшін объективті қажеттілік болып табылады. Сонымен қатар, ортақ аймақтық мүдделерді түсіну және аймақтық қауіпсіздікке жаңа ортақ сын-қатерлер мен қауіптердің пайда болуы интеграциялық процеске жаңа серпін мен мазмұн береді.

Осыны негізге ала отырып, өзара тиімді өңірлік ынтымақтастықты дамыту және өңірдегі интеграциялық процестерді тереңдету Тәжікстан Республикасының сыртқы саясатының негізгі бағыттарының бірі болып табылады. Тәжікстанның жаңа кезеңдегі сыртқы саясатының негізгі басымдықтарын айқындай отырып, біздің көшбасшымыз, Тәжікстан Республикасының Президенті, Құрметті Эмомали Рахмон Тәжікстан Республикасының басшылығы белсенді өңірлік ынтымақтастықты Орталық Азиядағы экономикалық, әлеуметтік,

экологиялық проблемалар мен қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелерін шешудің маңызды құралы деп санайтынын және бұл тәсіл біздің саяси тәжірибемізде бірнеше рет көрсетілгенін атап өтті.

Осы тақырыпты жалғастыра отырып, мен Орталық Азия өңірінде жағымды және жемісті интеграциялық үдерісті қалыптастыру үшін аса маңызды деп есептейтін екі негізгі мәселеге тоқталғым келеді.

Бірінші – Орталық Азия өңірін институттандыру мәселесі. Орталық Азия бір-бірімен тығыз байланысқан тарихы мен салыстырмалы түрде біртұтас тағдыры бар ерекше, өзін-өзі қамтамасыз ететін өңір болып табылады. Бірақ тәуелсіздіктің 30 жылдан астам уақыты ішінде өңір елдерінің күн тәртібінде тұрған негізгі басым мәселелердің бірі – өңірді халықаралық қатынастардың толыққанды субъектісі ретінде институттандыру процесі.

Сарапшылардың есептеулері бойынша, саяси әлеуетті, әсіресе Орталық Азия мемлекеттерінің экономикаларын интеграциялау, сыртқы саяси және сыртқы экономикалық саясатты үйлестіру, бірыңғай кедендік және салықтық жүйелерді әзірлеу, отын-энергетикалық және су ресурстарын пайдалану саласында келісілген саясатты жүргізу, сондай-ақ қауіпсіздіктің бірыңғай жүйесін қалыптастыру Орталық Азияны әлемдік жүйеге интеграцияланған, саяси және экономикалық дамудың дербес ірі орталығына айналдыруға мүмкіндік береді.

Осындай сыртқы саяси бағытты ұстана отырып, Тәжікстан Республикасы барлық кезеңдерде ынтымақтастықты дамыту идеясын және өңірлік интеграция жобаларын саналы түрде қолдады. Осылайша, Тәжікстан Тәуелсіз мемлекеттер достастығының (ТМД, 1991 ж.) құрылуын құптады, Орталық Азия экономикалық қоғамдастығын (ОАЭҚ, 1998 ж.) және одан әрі Орталық Азия одағын (ОАО) құру идеясын белсенді қолдады. Тәжікстан сондай-ақ ЕурАзЭҚ, ОААГ және ШЫҰ сияқты неғұрлым ауқымды өңірлік ұйымдардың жұмысына белсенді қатысты.

Біз, Орталық Азия мемлекеттері басшыларының консультативтік кездесулерінің бүгінгі күні қалыптасқан платформасы оны болашақта толыққанды пәрменді өңірлік құрылымға айналдыру үшін жақсы базалық негіз болып табылады деп санаймыз.

Екіншісі – Орталық Азия өңірі елдерімен өзара әрекеттестікке сыртқы акторлар көзқарастарының өзгеруі. Көптеген ірі әлемдік және өңірлік мемлекеттердің Орталық Азия елдерімен өзара әрекеттестігінің форматы соңғы жылдары айтарлықтай өзгерді. Егер бұрын сыртқы ойыншылар екіжақты қарым-қатынастар

аясында ынтымақтастықты нығайтуға басты назар аударса, бүгінгі таңда «C5+1» форматы өзекті бола түсуде. Осылайша, қазіргі уақытта «Қытай – Орталық Азия», «АҚШ – Орталық Азия», «Үндістан – Орталық Азия» және басқа да осыған ұқсас форматтар табысты жұмыс істеуде.

Осы тақырыптың өзектілігіне байланысты таяу болашақта Орталық Азияның сыртқы әлеммен өзара әрекеттестігі нақ осындай арнада қалыптасатын болады деп есептейміз. Осы бағыттың басымдығын негізге ала отырып, өңір елдеріне негізгі басымдықтарды біріздендіруге көбірек көңіл бөлу және сыртқы саяси өзара іс-қимылдың барынша нәтижелілігі үшін бірыңғай өңірлік тәсілді әзірлеу қажет деп санаймыз.

Осы тұрғыда біз Орталық Азиядағы өңірлік интеграцияны тереңдету қажеттігін неге талап етіп отырмыз деген мәселеге тоқталғымыз келеді. Тәжікстан Республикасының мұндай ұстанымы осы бағыттағы мынадай маңызды факторларды ұғынумен негізделген:

1. Саяси фактор. Дүниежүзілік жаһандану жағдайында әлемнің әртүрлі өңірлеріндегі елдердің саяси және экономикалық әлеуетін біріктіретін интеграциялық процестер халықаралық қатынастардың басым үрдісі болып табылады. Интеграцияланатын әлем жағдайында Орталық Азиядағы интеграциялық процестердің дамуы заңды тарихи процесс болар еді.

2. Экономикалық фактор. Ұқсас және өзара байланысты экономикалардың, ортақ көлік-коммуникациялық инфрақұрылымдардың, жалпы өңірлік энергия желісінің болуы, тұтынушылық мәдениеті мен мүмкіндіктерінің жақындығы, ұқсас нарықтардың болуы, сондай-ақ өңір елдерінің әлеуметтік-экономикалық проблемаларының салыстырмалы ұқсастығы.

3. Тарихи-мәдени және гуманитарлық фактор. Атап өтілгендей, өңір елдерінің ортақ және терең тоғысқан тарихы бар, оларды өте жақын мәдениеттер мен құндылықтар біріктіреді. Тәжікстаннан басқа, аймақтың барлық мемлекеттері түркі тілдес елдер тобына жатады, бұл олардың мәдени бірігуінің маңызды факторы болып табылады. Интеграцияның тарихи-мәдени факторларына жалпы кеңестік ғылыми, мәдени және психологиялық мұра мен байланыстар жатады.

Осыған орай, қуатты тарихи-мәдени және гуманитарлық фактордың болуы Орталық Азия елдерінің ынтымақтастығы мен терең интеграциясын дамытудың маңызды катализаторы бола алатынын атап өтуге болады.

4. Қауіпсіздік факторы. Соңғы жылдары Орталық Азия елдері бүкіл өңірге қандай да бір дәрежеде қатер төндіретін жаңа сын-қатерлер мен қауіптерге көбірек ұшырауда. Мұндай факторлардың қатарына ең алдымен діни радикализмнің таралуы, экстремистік және террористік топтардың жандануы, есірткі контрабандасы және Ауғанстаннан тұрақсыздықтың кеңеюі жатады.

Аталған факторлар өңір елдерінің тең құқылы жағдайдағы тығыз ынтымақтастығы мен нақты интеграциясы өңірдің барлық елдерінің және олардың әрқайсысының жеке-жеке нақты ұлттық мүдделерін қамтамасыз ете алатынын көрсетеді. Сондықтан талдаушылар мен сарапшылар тобының көпшілігі интеграцияны Орталық Азия елдерінің саяси және экономикалық дамуының, сондай-ақ олардың қауіпсіздігі мен ұлттық мүдделерін қамтамасыз етудің маңызды шарттарының бірі ретінде қарастырады. Жасампаздық ынтымақтастық пен өзара сенім арнасында біз өңірдегі осы заманғы жаһандық сын-қатерлер мен қауіптерге қарсы тұра аламыз. Жасампаз өңірлік интеграция бүкіл Орталық Азия мемлекеттері мен халықтарының және әрбір Орталық Азия елінің игілігіне жеке-жеке жұмсалатынына сенімдіміз.

Сұлтан ӘКІМБЕКОВ

Азиялық зерттеулер институтының
директоры (Қазақстан)

Қазіргі жағдайда көлік дәліздерін дамыту мәселелері экономика саласына ғана емес, геосаясатқа да қатысты бола бастағаны сөзсіз. Атап айтқанда, бүгін біз Украинадағы қақтығысқа, оның ішінде Ресей Федерациясы арқылы жеткізілімдерге байланысты қандай қиындықтар бар екенін көріп отырмыз. Мысалы, Қазақстан мұнайы тасымалданатын КҚК жағдайы. Әрине, бұл басқа бағыттарға әсер етеді. Осылайша, Транскаспий бағыты бойынша Әзербайжан арқылы жүк тасымалдау бүгінгі таңда үш есеге арта түсті. Пәкістан мен Үндістанға баратын Оңтүстік бағытында жандану байқалып, осы бағытта теміржол, автомобиль жолдарын салу жоспары бар.

Бұл жерде, бізде land-locked country, а Өзбекстанда – екі есе land-locked country екендігін айта кету қажет, сондықтан егер біз экономикалық дамуымызды қолдағымыз келсе, бізге көлік дәліздері объективті түрде қажет, неғұрлым көп болса, солғұрлы жақсы.

Сондай-ақ, көлік дәліздері кез келген мемлекеттің орнықты дамуы үшін қажетті шарт екенін атап өту маңызды. Егер біз Ауғанстаннан мысал келтірсек, онда оның тұрақты өмір сүруі үшін көлік дәліздері өте маңызды. Оның ішінде бұл мемлекетті транзиттен түсетін кірістермен қамтамасыз етуі керек, бұл оның тұрақтылығы тұрғысынан қажет.

Сонымен бірге көлік дәліздері – бұл Орталық Азия өңіріндегі геосаяси қарама-қайшылықтардың көрінісі және ол әрқашан болған.

Өткен ғасырдың 90-жылдарынан бастап, Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін, аймақтағы даулар мен қарама-қайшылықтардың себебі көлік дәліздері үшін күрес болды. Мысалы, АҚШ өзінің геосаяси қарсыластары – Ресей, Қытай және Иранның аумақтары арқылы өтпейтін дәліздерді құру жобаларын қолдады. Өз кезегінде Ресей әрдайым жаңа көлік дәліздерін сынға алды, өйткені қолданыстағы жеткізу бағыттары елдердің бір-бірінен белгілі бір дәрежеде өзара тәуелділігін тудырды. Қытай 2012 жылға дейін жалпы ресейлік позицияны қолдады, бірақ содан кейін Belt&Road бастамасының басталуымен Қытай өзінің тактикасын өзгертті және көлік инфрақұрылымын, оның ішінде шекараларының периметрі бойынша жобаларды жүзеге асыруды бастады. Әрине, бұл Орталық Азия аймағына тікелей байланысты болды. Мұнда Belt@Road аясында көптеген инфрақұрылымдық жобалар жүзеге асырылды.

Қазақстан тәуелсіздік алғаннан бері өршіл мақсаттарын жасырмады және Еуразиядағы сауда жолдарының қиылысында болғысы келетінін айтты. Елдің құрлықтың ортасындағы географиялық орналасуы және land locked country позициясы басқа нұсқаны қалдырмады.

Қытайдың қосылуымен және оның саясатындағы өзгерістермен біз бұл идеяны дамытуға мүмкіндік алдық. Бұл жерде Өзбекстанда болған өзгерістерді де қосу қажет. Өзбекстанның үлкен ашықтығы Орталық Азияда да, Оңтүстік географиялық бағытта да сауда жолдарының ашылуына әкелді. Себебі Ташкент Оңтүстік Азиямен байланыс идеясын дамытуға көп көңіл бөледі. Бұл Қытай стратегиясын дамыту идеясына да, Қазақстанның Еуразиядағы сауда жолдарының орталығына айналу жоспарларына да сәйкес келеді. Әрине, Украинадағы қақтығысқа байланысты Ресей Федерациясын оқшаулау мәселесі туындайды. Бірақ бұл жерде біз өзіміз үшін болып жатқан тұрақты үрдіс пе немесе уақытша құбылыс па? деген сұраққа жауап беруіміз керек.

Сондай-ақ, қазіргі уақытта пандемиядан кейін мемлекеттердің өз елдерінің экономикасы үшін жауапкершіліктің жоғары деңгейі бар екенін атап өткен жөн. Пандемия кезінде біз жаһандануға және елдердің өзара тәуелділігінің жоғары болуына қарамастан, кез келген проблемалардың пайда болуы әрқашан ұлттық үкіметтердің міндеті екенін және мемлекеттерді экономикадағы рөлі мен салмағын арттыруға мәжбүр ететінін көрдік. Осыдан жаһандану біртіндеп өз мәнін жоғалтады және оның орнына аймақтанудың уақыты келді деген идея пайда болды. Біз үшін, әрине, жаһандық сауда маңызды. Бірақ,

сонымен бір мезгілде, тіпті аймақтану шеңберінде де біз кез келген жағдайда континентальдық ішкі сауда шеңберінде көлік дәліздерін дамыту идеясын қолдауға тиіспіз.

Біздің бір аспектіміз бар: біздің үкіметтер әрқашан сауда көлемі туралы айтады, бірақ экспорт-импорт балансы туралы ешқашан айтпайды. Бұл біздің өте ауқымды дефицит бар Ресеймен қарым-қатынасымызға тән, және Өзбекстанмен қарым-қатынасымызға тән, мұнда айтарлықтай артықшылық бар. Мұндай теңгерімсіздік болған кезде әрдайым қиын сәттер туындауы мүмкін, мысалы, біздің инфляциямыз бүгінде Ресей Федерациясынан импортталады, ал логистикалық тізбектердің бұзылуы және тауарлардың кейбір санаттарының жетіспеушілігі әлі де жоғары.

Біз үшін мәлімделген жобаларды іске асыруға үлгеру өте маңызды, және бұл өте қиын және өте маңызды. Егер біз жақын арада жаңа көлік дәліздерін іске қоса алмасақ, онда жеткілікті проблемалар жинақталатын болады. Мысалы, Ауғанстанда, егер олар оны қаржыландыруды қамтамасыз ете алмаса, трансафган газ құбырын салуға болмайды. Егер ел арқылы өтетін көлік дәліздерінің барлық жобалары жақын арада іске асырылмаса, онда Ауғанстан өзінің 30 миллионнан астам халқымен тұрақты табыссыз қалады. Нәтижесінде ол қайтадан қақтығыс аймағына айналуы мүмкін. Бұдан басқа, мұнда азық-түлікпен қамтамасыз ету проблемасы күшейеді. Біз үшін бұл, әрине, үлкен қауіп.

Бұрынғы КСРО-дағы көптеген адамдар үшін, әрине, Ауғанстанмен оқшаулау режимін сақтау идеясы өте тартымды көрінеді, өйткені біз бұл елден өте ерекшеленеміз және оның проблемалары оның шекарасынан асып кеткенін қаламаймыз. Бұл елмен қарым-қатынас дамыған жағдайда радикалды идеологияның, сол Талибанның ықпалы күшейе түсуі мүмкін деген қауіп бар.

Бірақ бұл кез келген жағдайда мүмкін емес. Жаһандық экономикадағы ең жақсы әдіс – өзара әрекеттесу, ескілерін қалпына келтіруге және жаңа өндірістік және логистикалық тізбектерді құруға, сайып келгенде экономикалық дамуға ықпал ету. Экономикалық өзара тәуелділік артып, мемлекетаралық қатынастардағы тәуекелдер деңгейі төмендейді. Бүгінгі таңда бірегей мүмкіндік бар: Орталық Азиядағы қайшылықтар алғаш рет қандай да бір геосаяси қарама-қайшылықпен байланысты емес. Біз осындай мүмкіндікті сақтап қалғымыз келеді, ал ол үшін біздің елдеріміз арқылы және көршілеріміз арқылы көліктік-логистикалық даму әлеуетін іске асыру қажет.

Марат АИТОВ

Өзбекстан Республикасының Президенті жанындағы Стратегиялық және өңіраралық зерттеулер институтының бөлім басшысы

Құрметті қатысушылар! Ханымдар мен мырзалар!

Бүгінгі маңызды іс-шараны ұйымдастырып, оның жұмысына қатысу мүмкіндігін бергені үшін ҚСЗИ мен К.Аденауэр атындағы қорғашын жүректен алғысымды білдіремін.

Осы конференцияның өзектілігі біздің өңірімізге геосаяси шиеленістің, жаһандық сауданың төмендеуінің, көлік коммуникацияларының жұмыс істеуіне және нарықтарға қолжетімділікті шектеуге байланысты қиындықтардың теріс әсері салдарынан біздің елдеріміз тап болатын сын-қатерлерге қолайлы және барабар жауаптарды бірлесіп іздеу қажеттілігімен түсіндіріледі.

Әрине, алдымен коронавирустық пандемия, содан кейін халықаралық шиеленістің күшеюі әртараптандырылған көлік дәліздерінің болуын білдіретін өмірлік маңызды халықаралық жеткізу тізбектерінің үздіксіз жұмыс істеу қажеттілігін айқын көрсетті.

Тауарларды тасымалдау шығындарының өсуімен бірге жаһандық жеткізілім тізбегінің бұзылуы өнімнің түпкілікті құнына сөзсіз әсер етеді. Өзіңіз ойлаңыз, соңғы екі жылда жүк тасымалы бағасы 10 есе өсті. Соның салдарынан бірінші қажеттілік тауарларға бағаның өсуі, маңызды құрамдас бөліктердің жетіспеушілігі байқалады. Мәселен, БҰҰ деректері бойынша 2021 жылдың қорытындысы бойынша әлемдегі азық-түлік бағасы 28,1%-ға өсті, ал 2022 жылы 8-ден 22%-ға дейінгі деңгейде болжануда.

Бұл жағдайда Орталық Азия елдерінің көлік-коммуникация саласын дамыту, оны халықаралық экономикалық байланыстарға одан әрі интеграциялау, көлік-логистика мен транзит әлеуетін іске қосу бойынша шоғырландырылған тәсілдемелерін әзірлеу маңызды.

Әлемдік нарықтарға тұрақты қолжетімділікті қамтамасыз ететін әртараптандырылған және тиімді көлік инфрақұрылымын дамыту Өзбекстанның сыртқы саясаты басымдықтарының бірі болып табылады.

Осыған сүйене отырып, соңғы жылдары Өзбекстан бұл бағытта айтарлықтай жұмыс жүргізуде. ОА елдерімен автомобиль, авиация және теміржол қатынастары іске қосылды, көлік логистикасы саласындағы жаңа инфрақұрылымдық жобаларды іске асыру туралы уағдаластықтарға қол жеткізілді.

Бірнеше мысал келтірейін. Өзбекстан мен Түрікменстан салған Түркменабад – Фараб темір жолы және автомобиль көпірлері өңір мемлекеттерін Таяу және Орта Шығыс нарықтарына шығатын ең қысқа жолмен қамтамасыз етті.

2020 жылғы маусымда Ланчжоу – Қашғар – Иркештам – Ош – Әндіжан – Ташкент – Мары бағыты бойынша мультимодальдық транзит бойынша поездың бірінші құрамы іске қосылды.

Өзбекстан мен Тәжікстан Түркменстан мен Ауғанстанға шығу үшін Тәжікстанға қосымша мүмкіндіктер беретін Галаба – Амузанг – Хошада темір жолын қалпына келтірді.

Әрине, жоғарыда аталған шаралар өз жемісін беруде. Өңірлік көлік ынтымақтастығын жандандыру, біріншіден, Орталық Азия ішіндегі сауданы нығайтуға, екіншіден, өңір елдері арасындағы тауар айналымының өсуіне, үшіншіден, сауда-экономикалық ынтымақтастықты дамытуға ықпал етті.

2016-2021 жылдары өңір елдерінің сыртқы сауда айналымы 54%-ға өсіп, 167 млрд. ішкі өңірлік сауда 3 есеге – 5,5 млрд доллардан 16,5 млрд долларға дейін өсті. бірлескен кәсіпорындар саны бес есеге, өзара инвестициялар 3,2 есеге артты.

Орталық Азия айтарлықтай көліктік-логистикалық әлеуетке ие. Ол тарихи тұрғыдан Шығыс пен Батыс, Солтүстік пен Оңтүстік арасындағы көпір қызметін атқарған Ұлы Жібек жолының ортасындағы геостратегиялық жағдайымен айқындалады. Өңір арқылы ірі халықаралық нарықтарды өзара байланыстыратын қысқа маршруттар өтеді.

Сонымен қатар ОА елдерінің көлік-транзиттік әлеуеті толық көлемде іске асырылмайды. Бірлескен күш-жігерсіз шешу мүмкін емес бірқатар күрделі мәселелер сақталуда.

Бірінші кезекте бұл Орталық Азиядағы көлік қатынастары жүйесін дамытуға деген ортақ көзқарас пен ұстанымның болмауы. Мынадай проблемалар өзектілігін сақтайды: 1) өңірдің көліктік тұйықтығы; 2) икемді тарифтік саясаттың болмауы; 3) күрделі кедендік және әкімшілік рәсімдер; 4) әртараптандырылмаған көлік бағыттары.

Дүниежүзілік банк сарапшылары Орталық Азия елдері ішкі және сыртқы сауданың зор әлеуетін әлі іске асырмағанын атап өтті. Бұл үшін өңір елдерінің өз ішінде және мемлекеттер арасында көліктік байланысты жақсарту бойынша кешенді тәсіл қажет, бұл өңір елдерінің ЖІӨ-нің 15%-ға артуына ықпал ететін болады.

Бүгінде өңір мемлекеттері теңіз порттарына тікелей шыға алмай, өнім экспорты құнының 70-80%-ына жететін елеулі транзиттік және көліктік шығыстарды еңсереді. Тасымалдаушылар тауарларды тасымалдау уақытының 40%-на дейін кедендік рәсімдердің жетілдірілмеуінен жоғалтады.

Дж. Хопкинс университетінің Орталық Азия және Кавказ бойынша институттың бағалауына сәйкес көліктік оқшаулау Орталық Азия елдерінің экономикалық өсуіне айтарлықтай кедергі келтіреді. Бұл дамудың теңіз мемлекеттерінен 20% артта қалуына ықпал етеді.

Көрсетілген проблемалардың болуы өңір елдерін, бір жағынан, Орталық Азиядағы көлік дәліздерін кешенді дамытуға бағытталған өңірлік құжаттарды қабылдауға, екінші жағынан – келісімділікті арттыруға және іс-қимылдарды үйлестіруге арналған көлік дәліздерін дамыту жөніндегі өңірлік орталықтарды құруға ынталандырады.

Осыған байланысты Өзбекстан өңірдің көліктік-транзиттік және логистикалық мүмкіндіктерін әртараптандыру мақсатында Орталық Азия елдерінің күш-жігерін біріктіруге, сондай-ақ Орталық Азиядағы сауда-экономикалық байланыстарды жандандыруға бағытталған бірқатар бастамалар көтерді.

Бұл бағыттағы маңызды үлес Орталық Азияның өңірлік көлік дәліздерін дамыту жөніндегі стратегияны әзірлеу. Стратегия негізінде Орталық Азияның көлік жүйесін орнықты дамыту жөніндегі өңірлік бағдарламаны қабылдауға болады. Ол орта және ұзақ мерзімді перспективада өңірлік көлік жүйесінің толыққанды жұмыс істеуіне ықпал етеді.

Бұдан басқа, Орталық Азия елдерінің көлік коммуникациялары жөніндегі өңірлік кеңесін қалыптастыру көлік-логистика саласының проблемаларын шешуде үйлестіруші құрылым құруға мүмкіндік береді.

Ақырында, БҰҰ қамқорлығымен Көліктік-коммуникациялық өзара байланысты дамытудың өңірлік орталығын құру көлік қызметтерінің әлемдік нарығында Орталық Азия мемлекеттерінің бәсекеге қабілеттілігін және сыртқы сауда ағындарының көліктік қызмет көрсету сапасын арттыра отырып, қазіргі көлік дәліздерін дамыту және жаңа көлік дәліздерін қалыптастыру бойынша бірлескен күш-жігерді жандандыруға мүмкіндік береді.

Халықаралық аренадағы ағымдағы жағдай сын-қатерлер мен қауіптерді ғана емес, перспективалы көлік дәліздерін дамыту үшін жаңа мүмкіндіктер ашады.

Бірқатар елдердің нақты көліктік оқшаулануы аясында Қытай – Қырғызстан – Өзбекстан темір жолының жобасы өзектендірілуде. Жоба Орталық Азияның географиялық тұйық мемлекеттері үшін халықаралық теңіз порттарына шығуды қамтамасыз ете отырып, «Шығыс – Батыс» және «Солтүстік – Оңтүстік» жобалары шеңберінде өңірлік көлік желісінің маңызды буыны болуға арналған. Ол Қытай мен Еуропа арасындағы көлік байланысын кеңейтеді.

Болашақта Магистраль Транскаспий көлік дәлізінің (ТХКБ) порттарын хабтарға айналдыру арқылы әлеуетін арттыру процесінде оның маңызды буыны бола алады.

Өзбекстан сонымен қатар Мазари – Шариф – Кабул – Пешавар теміржол жобасын жүзеге асыруды қолдайды.

Бұл Орталық Азия елдері үшін ғана емес, Оңтүстік Азия үшін де стратегиялық маңызы бар жоба. Трансафган дәлізін дамыту ОА елдерін Үнді мұхитының порттарына ең қысқа жолмен жетуді қамтамасыз етеді, Оңтүстік Азияны Орталық Азия, Ресей, Қытай және Еуропа нарықтарымен байланыстырады. Бұл Орталық және Оңтүстік Азияның орнықты дамуының қуатты драйверіне айналады, Ауғанстан ішінде және өңірде елдегі бейбітшілік пен тұрақтылықты нығайту мәселесі бойынша консенсусты бекітеді.

2021 жылғы 2 ақпанда Ташкентте Өзбекстан, Ауғанстан және Пәкістан Мазари – Шариф – Кабул – Пешавар теміржолын салу жөніндегі «Жол картасына» қол қойды. Осы жылдың басында ауған тарапы теміржолдың соңғы бағыты туралы шешім қабылдады. Қазіргі уақытта далалық зерттеулерді дайындау бойынша жұмыстар жүргізілуде.

Сіздердің назарларыңызды қазірдің өзінде Ауғанстан арқылы көлік қатынасын бастағанымызға аударғым келеді. Жақында өзбек жүргізушілері Карачи портынан Ауғанстан арқылы транзитпен

алғашқы жүкті тасымалдады. Маршруттың ұзындығы шамамен 2,8 мың км құрады, жүк бір апта ішінде жеткізілді.

Қорытындылай келе, тармақталған және тұрақты көлік желілерін құру өңірлік экономикалық интеграцияны күшейту, елдер экономикаларының бәсекеге қабілеттілігін арттыру, олардың тұрақты өсуін қамтамасыз ету және Орталық Азияның барлық мемлекеттерінің инвестициялық тартымдылығын арттыру үшін өмірлік маңызы бар екенін атап өткім келеді.

Довлетмурад МАМЕДОВ

Түрікменстан Сыртқы істер
министрілігі Халықаралық қатынастар
университетінің Стратегиялық
зерттеулер орталығының ғылыми
қызметкері

Қайырлы күн, құрметті конференция қатысушылары! Құрметті әріптестер!

Өз сөзімнің басында конференция жұмысын тамаша ұйымдастырып, жылы қабылдағаны үшін қазақ тарапына алғысымды білдіруге рұқсат етіңіздер.

Көлік дәліздерін жаңа жағдайларда дамыту перспективаларына қатысты талқылап жатқан тақырып бүгінде әлемде болып жатқан жаһандық өзгерістер аясында ерекше маңызға және өзектілікке ие болып отырғанын мойындау қажет.

Жалпы алғанда, біздің Орталық Азия өңірі әлемдік көлік-логистика жүйесінде арасан зор әлеуетке ие. Жол желісіне қолжетімділікті кеңейту экономикалық пайда туралы айтпағанда, халықтың басым бөлігіне білім алуға, денсаулық сақтау жүйелерінің қызметтерін пайдалануға мүмкіндік береді. Керісінше, мұндай мүмкіндіктердің тарылуы, көлік қызметтерін пайдалануға шектеулер әлеуметтік қатынастардың барлық салаларында жалпы дамуға кедергі келтіреді. Бұл туралы, бәріміз, коронавирустық пандемия кезінде бастан өткердік.

Түрікменстанның көлік стратегиясына қатысты. Ол тығыз халықаралық экономикалық интеграция мен ынтымақтастықты дамыту ісіне қызмет етуге бағытталған, еліміздің аумағында өңірлік және тіпті континенттік маңызы бар ірі көлік тораптарын құру үшін

географиялық артықшылықтарды, логистикалық мүмкіндіктер мен инфрақұрылымды барынша пайдалануға негізделген.

Осыған байланысты ұлттық деңгейде Түрікменстан көрші мемлекеттермен байланыстыратын темір жолдарды, автомобиль жолдарын, жолайрықтарын, көпірлерді салу, дамыту және модернизациялаудың кең ауқымды бағдарламасын әзірледі және сәтті жүзеге асыруда. Ашгабад, Түркменбашы, Түркменабадта халықаралық әуежайлар салынды, бүкіл көлік саласының паркі жаңғыртылып, жаңартылуда.

Мемлекеттің көлік саясаты ұзақ мерзімді сипатқа ие және құрылып жатқан транзиттік қатынастар жүйесі әлемдік сауда-экономикалық қатынастардағы Түрікменстанның геостратегиялық рөлін арттырады.

Таяу перспективада Азия-Тынық мұхиты өңірінде, Орталық Азия мен Еуропада транзиттік ағындарын пайдалануға қатысты көлік қызметтеріне сұраныс жеткілікті тұрақты деңгейде сақталады, ал перспективада өседі деп болжауға болады.

Түрікменстанның сыртқы сауда айналымының өсуі, экспорттық-импорттық жүк тасымалдарының өсуі жағдайында Түрікменстанда қазіргі заманғы логистикалық жүйені одан әрі дамыту бірінші кезектегі маңызға ие. Халықаралық жүк тасымалдары логистикасының тиімді жүйесін енгізу көлік шығыстарын қысқартуға мүмкіндік береді, соның нәтижесінде Түрікменстан, сондай-ақ Орталық Азия өңірі елдерінің сыртқы нарықтардағы тауарларының бәсекеге қабілеттілігі артады, бұл олардың жалпы әлеуметтік-экономикалық дамуында айқындаушы фактор болады.

Еуразия континентінің маңызды көлік маршруттарының орталығында бола отырып, Түрікменстанның көптеген елдермен интеграциялық жобаларды іске асыруға барлық негізі бар. Мысалы, Түрікменстан Өзбекстанмен бірлесіп Өзбекстан – Түрікменстан – Иран – Оман – Катар жаңа халықаралық көлік-транзиттік дәлізін салып жатыр, ол қысқа жолмен Иран, Оман және Үндістан теңіз порттарына шығуға мүмкіндік береді.

Екі ел де «Түркменбашы» халықаралық теңіз портының және Азия – Қытай – Қырғызстан – Өзбекстан – Түрікменстан – Әзербайжан – Грузия – Еуропа елдерінің халықаралық мультимодальдық бағытының әлеуетін толық көлемде іске қосуға ниетті.

Термез – Мазари-Шариф – Кабул – Пешавар және Керки – Акина – Андхой теміржол бағыттары сияқты ірі ауқымды инфрақұрылымдық жобаларды іске асыру Түрікменстан мен Өзбекстан арқылы Оңтүстік

және Орталық Еуропа, Таяу Шығыс, Оңтүстік және Оңтүстік-шығыс Азия елдеріне жүктерді тасымалдау көлемін еселеп ұлғайту үшін қолайлы жағдай туғызады.

2021 жылғы 6 тамызда Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан және Өзбекстан мемлекет басшыларымен Консультативтік кездесуде Түрікменстан Орталық Азия елдерінің интеграцияланған көлік жүйесін қалыптастыру бойынша нақты жоспарлар жасауға кірісуді ұсынды. Ол үшін үкіметтік деңгейде Оңтүстік Еуропаға, сондай-ақ Орталық Азия –Таяу Шығысқа шығатын Орталық Азия – Каспий – Қара теңіз өңірі бағыттары бойынша жаңа көлік-коммуникациялық маршруттарды қалыптастыру мүмкіндіктерін зерделеу жөніндегі бесжақты жұмыс тобын құру қажет.

Түрікменстанның Өзбекстан – Түрікменстан – Каспий теңізі бағыты бойынша – одан әрі Еуропаға шығатын Қара теңіз порттары арқылы мультимодальдық көлік дәлізін толыққанды іске қосу үшін Түрікменбашы халықаралық теңіз портының инфрақұрылымын ұсынуға дайындығы туралы ұсыныс өзбек тарапымен келіссөздер барысында да айтылды.

Ыстамбұлда өткен Түркітілдес мемлекеттер ынтымақтастығы кеңесі мемлекет басшыларының VIII Саммитінде түрікмен тарапы Еуразиялық кеңістікте Азия мен Еуропаны сенімді әрі тұрақты көлік-энергетикалық инфрақұрылымдар арқылы байланыстыратын «табиғи белдеу» қалыптасқанын атап өтті. Бұл Шығыс – Батыс және Солтүстік – Оңтүстік бағыттары бойынша Азияның, Еуропаның және Таяу Шығыстың ірі нарықтарына энергия тасымалдаушыларды, тауарлар мен қызметтерді жеткізудің ең қысқа, сенімді және қауіпсіз жолы.

Ашхабадтағы Экономикалық Ұнтымақтастық Ұйымының XV Саммитінде Түрікменстан ЭЫҰ елдерін қолда бар бәсекелестік артықшылықтарды пайдалануға, жаңа көлік-транзиттік дәліздерді қалыптастыруда толыққанды және тиімді қатысушының рөлін қамтамасыз етуге шақырды.

Ол үшін, ЭЫҰ кеңістігі елдері арасында да, одан тысқары шығатын қосымша көліктік-транзиттік дәліздер қажет екендігі сөзсіз. ЭЫҰға мүше мемлекеттердің қатысуымен ірі инфрақұрылымдық жобаларды іске асыру, асырып айтпағанның өзінде, континентте жаңа геоэкономикалық кеңістікті қалыптастыруда сапалы серпін білдірер еді. Бұл ынтымақтастықтың, ірі сыртқы инвестицияларды тартудың, бірқатар маңызды әлеуметтік міндеттерді шешудің зор перспективаларын ашады.

Түрікменстан сондай-ақ Еуропа, Таяу Шығыс, Азия-Тынық мұхиты өңірі елдеріне шыға отырып, Каспий бассейні мен Қара теңіз өңірлері арасындағы көлік-транзиттік қатынасты жандандыру мақсатында Түрікменстанның өзінде логистикалық және инфрақұрылымдық объектілерді пайдалану мәселелерін зерделеуді ұсынды.

Жоғарыда айтылғандарға сәйкес Түрікменстанның сыртқы саясатының маңызды бағыты энергетика және көлік салаларын әртараптандыру болып табылады, бұл аймақ елдерінің халықаралық экономикалық кеңістікке белсенді интеграциялануына ықпал етеді.

Транзиттік көлік дәліздерін құруда маңызды рөл атқаратын Түрікмен-Қазақ ынтымақтастығында атап өткім келеді. Осы қатардағы ең маңыздыларының бірі Еуропа мен Азия арасындағы көпір болуға арналған Солтүстік – Оңтүстік көлік дәлізінің мүмкіндіктерін пайдалану да бар. Көрші елдер іске асырып жатқан жаһандық маңызы бар бұл бірегей жоба – өңірдегі бейбітшілік пен игілік негіздерін нығайту мақсатындағы күш-жігерді тиімді жұмылдырудың лайықты үлгісі болып табылады.

Көлік артериясының «алтын буыны» болып табылатын, 2014 жылы Қазақстан – Түрікменстан – Иран сияқты үш мемлекет басшыларының қатысуымен іске қосылған болат магистралі Оңтүстік Азияға Парсы шығанағы порттарына және тиісінше кері бағытта – Ресей арқылы Шығыс Еуропаға жүктерді ыңғайлы және үнемді тасымалдауды қамтамасыз етеді. Ол транзиттік жүктерді модальді қайта бөлу, яғни тасымалдарды автомобиль, теңіз және авиакөліктен темір жолдарға ауыстыруға мүмкіндіктер береді.

Біздің еліміз Қазақстанға жаңа автожолды іске қосу үшін Гарабогаз шығанағы арқылы көпір салуға мүдделі. Белгілі болғандай, бұл бағыт бойынша Түркменбашиден Түркменстан аумағындағы Гарабогазголға дейін Қазақстандағы Темірбаба және Фетисово кеден пунктіне дейін Мемлекетаралық оптикалық-талшықты байланыс желісі тартылған. Елдердің Каспий теңізіндегі өзара әрекеттестігі де қызығушылық тудырады. Екі елдің ірі порттары – Ақтау, Құрық және Түрікменбашы арасындағы көлік ынтымақтастығын арттыру жүк тасымалдау көлемін дамытуға ықпал етуге және достас мемлекеттердің сауда-экономикалық қатынастарын жаңа деңгейге шығаруға бағытталған.

Маңызды көлік-логистикалық буын бола отырып, Түрікменстан ТРАСЕКА-ның дамуына және жүктердің транзиттік тасымалдарының көлемін ұлғайтуға елеулі үлес қосуда. Түрікменстанның ТРАСЕКА

бағдарламасының серіктесі ретінде қатысуымен жүк тасымалдау бойынша техникалық және ұйымдастырушылық мәселелерге байланысты бірнеше ондаған жобалар іске асырылды.

Сөзімнің соңында Орталық Азия елдері арқылы өтетін халықаралық көлік дәліздерін қалыптастыру мен дамытудың сауатты жолға қойылған стратегиясы перспективада осы өңірде орналасқан мемлекеттердің ғана емес, тасымалдауға қатысушы басқа да елдердің экономикалық дамуын қамтамасыз ететінін атап өткім келеді.

Шерали РИЗОЁН

Тәжік ұлттық университетінің
халықаралық қатынастар
факультетінің аға оқытушысы

Құрметті ханымдар мен мырзалар! Құрметті әріптестер!

Ең алдымен ұйымдастырушыларға халықаралық конференцияға қатысу және өзімнің тезистеріммен бөлісу мүмкіндігі үшін алғысымды білдіргім келеді:

1. Орталық Азиядағы транзиттік әлеует пен көлік дәліздерін кеңейту Тәжікстанның тұрақты мүддесіне сай келетіні сөзсіз. Бұл ұстаным тәуелсіздік жылдарындағы екінші Ұлттық даму стратегиясын жүзеге асырумен негізделеді, өйткені бұл еліміздің транзиттік әлеуетінің кеңеюін қарастырады. Тәжікстан Республикасының 2030 жылға дейінгі қолданыстағы ұлттық даму стратегиясы елдің 4 стратегиялық мақсатын айқындайды. Екінші стратегиялық мақсат былайша айқындалды: «коммуникациялық тығырықтан шығу және транзиттік елге айналу». Бұл жағдайда Орталық Азияның барлық мемлекеттерінің көлік дәліздерін дамыту мен кеңейту жөніндегі күш-жігері Тәжікстанға және еліміздің мүмкіндіктеріне оң әсер етуі мүмкін. Осылайша, соңғы 5 жылда біз Орталық Азия мемлекеттері арасындағы кооперация мен ынтымақтастықты кеңейтудің оң процестерін байқап отырмыз.

2. Орталық Азиядағы транзиттік әлеуетті кеңейтуде өңірішілік көлік байланыстарын дамыту мен нығайту мүмкіндігі ерекше мәнге ие болады. Менің ойымша, өңір елдері ақырында жалпы транзиттік әлеуетті екі есеге арттыратын ынтымақтастықтың бұл бағытына назар

аударулары керек. Осыған байланысты, Тәжікстан мен Өзбекстан арасындағы автомобиль және темір жолдардың ашылуы немесе қайта іске қосылуы біздің еліміздегі көптеген тіршілік салаларына жағымды әсер еткенін атап өтуге болады. Сонымен қатар, біздің өңіріміздің елдері қолданып жүрген немесе әзірлеп жатқан көлік және транзиттік дәліздер саласындағы жобалар бір-біріне бәсекелес ретінде емес, барлық мемлекеттердің өзара толықтыратын мүмкіндіктері ретінде қабылданғанын есте ұстаған жөн. Бұл әркім өзіне қажетті пайда ала алатын барлығы үшін ұтымды ұстанымды қалыптастырады.

3. Көлік дәліздерін әртараптандыру Орталық Азияның орнықты дамуы мен көпвекторлы сыртқы саясатты жүзеге асыру үшін қолайлы мүмкіндіктер туғызады. Транзиттік дәліздерді кеңейту өңірдегі геосаяси ахуалдың өзгеруіне ықпал етеді және біздің елдерімізде өздеріне қолайлы сыртқы саясатты іске асыру және ұлттық мүдделерді қорғау үшін қосымша сыртқы саяси ресурс пайда болады. Бұл фактор Украинадағы қарулы қақтығыстың салдарынан посткеңестік кеңістіктегі белгісіздік пен турбуленттілікті ескере отырып, көпвекторлы сыртқы саясатты жүзеге асыру үшін мүмкіндіктер мен жолдардың болуын маңызды етеді.

4. Орталық Азиядағы өңірлік державалардың жандану факторы: Үндістан, Пәкістан, Иран және Түркия сияқты елдер жақында біздің аймақтың елдеріне қатысты саясатын айтарлықтай өзгерткен. Басқаша айтқанда, біз Орталық Азияның оңтүстік бағытында орналасқан мемлекеттердің белсенділігін байқаймыз. Көлік дәліздерін кеңейту жөніндегі біздің өңіріміз үшін келешекті жобалар елдеріміздің мұхитқа Ауғанстан арқылы немесе Иран арқылы тікелей өтуін қамтамасыз етуі мүмкін. Орталық Азия мемлекеттері үшін балама қалыптасуда – Иранның Чобахар портына немесе Пәкістандағы Гвадар мен Карачи порттарына шығу. Тегеран мен Исламабад Орталық Азиядағы саясатын одан әрі жандандырады және біздің өңір елдеріне қызықты жобалар мен мүмкіндіктер ұсынады деп болжануда. Пәкістан мен Иран арасында олардың бағытындағы көлік дәліздерін лоббилендіруде елеулі бәсекелестік пайда болу ықтималдығы жоғары.

5. Вахан дәлізі Тәжікстан мен Пәкістанды бөліп тұр және тәжікстандық Ишкашим мен пәкістандық Читралды байланыстыра алады. Бұл жоба үлкен әлеуетке ие болғандықтан, Орталық Азияның басқа елдері үшін де оң рөл атқара алады. Бүгінде Өзбекстан Душанбе – Куляб – Хорог – Кулма автомобиль жолын жүктер мен тауарларды Қытайға/дан транзиттеу үшін пайдалануға қызығушылық танытып

отыр, бұл да Вахан дәлізімен байланысты. Осы дәліз Орталық Азиядан (Тәжікстаннан) Оңтүстік Азияға (Пәкістанға) ең қысқа жол болып табылады және екі өңір арасы 18-20 шақырым болады. Осылайша Орталық Азия елдері Пәкістанға шығу үшін Вахан дәлізінің әлеуетін пайдалана алады. Исламабад Читралға дейін заманауи жол салды, Ишкашим – Читрал автомагистралінің құрылысы (және болашақта темір жол) Орталық және Оңтүстік Азия арасындағы тауар айналымын едәуір күшейтеді. Тәжікстан үшін бұл жоба қызықты, өйткені оны іске асыру облыс тұрғындары үшін жаңа жұмыс орындарын құра отырып, ТБАО-ның әлеуметтік-экономикалық жағдайын тұрақтандыруға және трансшекаралық сауданы дамытуға, сондай-ақ «Ишкашим» ЕЭА мүмкіндіктерін кеңейтуге ықпал етеді, бұл республика азаматтарының әл-ауқатына оң әсер етеді.

Карзай мен Гани әкімшіліктері кезеңіндегі Вахан дәлізінің тағдыры Ауғанстан мен Пәкістан арасындағы «проблемалық» қатынастардың тұтқыны болды. Ауған БАҚ-тары Пәкістан тарапы Карзайға бұл жолды ашуды ұсынған кезде, олар, егер Пәкістан Ауғанстанның ішкі істеріне араласпаса, онда біз Оңтүстік пен Орталық Азияны байланыстыратын еліміздің осы аумағын пайдалануға рұқсат береміз деп айтқанын жазды. Бүгінгі таңда Талибанның билікке келуінің бенефициары болып табылатын Пәкістан сияқты елді ескеретін болсақ, мүлдем басқа мүмкіндіктер пайда болады және менің ойымша, бұл мәселе бөлек қарастыруға лайық.

Ашық сұрақтар:

Бірінші сұрақ. Сарапшылар мен зерттеушілер республика құлағанға және Талибан билікке келгенге дейін, барлық жобаларды жүзеге асыру үшін, соның ішінде Ауғанстан аумағын көлік және транзит саласында пайдалану үшін, мүдделі тараптар үш ауғанішілік актормен келіссөздер жүргізу керек болатын: бірінші актор, сөзсіз заңды үкімет; екінші актор, бұл аудандар мен шалғай ауылдардың ақсақалдары мен беделді тұлғалары; үшінші актор – Талибан немесе Талибанға қосылған басқа террористік ұйымдар. 15 тамыздағы оқиғалардан кейін барлығы өзгерді. Заңды Үкіметтің орнына Талибан келді және Орталық Азия мемлекеттері: егер біз Ауғанстанның транзиттік әлеуетін пайдалануды көздейтін болсақ, егер Талибанмен қандайда бір келісімдерге қол қойсақ, бұл олардың заңдылығын автоматты түрде мойындайтынымызды білдірмейді ме? – деген дилеммаға тап болады.

Екінші сұрақ. Осы елдегі жағдай өзгерсе немесе Ауғанстанға басқа үкіметтің келуі мүмкін болған жағдайда, біздің өңір елдерінің осы елде жүргізіп жатқан ауқымды саяси-дипломатиялық жұмысы жаңа қарқынға ие бола ма және олардың үкіметі тарапынан қолдауға ие болатынына кепілдік бар ма?

Үшінші сұрақ. Бүгінгі таңда Талибан трансафган дәліздері мен бағыттарын іске асыру үшін қандай дәрежеде кепілдіктер мен мүмкіндіктер бере алады. Бұл трансафган бағыттарының кейбіреулері Ауғанстанның екі негізгі көршісінің – Пәкістан мен Иранның мүдделеріне түбегейлі қайшы келетіні белгілі. Сарапшылар мен зерттеушілер Исламабад пен Тегеранның Талибанға қазіргі ұстанымы мен әсері бола тұра өз мүдделерінен бас тартуға келіспейтінін біледі.

Мен біздің елдеріміздің кооперациясын жақтаушымын, бірақ тамаша мүмкіншіліктер туралы пайымдай отырып, біз өкінішке орай, Орталық Азиядағы транзиттік дәліздерді іске асыру мен кеңейтудің алдында өте маңызды ашық сұрақтар қалып отырғанын және оларға жауап іздеу қазіргі сәтте өте күрделі, кей жерлерде бағаланбайтын іс болып саналатынын ұмытпауымыз керек. Ауғандық сарапшылардың өздері Ауғанстанның қысқа мерзімді қауымдастық екенін айтатындығын ескеруіміз қажет. Саяси өріс акторлары тұрақты ұстанымға ие емес, ал одақтар, коалициялар немесе бірлестіктер қысқа мерзімді және уақытша мүдделер негізінде құрылды және жұмыс істеді. Бүгінгі таңда кейбір ықпалды адамдар бір-бірімен серіктесе алады, ертең жағдай өзгерген кезде олар өздерінің саяси көзқарастарын түбегейлі өзгерте алады: жағдай өзгерген кезде олар өз позицияларын өзгертеді.

Осы тұрғыда Пәкістан мен Иранның Ауғанстанның транзиттік әлеуетін кеңейтудегі ықпалды көршілері ретіндегі мүдделерінің алшақтығы байқалады, өйткені бұл фактор олардың тұрақты экономикалық мүдделеріне әсер етеді. Исламабад пен Тегеран өздерінің теңіз порттарын: Гвадар мен Чобахарды дамытуға мүдделі. Лаңкестік топтар бірнеше рет тежегіш құрал ретінде қолданылды: олар электр желілерін жарды және инженерлік қызметкерлерге қарсы лаңкестік шабуылдар жасады. Осылайша, Ауғанстандағы бейбітшілік үдерісінде Пәкістан мен Иранның мүдделерін ескеру Орталық Азия елдерінің транзиттік әлеуетін іске асыруға айтарлықтай әсер етуі мүмкін.

Үндістан мен Пәкістан, Қытай мен Үндістан, Пәкістан мен Қытай арасындағы қарым-қатынас факторы, сондай-ақ Кабулдың Вахан дәлізінің әлеуетін іске асыру жөніндегі ұстанымы. Пәкістан мен Қытай

көптеген салаларда ынтымақтасады және екі мемлекетті байланыстыратын инфрақұрылымды қалыптастыру өзара қызығушылық тудырады. Вахан дәлізінің әлеуетін пайдалану жөніндегі жобаны іске асыру және дамыту қазіргі уақытта Үндістан, Пәкістан және Ауғанстанның мүдделері мен басымдықтарының кепілдігінде. Біздің ойымызша, Вахан дәлізінің факторы Ауғанстанның солтүстік аймақтарында тұрақтандырушы жағдай болуы мүмкін, өйткені Пәкістан Талибанға және осы шалғай ауылдарда орналасқан басқа да шетелдік жауынгерлерге қатты әсер етеді. Тәжікстан мен Орталық Азияның басқа елдерін қоса алғанда, барлық қатысатын елдер бұл жобадан пайда көре алады.

Тимур РАХИМОВ

Орталық Азия халықаралық институтының бөлім меңгерушісі
(Өзбекстан)

Құрметті конференция қатысушылары!

Бүгін азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелеріне арналған сессияда сөз сөйлеу мен үшін үлкен мәртебе.

Бұл сұрақтар ежелгі дәуірден бері адамзатты алаңдатып келеді. Топырақтың құнарлылығының төмендеу заңын алғаш рет XVIII ғасырда француз экономисі А. Тюрго тұжырымдады. Біраз уақыттан кейін ағылшын діни қызметкері және ғалым Томас Роберт Мальтус оның негізінде популяция туралы теориясын негіздеді.

Ұзақ уақыт бойы аталған және басқа теориялар академия өкілдері арасында пікірталас тақырыбына айналды. Бүгінгі күні осы мәселелер жаңа түсіндірмеде сарапшылық және саяси алаңдарға шығып, әлемдегі өсіп келе жатқан тұрақсыздық жағдайында ерекше өзектілікке ие болып отыр, бұл біздің өңіріміздің әл-ауқатына да әсер етеді.

Тақырыптың маңыздылығын азық-түлік мәселесі 2000 жылы БҰҰ-ның мың жылдық саммиті аясында қаралып, мыңжылдық декларациясына енгізілгені дәлелдейді. БҰҰ-ның 2016-2030 жылдарға арналған бағдарламалық құжаты – тұрақты дамудың мақсаты, екінші бөлім осы тақырыпқа арналған, оны адамзат қоғамы дамуының негізгі құрамдас бөлігі ретінде анықтайды және осы мәселені шешпей, басқа 16 мақсатты шешу мүмкін емес.

Азық-түлік қауіпсіздігі мәселесі Орталық Азия үшін қаншалықты маңызды?

Халықаралық жіктеу бойынша Орталық Азия елдері ешқашан азық-түлікпен қамтамасыз етілу деңгейі төмен елдер тобына жатқызылмаған. Алайда, олар орташа деңгейден төмен көрсеткіштерге ие бола отырып, жоғары позицияларды иемденбеді.

Ауа-райы – климаттық, тарихи және ұлттық ерекшеліктерді, су және жер ресурстарымен қамтамасыз етілуді ескере отырып, ауыл шаруашылығы өндірісін мамандандыру экономиканы қарқынды дамыту жолындағы қажетті шарт болып табылады.

Сонымен қатар, мамандандыру қағидаттары елдер шарттық міндеттемелерді орындаған кезде жұмыс істейді және күтілетін нәтиже береді.

Жаңа геосаяси жағдайларда Орталық Азия елдерінің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің негізгі проблемалық мәселелері.

80-жылдардың аяғы мен 90-жылдардың басындағы дағдарыс, сауда-экономикалық байланыстардың үзілуі және нәтижесінде КСРО-ның күйреуі жалпы дамуға, ең алдымен, халықты азық-түлікпен қамтамасыз ету мәселелеріне әсер етті. Елдер азық-түлік апатының алдында тұрды.

Өткен жылдар ішінде айтарлықтай жұмыс жүргізілді, алайда өңір мемлекеттеріндегі азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуге әсер ететін проблемалар қазіргі уақытта ұқсас және олар көбінесе агро-өнеркәсіптік кешеннің «қиындық нүктелерінен», сондай-ақ техногендік сипаттағы проблемалардан туындады. Олардың ішінде:

- өңделетін ауыл шаруашылығы жерлерінің алаңдарын қысқауы, сорланған және эрозияға ұшыраған топырақтың үлесін ұлғайту;
- урбандалу жүріп жатыр, тез өсіп келе жатқан халық үшін тұрғын үй құрылысы қарқынды жүрді.

Атап айтқанда, Өзбекстанда соңғы 15 жыл ішінде суармалы жерлердің жан басына шаққандағы көлемі 24%-ға азайды;

- азық-түлік өнімдерінің негізгі түрлерінің өсу қарқынының жеткіліксіздігі.

Тұтастай алғанда, Орталық Азияның барлық елдерінде тамақ өнімдері өндірісінің салыстырмалы түрде тұрақты өсу үрдісі байқалды. Алайда олардың өсу қарқыны халықтың өсу қарқынынан төмен болып отыр;

- ауыл шаруашылығы техникасының табиғи және моральдық тозуының деңгейі жоғары;

- заманауи су және энергия үнемдеу технологияларын, минералды тыңайтқыштар мен өсімдіктерді қорғау құралдарын енгізудің қарқыны төмен;

- әлеуметтік маңызы бар азық-түлік өнімдеріне бағаның өсуі. Пандемия кезінде бұл үрдіс күшейе түсті;

- азық-түлік өнімдерін сақтау, өңдеу, маркетинг, импорттау және экспорттау жөніндегі кәсіпорындардың жай-күйі мен даму қарқыны өндіріспен тікелей айналысатын құрылымдардан артта қалып отыр;

- метрология, стандарттар және техникалық регламенттер мәселелері кейіннен заманауи тәсілдерді енгізе отырып, қайта қарауды қажет етеді;

- құрғақшылық пен су тасқынына әкелетін жауын-шашынның өзгеруі, дауылдың қарқындылығы, жануарларда жаңа және жиі кездесетін аурулар және жәндіктер таралды.

Дүниежүзілік Банктің зерттеулеріне сәйкес, Орталық Азиядағы климаттың өзгеруі нәтижесінде температура мен атмосфералық жауын-шашынның тікелей әсері мақта, бидай, қызанақ, картоп өнімділігін 6-10%-ға төмендетуге ықпал етеді.

Сонымен бірге, сарапшылар ХХІ ғасырдың ортасына қарай бағаның айтарлықтай көтерілуінсіз азық-түлікке сұранысты қанағаттандыру үшін әлем климаттың өзгеруіне, қаланың шамадан тыс қоныстануына және энергетикалық қауіпсіздікке төнетін қауіп-қатерлерге байланысты 70-100%-ға көп тамақ өнімдерін өндіруі керек деп атап өтті.

2021 жылғы қазанда өткен «Париж келісімі және Қазақстанның көміртегі бейтараптылығы мақсаттарына қол жеткізу жолдары» халықаралық конференциясында Мемлекет басшысы соңғы жылдардағы климаттық өзгерістер және онымен байланысты сумен қамтамасыз ету пессимистік сценарий кезінде елдегі дәнді дақылдар түсімінің 2030 жылға қарай 40%-ға төмендеуіне алып келуі мүмкін екенін атап өтті.

Азық-түлік қауіпсіздігі саласындағы ынтымақтастықтың қандай модельдері тиімді бола алады?

Әрбір ел азық-түлік қауіпсіздігі мәселелерін реттейді, мен мұнымен тоқтап қалмаймын, бірақ Өзбекстанның осы саладағы саясаты туралы қысқаша айтып бергім келеді.

Ең өзекті міндеттерді, оның ішінде азық-түлік қауіпсіздігі мәселелерін айқындайтын маңызды құжат 2017-2021 жылдардағы ел дамуының бес басым бағыты бойынша іс-қимыл стратегиясы болды.

Жинақталған тәжірибе мен әлемде болып жатқан процестерді ескере отырып, өзбек тарапы келесі бес жыл, 2022-2026 жылдарға арналған стратегияны әзірледі, онда азық-түлік қауіпсіздігі мәселелері

негізгі орынға ие болды. Онда, атап айтқанда, жерлердің мелиорациялық жай-күйін жақсарту, ресурс үнемдеуші технологияларды енгізу, тамақ өнімдерін сақтау, өңдеу және өткізу бойынша қуаттарды кеңейту міндеті қойылды.

Құжат тұздану көрсеткіштері жоғары жер үлесін 45%-дан 37%-ға дейін қысқартуды көздейді.

Өзбекстан өңір елдері арасында азық-түлік қауіпсіздігі бойынша Жаһандық рейтинг көрсеткіші бойынша 2-ші орынға ие болды.

Республика өзін азық-түлікпен қамтамасыз етеді және ауыл шаруашылығы өнімдері экспортының үлкен көлеміне ие.

Зерттеу кезеңінде негізгі азық-түлік өндірісінің тұрақты өсуіне қол жеткізілді.

Жан басына шаққандағы барлық азық-түлік өндірісінің өсу қарқыны аймақтағы көрші елдердің көрсеткіштерінен жоғары болды. Ерекше демографиялық жағдай және азық-түлік өндірісінің, әсіресе мал шаруашылығындағы қол жеткізілген және талап етілетін деңгей арасындағы айырмашылық проблеманың ауырлығын жоймайды.

Жалпы, талдау көрсеткендей, Орталық Азия елдері соңғы 20 жыл ішінде азық-түлік қауіпсіздігі міндеттерін шешуде белгілі бір жетістіктерге жетті. Алайда, жоғарыда аталған факторлар қолайлы параметрлерге қол жеткізуді қиындатады. Бұл ретте осы міндеттерді шешу үшін әрбір елдің әлеуеті бар, алайда жаңа тәсілдер мен жаңа шешімдер талап етіледі.

Орталық Азия елдерінің ауыл шаруашылығы дамуының қандай бағыттары олардың Азиядағы азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі позициясын нығайта алады?

Соңғы жылдары Орталық Азия елдері тап болып отырған проблемалар мен сын-тегеуріндердің шешімін іздеу бойынша тұрақты үрдіс байқалуда.

Азық-түлік қауіпсіздігін шешу кезінде әрбір елдің дербестігі су ресурстарының шектеулігімен және оның жерүсті де, жерасты да көздерінің 70%-ы трансшекаралық сипатта болуымен тежелетін болады.

Оның энергетикалық және ирригациялық әлеуетін орынды және ұтымды пайдалану ғана жаңа жерлерді игеруге, олардың тұздануына жол бермеуге мүмкіндік береді, бұл азық-түлік өндірісін ұлғайтудың негізі болып табылады.

Ауыл шаруашылығы өндірісінің табиғи факторларының өнімділігін арттыру экологиялық және су қауіпсіздігі жағдайларын ескере отырып, жыл сайын үлкен экономикалық шығындарды талап

етеді. Мұны өндірісті мамандандыру және ынтымақтастық факторы, логистикалық шығындардың төмендеуі өтей алады.

Аймақтық интеграцияның құқықтық қабілеттілігі мен қажеттілігі пандемияның қиын кезеңінде байқала бастады. Ауыл шаруашылығын дамыту және азық-түлік қауіпсіздігі міндеттерін шешудің негізгі тәуекелі жекелеген үкіметтер енгізген халықаралық сауданы шектеу, логистикадағы қиындықтар болды.

Азық-түлік қауіпсіздігі мәселелерінде өңір елдерінің алдында тұрған ортақ проблемаларды шешу үшін өндірістік секторды мамандандыру мен кооперациялау жөніндегі шараларды ойластырған жөн, бұл мыналарды көздейтін ұйымдастырушылық және институционалдық қайта құруларды іске асыруға байланысты:

- азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету жағдайына жыл сайын мониторинг жүргізу және тәуекелдерді бағалау;
- болжамдық азық-түлік баланстарын әзірлеу;
- ауыл шаруашылығы өнімдерінің, шикізат пен азық-түліктің мемлекетаралық тауар өткізу жүйесін, сондай-ақ таза ауыз сумен қамтамасыз ету жүйесін құру;
- қол жеткізілген уағдаластықтарды іске асырудағы дәйектілік.

Біздің ойымызша, ТМД елдерінің бірыңғай азық-түлік нарығын құру мақсатында мамандар тобы әзірлеген, бірақ әртүрлі себептерге байланысты іске асырылмаған шаралар өзекті болып қала береді. Бұл тәсілдерді Орталық Азия елдерінің азық-түлік қауіпсіздігі міндеттерін шешу кезінде қолдануға болады.

Осыны негізге ала отырып, мемлекетаралық жүйе, сондай-ақ нарықты мемлекеттік реттеу экономикалық, ұйымдастырушылық және әкімшілік шараларды қамтуы тиіс.

Азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің, шығындарды азайтудың және тұтынылатын өнімдердің сапасын арттырудың маңызды құрамдас бөлігі ғылым болып табылады.

Осыған сүйене отырып, ҒЗИ қызметін құру, ғылыми ынтымақтастық аясын кеңейту, кадрларды тағылымдамадан өткізу және т.б. қажет.

Осылайша, біздің өңірдің азық-түлік қауіпсіздігі проблемалары оларды шешу бойынша елеулі және кешенді шаралар қабылдау қажеттігін көрсетеді.

Қазіргі жағдайда алда тұрған міндеттерді шешу үшін ұлттық ұстанымнан ғана келетін тәсіл тиімсіз. Ал өңір үшін ауыл шаруашылығының табиғи факторларын ескерсек – келешегі жоқ.

Бұл біздің елдеріміздің көшбасшылары ағымдағы жылғы 24 маусымда өткен «БРИКС+» жаһандық даму жөніндегі жоғары деңгейдегі диалог шеңберінде жасаған мәлімдемелері аясында ерекше өзектілікке ие болып отыр.

Атап айтқанда, Қ.К. Тоқаев БРИКС елдерімен серпінді серіктестікті дамытуға қызығушылық танытып, соңғы бірнеше айда әлемдегі азық-түлік жағдайы едәуір нашарлағанын және миллиондаған адамдардың өміріне қауіп төніп тұрғанын атап өтті.

Өз кезегінде Өзбекстан Президенті әріптестік пен Тұрақты дамуның күн тәртібін ілгерілету үшін қажетті платформа ретінде «БРИКС+» форматындағы диалогтың ерекше маңыздылығын атап өтті.

Атап айтқанда, Ш.М. Мирзиеев форумға қатысушылардың назарын әлемдік экономикадағы дағдарыстық құбылыстардың салдарын еңсеру үшін сауда кедергілерін жою, жаңа өндірістік және логистикалық тізбектерді құру, кооперация мен инфрақұрылым жобаларына инвестициялар тарту, сондай-ақ технологиялар трансферті мен инновацияларды енгізу, жасанды интеллект, цифрландыру саласындағы ынтымақтастықты тереңдету бойынша үйлестірілген шараларды қабылдаудың маңызды екендігіне аударды, биотехнологиялар, вакциналарды әзірлеуге аударды.

Әлбетте, саяси процестерге келіп, әлемнің жетекші елдерімен аталған мәселелер бойынша ынтымақтастықты дамыта білу үшін бізге, ең алдымен, өңірлік деңгейде өзара іс-қимылды жолға қою қажет.

Айдай ТЕМИКЕЕВА

Қырғыз Республикасының
Ұлттық стратегиялық зерттеулер
институты директорының
орынбасары

Берілген мүмкіндікті пайдалана отырып, осы іс-шараны жоғары деңгейде ұйымдастырғаны үшін серіктестерімізге және Конрад Аденауэр атындағы Қорға жеке алғысымды білдіруге рұқсат етіңіздер.

Ханымдар мен мырзалар!

Әрбір елде талқыланатын мәселенің әлсіз және күшті жақтары бар екенін бәріміз білеміз. Жақындап келе жатқан әлемдік азық-түлік дағдарысына байланысты біздің еліміздің және тұтастай алғанда өңірдің алдында тұрған сын-қатерлер туралы қосымша айтудың мәні жоқ деп ойлаймын.

Сондықтан проблемаларды шешу жолын белгілеуге көшу және өңірлік сипаттағы кейбір ұсыныстарды айту дұрыс деп ойлаймын:

- экономикалық географияны кеңейту үшін өңірлік мамандандудың ынтымақтастық тетігін бірлесіп әзірлеу қажет.

Бұл нені білдіреді? Біз әр елдің жеке-жеке бірегей екенін түсінеміз, бірақ сонымен бірге осы аймақтың ең қажетті азық-түлігін қамтамасыз етуде мемлекеттердің географиялық және климаттық мүмкіндіктерін тек бірлескен күш-жігермен дұрыс бөлуге болатындығы белгілі.

Атап айтқанда, бұл мәселелер шешіледі, себебі әр елде көкөністер өсіру немесе ауылшаруашылық жануарларын өсіру ерекшеліктері мен мүмкіндіктері бар, тек нәтижесінде баға мәселесі туындайды.

Негізгі азық-түлік өнімдерімен қамтамасыз ету тұрғысынан елдер арасында негізгі азық-түлікті бөлуге қарағанда әлдеқайда қымбат болады. Айталық, бір ел етпен, екіншісі картоппен, сүтпен қамтамасыз етеді. Үшінші ел жұмыртқа, тауық еті мен дәнді қамтамасыз етуді, ал өсімдік майымен қамтамасыз етуді – басқа ел өз мойнына алады;

- сәтті тоғыспалы-келіссөздер жүргізу, нәтижесінде тиісті келісімдерге қол қою – сауданы жақсартуға және сауда арналарын ашуға мүмкіндік береді.

Тауарлар мен өнімдердің қозғалысы еркіндігінің болмауы өнімдер мен тауарлардың нақты болуы жағдайында да азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етілмейтінін айта кету керек.

Бұл жағдайда бақылауды әлсірету үшін шаралар қабылдау жеткіліксіз – пандемия кезеңінде қолданылған тауарлар мен өнімдерді әкелуге және әкетуге шектеулерді толығымен алып тастау қажет;

- көлік дәліздерінің жаңа траекторияларын құру үшін тораптық нүктелерді қайта қараудың бірегей мүмкіндігі бар.

Өзара және халықаралық сауда көлемін арттырудың маңызды аспектісі транзиттік әлеуетті арттыру болып табылады, өйткені біздің мемлекеттеріміздің «Шығыс – Батыс» пен «Солтүстік – Оңтүстік» көлік жүйелері оңтайлы көлік байланысын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Бұған Еуропалық одақтың өңірлік ынтымақтастықты дамыту бойынша тәжірибесі мысал бола алады – шекаралардың жойылуымен контрабанданың алдын алу бойынша жұмыс тетіктерін әзірлеу мүмкіндігі пайда болды.

Назарларыңызды аштық қаупі мен азық-түлік дағдарысына байланысты алаңдатарлық жағдайға аударамын. Оның 2021 жылы деңгейі оған дейінгі кезеңнен асып түсті және 2022 жылғы Азық-түлік дағдарыстары туралы жаһандық есепте айтылғандай, 193 миллионға жуық адам азық-түлік тапшылығына ұрынады, бұл 2020 жылғы деңгейден 40 миллионға көп.

Азық-түліктің жеткіліксіздігі, логистиканың бұзылуы, сондай-ақ олардың халық үшін физикалық және экономикалық қолжетімсіздігі, әлемдік сарапшылардың пікірінше, аштықтың себебі болуы мүмкін.

Осыған байланысты біздің елдеріміздің зерттеу институттарын өңірде орын алған қауіп-қатерлерге қарсы іс-қимылдың, азық-түлік дағдарысының алдын алудың тиімді шараларын әзірлеу бөлігінде жандандыру жөнінде ұсыныс енгізіледі.

Бұдан басқа, ғылыми-зерттеу, талдау жұмысымен және

практикалық шараларды, өңірлік үйлестіру тетігін әзірлеумен айналысатын толыққанды даму институтының жұмыс істеуі үшін негіз әзірлеу қажет, бұл елдер арасындағы кооперацияның үлкен деңгейіне қол жеткізу үшін қосымша зерделеуді талап етеді.

Қазіргі уақытта Орталық Азияның бес елі өз өндірісі есебінен азық-түліктің және ауыл шаруашылығы тауарларының негізгі түрлері бойынша ішкі қажеттіліктерді толық жабады.

Алайда, егер жеке алатын болсақ, біздің елдеріміздің әрқайсысы өнімнің қандай да бір түрі бойынша көршілерге тәуелді.

Экономиканың құрылымдық реформасы немесе әртараптандыру бүгінгі күннің басты міндеті болып табылады. Қазіргі уақытта экономикалық қауіпсіздік – бұл абстрактілі ұғым емес, Орталық Азия елдерінің мемлекеттілігі үшін қауіптерді қалай азайту керектігін анықтау қажеттілігі, аймақтың барлық елдеріне Батыс елдерінен «екінші толқындық» санкциялар енгізу қаупі төніп тұр, бұл ұлттық және экономикалық қауіпсіздік саласындағы ең маңызды қауіп, ал жаңа геосаяси шындықта протекционизм саясатынан аулақ болу қажет.

Енді осы саладағы мәселенің мәнін ашу, нақты қауіптерді анықтау, оларды көрсетудің сенімді және тиімді әдістерін жасау өте маңызды.

Экономикалық қауіпсіздіктің неғұрлым елеулі қатерлеріне азық-түлік пен тұтыну тауарлары бойынша импорттық тәуелділіктің өсуін жатқызған жөн.

Басқаша айтқанда, нақты интеграцияға қол жеткізу үшін нақты кооперация мен мамандандыру қажет. Бұл ретте бүкіл өңір үшін біркелкі пайдаға қол жеткізу мақсатында Орталық Азия кеңістігінде еркін жүріп-тұру қажетті шарт болып табылады. Орталық Азиядағы барлық елдер жаңа геосаяси жағдайларда (транзит, азық-түлік қауіпсіздігі және өңірдің қауіпсіздігі мәселелері) ортақ күн тәртібін әзірлеуі қажет.

Назар аударғаныңызға рақмет.

Рустам МАХМУДОВ

Әлемдік экономика және дипломатия университетінің халықаралық проблемаларды қолданбалы талдау кафедрасының доценті
(Өзбекстан)

Орталық Азияда азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселесі ұзақ уақыттан бері зерттеу объектісі болып келе жатқан көп өлшемді проблема болып табылады. Әдетте бұл қатерлердің өршуіне ықпал ететін бірнеше себептер көрсетіледі.

Халық саны мен орта таптың өсуі. Біріншіден, бұл аймақтың тұрақты өсіп келе жатқан халқы, БҰҰ мәліметтері бойынша 2030 жылға қарай 82 миллион адамға, ал ғасырдың ортасына қарай 96 миллионға жетеді. Халықтың өсуі ішкі және шетелдік өндірістің азық-түлік тауарларына сұраныстың сандық өсуін тудыратыны анық.

Орталық Азиядағы азық-түлік қауіпсіздігі туралы айта отырып, оның әлеуметтік өлшемінің факторын да ескерген жөн. Өзбекстандағы жалғасып жатқан экономикалық реформалар, Қазақстанның орта табыс тұзағынан шығудың жаңа бағыты және табыстарды әділ бөлу, сондай-ақ өңірішілік сауда-экономикалық байланыстарды нығайту Орталық Азиядағы орта тап санының өсуіне ықпал етеді. Өздеріңіз білетіндей, орта таптың оны lower class-тан ерекшелейтін тұтынушылық әдеттері бар, бұл сапалы параметрлердің аймақтың азық-түлік нарығына әсері туралы мәселені көтереді.

Басқаша айтқанда, біз азық-түлік қауіпсіздігі туралы талқылаған кезде оның мемлекеттер ішіндегі де, тұтастай алғанда өңірдегі әлеуметтік стратификацияның ерекшеліктерімен тығыз байланысты

екенін ескеруіміз қажет. Кейбір елдерде біз өсіп келе жатқан трендті көреміз, онда адамдар санының көбеюі орта таптың құрамына кіреді, ал кейбір елдерде, керісінше, біз орта таптың кемуі және төменгі таптың санының және халықтың мұқтаж топтарының өсуін байқаймыз, бұл сайып келгенде азық-түлік нарығының сипаты мен сапасына әсер етеді.

Климаттық қатерлер. ОА азық-түлік қауіпсіздігі үшін ұзақ мерзімді перспективада ең маңызды сын-қатерлердің бірі климаттық фактор болып табылады деп саналады. Климаттың өзгеруі қазірдің өзінде ауылшаруашылық жерлерін сумен қамтамасыз етуде проблемалар тудыруда. Бұдан басқа, су мен шөлейттену жағдайының нашарлауы ОА ауыл шаруашылығы өңірлерінің азық-түлік қауіпсіздігіне жауап беретін қалыптасқан құрылымының өзгеруіне қауіп төндіреді. Бұл туралы Дүниежүзілік Банктің 2021 жылғы қыркүйекте шыққан «Groundswell» баяндамасында айтылған.

Онда Қазақстанның оңтүстік шекарасы бойындағы аумақтар, Өзбекстан мен Тәжікстандағы Ферғана алқабына іргелес аудандар, сондай-ақ Бішкектің айналасындағы жерлер, Шығыс Түрікменстанның аудандары және Амудария бойында орналасқан Өзбекстанның оңтүстігі қауіп аймағында екендігі көрсетілген. Оларда климаттық өзгерістерге байланысты судың қолжетімділігі мен дақылдардың өнімділігі төмендейді деп болжануда. Дәл осы аймақтар климаттық мигранттардың қоныс аударатын негізгі аймақтар болады. Пессимистік базалық сценарий бойынша олардың саны 2050 жылға қарай Орталық Азияда 2,4 миллион адамды құрауы мүмкін.

Мұның бәрі өңірдегі ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіру географиясының өзгеруіне әкеп соғуы мүмкін – климаттық мигранттар Ферғана алқабына (Қырғызстан, Тәжікстан және Өзбекстан аумағында), Ташкент маңындағы жерлерге және Оңтүстік Тәжікстанның ойпатты аудандарына (Душанбені қоса алғанда), сондай-ақ Солтүстік Қазақстанның қалаларына (Қарағанды, Нұр-Сұлтан және Қостанай) қоныс аударатын болады. Дәл осы өңірлерде судың қолжетімділігі артып, ауыл шаруашылығы дақылдарының өнімділігі артады деп күтілуде.¹ Алайда, бұл өңірлер дағдарысты өңірлерде азық-түлік өндірісі көлемінің төмендеуін қаншалықты өтей алатындығы әзірге белгісіз және жеке зерттеуді қажет етеді.

¹ REPORT. Groundswell Part 2: Acting on Internal Climate Migration. The World Bank. 2021. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/36248>

Геосаяси тәуекелдер. ОА азық-түлік қауіпсіздігі үшін тәуекелдер қазіргі геосаясаттағы күрделі процестер тарапынан да орын алуда. Біз соңғы уақытқа дейін бақылаған және оған ОА елдері кіретін әлемдік азық-түлік қауіпсіздігінің құрылымы, жаһандану өнімі болатын. Онда азық-түлік өндіру, өңдеу және жеткізу, тұқым өсіру және жеткізу, буып-түю, ауылшаруашылық технологиялары, тыңайтқыштар, өнімді сақтау және тасымалдау желісі, көтерме және бөлшек сауда желілері дамыған және тиімді жүйе болды.

Бұл өз кезегінде бидай өндірісі нарығының мысалында көрінетін ауылшаруашылық өнімдерін кеңейтуге инвестициялардың өсуіне ықпал етті. Жеткізу тізбегінде проблемалар туғызған COVID-19 пандемиясына қарамастан, 2020-2021 жж. маусымда әлемде астық жинау алаңдары 5,02 млн га немесе 2%-ға 221,96 млн га дейін және жоғары орташа өнімділік-3,5 т/га өсті. Австралияда (+2,8 млн га), Үндістанда (+2,0 млн га), Ресейде (+1,4 млн га) егін жинау алқаптары ең көп өсті.²

Алайда, әлемдегі жетекші саяси және экономикалық акторлар арасындағы геосаяси текетірістерге байланысты, бұл бүкіл жүйеге қауіп төніп тұр, ал әлемдік азық-түлік қауіпсіздігі мен Орталық Азия елдері үшін басты мәселе: «Бұл қысқа мерзімді қиындықтар және бірекі жылдан кейін жаһандық азық-түлік қауіпсіздігінің бұрынғы жүйесі қалпына келеді немесе адамзат азық-түлікті өндіру мен жеткізудің жаһандық жүйесінің белгісіз салдары бар түбегейлі қайта құру қарсаңында тұр ма?» - деген сұрақ.

ОА елдерінің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің ұлттық саясаты саласындағы бағыты, сондай-ақ өңір елдерінің осы саладағы өңірлік ынтымақтастығының перспективалары көп жағдайда осы сұрақтың жауабына байланысты болады.

Әзірге байқалған процестер әлем күрделі трансформация кезеңіне – американдық центристік жаһанданудан тұрақсыздықтың мезгіл-мезгіл өршуімен бірге жүретін көп полярлы модельге көшу кезеңіне өтті деп болжауға негіз береді. Бұрын біз АҚШ пен Қытай арасындағы сауда соғысын көрдік, ол технология сегментінде толық реттелмеген. Енді біз азық-түлік нарығында жасанды түрде құрылған белгісіздікті байқаймыз.

Бұл белгісіздік кем дегенде тоғыз бағытта жүреді:

1. Азот, фосфор және калий тыңайтқыштарын жеткізудің

² 2020/21 жылы бидай өндіретін үздік 10 ел. 5 мамыр 2021. <https://latifundist.com/rating/top-10-stran-proizvoditelej-pshenitsy-v-202021-mg>

жаһандық нарығындағы белгісіздік.

2. Табиғи газ бағасының өсуі, бұл азот тыңайтқыштарының (аммиак селитрасы немесе нитрат, карбамид немесе мочевина, карбамид-аммиак қоспасы) және сәйкесінше түпкілікті ауылшаруашылық өнімдерінің қымбаттауына әкеледі.

3. Тұқым жеткізу нарығындағы белгісіздік. Мысалы, әлемдегі ең ірі азық-түлік өндірушінің бірі Ресейдің нарығында өз өндірістік тұқымдарының үлесі 63%-дан аз. Ресей Федерациясында қант қызылшасы мен картоп тұқымдары жоқ.³

4. Тұтыну нарықтарына (Ресей, Беларусь және Украина арқылы) өнімдерді жеткізудің орныққан маршруттардағы белгісіздік және мәмілелер мен астық тасығыштарды сақтандыру нарығындағы күрделілік.

5. Азық-түліктің жаһандық бағаларына белгісіздік. Дүниежүзілік банктің деректеріне сәйкес, 2022 жылғы 16 маусымдағы жағдай бойынша ауыл шаруашылығы бағаларының индексі 2022 жылғы қаңтармен салыстырғанда 14%-ға жоғары болды. Жүгері мен бидай бағасы 2022 жылдың қаңтарымен салыстырғанда сәйкесінше 27% және 37% өсті. Бұл кедей және дамушы елдерге ең ауыр тиеді, өйткені олар азық-түлік импортына тәуелді.

6. Бүкіл әлемде өсіп келе жатқан ішкі бағаның инфляциясына қатысты белгісіздік: табысы төмен елдердің 94%, табысы орташа деңгейден төмен елдердің 89%, табысы орташа деңгейден жоғары елдердің 83% және табысы жоғары елдердің 70% азық-түлік бағасының жоғары инфляциясын (5%-дан астам) сезінеді және көптеген адамдар екі таңбалы инфляцияны көреді.⁴

7. Дамыған және дамушы әлемдегі азық-түлік импортының негізгі нарықтарындағы халықтың сатып алу қабілетінің белгісіздігі.

8. Елдердің азық-түлік экспортына шектеулер енгізуі. 2022 жылғы 16 маусымдағы жағдай бойынша 28 ел әлемдік нарықтарда сатылатын калориялардың 7,07% әсер ететін азық-түлік экспортына қатысты саясаттың 33 шарасын енгізді, ал алты ел әлемде сатылатын калориялардың 2,88% қамтитын сегіз экспортты шектеу шараларын енгізді. Сондай-ақ, тұқым экспортына шектеулер енгізіледі. Ресей ауыл

³ Татьяна Кулистикова. Нарықтағы ресейлік тұқымдардың үлесі 63% – дан аз. Агроинвестор. 5 ақпан 2020. <https://www.agroinvestor.ru/markets/news/33208-dolya-rossiyskikh-semyan-na-rynke-sostavlyayet-menee-63/>

⁴ Food Security Update. The World Bank. July 29, 2022. <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update>

шаруашылығы министрлігі 1 сәуірден бастап күнбағыс пен рапс тұқымдарын экспорттауға тыйым салады.⁵ Үндістан сонымен қатар бидай мен қант экспортына шектеулер қойды.

9. Батыс елдерінің екінші санкцияларды кеңінен қолдануымен байланысты белгісіздік.

Көрсетілген белгісіздіктердің барлығы бүкіл жаһандық азық-түлік нарығын қайта конфигурациялауға және елдер мен мемлекетаралық бірлестіктердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету тұрғысынан ынтымақтастық үшін платформалар құруға алғышарттар жасайды. Бұл үдерістің индикаторы ретінде БРИКС XIV саммитінің Пекин декларациясының 56-тармағын атап өтуге болады, онда қол қоюшылар БРИКС шеңберінде азық-түлік қауіпсіздігі саласындағы ынтымақтастыққа және жалпы бейбітшілікке бейілділік туралы айтады, өйткені оларға жаһандық азық-түлік өндірісінің 1/3 бөлігі келеді.⁶ Осыған байланысты қауіп-қатер мен белгісіздік жағдайында азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселесі ОА елдері арасында мақсатты консультациялар жүргізу үшін ең өзекті тақырыптардың біріне айналатыны айқын көрінеді.

⁵ Ресей 1 сәуірден бастап күнбағыс пен рапс тұқымдарының экспортына тыйым салады. 31 наурыз 2022. <https://iz.ru/1313423/2022-03-31/rossiia-s-1-aprelia-zapretit-eksport-semian-podsolnechnika-i-rapsa>

⁶ Пекин декларациясы XIV БРИКС саммиті. 23 маусым 2022 жыл. <http://www.kremlin.ru/supplement/5819>

Әсел ӘБЕН

Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институтының Алматы қаласындағы өкілдігінің басшысы

Қазіргі саяси және экономикалық жағдай азық-түлік қауіпсіздігінің жай-күйін жедел талдау қажеттілігін күшейтті. Азық-түлік қауіпсіздігінің тәуекелдерін қалыптастыратын факторлар шеңбері жыл сайын кеңейіп, белгілі бір елдегі импорт пен ішкі азық-түлік өндірісінің көлемін қарапайым бағалау шеңберінен шығып отыр. Оларға мыналарды жатқызуға болады:

- әлемдегі геосаяси ахуалдың жоғары турбуленттілігі. Елдер отырғызу материалына, тыңайтқыштарға, жемге, вакциналарға және т.б. тәуелді болып, өзгеріп жатқан геосаяси жағдайлар бұрынғы жеткізу тізбегін үзіп жатқан жағдайда, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселесі өте өзекті болып отыр;

- климаттық өзгерістердің әсерінен жердің шөлейттену процесі күшеюде. Ауыл шаруашылығында қайтымсыз салдарға алып келетін және күн сайын қарқын алып келе жатқан құрғақшылық, климаттық апаттар салдарынан егіс алқаптарының қысқаруы және өнімділіктің төмендеуі азық-түлік қауіпсіздігі проблемасының дәрежесін көтереді. Әлемдегі егістік жерлердің 43% құрғақ жерлерге тиесілі. Жердің тозуы жылына шамамен 42 миллиард АҚШ доллары көлемінде ауылшаруашылық өнімдерінің жоғалуына әкеледі. Соңғы 40 жыл ішінде әлемдегі барлық егістік жерлердің үштен бірі топырақ эрозиясының салдарынан өнімділігінің жоғалуына байланысты тоқтатылды. Жыл сайын тағы 20 млн гектар ауыл шаруашылығы

жерінің тозғаны соншалық, олар ауыл шаруашылығы өнімдерін өсіру үшін пайдалануды тоқтатады не урбанизация қарқынының жеделдеуіне байланысты қалаларға сіңіп кетеді [1];

- дамыған және дамушы елдер арасындағы шиеленіс халық үшін азық-түліктің экономикалық қолжетімділігі проблемасын тереңдетуде. Ауыл шаруашылығы тауарларына әлемдік нарықтағы бағаның өсуі дамушы елдердегі аштыққа қарсы күрес проблемасын шиеленістіріп, азық-түліктің физикалық қол жетімділігіне қарамастан, аштыққа душар болғандар санының өсуіне алып келеді. FAO мәліметтері бойынша, 2021 жылы әлемдегі ашаршылық көрсеткіштері барлық бұрынғы рекордтардан асып түсті: 53 елде 193 млн адам ашаршылық жағдайында, оның ішінде төрт елде 570 000 адам апатты жағдайда [2].

- өсіп келе жатқан протекционизм саясаты агроазық-түлік тауарларының, оның ішінде әлеуметтік маңызы бар азық-түлік өнімдерінің экспортын шектеуге алып келеді. Азық-түлік импортына тәуелді көптеген дамушы елдердегі халықтың кедей топтары ең осал жағдайға тап болды. Орташа алғанда, әлемде бес адамның төртеуі экспортталғаннан гөрі көп азық-түлік импорттайтын елдерде тұрады.

Орталық Азия елдері әртүрлі дәрежеде азық-түлік саласындағы қолайсыз жағдайға тап болады. Егер рейтингтерге жүгінетін болсақ, онда азық-түлік қауіпсіздігінің жаһандық индексіне сәйкес¹ 2020 жылдың қорытындылары бойынша ОА елдері рейтингте мынадай түрде орналасты: 113 елінің арасында Қазақстан – 32-орын, Өзбекстан – 83-орын, Тәжікстан – 85-орын (Қырғызстан мен Түрікменстан рейтингте ұсынылмаған). Бірақ 2021 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстан 32-ші орыннан 41-орынға ауысты, Өзбекстан 78-рынға көтерілді, Тәжікстан өз позицияларын 2 тармаққа – 83-орынға жақсартты, бұл біздің елдерде жүзеге асырылып жатқан азық-түлік саясатының тұрақсыздығын көрсетеді.

Орталық Азияның барлық елдерінде ауылдық жерлерде тұратын халықтың үлесі жоғары: Қазақстанда – 41%, Өзбекстанда – 49%, Қырғызстанда – 66%, Тәжікстанда – 74%, Түрікменстанда – шамамен 47%. Осы жағдайға қарамастан, елдің ЖІӨ-дегі ауыл шаруашылығы саласының үлесі: Қазақстанда – 5% (жұмыспен қамтудың 13%),

¹ Индекс экономикалық теңсіздікті, азық-түліктің қолжетімділігін, қоршаған орта жағдайларын, табиғи ресурстардың жай-күйін көрсететін 58 бірегей көрсеткішті жинақтайды.

Өзбекстанда – шамамен 27% (жұмыспен қамтудың 28%), Қырғызстанда – 15% (25%), Тәжікстанда – 18% (50%), Түрікменстанда – 12%. Халықтың ауыл шаруашылығында жұмыспен қамтылу көрсеткіші және саланың ЖІӨ-ге үлесі бойынша Өзбекстан, Қырғызстан, Тәжікстан «аграрлық» елдер болып табылады.

Егер елде азық-түліктің негізгі түрлері физикалық жағынан² да, экономикалық жағынан да қол жетімді болса, азық-түлік қауіпсіздігі қамтамасыз етілген болып саналады.

Физикалық қолжетімділік көрсеткіштері. Әлемдегі азық-түлік қауіпсіздігінің неғұрлым маңызды өлшемдері ретінде азық-түліктің негізгі түрлерімен өзін-өзі қамтамасыз ету деңгейі 70%-ға және одан да көп және олардың ауыспалы қорларының деңгейі жылдық тұтынудың 15-20% құрау қарастырылады. Осы көрсеткіш бойынша «тұрақтылық шегі» кемінде 30%-ды құрайды.

ОА елдері бойынша өзін-өзі қамтамасыз ету деңгейі Қазақстанда (83%) және Қырғызстанда (81%) ең жоғары болып табылады. Қазақстан бекітілген тізбеден әлеуметтік маңызы бар 19 өнімнің 12 түрі бойынша өзін 100%, 11 түрі бойынша 80% қамтамасыз етеді және құс еті, шұжық өнімдері, ірімшік және сүзбе, алма, қант, балық сияқты 6 түр бойынша импортқа тәуелділік байқалады.

Қырғызстанда азық-түліктің негізгі тоғыз түрінің ішінен өз өндірісі есебінен толық қамтамасыз етілуге тек үш базалық өнім: картоп, көкөніс және бақша өнімдері, сүт және сүт өнімдері бойынша қол жеткізілді. Азық-түліктің қалған түрлері физикалық тұрғыдан қолжетімсіз, өйткені өз өндірісі есебінен қамтамасыз етілу: өсімдік майымен – орташа физиологиялық тұтыну нормасының 20%; қантпен – 77%; жұмыртқамен – 47%; ет және ет өнімдерімен – 64%; жемістер мен жидектермен – 32% құрайды.

Өзбекстанда азық-түліктің барлық импортының 60% астықпен оны қайта өңдеу өнімдеріне, өсімдік майы мен қантқа тиесілі. Тәжікстанда тұтынылатын азық-түліктің тек 40% өндіріледі, ал оның көп бөлігі сырттан импортталады. Мәселе сонымен қатар кедейлерге арналған себетті құрайтын тамақ өнімдері импортталатындығында, яғни әлеуметтік тұрақтылықты сақтау үшін стратегиялық маңызы бар.

² Қауіпсіз азық-түліктің қолжетімділігі елде отандық өндірушілер есебінен азық-түліктің негізгі түрлерінің 85% және күтпеген оқиғалар болған жағдайда сақтандыру қорының 17% (жылдық тұтыну көлемінен) өндірілген кезде қамтамасыз етіледі.

Бұдан басқа, порттарды, автомобиль және темір жолдарды, коммуникацияларды және азық-түлік қойма қуаттарын, сондай-ақ базарлардың жұмысына ықпал ететін басқа да объектілерді қоса алғанда, инфрақұрылымның болуымен және сапасымен айқындалады [3]

Азық-түліктің экономикалық қолжетімділігі қалыптасқан баға деңгейінде халықтың азық-түлік тауарларын сатып алу мүмкіндігі ретінде анықталады. Халықтың ақшалай шығыстары құрылымындағы азық-түлік тауарларының үлес салмағы жанама түрде азық-түліктің экономикалық қолжетімділігін куәландырады. Ол неғұрлым жоғары болса, соғұрлым экономикалық қол жетімділік қамтамасыз етіледі.

Қазақстанда тұтыну шығыстарының жартысынан астамы азық-түлік тауарларына тиесілі, олардың үлесі 58,5% құрайды. Шығындар құрылымындағы ең үлкен шығындар азық-түлік пен алкогольсіз сусындарға жұмсалады.

Өзбекстанда үй шаруашылықтары шығындарының ең көп үлесі ет өнімдерінің үлесіне тиесілі – 33%, жемістер мен көкөністер – 19,6%, нан өнімдері – 12,8%, сүт өнімдері – 7% және т.б.

БҰҰ Дүниежүзілік азық-түлік бағдарламасы мен ҚР Ұлттық Статкомының зерттеуіне сәйкес, үй шаруашылықтары бүкіл табысын жұмсайды және жинақтары жоқ. Табыстың негізгі бөлігі тамақтануға кетеді.

Халықтың экономикалық жағдайы. Үй шаруашылығы неғұрлым кедей және осал болса, үй шаруашылығы кірістерінің үлесі азық-түлікке соғұрлым көп жұмсалады және үй шаруашылығы тұтынатын тамақ өнімдерінің сапасы мен саны бойынша бағаның ауытқуына қатысты осалдық соғұрлым жоғары болады. Бағалауларға сәйкес 2019 жылы Өзбекстан халқының шамамен 9,6% (3,2 млн адам) күніне 3,2 АҚШ долларынан төмен сомаға өмір сүріп, кедейлік шегінен төмен болған, бұл табыс деңгейі орташадан төмен елдер үшін кедейліктің халықаралық анықтамасы болып табылады. 2019 жылы Қырғызстанда халықтың шамамен 20% күніне 1,2 АҚШ долларынан аз өмір сүрді. Халықтың шамамен 0,5% өте кедейлік жағдайында өмір сүрді.

Дұрыс тамақтану жағдайында жағдай одан да күрделі. Қырғызстан, Тәжікстан және Өзбекстанда тамақтану сапасы мен дұрыс тамақтанбау, сондай-ақ микроэлементтердің жетіспеушілігі проблемалары бұрынғысынша өзекті. Мәселен, Қырғызстанда табыстың сатып алу қабілеті ең төмен – орташа жалақыға ЕАЭО-ның басқа елдеріне қарағанда өнімдерді екі-үш есе аз сатып алуға болады. Тиісінше, тамақтану сапасы зардап шегеді.

Өзбекстанда 5 жасқа дейінгі балалар арасында анемияның таралуы ел бойынша 15% құрайды, алайда темір тапшылығы балалардың жартысынан көбіне әсер етеді, ал анемияның $\frac{3}{4}$ -ге жуығы темір тапшылығымен байланысты. Бұл темір жетіспеушілігін азайту балалар арасында анемияның таралуын төмендетуі мүмкін дегенді білдіреді.

Қазақстанда соңғы жылдары 5 жасқа дейінгі балаларда өсудің тежелуі төмендегені байқалады, сондай-ақ ересек адамдарда семіздік айтарлықтай өсті.

Экономиканың күрт құлдырауы, кедейшілік деңгейінің артуы, негізгі азық-түлік өнімдері бағасының өсуі және астық шықпай қалу кезеңінің жақындауы жағдайларында теріс салдарларды жұмсарту жөніндегі кез келген қажетті шараларды уақтылы ден қою және жүзеге асыру мақсатында ОА елдерінде азық-түлік қауіпсіздігінің мониторингін жалғастыру аса маңызды. Азық-түлік қауіпсіздігі мен азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін сапалы тамақ өнімдеріне қолжетімділікті және олардың болуын кеңейту мақсатында Азық-түлік жүйелерін реформалау қажет. Ол үшін:

- аймақтағы климаттың өзгеруіне бейімделу бойынша бірлескен жұмыс;

- техникалық-технологиялық базаны жақсарту және өңірдің ауыл шаруашылығына инвестициялар тарту үшін агроөнеркәсіптік кооперация;

- ауыл шаруашылығы, ветеринария, санитариялық және фитосанитариялық қауіпсіздік проблемаларымен айналысатын ғылыми-зерттеу орталықтарының өңірлік желісін қалыптастыру;

- өңірде азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселесі бойынша мемлекетаралық және ведомствоаралық өзара іс-қимыл, жалпы «Жол картасын» қалыптастыру;

- өңір бойынша бірлескен ұзақ мерзімді болжамдық азық-түлік теңгерімдерін өңдеу;

- стандарттау, сертификаттау, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету және т. б. үйлестіру;

- ауыл шаруашылығы саласындағы цифрландыру, аграрлық азық-түлік секторына цифрлық технологияларды енгізу қажет.

Осы және басқа да шаралар негізгі міндет – өңірде ұжымдық азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуге қол жеткізуге ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Шөлдер мен шөлейттену фактілері / / Электрондық ресурс, URL/ <https://www.un.org/ru/development/sustainable/desertification/>
2. Әлемдегі азық-түлік дағдарысы және ресей нарығын жаңа сынақтарға бейімдеу. Электрондық ресурс, URL/ <https://agriecomission.com/news/prodovolstvennyi-krizis-v-mire--i-adaptaciya-rossiiskogo-rynka-k-novym-vyzovam>
3. Азық-түлік қауіпсіздігінің әртүрлі көріністерін өлшеу// Электрондық ресурс URL// <https://www.fao.org/3/i3434r/i3434r02.pdf>
4. Әлемдегі азық-түлік қауіпсіздігі және тамақтану саласындағы жағдай. ФАО, ХАШДҚ, ЮНИСЕФ, ДАТБ және ДДҰ бірлесіп дайындаған жыл сайынғы есепті баяндама/ / Электрондық ресурс, URL / <https://www.fao.org/documents/card/ru/c/cc0640ru>

СОДЕРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ	110
ПРИВЕТСТВИЕ	112
Ерлан КАРИН	112
Наталья ГЕРМАН	115
ВЫСТУПЛЕНИЯ УЧАСТНИКОВ КОНФЕРЕНЦИИ	118
Еркин ТУКУМОВ	118
Рустам АСИЗБАЕВ	123
Хайриддин УСМОНЗОДА	128
Бобур УСМАНОВ	136
Анвар НАСИРОВ	143
Ерлан КУБАШЕВ	150
Досым САТПАЕВ	157
Алихан АБАКАНОВ	164
Эмиль ДЖУРАЕВ	171
Бахтиёр ХОЛИКОВ	176
Султан АКИМБЕКОВ	180
Марат АИТОВ	184
Довлетмурад МАМЕДОВ	189
Шерали РИЗОЁН	194
Тимур РАХИМОВ	199
Айдай ТЕМИКЕЕВА	205
Рустам МАХМУДОВ	208
Асель АБЕН	213
ФОТОМАТЕРИАЛЫ	315

ПРЕДИСЛОВИЕ

29–30 июня 2022 года в городе Нур-Султане состоялась международная конференция «Центральноазиатское сотрудничество в новых геополитических условиях: вызовы и перспективы», организованная Казахстанским институтом стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан при поддержке Представительства Фонда имени Конрада Аденауэра в Республике Казахстан.

Данная конференция была посвящена актуальным вопросам дальнейшего развития кооперации стран, в том числе определению эффективных точек соприкосновения в сфере развития торговли и транспортных коммуникаций, обеспечения продовольственной безопасности, а также выработки общего подхода к решению глобальных вызовов.

В ходе конференции выступающие спикеры отмечали, что за 30 лет независимости между странами региона сформировалась атмосфера доверия и взаимоуважения, которая строится на готовности сообща решать общие вопросы и находить новые пути партнерства.

Повестка конференции также включала вопросы эффективного взаимодействия в условиях новых геополитических и геоэкономических вызовов и глобальной проблематики. Учитывая необходимость культурного взаимообогащения народов, позитивного мирового позиционирования Центральной Азии, предложены способы создания условий для свободного перемещения граждан региона, а также иностранных туристов.

На отдельном рабочем заседании директоров институтов стратегических исследований Центральной Азии были совместно разработаны Рекомендации к повестке Консультативной встречи глав государств Центральной Азии, которая состоялась 21 июля 2022 года в Кыргызстане в г. Чолпон-Ате.

Ключевым тезисом рекомендаций является дальнейшее развитие сотрудничества стран Центральной Азии в сфере водной политики, охраны окружающей среды, развития сельскохозяйственной кооперации, научного и культурного взаимодействия. Большое внимание уделено развитию научно-экспертного сотрудничества, которое призвано обеспечить фактологическую и исследовательскую базу для принятия эффективных управленческих решений.

Участниками международной конференции были руководство и эксперты Национального института стратегических исследований Кыргызской Республики, Центра стратегических исследований при Президенте Республики Таджикистан, Института стратегических и межрегиональных исследований при Президенте Республики Узбекистан, Международного института Центральной Азии, Центра стратегических исследований Университета международных отношений МИД Туркменистана, а также эксперты стран региона из различных аналитических структур и НПО.

Проведенная конференция получила широкое освещение в ведущих казахстанских и центральноазиатских СМИ, которые отметили актуальность проведения состоявшейся международной конференции, высокий уровень анализа потенциала для углубления сотрудничества стран Центральной Азии, взаимное доверие и профессионализм, научную солидарность коллег, совместные усилия которых, безусловно, будут содействовать устойчивости стратегического партнерства и всестороннего сотрудничества.

ПРИВЕТСТВИЕ

Ерлан КАРИН

Государственный советник Республики Казахстан

Уважаемые коллеги, дорогие друзья!

Рад приветствовать всех вас на сегодняшней конференции.

К сожалению, из-за пандемии мы долгое время были лишены возможности проводить такие встречи. Эта конференция – первая за два года, которая объединяет представителей аналитических структур стран Центральной Азии.

Несколько лет назад, когда я работал в Казахстанском институте стратегических исследований, мы с коллегами инициировали подготовку и издание первого публичного аналитического доклада. Он был разработан в ходе серии экспертных обсуждений на основе моделирования и ситуационного анализа.

В этом докладе мы привели несколько сценариев развития ситуации в Центральной Азии в среднесрочной перспективе.

И один из сценариев мы назвали «Центральная Азия: к региональному единству». Помнится, что при обсуждении именно этот сценарий казался самым нереалистичным, так как в тот момент не то

что о единстве и союзе, даже о каком-либо сотрудничестве и региональной кооперации говорить было затруднительно.

Тогда доминировала тенденция самоизоляции большинства стран региона, взаимного отдаления друг от друга. И идеи регионального сотрудничества всячески отвергались. Несмотря на это, мы были уверены, что предпосылки для взаимных шагов навстречу друг другу у наших стран обязательно появятся.

Потому как именно усиление парадигмы регионального единства является наиболее оптимальным ответом на текущие и грядущие вызовы.

В 2018 году в Казахстане прошла первая Консультативная встреча глав государств Центральной Азии. Потом состоялись подобные встречи в Узбекистане в 2019-м и в Туркменистане в 2021 году.

Как мы видим, сегодня лидеры стран Центральной Азии взаимодействуют на регулярной основе. Это означает переход регионального диалога и сотрудничества на качественно более высокий уровень.

Уверены, что этот положительный процесс будет только нарастать. Во всяком случае, Казахстан в вопросе региональной кооперации готов и далее развивать сотрудничество и взаимодействие с нашими соседями по региону.

Здесь отмечу немаловажный момент – это правильная расстановка акцентов и приоритетов.

Центрально-Азиатский регион испытывает давление очень многих внешних факторов (геополитических, экономических, экологических и так далее). Но существует ряд не менее важных и внутренних факторов. Например, демографическая ситуация.

В 1991 году в регионе проживал 51 млн человек. В 2016 году мы предсказывали, что в ближайшие годы подобная динамика позволит перешагнуть отметку в 70 млн. Прогноз оправдался – сегодня численность населения Центральной Азии составляет уже 76,5 миллиона человек. Подобные темпы роста населения в регионе закономерно влекут за собой как новые экономические возможности, так и сопутствующие социальные риски.

В этой ситуации странам региона очень важно не потерять свою внутреннюю повестку.

Это, во-первых, поощрение региональной торговли, формирование общего регионального рынка. Во-вторых, развитие транспортно-транзитного потенциала. В-третьих, решение вопросов, связанных с распределением и использованием водно-энергетических и

других ресурсов. В-четвертых, развитие культурно-гуманитарных связей. В-пятых, поддержание эффективной системы региональной безопасности и противодействие угрозам экстремизма, терроризма.

Тут надо отметить, что в последнее время наблюдается недооценка серьезности ситуации в Афганистане. И проблемы экстремизма, терроризма ушли на второй план. Между тем если 20 лет назад в Афганистане действовала только одна группировка выходцев из стран Центральной Азии, то сейчас таких группировок уже 5–6. Об этом не стоит забывать.

Геополитика, конечно, имеет зачастую первостепенное значение, но у региона, уверен, должна быть своя единая прагматичная, выверенная стратегия.

Здесь хотел бы подчеркнуть, что на данном этапе чрезвычайную важность приобретает скорейшее подписание Договора о дружбе, добрососедстве и сотрудничестве в целях развития Центральной Азии в XXI веке.

Совместными усилиями мы можем заложить в этот стратегический документ общие принципы и подходы по обеспечению мира, стабильности и процветания нашего региона.

Казахстан придает исключительное значение этому документу, и мы надеемся, что в самое ближайшее время этот исторический Договор будет подписан на высшем уровне.

Уважаемые коллеги!

Общие задачи требуют сплоченного и консолидированного подхода стран Центральной Азии.

При этом от оперативности и своевременности принятия решений будет зависеть эффективность управления рисками и готовность к новым вызовам.

Для этого видится целесообразным усилить взаимодействие научно-экспертных кругов наших стран.

Именно на экспертном уровне в первую очередь есть возможность прийти к общему пониманию глобальных и региональных вызовов и выработать единые подходы для их решения.

Нам предстоит большая плодотворная работа, результатами которой, я надеюсь, станут практические рекомендации и предложения по новым направлениям кооперации и сотрудничества стран Центральной Азии.

Благодарю за внимание.

Наталья ГЕРМАН

Специальный представитель Генерального секретаря ООН по Центральной Азии – глава Регионального центра ООН по превентивной дипломатии в Центральной Азии

Уважаемые представители правительственных структур Республики Казахстан, уважаемые главы институтов стратегических исследований, уважаемые коллеги!

Прежде всего я хотела бы поблагодарить господина Еркина Тукумова, директора Казахстанского института стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан, за приглашение принять участие в международной конференции «Центрально-азиатское сотрудничество в новых геополитических условиях: вызовы и перспективы». Я рада приветствовать наших надежных партнеров – Фонд имени Конрада Аденауэра и его регионального директора господина Иоханнеса Рая. К сожалению, в этот раз я не могу присоединиться к вам в живом формате, так как в данный момент провожу региональное мероприятие в области безопасности с участием представителей всех ваших стран. Региональный центр ООН по превентивной дипломатии для Центральной Азии с момента своего создания – почти 15 лет назад – установил очень тесные связи с институтами стратегических исследований регионов.

Уверена, что это плодотворное сотрудничество было полезным для нас всех.

Институты стратегических исследований принимали активное участие в многочисленных мероприятиях, организованных нами в таких областях, как «Предотвращение насильственного экстремизма и противодействие терроризму», «Трансграничное управление водными ресурсами», «Влияние событий в Афганистане»... Они также внесли свой вклад в усилия центра по продвижению повесток «Женщины: мир и безопасность» и «Молодежь: мир и безопасность». В марте 2018 года лидеры пяти стран Центральной Азии собрались на свой первый за много лет саммит в Казахстане. По мере развития более интенсивных контактов на высшем политическом уровне в Центральной Азии росло и наше сотрудничество с институтами стратегических исследований. В октябре 2018 года по инициативе Владимира Имамовича Норова, занимавшего в то время пост директора Института стратегических и межрегиональных исследований при президенте, в Узбекистане при поддержке центра состоялось первое заседание Центральноазиатского экспертного форума с участием институтов стратегических исследований. Целями этой первой встречи было создание площадки для обсуждения ведущими центральноазиатскими экспертами актуальных вопросов регионального развития и безопасности, согласование позиций пяти стран по межправительственной повестке дня, выработка механизма практических предложений и рекомендаций для глав государств региона в качестве вклада в предстоящую консультативную встречу высокого уровня, которая состоялась в Ташкенте в ноябре 2019 года. Все эти цели были успешно достигнуты.

Основанный форум продолжил свою работу в целях наращивания и углубления многоуровневого регионального сотрудничества. Так, в сентябре 2019 года в Нур-Султане и Бурабае (в Казахстане) состоялся Второй центральноазиатский экспертный форум. Мероприятие было посвящено ключевым вопросам обеспечения регионального сотрудничества, направленного на решение вопросов водного, энергетического, экологического и туристического секторов в Центральной Азии. А во время пандемии региональный центр перенес сотрудничество с институтами стратегических исследований на виртуальные платформы. Летом 2020 года мы провели две встречи с руководителями институтов из всего региона. Первая встреча была организована в партнерстве с контртеррористическим управлением ООН и

посвящена влиянию пандемии на предотвращение насильственного экстремизма и борьбу с терроризмом. Очередная встреча с руководителями институтов в онлайн-формате была созвана по случаю двухлетия принятия Генеральной Ассамблеей ООН Резолюции укрепления регионального и международного сотрудничества в целях обеспечения мира, стабильности и устойчивого развития в Центрально-Азиатском регионе. Как видите из приведенных выше конкретных примеров, у нас есть прочная основа для нашего будущего сотрудничества.

Уважаемые участники, ссылаясь на тематику сегодняшней конференции, «Сотрудничество государств Центральной Азии в новых геополитических условиях: вызовы и перспективы», я должна признать, что мир сегодня становится все более поляризованным и что эта тенденция оказывает влияние и на регион Центральной Азии. Все большее воздействие приобретают внешние факторы – начиная от узких геополитических интересов террористической и экстремистской деятельности и заканчивая изменениями климата. В этих условиях региональное взаимодействие и сотрудничество имеют решающее значение для сглаживания вызовов, стоящих перед Центральной Азией. Мы продолжим наши усилия в формате Центральноазиатского экспертного форума, чтобы внести существенный вклад в повестку дня саммита лидеров Центральной Азии, который является уникальной площадкой высокого уровня, демонстрирующей царящее в регионе доверие. Мы также должны продолжить наше сотрудничество на других платформах и форматах.

В этом году региональный центр отмечает свое 15-летие. У нас есть предложение созвать очередной Центральноазиатский экспертный форум в Ашхабаде в конце этого года. Это может стать возможностью оглянуться назад и увидеть, как изменился регион за последние десятилетия и какими будут наши совместные перспективы. Это также прекрасная возможность поближе познакомиться с работой регионального центра.

Я желаю вам плодотворной работы и выражаю уверенность в том, что разработанные вами рекомендации внесут весомый вклад во взаимовыгодное развитие регионального сотрудничества.

Благодарю за внимание!

ВЫСТУПЛЕНИЯ УЧАСТНИКОВ КОНФЕРЕНЦИИ

Еркин ТУКУМОВ

Директор Казахстанского института стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан

**Уважаемые дамы и господа!
Уважаемые коллеги!**

Третья декада XXI века дала старт новой глобальной трансформации. Мировые изменения по динамике и драматизму, возможно, станут схожими с девяностыми годами прошлого столетия.

Но современные процессы более сложные и масштабные. Высокие темпы глобализации последних десятилетий тесно интегрировали экономики стран и народов, при этом политические противоречия обострились.

В этой непростой ситуации страны Центральной Азии сталкиваются с рядом вызовов как на глобальном, так и на региональном уровне.

Геополитические и геоэкономические вызовы

Первостепенную актуальность для стран Центральной Азии представляют геополитические и геоэкономические вызовы. Безотлагательную значимость имеют угрозы международного терроризма, вопросы миграционной и продовольственной безопасности.

К примеру, ситуация в Афганистане представляется крайне нестабильной. Страна перманентно балансирует на грани гуманитарной катастрофы и экономического коллапса.

Около 19,7 миллиона человек – почти половина населения (47%) – страдает от острого голода. По подсчетам ООН, для выхода из этого кризиса требуется около 4,4 миллиарда долларов.

При отсутствии решительных контрмер данная ситуация непременно приведет к радикализации общества, противостоянию между группами и возможной консолидации экстремистских сил.

В настоящее время уже наблюдается расширение географии деятельности глобальных джихадистских террористических групп с ростом их активности в Африке.

Согласно Глобальному индексу терроризма, в Афганистане за 2021 год в результате террористических актов зарегистрировано около полутора тысяч смертей, затем следуют Буркина-Фасо (732), Сомали (599), Нигер (588) и Мали (574).

Все это представляет реальный риск усиления миграционного давления и инфильтрации радикальных элементов в Центральную Азию.

Наряду с этим значительными рисками для Центральной Азии являются прямые и косвенные геоэкономические последствия ситуации в Украине, выражающиеся в глобальном водоразделе солидарности, разрыве торгово-экономических путей, а также наступлении продовольственного и stagflationного кризиса.

В апреле медианный показатель инфляции в регионе Европы и Центральной Азии превысил 12%. Это самый высокий уровень инфляции за весь период с 2008 года.

Каналами распространения самых серьезных последствий данного конфликта уже стали рост цен на сырьевые товары и ослабление внешнего спроса со стороны еврозоны.

В текущем году ожидается сокращение экономики Беларуси и Молдовы, а в большинстве стран Центральной Азии прогнозируется снижение темпов роста.

Согласно Международной организации по миграции, санкции, введенные против России, сказываются на доходах работающих там мигрантов и, соответственно, на экономической ситуации в их родных странах.

Глобальные вызовы

Центральноазиатские страны, как и все страны мира, подвержены глобальным вызовам и проблемам, таким как распространение пандемических вирусов, глобальное изменение климата, загрязнение окружающей среды, истощение ресурсов и др.

Наиболее острым вызовом современности стал COVID-19, который обнажил ряд изъянов и недочетов. К примеру, с самого начала пандемии отмечалось отсутствие солидарного подхода к решению проблемы как на общественном, так и межгосударственном уровне. Жертвами такой разобщенности на сегодняшний день являются 543 млн инфицированных и более 6,3 млн человеческих жизней по всему миру. И это только по официальным данным, в реальности их намного больше.

Свидетельством национального эгоизма стала политизация процесса разработки, производства и распространения вакцин, а также текущий неудовлетворительный уровень взаимного признания паспортов вакцинации.

Традиционная стратегия изоляции, ограничения контактов и закрытие границ привели к высоким издержкам во всех сферах жизнедеятельности людей. Возникли высокие нагрузки на государственный бюджет ввиду чрезвычайных финансовых затрат, резкого сокращения источников его пополнения и падения доходов домохозяйств.

Помимо прямых расходов на борьбу с Covid-19, наши страны получили большие потери из-за снижения цен на энергоресурсы, девальвации национальных валют, сокращения доходов из-за ограничения внешних торговых операций и сокращения объема денежных переводов трудовых мигрантов.

Несмотря на то, что пандемия уже стала привычной темой и сам вопрос замещен в повестке другими событиями, окончательного решения этой проблемы пока нет. До сих пор происходит массовое инфицирование населения, выявляются новые вирусные штаммы. Более того, остается высокая вероятность повторения ситуации с такими же, а может быть, и более тяжелыми последствиями.

Наряду с этим в Центральной Азии по-новому актуализируется общая экологическая, водная и энергетическая проблематика. Все чаще страны региона сталкиваются с природными катаклизмами, вместе с которыми возрастает риск трансграничных техногенных аварий. В этой связи климатическая повестка приобретает особое значение.

Согласно данным Международного валютного фонда, средняя температура в странах Ближнего Востока и Центральной Азии повысилась на 1,5 °С, что вдвое превышает глобальный рост на 0,7 °С.

Учитывая, что более 60% территории Центральной Азии имеет сухой климат с нечастыми осадками, повышение температуры приводит к испарению воды из почвы и увеличивает риск засухи.

Наблюдается расширение районов с пустынным климатом, где среднегодовая температура повысилась на 5 °С в сравнении 60–70-х годов с 2000-ми годами.

В результате этого общая ежегодная потеря уровня валового внутреннего продукта составляет 5,5 процентных пункта.

Однако, несмотря на общую приверженность международного сообщества по принятию совместных мер на глобальном уровне, правительства многих стран неохотно идут на трансформацию своих экономик в сторону зеленых технологий и сокращение промышленных выбросов.

Региональная политика в этом направлении не обладает системным подходом, имея больше рамочный характер, без четкого плана действий.

Тем не менее важно понимать, что ожидающееся введение в 2023 году налога Европейского союза на углеродные выбросы приведет к международной экономической сегрегации развитых и развивающихся стран по линии инновационных и чистых технологий.

Данные обстоятельства вынуждают сформировать общий региональный подход, который позволит в дальнейшем планомерно выстраивать политику, а также оперативно реагировать на конкретные явления и купировать их последствия.

Возможности и направления кооперации

Мировые кризисы раскрывают новые перспективы. Поэтому странам Центральной Азии целесообразно скорректировать свои экономические политики в сторону взаимных и дополняемых схем сотрудничества.

Импульс развития интеллектуальных технологий, массового онлайн-образования, работы и услуг, а также цифровизации социальных процессов должен быть использован в качестве основы для дальнейшей интенсификации кооперации.

В этом отношении целесообразно создать региональную платформу для консолидированных решений поддержания баланса между экономическим развитием и сохранением окружающей среды.

Особую значимость имеет сотрудничество по реализации совместных проектов по здравоохранению, санитарно-эпидемиологическим вопросам, предотвращению последствий изменения климата, формирование «волонтерского корпуса» по оказанию помощи при возникновении чрезвычайных ситуаций.

Водная проблематика актуализирует необходимость серьезного изучения возможности принятия «водосбережения» в качестве определяющего принципа налоговой, тарифной и кредитной политики государств Центральной Азии.

Межгосударственная кооперация рациональна именно с точки зрения взаимовыгодного обмена. Она создает оптимальные условия для интеграции научного потенциала по поиску решений конкретных проблемных вопросов в сфере туризма, трансграничных рек, транспорта, декарбонизации и др.

В текущих условиях наиболее востребованными направлениями сотрудничества стран Центральной Азии являются:

- Освоение зеленых источников энергии.
- Развитие инновационно-технологической составляющей экономики стран ЦА.
- Объединение политико-дипломатических усилий для снижения механизмов внешнего давления.
- Создание общего культурного и информационного пространства Центральной Азии.

Дальнейшее развитие государств Центральной Азии будет зависеть от того, насколько эффективно будет выстроена работа по реализации проектов инновационной экономики и сплоченности ответа на общие вызовы современности.

Поэтому только вместе или совместными усилиями мы сможем преодолеть мировые вызовы и нивелировать существующие риски.

Спасибо за внимание!

Рустам АСИЗБАЕВ

Директор Национального института стратегических исследований Кыргызской Республики

Прежде всего позвольте, пожалуйста, выразить искреннюю благодарность казахстанской стороне за прекрасную организацию настоящего форума, за возможность встретиться лично с коллегами из стран Центральной Азии и обсудить насущные проблемы, стоящие перед нашими странами. Уверен, что такие встречи внесут весомый вклад в улучшение взаимопонимания между исследовательскими институтами наших стран, а также в выработке эффективных мер противодействия имеющимся вызовам и угрозам.

Уважаемые коллеги!

С началом третьего десятилетия XXI века глобальная система безопасности столкнулась с беспрецедентными вызовами и угрозами, к числу которых относятся пандемия коронавируса и глобальное изменение климата. Сложной остается ситуация в соседнем Афганистане, где после вывода американских войск к власти пришли талибы.

События в Украине привели к серьезной эскалации военного противостояния, и в глобальной повестке дня украинский вопрос встал на первое место. Принятые западными странами санкции против России и ответные санкции России негативно повлияли не только на экономическую ситуацию в России и европейских странах, но и на ситуацию в мире в целом, особенно в энергетической сфере. В силу объективных экономических причин продолжение санкционной

политики может привести к сложнейшим последствиям как для России и Европейского союза, так и для беднейших стран мира. Это приобретает особую актуальность в связи с надвигающейся угрозой глобального продовольственного кризиса.

Сейчас в мире складывается новая геополитическая реальность, усиливается геополитическое противостояние между глобальными игроками, такими как США и коллективный Запад, Китай и Россия. Сегодня мы являемся свидетелями формирования нового мирового порядка, основанного на силе, в котором фактически отсутствует глобальная архитектура безопасности. Разрушение происходит и на региональном уровне, что представляет собой угрозу суверенитету и территориальной целостности стран ЦА.

В новых геополитических условиях возникает угроза становления Центрально-Азиатского региона ареной геэкономического противостояния глобальных игроков, что нежелательно для наших стран. Все это, по нашему мнению, в ближайшем будущем будет представлять серьезную угрозу безопасности и для стран Центральной Азии.

Сегодня в общей повестке дня стран Центральной Азии вопрос обеспечения собственной безопасности становится вопросом номер один. Также для всех стран ЦА весьма актуальными являются вопросы обеспечения продовольственной безопасности, которые мы можем решить только совместными усилиями. Кроме того, перед странами ЦА очень остро стоит вопрос диверсификации транзитных путей. Вместе с тем особую угрозу представляет возможное введение вторичных санкций в отношении стран ЦА, что может привести к экономическому кризису.

Среди важнейших угроз безопасности стран Центральной Азии особо хотелось бы выделить ситуацию в Афганистане. Для глобальной повестки Афганистан стал всего лишь региональной проблемой. Внимание мирового сообщества сосредоточено на украинской проблематике. В связи с чем все вызовы и угрозы, исходящие из Афганистана, становятся собственной проблемой стран Центральной Азии.

В настоящее время афганский народ находится на грани гуманитарного кризиса и крайнего обнищания. По оценкам ООН, число афганцев, испытывающих острый голод, с июля 2021 года по март 2022 года выросло с 14 до 24 миллионов, причем каждый второй из них – ребенок. Трагедия афганского народа, если он останется один на один с гуманитарной катастрофой, может вылиться в новые потоки беженцев, рост наркоугрозы и всплеск терроризма. После захвата

власти талибами кыргызской стороной дважды была доставлена гуманитарная помощь в Кабул. В сложное для афганцев время страны Центральной Азии оказывают им гуманитарную помощь, желают видеть Афганистан мирным, стабильным и процветающим.

Вместе с тем ситуация с обеспечением безопасности в Афганистане вызывает глубокую озабоченность. На его территории продолжают функционировать различные террористические группы. По оценкам экспертов, там действуют около двух десятков террористических структур общей численностью боевиков свыше 23 тысяч человек, половина из них сосредоточена на границе со странами ЦА. Среди них имеются иностранные боевики, овладевшие технологиями и приемами ведения террора в Ираке и Сирии. Их значительная часть входит в «Исламское государство», которое взяло на себя ответственность за подавляющее большинство терактов, произошедших на территории Афганистана с августа 2021 года по май 2022 года. Новые власти в Кабуле недавно заявили о том, что ликвидировали движение ИГ, однако на самом деле, по оценке ООН, оно удвоило свое присутствие в Афганистане.

Афганский фактор является сильнейшей угрозой для всего евразийского региона. Именно на таджикистанском направлении может быть создан коридор для прохода вооруженных группировок из Афганистана в Таджикистан, Узбекистан, Туркменистан, Кыргызстан, Казахстан и Россию. Отсюда и обеспокоенность лидеров государств любой эскалацией политического кризиса в Республике Таджикистан. С учетом постоянного внешнего подогревания этих процессов обозначенные риски игнорировать нельзя.

Осевшие в Афганистане террористические группы, в рядах которых немало граждан стран Центральной Азии, умело используют политические и социально-экономические последствия пандемии, религиозный фактор, а также мировую кризисную ситуацию.

Непредсказуемость афганского фактора и других террористических вызовов, наличие в регионе «спящих ячеек» экстремистских сил и непрекращающегося наркотрафика диктует необходимость углубления кооперации стран Центральной Азии с целью предупреждения внешних угроз безопасности.

Кыргызстан и страны Центральной Азии не заинтересованы в том, чтобы Афганистан являлся очагом нестабильности, а с его территории исходили угрозы безопасности нашим странам. В этих целях считаем необходимым центральноазиатским государствам выработать комплекс согласованных мер для поэтапного восстановления

Афганистана и возвращения страны в мирное русло развития. Сегодня одной из важнейших проблем Афганистана является проблема международного признания, и международные и региональные организации, занимающиеся вопросами гуманитарного характера, и институты развития практически прекратили свою помощь. Недавнее землетрясение в Афганистане, в котором погибли более 1 тысячи человек, Афганистан попросил помощи в преодолении их последствий со стороны международных организаций.

Необходимо вовлекать Афганистан в международные процессы, активизировать многостороннее взаимодействие в борьбе с терроризмом, наркотрафиком, торговлей оружием и другими опасными преступлениями. Важно продолжить оказание помощи Афганистану в преодолении гуманитарного и экономического кризиса.

В интересах стран Центральной Азии активизация усилий в борьбе с международным терроризмом и тесное антитеррористическое сотрудничество как в двусторонних форматах, так и в рамках региональных организаций, прежде всего ОДКБ и ШОС.

Кыргызстан надеется на положительную динамику в вопросах обеспечения безопасности в Афганистане, в том числе и благодаря усилиям нынешнего руководства этой страны. Однако государствам, заинтересованным в стабильности на афганском направлении, необходимо прорабатывать каждую угрозу, используя возможности таких международных механизмов, как ООН, ШОС и ОДКБ, выстраивать многоуровневую систему своевременного и эффективного ответного воздействия на попытки негативного влияния извне.

Затяжная нестабильность в Афганистане представляет серьезную угрозу безопасности каждому из центральноазиатских государств. Установление мира в этой многострадальной стране отвечает жизненным интересам наших стран и в то же время, можно сказать, является нашим моральным долгом.

У наших стран имеется богатый опыт совместного преодоления возникающих препятствий на пути самостоятельного развития. В этих целях используются наши возможности в рамках СНГ, ШОС, ОДКБ, ООН и других международных организаций. В вопросе установления мира в Афганистане путем тесного сотрудничества и обмена мнениями мы сможем внести свой посильный вклад.

Хотелось бы также подчеркнуть, что в текущем году в Кыргызской Республике запланирована очередная Консультативная встреча глав государств Центральной Азии. Вопросы, обсуждаемые в рамках

форумов наших институтов стратегических исследований, и в особенности касающиеся безопасности нашего Центрально-Азиатского региона, вызовов и угроз, исходящих из Афганистана, несомненно, будут учтены на встрече глав государств.

В этой связи, на наш взгляд, имеет смысл ежегодно в преддверии Консультативной встречи глав государств Центральной Азии проводить дискуссионные форумы головных институтов стратегических исследований наших стран для обсуждения самых насущных вопросов.

Спасибо за внимание.

Хайриддин УСМОНЗОДА

Директор Центра стратегических исследований при Президенте Республики Таджикистан

Как известно, с начала нового года и по сей день вокруг Центрально-Азиатского региона и в целом в мире происходит цепь событий политико-экономического характера, которая коснулась почти всех стран. Сегодня мы находимся в центре масштабных изменений, которые означают для стран Центральной Азии одновременно как широкие возможности для сотрудничества, так и вызовы. Анализ разворачивающихся явлений показывает, что, к сожалению, география нестабильности в нашем регионе тоже имеет тенденцию к расширению, и поэтому несмотря на различия в степени вовлечения в эти процессы наших стран, озабоченность от отрицательных последствий этих событий возрастает. Это понятно, так как эффект политико-экономического противостояния крупных держав в отрицательном аспекте ощущается наиболее заметно, особенно болезненно развивающимися странами. Существенно сужается поле маневрирования развивающихся стран не только в политическом плане, но и в экономической и социальной сфере, так как уменьшаются возможности их партнеров по развитию финансово-технической поддержки, прилагаемые ими усилия по оздоровлению своей общественной жизни. Результатом является то, что, к сожалению, на фоне других международных вопросов мы наблюдаем некоторое снижение внимания международного сообщества к проблемам поддержки развития развивающихся стран.

Независимо от этого страны региона включены в мировые процессы, чьи темпы сегодня резко ускорились. В силу этих обстоятельств и слабо скоординированного экспертного анализа мозговых центров региона более или менее доступное и адекватное объяснение сложившихся событий становится затруднительным. При этом обстоятельстве закономерно встает вопрос об осознании необходимости выработать адекватные парадигмы осмысления, реагирования на мировые и региональные процессы, которые должны соответствовать интересам и потенциалу наших обществ. Хотя в современных противоречивых условиях выработать продуманную и систематизированную модель реагирования на мировые процессы очень сложно и описывать будущее с точки зрения действующих парадигм становится практически бессмысленным. Следуя старым парадигмам, мы сами себе закрывали те возможности, которые у нас могли бы быть в части нахождения своего места в решении многих региональных проблем, и получить от этого пользу.

Отрадно, что наши страны независимо от того, как развивается международная ситуация сегодня, с большой ответственностью и интенсивностью вовлечены в обсуждение и поиск решений по ключевым региональным проблемам. Это свидетельствует об усилении тенденций к укреплению внутрирегиональной интеграции. Сегодня необходимо эти взаимодействия развивать на новом уровне и усилить практическое составляющее нашего сотрудничества. Примером тому может стать взаимодействие Республики Таджикистан и Республики Узбекистан, которым удалось довести их до уровня союзнических отношений.

Отказ от налаживания интенсивного взаимодействия может стать большой проблемой, имеющей как политические, так и экономические последствия. Конечно, для этого прежде всего необходимо отчетливо осознать стоящие перед регионом вызовы и в ответ на них уметь рационально распоряжаться ресурсами, не впадая в панику и растерянность. Вовремя предпринять шаги по преодолению возникших вызовов, в свою очередь делать шаг в сторону системного и постоянного поиска решения имеющихся в конкретное время и период перед обществом проблем, не откладывая их на плечи будущих поколений. Это позволит не впасть в пучину нерешенных проблем, способствующих расширению пространства нестабильности в регионе.

Эти модели должны обеспечить органическое взаимодействие с великими игроками мировой политики ввиду того, что часто в силу

потенциала влиять на регулирование сложных мировых процессов трудно удастся достичь странам региона самостоятельно. Эти аспекты проявления современных процессов дают нам основание рассматривать связь направленности общественных процессов в регионе также и с внешними процессами.

Что касается Таджикистана, то такие явления, как напряженность на границе с Афганистаном, постоянные гибридные стычки на границе с Кыргызстаном, растущая инфляция на энергоносителях в зависимости от колебания цен на мировых рынках, угрозы дефицита продуктов и т.д., держат в тревожном состоянии его общественное сознание.

Особенно наибольшую тревогу, обеспокоенность в общественном сознании населения РТ в свете происходящих в регионе событий вызывает состояние надежности защиты таджикско-афганской границы. Такая озабоченность РТ о безопасности в этом направлении вытекает из того, что сегодня в Афганистане сложилась абсолютно новая реальность, и имеются со стороны стран нашего региона, вопреки мнению отдельных аналитиков, близкие подходы относительно выстраивания отношений к этой политической системе. Позиция Таджикистана по отношению к талибскому режиму в политическом аспекте, который подтверждает принцип невмешательства во внутренние дела Афганистана и призыва к широкой, инклюзивной политической структуре, носит более устойчиво-прагматичный характер, но в то же время двери для поддержания экономических связей полностью не закрываются. Осуществление этих мер позволит создать и сохранить безопасный экономический коридор стран региона с Афганистаном и привлечь инвестиции в инфраструктуру экономических интересов и инициатив развитых государств в данный регион. На этой основе можно будет подключать и Афганистан как перспективного экономического партнера для других стран. Это может дать толчок попыткам привести в мирное русло взаимодействие стран региона с этой страной, недопущению использования этой страны как базы для перегруппировки экстремистских, террористических групп и снизить напряженность в регионе в целом. Тем самым страны региона могут оказать содействие восстановлению экономики Афганистана, снижению угрозы ее коллапса и предотвращению гуманитарной катастрофы в этой стране. Не исключено, что по мере того, как аморат будет эффективно реагировать в дальнейшем на фундаментальные опасения соседних стран в области безопасности,

отношение Республики Таджикистан тоже будет меняться. Наше государство ввиду пережитого исторического опыта не намерено заигрывать с идеологией исламского радикализма, применяющего насильственные методы ведения политической борьбы, ибо он является угрозой для всех светских режимов стран Центральной Азии.

Несмотря на то что с повышением уровня угроз поддержка и отстаивание своих интересов становится все труднее, тем не менее в этих условиях позиция Таджикистана стабильно ориентирована на дальновидное суждение о ситуации, чтобы не превратиться в арена в игре великих держав. Недавние события в ГБАО показали, что такие угрозы существуют, которые «были заранее спланированы, и внутренние и внешние заинтересованные стороны стремились дестабилизировать обстановку в области и нарушить покой граждан». Было нападение со стороны террористических группировок на транспортную колонну государственных органов безопасности и правопорядка, перекрытие с двух сторон международной трассы, связывающей Таджикистан и Китай. С их стороны был брошен вызов многим нормам, присущим государственному суверенитету, особенно ее монополии на применение силы и принуждение к членам общества. А проявление таких тенденций в сегодняшнем взаимозависимом мире в одной стране региона может с легкостью распространиться на другие.

Поэтому РТ внимательно отслеживает все тенденции внутри и в регионе и их возможные последствия для страны. Необходимо отметить, что мы пока не можем полноценно влиять на регулирование многих региональных процессов ввиду многих нерешенных двусторонних проблем как на политическом, так и на социально-экономическом уровне. Ввиду этого циркулирует утверждение о том, что политические субъекты региона самостоятельно не в состоянии находить варианты мирного разрешения возникающих противоречий и поэтому часто опираются на покровительство внешних крупных игроков. Однако вопреки этим суждениям в последние годы появились примеры успешного мирного решения таких проблем странами региона. Особенно РТ и РУ удалось в конструктивной плоскости решить многие нерешенные двусторонние проблемы, которые накапливались десятилетиями. Таким образом были решены вопросы прохождения проектной демаркационной линии таджикско-узбекской государственной границы, вопросы рационального использования водных ресурсов и т.д. Мы высоко оцениваем вносимый нашими

лидерами вклад в конструктивный подход к данным проблемам, благодаря чему сегодня не существует упреков и претензий друг к другу в этом направлении, и позиции наших стран сближены очень прочно.

Такая позиция может стать преградой для попыток некоторых стран и заинтересованных кругов воспользоваться водно-энергетическими проблемами региона и вопросами демаркации межгосударственных границ для корыстных попыток прогнозирования и создания зоны напряженности между ними. Наши страны на примере своих подходов показывают, что мы сами в состоянии и в будущем вполне самостоятельно и конструктивно преодолеть все проблемы во благо общего процветания и развития.

Таким образом, современные реалии еще больше подняли вопрос о необходимости создания неделимого, устойчивого, эффективного и сбалансированного механизма налаживания конструктивного взаимодействия и обеспечения безопасности и развития в регионе. А круг проблем, стоящих перед нашими странами в этом аспекте, очень широк, и к нему можно причислить проблемы доступа к безопасной питьевой воде, рациональное использование водных ресурсов во благо развития стран региона, обеспечения продовольственной безопасности наших стран, сотрудничества в сфере энергетики, особенно использование зеленой энергетики, сотрудничество в области использования возобновляемых и альтернативных источников энергии. Если вовремя не обратить внимание на поиск решения этих проблем, то они увеличивают риск тяжелых последствий для развития и безопасности региона.

Особенно наши страны уязвимы для последствий нерационального использования водных ресурсов. Вода играет ключевую роль в обеспечении продовольственной безопасности наших стран. Так как основные средства существования населения наших стран, которые в большинстве живут в сельских районах, зависят от орошаемого земледелия. Водосбережение позволяет избежать нехватки продовольствия и роста цен к ним, относительно которого сегодня озабочены все страны мира. По подсчетам экспертов, из-за отсутствия современных технологий орошения безвозвратная потеря воды в странах низовья составляет от 30 до 60%. Путь, выбранный Таджикистаном в этом аспекте, направлен на широкое применение капельного орошения и постепенной замены влагоемких культур на менее влагоемкие. Например, по некоторым подсчетам, более 30% площади хлопчатника в РТ заменено на зерновые и овощные

культуры. Учитывая роль воды как важнейшего компонента окружающей среды, который обеспечивает экономическое, социальное и экологическое благополучие населения региона, правительствам наших стран предстоит скоординировать свои усилия в этом направлении. Ярким примером такого усилия могут назвать проект КАСА-100, готовность РТ и РУ к строительству Яванской гидроэлектростанции на реке Зарафшан в Таджикистане. Это первый масштабный проект сотрудничества нашей республики с Узбекистаном, который показывает возможность партнерства наших государств в сфере промышленности и энергетики.

Таким образом, современные реалии еще больше поднимают вопрос о необходимости создания устойчивого, эффективного и сбалансированного механизма взаимодействия в регионе. Мы должны отходить от практики использования ценностей, провоцирующих раскол и конфронтацию, и, наоборот, практиковать взаимное уважение и взаимовыгодное сотрудничество, а также работать над гармоничным сосуществованием наших стран с разными социально-политическими системами, историей, культурами и уровнями развития. В этом плане немаловажно и то, что в регионе имеется общий культурно-исторический фон, позволяющий лидерам государств ЦА прийти к соглашениям о важности укреплений тесных взаимодействий. То есть государства Центральной Азии обладают целым рядом общих культурных элементов и ценностей, которые создают благоприятные условия для их крепкого взаимодействия, выработки согласованных подходов на соответствующие вызовы.

Согласно прогнозам, предстоящие годы будут трудными для многих стран региона, поэтому необходимо взвешенно оценить сегодняшнюю ситуацию и искать пути снижения степени уязвимости стран региона, воздействия негативных факторов, минимизировать последствия трудностей, оказывающих разрушительные влияния на региональную экономику. Для этого мы должны быть готовы рассмотреть способы укрепления своих экономических связей, искать пути решения таких жизненно насущных проблем для населения, как рост цен на продукты питания и их дефицит, скачок цен на топливо и другие виды энергоресурсов, замедление темпа роста экономики. Поэтому необходимо раскрыть потенциал цепочки поставок и совместного производства жизненно важных продуктов массового потребления, совершенствовать и увеличить пропускную способность грузовых поездов и т.д. Это позволит не допустить дефицита товаров на

собственных рынках. Например, по плодовым и овощным культурам сегодня РТ за счет собственного производства в силах полностью обеспечивать не только внутреннюю потребность, но и поставлять их в другие страны региона. Исходя из этого, считаем неуместным введение временного запрета на вывоз овощных, зерновых культур и других товаров между странами региона.

Вдобавок к перечисленным моментам теперь наши страны тоже сталкиваются постоянно с новыми проблемами, вызванными последствиями выдвинутых со стороны стран Европы и США санкций против Российской Федерации. Прежде всего мы видим резкий скачок цен на продовольственные товары, энергоресурсы, скачок цен на иностранные валюты. Такую же тенденцию можно видеть и в изменении курса валют, который может привести к отрицательному торговому балансу стран. Публикуются сегодня несколько мрачные прогнозы о сокращении и обесценивании денежных переводов мигрантов, от которых зависят многие семьи в стране. Трудовая миграция является основным источником дохода многих семей. Ослабление экономической активности в России снижает занятость и доходы рабочих-мигрантов, о чем свидетельствует обратное возвращение многих.

По нашему мнению, и сегодня на этом фоне конкурирующие на получение роли арбитра в решении имеющихся в регионе противоречий геополитические силы, естественно, скрытно ведут сопротивление для предотвращения доминирующей роли одной-единственной силы. Это является естественным в рамках теперь пошатнувшегося международного порядка. И хотя контуры будущего миропорядка не ясны, однако тенденции становления неких новых форм организации взаимодействий государств, исходя из отношений к происходящим событиям, в определенной степени очерчиваются. К чему будут приводить эти тенденции, зависит от формы разрешения противоречий между большими центрами по принятию решений. Сейчас больше всего нужно, чтобы наши страны укрепляли доверие и взаимное чувство безопасности в своих отношениях друг с другом и были готовы разделять ожидания других стран в том, чтобы сделать региональный порядок и мир динамичным и устойчивым.

Мы уверены, что взаимодействие наших стран всегда будет направлено на предотвращение и нейтрализацию рисков и вызовов, устранение чрезвычайных ситуаций, защиту людей и имущества, а также защиту национального суверенитета, безопасности

и интересов развития, а также мира во всем мире и региональной стабильности. Сегодня, учитывая сложную ситуацию в мировом сообществе в глобальном масштабе, приходит четкое осознание, что в отрыве друг от друга наши страны не смогут справиться с острейшими проблемами современности. Противостоять им можно только в рамках тесного регионального сотрудничества. Пассивное пребывание, что было в прошлом, нам теперь не подходит.

Мы уверены в том, что большой потенциал сотрудничества, имеющийся в регионе Центральной Азии, дает возможность совместно успешно отыскивать пути решения имеющихся трудностей. Убеждены, что предстоящая встреча глав государств региона в этом аспекте будет иметь большое значение для выработки согласованных действий по важным региональным проблемам.

В завершение выражаю признательность и глубокое уважение к участникам конференции и надеюсь на плодотворное сотрудничество.

Благодарю за внимание.

Бобур УСМАНОВ

Заместитель директора Института стратегических и межрегиональных исследований при Президенте Республики Узбекистан

Уважаемый Еркин Валитханович! Уважаемые участники! Дамы и господа!

Прежде всего позвольте поблагодарить организаторов за приглашение.

У нас с нашими казахстанскими коллегами, в том числе из КИСИ, очень схожие подходы. Их основная идея – необходимость укрепления регионального сотрудничества.

Как эксперт не могу не оценить своевременность и востребованность сегодняшней дискуссии, организованной нашими партнерами.

Учитывая текущие, прямо скажем, непростые тенденции и обостряющиеся глобальные противоречия, вооруженные конфликты в сопредельных регионах и, к сожалению, в дружеских нам странах, актуальность подобных дискуссий кратно возрастает.

Мы должны предельно ясно понимать, как эти процессы отразятся на нас, на нашем регионе, с чем нам придется иметь дело: с какими вызовами и с какими новыми возможностями.

Однозначно, что геополитическая конфигурация, которая выстраивалась на протяжении последних 30 лет в Центральной Азии и к которой мы все привыкли и адаптировались, будет меняться. Мы не ожидаем каких-либо революционных изменений, но трансформация неизбежно будет.

Например, уже сейчас заметна активизация в регионе таких внешних игроков, как Иран и Турция. Иран становится полноправным членом ШОС, важным транспортным направлением для стран Центральной Азии.

Межрегиональным хабом Евразии в сфере транспортных коммуникаций и энергетики стремится стать Турция, которая наращивает торгово-экономическое сотрудничество со странами региона как в двустороннем формате, так и в рамках Организации тюркских государств.

Еще одна тенденция – рост интереса европейских стран к энергоресурсам региона. На фоне стремительного подорожания цен на энергоресурсы, неопределенности с источниками импорта нефти и газа европейцы начинают проявлять практический интерес к ресурсам Центральноазиатско-каспийского региона.

И речь идет не только о нефти и газе. С расширением в энергобалансе стран Европы доли ВИЭ будет расти их потребность в импорте марганцевой руды, хрома, свинца, алюминия, кобальта для производства технологий по выработке альтернативной энергии – это и солнечные панели, ветряные турбины.

Страны Центральной Азии имеют значительные доказанные запасы этих материалов. По некоторым позициям даже занимают лидирующее положение.

i ***Справочно:** По имеющимся сведениям, в регионе находится **38,6%** мировых запасов марганцевой руды, **30,07%** хрома, **20%** свинца, **12,6%** цинка, **8,7%** титана, **5,8%** алюминия, **5,3%** меди, **5,3%** кобальта и **5,2%** молибдена.*

Вместе с тем особого внимания требуют прежде всего некоторые негативные тенденции, которые затрагивают как интересы безопасности, так и экономического развития всех стран Центральной Азии.

Многие из них проявляются уже сегодня.

Во-первых, уход США и их союзников из Афганистана, который повышает риски повторного забвения афганской проблемы. Мы опять можем столкнуться с ситуацией, когда Афганистан один на один останется со своими проблемами, трансформировавшись в источник угроз глобальной безопасности. Там уже вовсю разгорается масштабная гуманитарная катастрофа, создается благоприятная почва для усиления влияния и присутствия международных террористических групп. Некоторые даже говорят о возможном повторении «иракского сценария», в соответствии с которым бывшие военнослужащие афганской армии начнут массово вступать в ряды «Аль-Каиды».

Уже сегодня, по данным СБ ООН, в Афганистане только в рядах «Аль-Каиды», ИДТВ, «Ансаруллах» и «ИГИЛ-Хорасан» насчитывается не менее 6 тыс. боевиков. При этом наблюдается расширение присутствия «ИГ-Х» на севере Афганистана – провинциях Бадахшан, Фарьяб, Джаузджан, Кундуз и Тахар.

Справочно: «ИГ-Х» – до 4 тыс. чел., «Аль-Каида» – 400, ИДТВ – 1 тыс., «Джамоат Ансаруллах» – 300 чел.

С уходом из Афганистана США на соседние страны – государства Центральной Азии во многом ложится ответственность за дальнейшее обеспечение стабильности в регионе, преодоление вызовов и угроз, связанных с этой страной.

Возрастает актуальность выработки консолидированного общерегионального подхода к решению афганской проблемы. Надеяться, что кто-то придет и решит ее за нас, сегодня не приходится.

Второе: нарушение традиционных логистических цепочек, повышение стоимости и сроков перевозок. В новых условиях приходится переориентировать грузы на альтернативные маршруты. Возрастает интерес к новым транспортным коридорам.

Для государств Центральной Азии, не имеющих прямого выхода к открытым морям, этот вопрос вдвойне актуален. От него элементарно зависят наше устойчивое развитие и благополучие. Поэтому не случайно сегодня Узбекистаном, другими странами Центральной Азии прилагаются активные усилия по продвижению различных транспортных проектов, направленных на выход к южным портам Индийского океана, азиатские рынки, европейские рынки. При этом особую актуальность приобретает координация наших общих усилий.

Третье: волатильность финансовых рынков и рост цен на продовольствие. По данным ФАО, продовольственные цены в этом году достигали исторических рекордов. В результате вырастают новые торговые барьеры, ограничивается движение товаров. Согласно прогнозам, эта проблема будет только усиливаться. Все это, наряду с ослаблением национальных валют, напрямую будет затрагивать уровень благополучия населения, ограничивать торговые контакты.

Как следствие, по некоторым прогнозам, негативные тенденции могут существенно ограничить развитие Центральной Азии. По итогам 2022 г. внешнеторговый оборот стран региона может сократиться на 11%, внутрирегиональная торговля – на 28%. Не исключен рост

инфляции (в среднем по ЦА 12–18%), ограничение объемов промышленного производства и инвестиций.

Как следствие, среднее значение темпов роста общерегионального ВВП может уменьшиться с 6% в 2021 г. до 2%.

В этих условиях возникает естественный вопрос: что делать странам Центральной Азии?

Ответ на этот вопрос уже есть – дальнейшее укрепление и консолидация региона. Более того, следуя одному известному выражению, нам нужно оставаться оптимистами и видеть в возникающих трудностях возможности.

Успешно реализовать открывающиеся возможности мы тоже можем только действуя сообща. Тем более движение по пути регионального сближения уже начато. С каждым годом этот тренд становится все более очевидным/отчетливым.

Причем это не стихийный или спонтанный процесс. Фундамент этому движению был заложен Самаркандской конференцией по Центральной Азии, прошедшей в ноябре 2017 г.

Курс укрепления регионального сотрудничества, предложенный Президентом Мирзиёевым, получил отклик и поддержку у наших соседей. Вовлекаться в региональные процессы начал даже всегда настороженно нейтральный Туркменистан.

За последние пять лет сформировались принципиально новые механизмы нашего взаимодействия.

Например, Консультативные встречи Глав государств Центральной Азии. Яркий пример выхода стран региона на новый уровень политического общения.

Появились региональные площадки – Центральноазиатский экономический форум, Центральноазиатский экспертный форум.

Приверженность идеям региональной кооперации не сломилась даже в сложный период коронавирусной пандемии, парализовавшей практически весь мир.

Фактически за эти несколько лет нам удалось сделать то, что не получалось сделать на протяжении почти четверти века со дня независимого развития.

Вместе с тем, говоря о региональном развитии, надо также признать, что достигнутые нами впечатляющие результаты во многом обусловлены эффектом низкой стартовой базы. У нас был успешный старт, но мы только в начале пути. И предстоит еще решение многих задач, огромная работа для дальнейшего успешного продвижения вперед.

Как говорят спортсмены, удержать чемпионство труднее, чем его завоевать. Мы примерно в той же позиции. Мы задали высокую динамику и темпы развития регионального сотрудничества, теперь важно их удержать и конвертировать в практические результаты.

Что для этого необходимо?

Здесь ответы тоже очевидны. О стоящих перед нами задачах говорил Президент Узбекистана Шавкат Миромонович Мирзиёев.

В свое время, став инициатором всех этих позитивных процессов в Центральной Азии, он верно почувствовал имевшийся запрос на региональное сближение и сделал первые шаги в этом направлении.

Сейчас, будучи прагматиком, он понимает, что время двигаться дальше. Причем у него есть четкое представление и видение стоящих перед нами приоритетов.

О чем здесь идет речь?

Первое: формирование благоприятных условий для взаимовыгодного экономического сотрудничества.

Мы должны стремиться достичь функционирования в регионе новой модели экономического сотрудничества, предусматривающего формирование полноценного режима свободной торговли между странами Центральной Азии.

Данный механизм позволит координировать наши действия с целью создания благоприятных условий для наращивания экономического, инвестиционного потенциала региона в целом, в том числе в приграничных территориях стран ЦА.

Используя конкурентные преимущества наших экономик, их взаимодополняемость, необходимо также всесторонне развивать проекты промышленной кооперации, которые являются драйверами экономического роста.

В этих целях предлагаем продолжить практику развития международных и региональных торгово-логистических и промышленных проектов.

Успешный опыт в данном направлении у нас уже есть. Например, в Казахстане действует совместное предприятие по выпуску легковых автомобилей «СарыаркаАвтоПром».

В Таджикистане запущен завод по выпуску спецтехники «Талко-Крантас», «Artel Avesto Electronics» по производству бытовой техники.

Востребованными становятся форумы регионов. Как мы видим, практическая отдача от них очень высока – это и новые проекты, и развитие прямых связей между бизнесменами.

i **Справочно:** Узбекистан проводит форумы с Казахстаном, Таджикистаном, Туркменистаном, а также с РФ, РБ и в рамках СНГ.

Приоритетным направлением также должно стать расширение сотрудничества в сфере производства сельхозпродукции и других видов продуктов питания. Это особенно актуально сейчас, когда, как я уже отмечал, цены на продовольствие растут.

Например, Президент Узбекистана предлагал внедрение практики создания региональных агрокластеров.

Второе: достижение высокого уровня взаимопонимания и сотрудничества в сфере обеспечения региональной безопасности.

Считаем, что создание консультативной площадки по вопросам безопасности (Совещание секретарей Советов безопасности стран Центральной Азии) позволит повысить эффективность координации для решения вопросов безопасности, своевременно выявлять общие вызовы и угрозы, принимать совместные превентивные меры в сфере обеспечения региональной безопасности.

Планируем 25–26 июля провести Ташкентскую международную конференцию спецпредставителей по Афганистану.

По ее итогам рассчитываем выработать общие подходы мирового сообщества в отношении Афганистана, в том числе по налаживанию и развитию диалога с его новыми властями, оказанию содействия афганскому народу в постконфликтном восстановлении страны и построении независимого, стабильного и самодостаточного государства. Это также позволит вернуть афганскую тематику в центр внимания международного сообщества.

На этот форум мы планируем также пригласить экспертов из стран Центральной и Южной Азии.

В последующем считаем важным наладить проведение регулярных встреч по ситуации в этой многострадальной стране на уровне спецпредставителей стран региона по Афганистану.

Третье: задействование транспортно-логистического потенциала региона, его активное вовлечение в международные транспортные коридоры.

Убежден, что практическая реализация инициативы Президента Узбекистана о создании Регионального совета по транспортным коммуникациям стран Центральной Азии обеспечит консолидацию усилий стран региона для диверсификации их транспортно-транзитных и логистических возможностей.

В этом контексте особую важность имеет скорейшее начало строительства трансафганского железнодорожного пути Термез – Мазари-Шариф – Кабул – Пешавар. Это проект, имеющий стратегическое значение не только для стран Центральной Азии, но и для Южной Азии. Развитие трансафганского коридора обеспечит страны региона кратчайшим выходом к портам Индийского океана, соединит Южную Азию с рынками Центральной Азии, России, Китая и Европы.

Кроме того, убежден, что реализация этого проекта станет мощным драйвером устойчивого развития Центральной и Южной Азии, закрепит консенсус внутри Афганистана и в регионе по вопросу укрепления мира и стабильности в стране.

Представленный мной перечень перспективных направлений сотрудничества, безусловно, не исчерпан. Главное, на мой взгляд, преломлять их через конкретные цели, которые служили бы интересам государств Центральной Азии.

Есть выражение «найди цель, ресурсы найдутся». Цель у нас есть – стабильная, консолидированная и динамично развивающаяся Центральная Азия. Просто надо приступить к ее воплощению.

В заключение также хочу особо отметить, что все острые вопросы, стоящие перед регионом, можно эффективно решить при формировании фундаментальных основ региональной идентичности. Мы вместе живем в одном регионе в течение продолжительного времени, имеем тесные политические, экономические и культурно-гуманитарные связи.

Я глубоко убежден, что формирование региональной идентичности – это фундамент и драйвер региональной кооперации. Мы должны показать, что мы часть одного целого, что только вместе мы можем преодолеть вызовы и угрозы современности и выйти на новые рубежи развития.

И здесь важную роль будет играть продвижение идеи, выдвинутой Президентом Узбекистана, – «Центральная Азия: одно прошлое и общее будущее». А продвигать ее мы могли бы через проведение Дней культуры, искусства и кино, «Вечеров дружбы», форумов университетов, спортивные соревнования.

Мы только тогда действительно станем сплоченным регионом, когда сможем разделить друг с другом «чувство сопричастности», осознание общей ответственности за будущее Центральной Азии – нашего общего дома.

Благодарю за внимание!

Анвар НАСИРОВ

Директор Международного института
Центральной Азии (Узбекистан)

Дорогие участники конференции! Дамы и господа!

Прежде всего хочу выразить искреннюю признательность организаторам и лично директору Казахстанского института стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан господину Еркину Тукумову за приглашение и прекрасную организацию данной конференции.

Для меня большая честь выступить на сессии «Перспективы региональной кооперации и сотрудничества в Центральной Азии».

Эта тема сегодня приобретает весьма актуальное значение, что обуславливается прежде всего теми масштабными преобразованиями, которые реализуются в наших странах.

В Узбекистане – принятая по инициативе Лидера государства Президента Шавката Мирзиёева Стратегия Нового Узбекистана.

В Казахстане – построение «Второй республики», что было поддержано гражданами страны в ходе прошедшего общенационального референдума. Аналогичные проекты реализуются также в Кыргызстане, Таджикистане и Туркменистане.

Говоря об этом, следует обратить внимание на то, что трансформация в государствах Центральной Азии осуществляется на фоне серьезных вызовов и угроз вследствие наблюдаемого в последнее время глобального переформатирования политической и экономической структуры международных отношений.

Все это, естественно, оказывает влияние на ход решения задач и достижение поставленных целей, так как требует от нас оперативного принятия нестандартных решений для обеспечения стабильности и минимизации возникающих издержек.

На фоне необходимости задействования дополнительных, как внутренних, так и внешних, резервов мы явно ощущаем крайнюю востребованность развития и расширения регионального сотрудничества и кооперации в Центральной Азии.

Имеющийся значительный потенциал в данном направлении продемонстрировали итоги Международной конференции высокого уровня «Центральная и Южная Азия: региональная взаимосвязанность. Вызовы и возможности», которая была организована по инициативе Президента Республики Узбекистан в Ташкенте в июле прошлого года.

Мы весьма признательны всем нашим партнерам из стран Центральной Азии за поддержку этой важной инициативы и участие в работе конференции делегаций на высоком уровне.

Считаем, что именно такой подход, направленный на усиление региональной и межрегиональной взаимосвязанности, позволит сообща купировать возникающие угрозы, успешно реализовывать совместные проекты, осваивать новые рынки, развивать транспортные коридоры и содействовать устойчивому развитию наших стран.

Приоритетное значение стран Центральной Азии во внешней политике Узбекистана было обозначено Президентом Шавкатом Мирзиёевым сразу после его избрания на должность и подтверждено дальнейшими практическими действиями.

«Мирная, экономически процветающая Центральная Азия – наша важнейшая цель и ключевая задача», – заявил Лидер Узбекистана с трибуны ООН на 72-й сессии Генассамблеи 19 сентября 2017 г.

По инициативе Президента Узбекистана под эгидой ООН в Самарканде в ноябре 2017 г. проведена международная конференция высокого уровня «Центральная Азия: одно прошлое и общее будущее, сотрудничество ради устойчивого развития и взаимного процветания».

Успех мероприятия способствовал последующему единогласному принятию 22 июня 2018 г. Генассамблеей ООН специальной резолюции «Укрепление регионального и международного сотрудничества по обеспечению мира, стабильности и устойчивого развития в Центрально-Азиатском регионе».

За прошедшее время мы все стали свидетелями кардинального реформирования регионального сотрудничества.

Уже на 75-й сессии Генассамблеи ООН 23 сентября 2020 г. Президент Узбекистана отметил, что «в Центральной Азии происходят фундаментальные изменения, и в отношениях между странами региона удалось создать атмосферу добрососедства и взаимного доверия, дружбы и уважения».

В ноябре прошлого года в своей инаугурационной речи Шавкат Мирзиёев подчеркнул, что «основной задачей остается дальнейшее укрепление отношений добрососедства и стратегического партнерства прежде всего со странами Центральной Азии».

Наши страны и народы связывают узы многовековой дружбы и добрососедства, взаимной поддержки. Мы тесно переплетены родственными связями.

Именно поэтому Узбекистан крайне заинтересован в наращивании и укреплении многоплановых отношений с братскими Казахстаном, Кыргызстаном, Таджикистаном и Туркменистаном.

В этом направлении, вполне естественно, приоритетное внимание уделяется углублению экономического партнерства. В результате целенаправленных мер товарооборот Узбекистана со странами Центральной Азии с 2016 по 2021 год увеличился более чем в 2,6 раза с \$2,47 млрд до \$6,4 млрд, достигнув исторического максимума.

За указанный период торговля с Кыргызстаном выросла в 5,7 раза, с Таджикистаном в 3 раза, с Туркменистаном в 4,3 раза, с Казахстаном почти в 2 раза.

Нас радует, что позитивная динамика продолжается и в этом году. Только с начала года товарооборот Узбекистана со странами Центральной Азии увеличился на более чем 12% и составил \$2,7 млрд, в том числе экспорт – на 17% (1,07 млрд), импорт – на 12% (\$1,6 млрд). Так, только с Казахстаном объем взаимной торговли вырос на 11,5% (\$1,7 млрд).

Впервые с начала 1990-х годов в регионе наблюдается тесное сотрудничество в области промышленной кооперации.

Совместно с Казахстаном налажено производство автомобилей и текстильной продукции.

В кооперации с Таджикистаном и Кыргызстаном запущены производства электротехнической продукции.

Ожидаем запуск аналогичных проектов с нашими туркменскими партнерами.

Кроме того, рассматривается или уже начата реализация проектов в агропромышленном комплексе, что весьма актуально в условиях важности обеспечения продовольственной безопасности.

Согласно докладу международной консалтинговой компании «Би Си Джи» (BCG), потенциал Центральной Азии по привлечению прямых иностранных инвестиций в течение следующих 10 лет оценивается в объеме до \$170 млрд, в т.ч. \$40–70 млрд в несырьевые отрасли.

В настоящее время с учетом складывающихся геополитических условий позвольте обозначить те направления сотрудничества, которые позволят не только укрепить региональную взаимосвязанность, но и, думаю, окажут позитивное влияние на развитие государств Центральной Азии.

Во-первых, нам необходимо продолжать развивать конструктивное взаимодействие в рамках формата Консультативных встреч глав государств Центральной Азии, который был инициирован Президентом Узбекистана в 2017 году.

Данный механизм позволяет в открытой, доверительной и конструктивной атмосфере обсуждать все актуальные вопросы регионального сотрудничества, выработать взаимоприемлемые и взаимовыгодные решения.

Сегодня наши эксперты завершают согласование проекта Договора о дружбе, добрососедстве и сотрудничестве в целях развития Центральной Азии в XXI веке, который планируется подписать на уровне глав государств в ходе их очередной встречи.

Уверен, что данный документ создаст прочную правовую основу для дальнейшего стабильного развития регионального сотрудничества на более высоком уровне.

Во-вторых, важно продвигать тесное взаимодействие государств региона на международных площадках (принятие совместных резолюций, продвижение инициатив в рамках международных организаций и др.).

Мы совместно участвуем в работе не только ООН, ОБСЕ, СНГ, но и Организации экономического сотрудничества, Организации исламского сотрудничества, Шанхайской организации сотрудничества и других глобальных и региональных структур.

Мы могли бы сообща продвигать наши общие интересы, которые отвечают чаяниям наших братских народов. Ярким примером этому может служить успешное совместное продвижение резолюций на площадке Генеральной Ассамблеи ООН.

В-третьих, дальнейшее наращивание взаимной торговли и промышленной кооперации.

Ранее я уже привел ряд примеров положительного опыта взаимодействия. Однако нам крайне важно продвигать новые сферы сотрудничества, особенно с учетом ускоренной цифровизации экономики и приоритета «зеленого роста».

В-четвертых, развитие транспортно-коммуникационной взаимосвязанности. Мы все испытываем затруднения, связанные с отсутствием прямого выхода к мировому океану.

Именно поэтому крайне важно устранять барьеры, предоставлять на взаимной основе льготы и преференции.

С учетом того, что перед нами стоит задача обеспечения глубокой интеграции региона в глобальные экономические, транспортные и транзитные коридоры, надеемся на поддержку узбекской инициативы о создании под эгидой ООН Регионального центра развития транспортно-коммуникационной взаимосвязанности.

В-пятых, перспективным направлением для сотрудничества является сфера энергетики.

В целях обеспечения устойчивого развития экономик наших стран, обеспечения необходимыми объемами энергоресурсов и продвижения зеленой повестки важно активнее реализовывать совместные проекты, которые служили бы интересам двух и более государств региона.

Так, Узбекистан приступил к совместной реализации с Таджикистаном проекта строительства двух ГЭС на реке Зарафшан, достигнута договоренность с Кыргызстаном по участию в проекте строительства Камбаратинской ГЭС-1. Пять лет назад мы об этом не могли даже говорить.

В-шестых, взаимодействие в водно-экологической сфере является чрезвычайно актуальной темой.

С учетом глобальных тенденций все более востребованным становится многостороннее сотрудничество по климатической повестке.

Полагаем целесообразным консолидировать усилия в борьбе с опустыниванием, сохранении биоразнообразия и обеспечении водного баланса, продвижении проектов зеленой экономики, включая проекты по оздоровлению ситуации в Приаралье, которая затрагивает все страны бассейна рек Сырдарья и Амударья.

Убежден, что ведущую роль в этом должен играть Международный фонд спасения Арала, являющийся единственной и уникальной площадкой для конструктивного диалога.

В-седьмых, с учетом близости культурных, духовных и национальных ценностей в центре внимания должны быть вопросы всемерного углубления культурно-гуманитарных связей, развития народной дипломатии между нашими странами.

В этой связи полагаем важным:

- регулярно проводить Дни культуры и кино, выставки, театральные фестивали, научно-практические конференции и круглые столы, региональные спортивные турниры и др.;

- налаживать тесное сотрудничество между академическими структурами в целях проведения совместных научных исследований, а также подготовки трудов по истории, культуре, языкознанию и др.

Важно активно вовлекать в эти процессы подрастающее поколение и молодежь, что, безусловно, обеспечит укрепление уз дружбы и взаимопонимания между нашими народами.

В-восьмых, актуальным остается сотрудничество в сфере безопасности в целях пресечения угроз терроризма, экстремизма, радикализма и наркотрафика.

В принятой по итогам прошедшей в марте этого года в столице Узбекистана международной конференции, посвященной глобальной контртеррористической стратегии ООН, Ташкентской декларации отмечено, что Центральная Азия стала первым регионом в мире, разработавшим план действий по реализации глобальной контртеррористической стратегии ООН и взявшим на себя обязательства по ее имплементации.

Это обязывает нас расширять координацию совместных усилий по противодействию традиционным и новым вызовам и угрозам, так как без стабильности и безопасности невозможно обеспечить развитие экономики и благополучие населения.

Глава нашего государства неоднократно подчеркивал, что Узбекистан решительно настроен на укрепление добрососедских, дружественных и взаимовыгодных отношений с соседними государствами Центральной Азии.

Уверен, что результаты сегодняшнего форума дадут нам возможность всесторонне и объективно проанализировать итоги развития регионального взаимодействия и обменяться мнениями по новым перспективам его развития.

Благодарю наших казахстанских друзей за традиционно теплое гостеприимство и созданные прекрасные условия для нашей плодотворной работы.

Желаю всем участникам конференции насыщенного профессионального общения и хороших результатов!

Спасибо.

Ерлан КУБАШЕВ

Директор департамента Центральной Азии Министерства иностранных дел Республики Казахстан

Уважаемые участники конференции! Дамы и господа!

Прежде всего разрешите поприветствовать всех участников и выразить признательность руководству КИСИ за приглашение выступить на этом форуме.

Весьма символично, что мероприятие проходит в год празднования 30-летия установления дипломатических отношений с большинством стран Центральной Азии.

Сегодня Центральная Азия является одним из динамично развивающихся регионов мира, занимая важное геостратегическое положение и располагая богатыми природными ресурсами, перспективным экономическим потенциалом и самое главное – квалифицированным человеческим капиталом. Не случайно многие международные эксперты в наши дни обращают столь пристальное внимание нашему региону, справедливо считая его сердцем мира.

В государствах Центральной Азии произошли значимые политические и экономические события, заложившие фундамент для будущей региональной трансформации. Кардинально изменились межгосударственные отношения внутри самого региона, существенно выросло его значение в системе международных отношений, активизировалась политика мировых держав как с каждой страной региона, так и в многосторонних форматах.

Развитие всесторонних кооперационных связей со странами Центральной Азии и укрепление значимости региона в современной системе международных отношений являются одними из ключевых приоритетов внешней политики Республики Казахстан. Особое значение Центральной Азии для дальнейшего развития нашего государства закреплено в Стратегии «Казахстан-2050». Оно нашло адекватное отражение в Концепции внешней политики Республики Казахстан и других стратегических документах.

Это видение основывается на фундаментальных предпосылках – исторической, географической, культурной, языковой и религиозной общности народов региона и направлено на создание правовых, экономических и организационных условий для устойчивого социально-экономического развития Центральной Азии, свободного перемещения товаров, услуг, капитала и рабочей силы, повышения уровня жизни населения и его безопасности, эффективной борьбы с внешними угрозами.

С момента обретения независимости Казахстан прилагает значительные усилия по развитию региональной кооперации. В условиях геополитической турбулентности и возросших рисков глобальной безопасности все большее значение для Казахстана обретает углубление взаимодействия с государствами Центральной Азии.

Уважаемые участники конференции, хотел бы обратить ваше внимание на то, что за минувшие три десятилетия государства Центральной Азии выработали действенную модель взаимодействия, основанную на добрососедстве и неизменной поддержке друг друга. Сегодня в регионе налажен конструктивный многосторонний политический диалог, поступательно развиваются и расширяются торгово-экономические и культурно-гуманитарные связи. Все это отвечает коренным интересам наших народов, способствует укреплению братских связей, служит полноценной реализации экономического и культурного потенциала региона.

Среди центральноазиатских партнеров демонстрируется отчетливое понимание, что кризисы регионального значения требуют скорейшей мобилизации общих усилий для поиска эффективных решений, прежде всего – неотложных проблем, связанных со спадом экономического роста, политической нестабильности, устранением конфликтогенных очагов и улучшением взаимосвязанности региона. Взаимодействие и тесная координация будут полезны для всех стран Центральной Азии, в то время как изоляционизм и чрезмерная

зависимость от внешних партнеров только затрудняют урегулирование острых вопросов.

За последние четыре года межгосударственные и межрегиональные связи вышли на качественно новый уровень активного взаимодействия, сделан прорыв в пятисторонних отношениях, большую роль в котором сыграла политическая воля глав государств региона.

Следует отметить, что первая за многие годы встреча в формате Консультативных встреч глав государств Центральной Азии, в ходе которой лидеры наших стран определили базовые приоритеты пятистороннего сотрудничества, состоялась 15 марта 2018 года в Астане.

По итогам первого саммита достигнута договоренность координировать усилия по обеспечению региональной стабильности, развитию торгово-экономического сотрудничества, улучшению условий для инвестиционного взаимодействия, переходу экономик на новую инновационно-цифровую платформу, оптимизацию тарифной политики и упрощение административных процедур при транзитных перевозках. Кроме того, активизировались контакты в области обеспечения безопасности, установлено взаимодействие на уровне спецслужб и правоохранительных органов по борьбе с нелегальной миграцией, контрабандой наркотиков, организованной преступностью, иными вызовами и угрозами.

По итогам второй встречи глав государств ЦА в Ташкенте 29 ноября 2019 года был принят Регламент консультативных встреч. Наши лидеры приняли решение о разработке новых механизмов развития сотрудничества в приоритетных сферах.

Прошедшая 6 августа 2021 г. в г. Туркменбаши третья Консультативная встреча глав государств Центральной Азии придала дополнительный импульс развитию регионального сотрудничества.

По итогам третьей встречи готовятся к подписанию Дорожная карта по развитию регионального сотрудничества на 2022–2024 годы, а также Договор о дружбе, добрососедстве и сотрудничестве в целях развития Центральной Азии в XXI веке, инициированный Казахстаном и охватывающий практически все направления кооперации.

Наши лидеры убеждены, что углубление взаимодействия в регионе и укрепление доверия могут выступить в качестве оплота против дестабилизирующих факторов. Ответ на различные вызовы в Центральной Азии может быть найден только через дальнейшее развитие кооперации, координацию совместных усилий и продолжение курса на поддержание диалога как внутри региона, так и с

внешними партнерами.

При этом важно подчеркнуть, что механизм консультаций не имеет блоковой направленности либо целей противопоставления региона внешним игрокам. Консультативные встречи сфокусированы на решении внутренних вопросов Центральной Азии. В то же время государства Центральной Азии заинтересованы развивать сотрудничество со всеми партнерами, в том числе с Россией, КНР, США, Евросоюзом и другими странами.

Конечно, эскалация напряженности в непосредственной близости к границам ЦА невольно превращает регион в один из наиболее важных рубежей противодействия мирового сообщества угрозам международной безопасности.

Основным внешним фактором, создающим риски для Центральной Азии, по-прежнему, является нестабильность в Афганистане с сохранением угроз экспорта радикализма, массового потока беженцев, роста незаконного оборота наркотиков.

Тем не менее необходимо создавать условия для диалога с новым правительством вне зависимости от его политических установок и идеологий. Казахстан нацелен на продолжение практического взаимодействия с новым афганским руководством в гуманитарной сфере и торговле.

Казахстан последовательно продолжает вносить свой вклад в международные усилия по оказанию помощи народу Афганистана. Только за последние полгода в Афганистан направлена гуманитарную помощь в виде 5 тысяч тонн муки, а также более 55 тонн медикаментов, товаров первой необходимости и продовольствия.

На наш взгляд, наилучшим решением минимизировать внешние и внутренние риски видится сближение позиций в вопросах безопасности. В практическом плане это предполагает более активные контакты на всех уровнях, создание новых механизмов в этой сфере, поиск новых ниш взаимодействия, открытие возможностей для роста торговли, взаимных инвестиций, движения услуг и рабочей силы.

Мы продолжим принимать последовательные меры по обеспечению устойчивого развития региона, укреплению в нем стабильности и безопасности и отстаивать общие интересы государств Центральной Азии, продвигая на различных международных площадках вопросы, представляющие особую актуальность для дальнейшего успешного и безопасного развития региона.

Мы убеждены, что в Центральной Азии может быть

сформирована и апробирована модель региональной зоны мира, безопасности, сотрудничества и развития на основе гармоничного сочетания интересов всех заинтересованных партнеров. В этих целях разработан и согласовывается странами региона проект Договора о дружбе, добрососедстве и сотрудничестве для развития Центральной Азии в 21 веке.

В то же время мы видим большой потенциал для взаимодействия в развитии и укреплении имеющихся, а также создании новых возможностей для регионального экономического и инвестиционного взаимодействия. Экономический потенциал региона необходимо рассматривать как общий ресурс, наиболее рациональное и эффективное использование которого достижимо только в коллективном формате. Поступательно развивается экономическое взаимодействие со странами Центральной Азии, которое, безусловно, является «локомотивом» регионального сотрудничества. К слову, товарооборот Казахстана со странами Центральной Азии только за последний год увеличился почти на 40% (за 2021 г. – 6,3 млрд долл.). За первый квартал т.г. товарооборот между РК и странами ЦА составил 1,7 млрд долларов, что на 28,6% выше, чем аналогичный период предыдущего года (1,3 млрд долларов).

Сегодня взаимные инвестиции между нашими государствами стали более привлекательными. Правительствами государств региона ведется постоянная работа по поиску и изучению перспективных проектов. Большие возможности для совместного инвестиционного сотрудничества имеются в горнодобывающей отрасли, в сфере водного и сельского хозяйства, машиностроения, энергетики, пищевой промышленности, транспорта и коммуникаций. За последние 15 лет прямые инвестиции из Казахстана в страны Центральной Азии составили более одного миллиарда долларов США.

Развитие транспортной взаимосвязанности региона является одним из наиболее приоритетных направлений региональной кооперации. Ключевым моментом здесь является комплексное улучшение транспортного сообщения. В последние годы были увеличены частоты авиасообщений, запущены авиарейсы и поезда по новым направлениям, модернизируются пограничные переходы и планируется запустить скоростные поезда в скором будущем.

Государствами Центральной Азии инвестированы значительные средства в инфраструктуру. Тем не менее пока высокие транспортные издержки снижают конкурентоспособность

центральноазиатских товаров и приводят к удорожанию импорта.

Очевидна необходимость улучшения транзитных маршрутов по таким новым направлениям, как Южная Азия, что может значительно увеличить экономическую активность региона.

Уверен, что в будущем Центральная Азия не только соединит субконтиненты, но и превратится в один из важнейших узлов торговли на евразийском пространстве.

В последние годы Казахстаном важная роль отводится созданию сети оптово-распределительных и агрологистических центров. Считаем, что данная инфраструктура позволит осуществить скоординированные поставки сельскохозяйственных товаров на рынки ЕАЭС, СНГ и третьих стран. В этом направлении совместно с Узбекистаном реализуется проект строительства международного центра промышленной кооперации «Центральная Азия».

Аналогичная работа по созданию приграничных торгово-логистических центров проводится с Кыргызстаном.

Отмечается значительный рост уровня взаимодействия в культурно-гуманитарной сфере, что является естественным фундаментом выстраивания в Центральной Азии общей атмосферы доверия между нашими народами.

Дамы и господа!

Хотел бы также остановиться на вопросах, по которым нашим странам необходимо будет продолжить и активизировать взаимодействие.

К примеру, изменение климата выступает в качестве катализатора целого ряда угроз для устойчивого развития Центральной Азии, таких как таяние ледников, деградация почв, загрязнение воздуха, управление отходами, сохранность урановых хвостохранилищ и многое другое.

В настоящее время в Центральной Азии имеется ряд проблем, выходящих за рамки регионального масштаба. Прежде всего это гибель Арала. Предпринимается множество усилий по восстановлению моря, в том числе с участием международных партнеров. Благодаря принятым мерам частично восстановлен Северный Арал, в котором вновь возрождается популяция рыб. Реализуется инициатива по высаживанию саксауловых насаждений в районах экологической катастрофы. В целях координации усилий государств Центральной Азии создан Международный фонд спасения Арала.

Одной из злободневных проблем в мире становится истощение

запасов пресной воды, актуализирующее вопросы обеспечения безопасности и распределения водных ресурсов. Серьезные вызовы связаны с загрязнением трансграничных рек (Сырдарья, Чу, Урал и другие). Необходимо активизировать усилия по совершенствованию механизмов эффективного управления водными ресурсами. Казахская сторона выступает с инициативой создания Водно-энергетического консорциума в Центральной Азии, в том числе за счет внедрения цифровизации в системы управления водными ресурсами.

Окружающая среда, как фундаментальный компонент устойчивого и безопасного развития, является сегодня одним из ключевых направлений государственной политики стран региона.

Тесное взаимодействие с международным сообществом в области защиты окружающей среды, управления водными ресурсами, а также трансферта лучших практик и привлечению инвестиций в зеленую экономику могло бы внести существенный вклад в достижении поставленных нами целей.

Уважаемые участники конференции!

Отрадно отметить, что в настоящее время наблюдается растущее стремление государств региона к разрешению накопившихся вопросов.

Государства ЦА демонстрируют твердую приверженность и огромный потенциал в развитии конструктивного сотрудничества по всем направлениям на основе принципов добрососедства, взаимной выгоды и уважения, учета обоюдных интересов. Взаимоотношения вышли на уровень углубленного стратегического партнерства и союзничества, которые наполняются конкретным содержанием как в политической и экономической, так и культурно-гуманитарной сферах.

Современные реалии показывают востребованность и необходимость активизации и развития контактов посредством проведения регулярных форумов, конференций, взаимных визитов и других мероприятий. Это способствует дальнейшему улучшению благосостояния населения, достижению устойчивого социально-экономического развития, повышению торгово-инвестиционного и транспортно-логистического потенциала наших стран.

Благодарю за внимание.

Досым САТПАЕВ

Директор консалтинговой организации «Группа оценки рисков», член Консультативного совета по международным отношениям (Казахстан)

Оскар Уайльд как-то сказал, что взаимные иллюзии – вот лучшая основа для брака.

Но любое региональное сотрудничество это не брак, который строится на иллюзиях. В основе любого регионального сотрудничества лежат не иллюзии, а пять важных элементов:

- политическая воля к равноправному и взаимовыгодному сотрудничеству;
- экономический прагматизм;
- поддержание долгосрочной внутривнутриполитической и региональной стабильности;
- обеспечение внешнеполитической преемственности по принципу «ноль проблем с соседями»;
- доверие.

Последний пункт один из самых важных. Ведь как гласит один афоризм: «Благополучие любого партнерства держится на шести китах: первый – это судьба, остальные пять – это доверие». Нашу общую географическую судьбу никто отрицать не будет. Важно укрепить доверие. Особенно на фоне серьезных глобальных изменений абсолютно во всех сферах нашей жизни от геополитики и климата до образования и науки. Именно эти изменения должны быть стимулом для более тесной региональной кооперации стран ЦА на равноправной и взаимовыгодной основе.

Одним из инструментов повышения доверия является кооперация стран региона в информационной сфере, чтобы соседи лучше знали друг друга, получая информацию о регионе напрямую, а не через информационных посредников из других стран. Вряд ли на первоначальном этапе речь будет идти о создании в Центральной Азии своего аналога «Euronews». Но более тесная кооперация государственных и негосударственных медийных структур наших стран, журналистских союзов и блогеров для реализации совместных информационных проектов, посвященных нашим странам, помогла бы заложить основу для повышения уровня взаимного доверия в регионе. Также довольно интересной является казахстанская инициатива по созданию международного телевизионного канала со штаб-квартирой в Туркестане для объединения информационного поля тюркоязычных стран. Кстати, в ходе IV Консультативной встречи глав государств Центральной Азии Казахстан в очередной раз предложил создать общерегиональный телеканал или новостной сайт.

Другой актуальной сферой сотрудничества должна быть научная, инновационная и образовательная кооперация в Центральной Азии – как одна из форм повышения конкурентоспособности как всего региона, так и каждой страны по отдельности. Более того, развитие инновационных и креативных экономик позволит странам Центральной Азии частично минимизировать некоторые региональные риски и угрозы.

Например, уже давно поднимается вопрос климатических изменений и рисков для региона. В августе 2020 года, когда наша организация «Группа оценки рисков» провела экспертный опрос по антикризисному менеджменту, один из вопросов касался возможных кризисных ситуаций, которые могут возникнуть в Казахстане в будущем и которые окажут серьезный негативный эффект на социально-экономическую и политическую ситуацию в стране. И в глаза бросилось то, что из семи выделенных рисков несколько из них имели прямое отношение к экологическим рискам. Например, на втором месте оказался дефицит воды. На пятом месте стояло глобальное потепление и климатические изменения. А на седьмом месте оказалась угроза появления экологических беженцев.

По оценкам экспертов, к 2050 году из-за глобального потепления средняя температура в Казахстане увеличится на 3 градуса. В результате площадь пустынь может передвинуться к северу на 300–400 км, что поставит под угрозу продовольственную безопасность

страны, в частности, производство зерновых и мяса. Уже сейчас, по данным Министерства сельского хозяйства РК, в республике сокращается объем воды в стоках рек.

В научном журнале «Communications Earth & Environment» появились прогнозы ученых, о том, что до конца XXI века уровень Каспийского моря может уменьшиться на 9–18 метров из-за снижения количества воды в реках, впадающих в него. Если мы не сможем адаптироваться к этим вызовам, то климатические изменения вызовут рост бедности, будут угрожать продовольственной безопасности, здравоохранению, приведут к появлению новых заболеваний, ужесточению конкуренции за водные ресурсы, будут влиять на миграционные потоки. А все вместе – на политическую и экономическую стабильность в регионе.

Но с точки зрения глобальной экономики, страны ЦА могли бы занять важную нишу инновационных технологий и поддержки стартапов в сфере разработки альтернативных источников энергии, энергосберегающих и водосберегающих технологий. ЦА могла бы стать аналогом Кремниевой долины в разработке ВИЭ, экспортируя эти разработки и наращивая количество научных и технических патентов в этой сфере. И возможно, следующей триллионной компанией (после Apple) будет именно производитель инновационной продукции, которая поможет адаптироваться к климатическим изменениям. И хотелось бы, чтобы такая компания была из нашего региона.

Клейтон Кристенсен из Гарвардской бизнес-школы называет это «подрывными инновациями», которые сильно влияют на трансформацию мирового рынка труда. Тот же маленький Израиль или Южная Корея тратят на научно-исследовательские и опытно-конструкторские разработки более 4% от ВВП. В списке мировых лидеров по расходам на науку также присутствуют Швеция, Япония и Австрия, которые тратят на НИОКР более 3% от ВВП. В том числе и потому, что в большинстве из этих стран нет нефти, газа и всей таблицы Менделеева.

Еще одним вкладом более тесной региональной инновационной и научной кооперации наших стран было бы снижение влияния такого географического фактора, как тирания расстояний. Географическая замкнутость Центральной Азии внутри континента давно уже приводит к высоким экономическим издержкам для выхода на международные рынки.

По оценке международного рейтингового агентства «Moody's Investors Service», потенциал экономического роста в странах

Центральной Азии значительно ограничен их низкой степенью интеграции в глобальную торговлю, особенно учитывая их близость к таким крупным и быстрорастущим рынкам, как Китай и Индия. Как отмечают аналитики «Moody's Investors Service», недостаточное развитие физической инфраструктуры, соединяющей регион с мировыми рынками, регулятивные барьеры на границе и географические препятствия обуславливают высокие издержки в торговле между Центральной Азией и другими регионами. Величина издержек, с которыми сталкиваются экономики государств Центральной Азии в глобальной торговле, сопоставима лишь с не имеющими выхода к океану странами Африки.

Но в эпоху цифровой революции, если вы становитесь экспортером интеллектуальной продукции, know how или даже берете на себя функцию цифрового аутсорсинга, то география и расстояния уже не имеют значения.

В конце февраля 2018 года ОЭСР (Организация экономического сотрудничества и развития) выпустила масштабное исследование, посвященное конкурентоспособности стран Центральной Азии – «Enhancing Competitiveness in Central Asia». В данном исследовании говорится о том, что с развитием глобальных цепочек добавленной стоимости (ЦДС) страны в поиске диверсификации не могут создавать новые индустрии с чистого листа. Поэтому «страны Центральной Азии должны найти свой определенный элемент в ЦДС, где они смогут реализовать свое конкурентное преимущество. Компании ЦА могут совместно участвовать в глобальной цепочке производства, работать друг у друга и торговать между собой». В случае более тесной экономической кооперации стран Центральной Азии инвесторы будут ориентироваться на больший по размерам рынок, направляя инвестиции в разные отрасли промышленности. По мнению экспертов, «единый рынок, единый в смысле отсутствия любых технических и налоговых границ, ставящих барьер свободному движению товаров, капитала, рабочей силы, повысил бы инвестиционную привлекательность каждой из наших стран».

Дополнительным инструментом снижения тирании расстояний является позиционирование ЦА в качестве важного транспортно-логистического узла в условиях выпадения России из глобальной системы транспортных связей.

И это позиционирование должно идти по нескольким направлениям:

- Западный Китай – Западная Европа.
- Сопряжение транспортно-логистической программы ЕС «Глобальные ворота» с Транскаспийским международным транспортным маршрутом.

- Трансафганский маршрут.
- Казахстан – Туркменистан – Иран.
- Китай – Кыргызстан – Китай.

Таким образом, региональная повестка дня должна состоять из девяти пунктов.

Во-первых, это формирование зоны безопасности между государствами, чтобы все спорные вопросы решались бы только за столом переговоров. На данный момент первоочередной задачей стран региона является создание «границ с человеческим лицом», которые бы облегчали передвижение людей и товаров.

Во-вторых, использование бизнеса сообщества стран ЦА в качестве двигателя региональной кооперации. В основном идут попытки экономической кооперации сверху на уровне государственных инициатив и поэтому они имеют преимущественно общеэкономический характер. В то время как акцент надо делать на отраслевую интеграцию. Необходимо опираться прежде всего на микроуровень, т. е. на хозяйствующие субъекты.

В-третьих, поддержка регионального взаимодействия в сфере активизации приграничного взаимодействия и отраслевого сотрудничества. Позитивным трендом является то, что в этом процессе уже принимают участие практически все страны Центральной Азии. Таджикистан и Узбекистан в ближайшее время планируют создать приграничную торгово-индустриальную зону в целях активизации взаимной торговли и стимулирования развития промышленной кооперации. Также планируется создание приграничных зон свободной торговли между Казахстаном и Узбекистаном.

В-четвертых, снижение стоимости экспортно-импортных операций и времени их осуществления в условиях отсутствия прямого выхода к морю у стран региона.

В-пятых, повышение качества человеческого капитала. Известный казахстанский экономист Алмас Чукин считает, что пик нефтяной эры придется на 2030 год, а в 2040–2050 годах спрос на нефть начнет постепенно снижаться. В то же время правительство Дании объявило о том, что собирается запретить двигатели внутреннего сгорания к 2030 году и активно призывает к этому другие страны ЕС, чтобы

к 2050 году превратить Европу в первый климатически нейтральный континент в мире. Эту инициативу уже поддержали 10 других стран ЕС. Что произойдет, если сырьевые экономики стран Центральной Азии не успеют перестроиться? И не будет сделана ставка на самый важный ресурс. На мозги. Именно низкий уровень человеческого капитала является одним из главных рисков для большинства стран региона. Ведь сейчас мозги ценятся больше, чем сырье.

В-шестых, формирование единого информационного пространства.

В-седьмых, расширение центральноазиатской единой визовой зоны (центральноазиатский шенген) для стимулирования туристических потоков.

В-восьмых, снижение экологических рисков, так как геополитические вызовы для Центральной Азии также напрямую связаны с экологическими рисками. Этой теме также уделялось значительное внимание во время IV Консультативной встречи глав государств Центральной Азии.

В-девятых, объединение усилий для решения проблем, связанных с продовольственной безопасностью. Здесь можно поддержать инициативу узбекской стороны, которая была озвучена на заседании Высшего Евразийского экономического совета по поводу расширения агропромышленной кооперации путем совместного производства сельхозкультур и продовольственных товаров.

Страны ЦА должны усилить региональную кооперацию, чтобы не застрять в сырьевой периферийной зоне мировых экономических процессов. Это в немалой степени зависит от грамотно выстроенной региональной политики с участием самих государств Центральной Азии без посредников. По сути, речь идет о выживании стран региона в качестве самостоятельных экономических и политических акторов. Регион должен быть экономически конкурентоспособным и политически стабильным в условиях глобальных геополитических изменений, которые нередко создают больше хаоса, чем порядка. Поэтому региональная кооперация в рамках ЦА это не только раскрытие экономического потенциала всего региона, но также эффективная защита от недружественных экономических, политических и идеологических интервенций со стороны старых и новых мировых центров влияния.

Не хотелось бы, чтобы, используя образное выражение западного исследователя международных отношений Арнольда Уолферса,

страны Центральной Азии напоминали бильярдные шары, которыми играют другие игроки, определяя траекторию их движения. То есть будущую повестку развития нашего региона мы должны разрабатывать сами, а не передоверять это третьим игрокам.

В коллективной защите своих интересов страны Центральной Азии должны увидеть стимул для регионального сотрудничества и торговой интеграции. Это в немалой степени зависит от грамотно выстроенной региональной политики с участием самих государств Центральной Азии без посредников. Здесь важное значение имеют стратегическое планирование и адекватная оценка всех плюсов и минусов глобализации и регионализации, адекватная оценка реальных и потенциальных угроз, существующих вызовов и рисков.

Для стран ЦА может представлять интерес трехзвенная иерархическая структура И. Валлерстайна:

- ядро;
- полупериферия;
- периферия.

По его логике, во время структурной перестройки мировой экономики и трансформации геополитического поля основные изменения происходят за счет «полупериферии», из которой либо вырываются новые лидеры, либо формируются аутсайдеры, которые деградируют до состояния периферии.

В мире было немало примеров, когда периферийные или полупериферийные государства вырывались в лидеры. Япония, Южная Корея при Пак Чон Хи, Сингапур эпохи Ли Куан Ю, Тайвань и другие азиатские тигры. Свой шанс и «окно возможностей» появилось и у стран Центральной Азии.

Алихан АБАКАНОВ

Заместитель председателя правления
АО «Институт экономических
исследований» (Казахстан)

Уважаемые участники конференции!

Я рад приветствовать вас на сегодняшнем обсуждении и благодарю за возможность участия в дискуссии.

Вопросы, которые обозначены в программе конференции, особенно актуальны и отвечают текущим вызовам и направлениям в совместном сотрудничестве. Данное мероприятие является важным событием для обмена опытом между странами в целях устойчивого развития и обеспечения благополучия всех жителей нашего региона и других стран-партнеров.

Уверен, что именно междисциплинарный подход в научном взаимодействии позволит обеспечить максимально объективный взгляд на новую геополитическую и геоэкономическую реальность.

Очевидно, что сейчас, на этапе посткризисного восстановления, важно не только выйти на устойчивую траекторию качественного роста, но и использовать открывающиеся возможности, эффективно развивать свои конкурентные преимущества, научный и технологический потенциал. И при этом крайне значимо сохранить, укрепить деловые, инвестиционные связи между странами.

В это непростое время особую актуальность обретает вопрос расширения и углубления экономического сотрудничества с третьими странами и интеграционными объединениями.

Странам нашего региона необходимо скоординированно и прагматично подойти к вызовам трансформации технологического и экономического уклада, рассмотреть новые горизонты интеграционного развития и сформировать точки роста наших экономик.

В то же время нельзя забывать об укреплении мира и стабильности, международной и региональной безопасности, защите территориальной целостности и суверенитета государств-членов.

Казахстан готов к конструктивному сотрудничеству во всех сферах.

Если говорить о конкретных направлениях и потенциальных сферах для центральноазиатской кооперации, на которых, как мне кажется, следует особо сосредоточить наши усилия, то остановлюсь на следующих.

Во-первых, зеленое развитие.

Отвечая глобальной повестке по борьбе с изменением климата и переходу к углеродной нейтральности, нам необходимо усилить совместное сотрудничество в данном направлении. В перспективе необходимо сделать акцент на развитие зеленой экономики и ускоренной энергетической трансформации.

Ускорение реализации глобальной повестки зеленого развития и геополитические риски приводят к серьезным переменам в традиционном мировом энергетическом комплексе. Высокие цены на углеводород в краткосрочной перспективе идут на пользу инвесторам и производителям углеводорода, но в долгосрочной перспективе будут способствовать переходу к альтернативной энергии. С другой стороны, рост мощностей производства альтернативной энергии ограничивается техническими и финансовыми возможностями и не может в ближайшем будущем полностью обеспечить потребность отдельных стран.

Как вы знаете, Казахстан является крупным мировым производителем ископаемой энергии. Тем самым риски, связанные с повесткой зеленого развития и трансформацией энергетического комплекса, наносят серьезный удар по структуре спроса и предложения на энергоносители и соответствующей инвестиционной деятельности, что может быть разрешено только путем взаимодействия в рамках региональных организаций.

Кроме того, мы должны помнить, что у экологии нет границ, и ее сохранение является нашим общим делом. Казахстан выражает свою приверженность борьбе с изменением климата и, несмотря на

сложные текущие вызовы, приложит максимум усилий для достижения температурной цели Парижского соглашения.

i **Справочно:** Республика Казахстан сталкивается с негативными последствиями климатических изменений с середины XX века. С 1940 года средняя годовая температура в стране увеличивается на 0,28 °C каждое десятилетие, а особенно высокий рост отмечается в осенний период (0,31 °C каждые 10 лет). В то же время наблюдается значительное снижение среднегодовых осадков более чем на 0,2 мм за 10 лет. В долгосрочной перспективе в стране ожидается рост среднегодовой температуры на 2,4–3,1 °C к 2050 году и на 3,2–6,0 °C к 2100 году (по сравнению со средними показателями за период 1980–1999 гг.).

Глобальная проблема климатических изменений ставит перед Казахстаном вызовы по двум направлениям: предотвращение последствий изменения климата (митигация) и приспособление к изменению климата (адаптация). Соответственно, Казахстан осуществляет поступательные движения по каждому из направлений.

Стратегия достижения углеродной нейтральности Казахстана до 2060 года

Понимая текущие масштабные преобразования, мы разработали проект Стратегии достижения углеродной нейтральности Казахстана до 2060 года (СНУР-2060), где отражены необходимые масштабные преобразования экономического, технологического и социального характера.

Разработанный СНУР-2060 учитывает итоги последней, 26-й Климатической конференции в Глазго (к примеру, постепенный отказ от угольной энергетики, отказ от неэффективных топливных субсидий), а также возможные риски введения Европейским союзом механизма трансграничного углеродного регулирования СВАМ.

Кроме того, в процессе доработки СНУР-2060 принималась к сведению и текущая сложная мировая ситуация (геополитическая напряженность, санкции, экономическая нестабильность), которая выражается в концентрации усилий стран на обеспечении энергетической безопасности в ущерб достижению экологических целей, что влияет на изменение приоритетов и индикаторов для энергетических отраслей стран.

Концепция зеленой экономики

Также Казахстан актуализирует Концепцию зеленой экономики. Она закладывает основы для глубоких системных преобразований с целью перехода к зеленой экономике посредством повышения эффективности использования и управления ресурсами (водные, земельные, биологические и др.).

Немаловажными аспектами также являются модернизация существующей и строительство новой инфраструктуры, повышение благополучия населения и качества окружающей среды через рентабельные пути смягчения давления на окружающую среду, повышение национальной безопасности, в том числе водной безопасности.

Концепция включает в себя скоординированную политику во всех секторах, связанных с использованием ресурсов (устойчивое использование водных ресурсов, развитие устойчивого и высокопроизводительного сельского хозяйства, энергосбережение и повышение энергоэффективности, развитие электроэнергетики, циркулярная экономика, снижение загрязнения воздуха, сохранение и эффективное управление экосистемами).

В рамках заложенного пути низкоуглеродного развития Казахстан продолжает выстраивать целостную систему углеродного регулирования, призванную стать ключевым элементом перехода на углеродную нейтральность, которая будет стимулировать декарбонизацию экономики. Элементами системы углеродного регулирования станут эффективная система торговли квотами на выбросы парниковых газов, карбоновый фонд, климатические проекты, эффективная система мониторинга, отчетности и верификации, зеленое финансирование, таксономия, зеленые закупки, наилучшие доступные техники, оценка и отчетность по ESG. По каждому из данных элементов проводится точечная работа.

В рамках формирования Казахстаном комплексного подхода к обеспечению устойчивого развития особое внимание уделяется тематике ESG. Именно ценностный кодекс ESG (экологичность, социальная ответственность и корпоративное управление) согласуется с важнейшими потребностями, стоящими перед казахстанской экономикой, в частности, с необходимостью трансформации ее структуры.

В настоящее время казахстанскими компаниями активно внедряются ESG-стандарты и соответствующая отчетность. Рассматривается вопрос о внедрении требований к внутренним системам управления рисками и системе корпоративного управления по учету

ESG-факторов и связанных с ним рисков в стратегии и бизнес-моделях компаний.

Активно изучаются вопросы, необходимые для внедрения рейтингов ESG, которые позволяют инвесторам избежать компаний, деятельность которых связана с экологическими и финансовыми рисками. Отдельно предусматривается анализ подхода, при котором государственное финансирование будет осуществляться через призму ESG.

Но тут необходимо понимать, что без согласованных действий в региональном измерении усилия одной страны не могут быть столь эффективны, как в условиях кооперации.

Я считаю, что зеленая повестка должна стать одним из топовых вопросов как для изучения аналитическими центрами, так и совместных усилий стран региона.

Создание центральноазиатских консорциумов, которые бы привлекали как бюджетные, так и частные инвестиции, могло бы стать одним из вариантов финансирования зеленых проектов. К слову, по некоторым оценкам, ежегодные инвестиции в зеленую энергию в объеме 1 трлн долл. США позволят создать 9 млн дополнительных рабочих мест и сократить выбросы углекислого газа на 15%.

Несмотря на то, что полный энергетический переход – это вопрос долгосрочный, наши страны могут отстать в этой гонке. В условиях перехода крупнейших мировых игроков к зеленой экономике мы рискуем оказаться в ситуации снижения спроса на углеводороды, роста конкуренции и усиливающегося давления как со стороны европейских потребителей, так и со стороны Китая.

В таких условиях необходимо форсирование зеленых проектов и зеленого финансирования. Включая программы по объединению усилий по созданию и использованию новых технологий и инноваций, проработку совместных проектов и мероприятий научно-технологического развития в сфере зеленых технологий, энергосбережения, энергоэффективности, возобновляемых источников энергии, биоинженерии, нанотехнологий и охраны окружающей среды.

Еще одним глобальным трендом является Цифровая трансформация, которую тоже, я думаю, необходимо рассматривать как потенциальное направление для кооперации наших стран.

На фоне динамичного развития цифровой экономики отдельные страны, регионы, социальные слои, отрасли и общественные группы уходят далеко вперед, создавая непреодолимый цифровой

разрыв, который складывается из-за разницы в экономике, технологии, социальном строе, культуре, природных ресурсах, а также в базовых условиях.

В силу устойчивого расширения цифрового разрыва все более актуальным становится вопрос о том, как улучшить управление посредством институциональных реформ и коррекции политики, чтобы создать более благоприятную среду и условия для увеличения доступности цифровой экономики и ее устойчивого развития.

Расширение цифрового разрыва в условиях стремительного развития цифровой экономики усугубит дисбаланс экономического развития и сформирует непреодолимую «имущественную пропасть». Цифровая экономика основывается на обширном применении цифровых технологий и дает кумулятивный эффект на все сферы деятельности.

Цифровизация это необходимый драйвер повышения конкурентоспособности экономик и качества жизни граждан. Одной из главных наших задач должно стать обеспечение устойчивого функционирования информационных и телекоммуникационных систем для обеспечения цифрового суверенитета.

Согласно исследованию Всемирного банка, экономический эффект от реализации цифровой повестки увеличит ВВП Союза к 2025 году примерно на 10,6% от общего ожидаемого роста совокупного ВВП государств-членов к этому времени.

При переходе к цифровой экономике определяющими характеристиками станут способность управлять изменениями, скорость и гибкость моделей управления.

Приоритезация вопросов цифровизации необходима в сегодняшних реалиях. Странам Центральной Азии следует наращивать сотрудничество в сфере цифровой экономики путем:

- создания региональных платформ и сетей для сотрудничества в области цифровых технологий;
- содействия использованию цифровых технологий для преобразования традиционных отраслей;
- повышения уровня цифровых технологий в сельском хозяйстве, обрабатывающей промышленности и сфере услуг.

Третье направление и, на мой взгляд, самое важное, это научная кооперация.

Как представитель научно-исследовательского Института я понимаю важность научного подхода в подготовке структурных реформ экономических и политических процессов страны.

На сегодняшний день Институт экономических исследований участвует не только в разработке стратегических документов Казахстана, но и взаимодействует с зарубежными научными центрами по вопросам региональной политики.

В новых геополитических реалиях остро стоит вопрос поиска новых конкурентных рынков и необходимость встраивания отечественных производств в глобальные цепочки добавленной стоимости. Это также включает в себя вопросы развития транспортно-логистического комплекса региона Центральной Азии.

Я считаю, что все эти вопросы требуют основательных экономических расчетов с учетом новых геополитических реалий.

Мы со своей стороны готовы инициировать и взять на себя работу по созданию центральноазиатского Think Tank для проведения совместных исследований. Такой опыт взаимодействия у нас уже есть в рамках Консорциума аналитических центров ШОС.

Кроме того, своеобразная «сверка часов», или тест-драйв исследований и расчетов наших организаций может стать вкладом в развитие научного сотрудничества. Также обмен опытом или кооперация наших усилий в подготовке аналитики по направлениям развития региона Центральной Азии станет прочной основой для сотрудничества наших стран.

Интеллектуальные баталии о трансформации мирового порядка продолжают. Современный мир формирует запрос на качественно новую модель взаимодействия между государствами. Центральноазиатской интеграции необходимо второе дыхание. Мы предлагаем сделать акцент на зеленой экономике, цифровой трансформации и научной кооперации. Данные темы актуальны в долгосрочной перспективе и отвечают сегодняшним вызовам. Мы должны помнить, что у экологии нет границ, и ее сохранение является нашим общим делом. В то время как цифровая трансформация является движущей силой глобального, инновационного, инклюзивного и устойчивого роста и может способствовать сокращению неравенства и произвести положительный мультипликативный эффект на экономики наших стран в целом.

Благодарю за внимание!

Эмиль ДЖУРАЕВ

Независимый политолог,
эксперт фонда Crossroads Central Asia
(Кыргызстан)

Новые геополитические реалии, возникшие с началом войны в Украине, подталкивают государства Центральной Азии думать о своих внешнеполитических задачах и приоритетах, и в том числе об отношениях между странами региона. Любая война – это в первую очередь риски потерь, угрозы безопасности, сужение выбора и, следовательно, необходимость для государств выработки мер и подходов для минимизации таких негативных последствий. Именно в этом ключе – то есть в ключе минимизации рисков и совместного поведения перед лицом разных угроз, возникших из-за войны, – наблюдается актуализация темы сотрудничества в регионе. Это можно характеризовать как актуализация сотрудничества от негативного – против угроз и рисков извне, из-за внешнего импульса; это вполне понятно, оправданно и до определенного момента полезно, однако не может быть достаточным основанием для поступательного и устойчивого сотрудничества. Должны быть также больше созидательные, нежели превентивные, больше внутренние и свои, нежели извне, мотивы для наращивания устойчивого развития. Для реализации такого сотрудничества, в свою очередь, требуются прагматичные, гибкие, контекстуально обоснованные подходы между странами, избегая схематичные, формалистские, декларативные подходы.

Преследуя эти и некоторые другие соображения, в нижеследующем предлагается ряд мыслей в форме десяти тезисов.

1. Война в Украине явилась многоплановым внешним вызовом, с которым столкнулись все страны региона. В первую очередь встал вопрос позиции каждой страны по отношению к сторонам конфликта, и тут все страны региона декларировали ту или иную версию нейтральности. Затянувшаяся война продолжает порождать все новые вызовы для региона и отдельных стран, и каждая страна формулирует свои ответы на эти вызовы несколько по-своему. Надо ожидать, что с дальнейшим развитием событий по Украине и появлением все более сложных их последствий, странам Центральной Азии будет все более сложно ограничиваться декларациями своей нейтральности – будет все острее напрашиваться необходимость выработки более четко и полно артикулированной и обоснованной позиции стран Центральной Азии, лучше вместе, чем каждой в отрыве от остальных соседей.

2. В общем плане в процессе меняющихся контуров регионального порядка и возникающих вызовов становится все более важным для стран Центральной Азии нащупывать и утверждать общие позиции и видения по широкому кругу вопросу. Однако хотелось бы подчеркнуть, что таковые общие позиции и видения странам ЦА необходимо нащупывать, артикулировать и развивать между собой, исходя из реальных общностей и общих интересов между ними, а не реактивно требованиям внешних обстоятельств и только под ними.

3. Для нахождения и развития таких общих позиций и интересов странам Центральной Азии необходимо уже более активно дискутировать и открыто определять основные принципы, которых они придерживаются как регион. Это не только принципы добрососедства и дружбы, которые понятны по умолчанию, но и такие принципы, как многовекторность во внешней политике, уважение к территориальной целостности и ее незыблемость, приверженность к мирным методам решения межгосударственных споров и ряд других основополагающих принципов отношений между государствами, заложенных в международном праве и в международной положительной практике.

4. Сотрудничество в Центральной Азии должно перейти от установления диалога, которое можно считать теперь достигнутым в том числе и в результате трех уже проведенных консультационных встреч высшего уровня, к приоткрытию дверей к проектам совместного развития, укрепления государственности и реализации региональности – то есть субъектности Центральной Азии как региона. Темы

политического и публичного обсуждения и совместных деклараций должны идти дальше и глубже, чем взаимные заверения о родстве, культурной и языковой общности и многовековой общей истории. Они должны охватывать и реальные вызовы и проблемы, стоящие между странами региона, например, вопросы определения линий границ и взаимные потребности стран региона, например, водные ресурсы региона, и конечно же, реальные темы сотрудничества, торговли, совместных предприятий и мероприятий – будь то проекты зеленой энергетики, коммуникаций и транспорта, регионального туризма и многое другое.

5. Региональное сотрудничество требует также честности стран к самим себе. Пять стран Центральной Азии не одинаковы, взаимоотношения между ними не единообразны, и статус, позиции, членства стран в разных конфигурациях вне региона тоже разные. Эти различия должны открыто учитываться и, где уместно, обсуждаться и приниматься во внимание. Говорить о сотрудничестве стран региона как бы подразумевая единообразие между ними и среди них, когда такового на самом деле нет, не способствует реальному развитию сотрудничества. Наличие реальных разногласий между некоторыми странами по конкретным вопросам должно открыто учитываться и обсуждаться. Мнимое единство и единообразие ведет к формализму и поверхностности в сотрудничестве в регионе.

6. Более того и в частности, отдельные спорные вопросы между странами региона имеет смысл обсуждать открыто и на региональной площадке, возможно, создав некую региональную межгосударственную платформу высшего уровня взаимно- и самомедиации по спорам. Способность разрешать межстрановые споры в рамках региона, без привлечения внерегионального участия, может явиться важным доказательством состоятельности региона, равно как и возможностью для стран региона повысить уровень взаимного доверия и открытости.

7. Центральноазиатское сотрудничество должно происходить и продвигаться на разных уровнях и разными акторами в регионе, не быть лишь полем работы руководств и правительств стран. Лидеры стран региона должны поддерживать и стимулировать активные множественные каналы контактов между странами – экономические, торговые, деловые, академические, культурные, гражданские. Устойчивое реальное сотрудничество в регионе требует сближения между странами и обществами в регионе, появления общей региональной

идентификации среди обществ стран и отдельных их групп. В этом смысле, возможно, имело бы смысл создание специального Фонда поддержки инициатив регионального взаимодействия, например, назвав его «Мы – Центральная Азия».

8. Ежегодные встречи лидеров стран региона – консультативные встречи – должны проводиться регулярно и, возможно, чаще чем раз в год. Эти встречи – в ожидании предстоящей, четвертой по счету встречи – возможно должны начать оформляться в более четкий формат и институционализироваться. Говоря последнее, не обязательно имеется в виду создание какой-то организации или структуры – что было бы скорее формальностью – а установление этого формата встреч в некий регулярный и ясный диалог, с возможностью планирования и ясностью возможных и преследуемых результатов.

9. Пять стран региона должны сближаться, развивать доверие между собой. Они участвуют в ряде групповых форматов контактов 5+1 с внешними акторами, и все эти форматы были инициированы этими внешними партнерами – США, ЕС, Китаем, Японией, Южной Кореей, Индией, Россией. Важно стремиться к тому, чтобы эти групповые контакты были надстройкой к региональной группе, а не наоборот, когда региональный диалог организуется и вдохновляется внешними партнерами. При наполненности смыслом группы С5, будет иметь бóльший смысл развивать разносторонние +1 диалоги для дальнейшего укрепления регионализма в ЦА и его признания и субъектности на международной арене.

10. Региональное сотрудничество в Центральной Азии – не гарантированное и не само собой разумеющееся дело, к сожалению. Его развитие, устойчивость и наполнение смыслом требует соответствующего активного движения со стороны стран региона, их действительного интереса в регионализме. В свете происходящих событий в мире и вокруг региона ЦА всем странам региона важно узреть необходимость их взаимного сотрудничества.

В заключение, как бы банально ни звучало, нынешнее положение дел на международной и региональной арене как никогда сильно предрасполагает к усилению регионального диалога и сотрудничества – как в силу необходимости, так и в силу способствующих факторов и возможностей. В формате регионального диалога и сотрудничества страны региона могут актуализировать и общепринятые принципы взаимоотношений между государствами, такие как уважение к суверенитету и равенству государств, приверженность

к мирному и созидательному принципу международных отношений и утверждение принципов территориальной целостности и правового урегулирования вопросов между государствами.

И в самом конце хотелось бы подчеркнуть: развитие регионального сотрудничества не предполагает отказ от других параллельных площадок и структур сотрудничества. Наоборот, усиление и наполнение смыслом региональных связей способно в свою очередь усилить возможности стран региона более действенно и продуктивно участвовать в процессах сотрудничества в более расширенных форматах. В долгосрочной перспективе сильное региональное сотрудничество тем более важно для всестороннего развития каждой из стран региона и способности всех стран заодно противостоять негативным вызовам и капитализировать на возникающих и перспективных направлениях общих интересов.

Бахтиёр ХОЛИКОВ

Начальник управления анализа и прогнозирования внешней политики Центра стратегических исследований при Президенте Республики Таджикистан

Уважаемые участники конференции!

В первую очередь хочу поблагодарить руководство Казахского института стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан за прекрасно организованное мероприятие.

Интеграция и всестороннее углубление сотрудничества остаются одними из самых актуальных вопросов региональных отношений в Центральной Азии. В условиях, когда страны региона связывают общие границы, общая и взаимно переплетенная история, общее духовное наследие, общие водные бассейны, общая сеть автомобильных и железных дорог, схожие хозяйственные системы и внутренние рынки, интеграция и сотрудничество для них являются объективной необходимостью. Кроме того, осознание общих региональных интересов и появление новых общих вызовов и угроз для региональной безопасности придает интеграционному процессу новый импульс и содержание.

Исходя из этого, развитие взаимовыгодного регионального сотрудничества и углубление интеграционных процессов в регионе является одним из основных направлений внешней политики Республики Таджикистан. Определяя основные приоритеты внешней политики Таджикистана на новом этапе, наш лидер нации, Президент Республики Таджикистан, уважаемый Эмомали Рахмон, однозначно отметил, что руководство Республики Таджикистан считает

активное региональное сотрудничество важнейшим средством решения экономических, социальных, экологических проблем и вопросов обеспечения безопасности в Центральной Азии, и этот подход не раз был продемонстрирован в нашей политической практике.

В продолжение данной тематики я хотел бы остановиться на двух ключевых вопросах, которые я считаю весьма важными для формирования здорового и плодотворного интеграционного процесса в регионе Центральной Азии.

Первое – вопрос институционализации Центрально-Азиатского региона. Центральная Азия является весьма самобытным, самостоятельным регионом с общей переплетенной историей и относительно единой судьбой. Но на протяжении более 30 лет независимости стран региона одним из основных приоритетных вопросов, который стоит на повестке стран региона, – это процесс институционализации региона как полноценного субъекта международных отношений.

По расчетам экспертов, интеграция политического потенциала, и особенно экономик центральноазиатских государств, координация внешнеполитической и внешнеэкономической политики, разработка единой таможенной и налоговой систем, проведение согласованной политики в области использования топливно-энергетических и водных ресурсов, а также формирование единой системы безопасности позволяет превратить Центральную Азию в самостоятельный крупный центр политического и экономического развития, интегрированный в мировую систему.

Придерживаясь такой внешнеполитической линии, Республика Таджикистан на всех этапах осознанно поддерживала идею развития сотрудничества и проекты региональной интеграции. Так, Таджикистан однозначно приветствовал создание Содружества Независимых Государств (СНГ, 1991 г.), активно поддержал идею создания Центральноазиатского экономического сообщества (ЦАЭС, 1998 г.) и в дальнейшем создания Центральноазиатского союза (ЦАС). Таджикистан также принимал активное участие в работе более обширных региональных организаций – таких как ЕврАзЭС, ОЦАГ и ШОС.

Мы считаем, что сформированная на сегодняшний день платформа Консультативных встреч глав государств Центральной Азии является хорошей базовой основой для ее трансформации в полноценную действенную региональную структуру в будущем.

Второе – изменение подходов внешних акторов к взаимодействию со странами региона Центральной Азии. Формат

взаимодействия многих крупных мировых и региональных государств со странами Центральной Азии за последние годы существенно изменился. Если раньше внешние игроки делали основной упор на укрепление сотрудничества в рамках двусторонних отношений, то на сегодняшний день все большую актуальность приобретает так называемый формат «С5+1». Таким образом, на данный момент успешно функционируют такие форматы, как «Китай – Центральная Азия», «США – Центральная Азия», «Индия – Центральная Азия» и другие подобного рода форматы.

Ввиду актуальности данной тематики мы считаем, что в ближайшей перспективе взаимодействие Центральной Азии с внешним миром будет формироваться именно в таком русле. Исходя из приоритетности данного направления, считаем, что странам региона необходимо делать больший упор на унификации ключевых приоритетов и выработать единый региональный подход для большей результативности внешнеполитического взаимодействия.

В этом контексте хотелось бы остановиться на вопросе, почему мы настаиваем на необходимости углубления региональной интеграции в Центральной Азии. Такая позиция Республики Таджикистан обоснована осознанием следующих важнейших факторов в этом направлении:

1. Политический фактор. В условиях всемирной глобализации доминирующей тенденцией международных отношений являются именно интеграционные процессы, которые объединяют политический и экономический потенциал стран различных регионов мира. В условиях интегрирующего мира развитие интеграционных процессов в Центральной Азии было бы закономерным историческим процессом.

2. Экономический фактор. Наличие схожих и взаимосвязанных экономик, общих транспортно-коммуникационных инфраструктур, общерегиональной энергосети, близость потребительских культур и возможностей, наличие схожих рынков, а также относительная схожесть социально-экономических проблем стран региона.

3. Историко-культурный и гуманитарный фактор. Как было отмечено, страны региона имеют общую и глубоко переплетенную историю, их объединяют очень близкие культуры и ценности. За исключением Таджикистана, все государства региона относятся к группе тюркоязычных стран, что также является важным фактором их культурного объединения. К историко-культурным факторам

интеграции можно отнести и общее советское научное, культурное и психологическое наследие и связи.

Ввиду этого можно однозначно отметить, что наличие мощного историко-культурного и гуманитарного фактора также может стать важным катализатором развития сотрудничества и глубокой интеграции стран Центральной Азии.

4. Фактор безопасности. В последние годы страны Центральной Азии все больше сталкиваются с новыми вызовами и угрозами, которые в той или иной степени угрожают всему региону. В число таких факторов прежде всего входят распространение религиозного радикализма, активизация экстремистских и террористических групп, контрабанда наркотиков и экспансия нестабильности с Афганистана.

Указанные факторы показывают, что именно тесное сотрудничество и реальная интеграция стран региона на равноправных условиях может обеспечить реальные национальные интересы всех стран региона вместе и каждой из них в отдельности. Именно поэтому большинство аналитиков и экспертных кругов рассматривают интеграцию в качестве одного из важнейших условий политического и экономического развития стран Центральной Азии, а также обеспечения их безопасности и национальных интересов. В русле созидательного сотрудничества и взаимного доверия мы сможем противостоять глобальным современным вызовам и угрозам в нашем регионе. Мы уверены, что созидательная региональная интеграция пойдет во благо государств и народов всей Центральной Азии и каждой центральноазиатской страны в отдельности.

Благодарю за внимание!

Султан АКИМБЕКОВ

Директор
Института азиатских исследований
(Казахстан)

Несомненно, что в современных условиях вопросы развития транспортных коридоров стали относиться не только к области экономики, но и геополитики. В частности, сегодня мы видим, какие сложности существуют в связи с конфликтом в Украине, в том числе с поставками через Российскую Федерацию. Например, ситуация с КТК, по которому транспортируется казахстанская нефть. Естественно, что это уже сказывается на других направлениях. Так, транспортировка грузов по Транскаспийскому направлению через Азербайджан выросла к сегодняшнему моменту уже в три раза. Наблюдается активизация на южных маршрутах в Пакистан и Индию, есть планы по строительству железной дороги, автомагистралей в этом направлении.

Здесь стоит отметить, что мы landlocked country, Узбекистан – дважды landlocked country, поэтому если мы хотим поддерживать наше экономическое развитие, нам объективно нужны транспортные коридоры, и чем больше, тем лучше.

Также важно отметить, что транспортные коридоры – это необходимое условие для устойчивого развития любого государства. Если взять пример Афганистана, то для его стабильного существования транспортные коридоры имеют критическое значение. В том числе потому, что это должно обеспечить государство доходами от транзита, что необходимо с точки зрения его большей устойчивости.

В то же время транспортные коридоры – это отражение геополитических противоречий в регионе Центральной Азии, и так было всегда. Начиная с 90-х годов прошлого века, после распада Советского Союза, суть споров и противоречий в регионе заключалась в борьбе за транспортные коридоры. Например, США выступали за проекты создания таких коридоров, которые бы не проходили через территории их геополитических противников – России, Китая и Ирана. В свою очередь Россия всегда критично относилась к новым транспортным коридорам, потому что существующие маршруты поставок создавали определенную степень взаимозависимости стран друг от друга. Китай до 2012 г. поддерживал в целом российскую позицию, но затем с запуском инициативы Belt&Road поменял свою тактику и начал реализацию проектов по созданию транспортной инфраструктуры, в том числе по периметру своих границ. Естественно, что это имело прямое отношение к региону Центральной Азии. Здесь в рамках Belt@Road были реализованы многие инфраструктурные проекты.

Казахстан с обретения независимости не скрывал своих достаточно амбициозных целей и говорил, что хотел бы оказаться на перекрестке торговых путей в Евразии. Географическое положение страны в центре континента и позиция *landlocked country* не оставляли другого варианта.

С подключением Китая и изменениями в его политике мы получили возможность развития этой идеи. Несомненно, стоит добавить к этому также произошедшие изменения в Узбекистане. Большая открытость Узбекистана привела к открытию торговых путей как внутри Центральной Азии, так и в южном географическом направлении. Потому что Ташкент много внимания уделяет развитию идеи связанности с Южной Азией. Это соответствует идее развития как китайской стратегии, так и планам Казахстана оказаться в центре торговых путей в Евразии. Конечно, в связи с конфликтом в Украине возникает проблема изоляции Российской Федерации. Но здесь мы должны для себя ответить на вопрос: происходящее является постоянной тенденцией или временным явлением.

Также важно отметить, что в настоящее время, после пандемии, у государств более высокая степень ответственности за экономику своих стран. Во время пандемии мы увидели, что, несмотря на глобализацию и высокую взаимозависимость стран, возникновение любых проблем, тем не менее, всегда является ответственностью

национальных правительств и вынуждает государства повышать свою роль и вес в экономике. Отсюда же пошла идея о том, что глобализация постепенно теряет свое значение, а вместо нее наступает время регионализации. Для нас, конечно, важна глобальная торговля. Но в то же время даже в рамках регионализации мы в любом случае должны поддерживать идею развития транспортных коридоров в рамках внутриконтинентальной торговли.

У нас есть один аспект: наши правительства всегда говорят об объемах торговли, но почти никогда не говорят об экспортно-импортном балансе. Это характерно для наших отношений с Россией, с которой у нас очень серьезный дефицит, и характерно для наших отношений с Узбекистаном, где наблюдается значительный профицит. Когда есть такой дисбаланс, всегда могут возникать сложные моменты, например, наша инфляция сегодня, по сути, импортируется из РФ, и еще сверху накладывается нарушение логистических цепочек и дефицит некоторых категорий товаров.

Для всех нас очень важно успеть реализовать заявленные проекты, и это очень непросто и очень важно. Потому что, если мы не сможем запустить новые транспортные коридоры в ближайшее время, тогда будут аккумулироваться проблемы, которых и так хватает. Например, в Афганистане могут так и не построить трансафганский газопровод, если не смогут обеспечить его финансирование. Если все проекты транспортных коридоров через страну не начнут реализовываться в ближайшее время, тогда Афганистан со своими более чем 30 миллионами населения останется без регулярных доходов. В результате он может снова стать зоной повышенной конфликтности. Кроме того, здесь усилятся проблемы с обеспечением продовольствием. Для нас в регионе это представляет большую угрозу.

Для многих в бывшем СССР очень привлекательной выглядит идея сохранять режим изоляции с Афганистаном, потому что мы сильно отличаемся от этой страны и явно не хотим, чтобы ее проблемы вышли за ее границы. Хотя есть риск, что в случае развития отношений с этой страной может усилиться влияние радикальной идеологии, того же «Талибана».

Но это в любом случае не выход. Самый лучший способ в глобальной экономике – это взаимодействовать, способствовать восстановлению старых и созданию новых производственных и логистических цепочек и в конечном счете – экономическому развитию. Повышается экономическая взаимозависимость и снижается степень

рисков в межгосударственных отношениях. И сегодня есть уникальная возможность: впервые противоречия в Центральной Азии не связаны с какой-то геополитической конфронтацией. Очень хотелось бы, чтобы мы могли сохранить такую возможность, а для этого действительно нужно реализовывать потенциал транспортно-логистического развития через наши страны и соседей.

Марат АИТОВ

Руководитель отдела Института стратегических и межрегиональных исследований при Президенте Республики Узбекистан

Уважаемые участники! Дамы и господа!

Спасибо за предоставленное слово.

Выражаю свою искреннюю признательность КИСИ и Фонду К. Аденауэра за организацию сегодняшнего важного мероприятия и предоставленную возможность принять участие в его работе.

Актуальность нынешней конференции объясняется необходимостью совместного поиска приемлемых и адекватных ответов на те вызовы, с которыми сталкиваются наши страны вследствие негативного влияния на наш регион геополитической напряженности, снижения глобальной торговли, трудностей, связанных с функционированием транспортных коммуникаций и ограничением доступа к рынкам.

Безусловно, сначала пандемия коронавируса, а затем и усиление международной напряженности наглядно показали необходимость бесперебойного функционирования жизненно важных международных цепочек поставок, которые подразумевают наличие диверсифицированных транспортных коридоров.

Нарушение глобальных цепочек поставок, сопровождаемое ростом издержек на транспортировку товаров, неизбежно сказывается на конечной стоимости продукции. Посудите сами, цены на грузоперевозки за последние два года выросли почти в 10 раз. Как следствие

наблюдается рост цен на товары первой необходимости, нехватка важных комплектующих частей. Так, по данным ООН, цены на продовольствие в мире по итогам 2021 года выросли на 28,1%, а в 2022 году прогнозируется на уровне от 8 до 22%.

В этих условиях важно выработать консолидированные подходы стран Центральной Азии по развитию транспортно-коммуникационной сферы, ее дальнейшей интеграции в международные экономические связи, задействование транспортно-логистического и транзитного потенциала.

Развитие диверсифицированной и эффективной транспортной инфраструктуры, обеспечивающей стабильный доступ к мировым рынкам, является одним из приоритетов внешней политики Узбекистана.

Исходя из этого, в последние годы Узбекистан проводит значительную работу в данном направлении. Запущены автомобильные, авиационные и железнодорожные сообщения со странами ЦА, достигнуты договоренности о реализации новых инфраструктурных проектов в сфере транспортной логистики.

Приведу несколько примеров. Построенные Узбекистаном и Туркменистаном железнодорожный и автомобильный мосты Туркменабад – Фараб обеспечили государствам региона кратчайший выход на рынки Ближнего и Среднего Востока.

В июне 2020 г. был запущен первый состав поезда по мультимодальному транзиту по маршруту Ланчжоу – Кашгар – Иркештам – Ош – Андижан – Ташкент – Мары.

Узбекистан и Таджикистан восстановили железную дорогу Галаба – Амузанг – Хошады, которая создает дополнительные возможности Таджикистану для выхода в Туркменистан и Афганистан.

Безусловно, вышеуказанные меры дают свои плоды. Активизация регионального транспортного сотрудничества способствовала, во-первых, укреплению торговли внутри Центральной Азии, во-вторых, росту товарооборота между странами региона, в-третьих, развитию торгово-экономического сотрудничества.

В 2016–2021 гг. внешнеторговый оборот стран региона вырос на 54%, достигнув 167 млрд долл., внутрирегиональная торговля увеличилась в 3 раза – с 5,5 до 16,5 млрд долл., количество совместных предприятий увеличилось в пять раз, взаимные инвестиции – в 3,2 раза.

Центральная Азия обладает значительным транспортно-логистическим потенциалом. Он определяется ее геостратегическим

положением в центре Великого шелкового пути, исторически служившего мостом между Востоком и Западом, Севером и Югом. Через регион проходят кратчайшие маршруты, соединяющие между собой крупные международные рынки.

Вместе с тем транспортно-транзитный потенциал стран ЦА реализуется далеко не в полной мере. Сохраняется ряд сложных вопросов, решение которых невозможно без совместных усилий.

В первую очередь это отсутствие общего видения и подходов к развитию системы транспортных сообщений в Центральной Азии. Сохраняют актуальность такие проблемы, как: 1) транспортная замкнутость региона; 2) отсутствие гибкой тарифной политики; 3) сложные таможенные и административные процедуры; 4) недиверсифицированные транспортные маршруты.

Эксперты Всемирного банка отмечают, что страны Центральной Азии пока не реализовали огромный потенциал внутренней и внешней торговли. Для этого необходим комплексный подход по улучшению транспортной связанности внутри и между странами региона, что будет способствовать увеличению ВВП стран региона на 15%.

Сегодня государства региона, не имея прямого выхода к морским портам, несут существенные транзитные и транспортные расходы, которые достигают 70–80% от стоимости экспорта продукции. До 40% времени на транспортировку товаров перевозчики теряют из-за несовершенства таможенных процедур.

Согласно оценкам Института Центральной Азии и Кавказа университета Дж. Хопкинса, транспортная замкнутость серьезно сдерживает экономический рост стран Центральной Азии. Это способствует отставанию в развитии от морских государств на 20%.

Наличие указанных проблем мотивирует страны региона, с одной стороны, к принятию региональных документов, направленных на комплексное развитие транспортных коридоров в Центральной Азии, с другой – к созданию региональных центров по развитию транспортных коридоров, призванных повысить согласованность и скоординировать действия.

В этой связи Узбекистан выступил с рядом инициатив, направленных на объединение усилий стран Центральной Азии в целях диверсификации транспортно-транзитных и логистических возможностей региона, а также активизации торгово-экономических связей в Центральной Азии.

Важным вкладом в этом направлении станет разработка Стратегии по развитию региональных транспортных коридоров Центральной Азии. На основе Стратегии можно будет принять региональную Программу по устойчивому развитию транспортной системы Центральной Азии. Она будет способствовать полноценному функционированию региональной транспортной системы в среднесрочной и долгосрочной перспективе.

Более того, формирование Регионального совета по транспортным коммуникациям стран Центральной Азии позволит создать координирующую структуру в решении проблем транспортно-логистической сферы.

И, наконец, учреждение под эгидой ООН Регионального центра развития транспортно-коммуникационной взаимосвязанности позволит активизировать совместные усилия по развитию существующих и формированию новых транспортных коридоров, повысить конкурентоспособность государств Центральной Азии на мировом рынке транспортных услуг и качество транспортного обслуживания внешнеторговых потоков.

Текущая ситуация на международной арене представляет собой не только вызовы и угрозы, но и открывает новые возможности для развития перспективных транспортных коридоров.

На фоне фактической транспортной изоляции ряда стран актуализируется проект железной дороги Китай – Кыргызстан – Узбекистан. Проект призван стать важным звеном региональной транспортной сети в рамках проекта «Восток – Запад» и «Север – Юг», обеспечив выход к международным морским портам для географически замкнутых государств Центральной Азии. Он позволит расширить транспортное сообщение между Китаем и Европой.

Магистраль в перспективе может стать важным звеном Транскаспийского транспортного коридора (ТМТМ) в процессе повышения его потенциала путем превращения его портов в хабы.

Узбекистан также выступает за реализацию проекта железной дороги Мазари-Шариф – Кабул – Пешавар.

Это проект, имеющий стратегическое значение не только для стран Центральной Азии, но и для Южной Азии. Развитие трансафганского коридора обеспечит страны ЦА кратчайшим выходом к портам Индийского океана, соединит Южную Азию с рынками Центральной Азии, России, Китая и Европы. Это станет мощным драйвером устойчивого развития Центральной и Южной Азии, закрепит консенсус

внутри Афганистана и в регионе по вопросу укрепления мира и стабильности в стране.

2 февраля 2021 г. в Ташкенте Узбекистан, Афганистан и Пакистан подписали «Дорожную карту» по строительству железной дороги Мазари-Шариф – Кабул – Пешавар. В начале этого года афганская сторона определилась с окончательным маршрутом железной дороги. В настоящее время идут работы по подготовке полевого исследования.

Хочу обратить ваше внимание на тот факт, что уже сейчас мы начали транспортное сообщение через Афганистан. Буквально на днях узбекские водители выполнили перевозку первого груза из порта Карачи транзитом через Афганистан. Протяженность маршрута составила около 2,8 тыс. км, груз был доставлен за неделю.

В заключение хотелось бы отметить, что создание разветвленных и устойчивых транспортных сетей имеет жизненно важное значение для усиления региональной экономической интеграции, увеличения конкурентоспособности экономик стран, обеспечения их устойчивого роста и повышения инвестиционной привлекательности всех государств Центральной Азии.

Благодарю за внимание!

Довлетмурад МАМЕДОВ

Научный сотрудник Центра стратегических исследований Университета международных отношений МИД Туркменистана

Добрый день, уважаемые участники конференции, уважаемые коллеги!

В начале своего выступления разрешите мне выразить благодарность казахской стороне за теплый прием и прекрасную организацию работы конференции.

Надо признать, что обсуждаемая нами тема, касающаяся перспектив развития транспортных коридоров в новых условиях, обретает особую значимость и актуальность на фоне происходящих сегодня в мире глобальных перемен.

По большому счету наш Центрально-Азиатский регион имеет огромный потенциал в общемировой транспортно-логистической системе. Расширение доступа к дорожной сети дает возможность немалому числу населения получать образование, пользоваться услугами систем здравоохранения, не говоря уже об экономической выгоде. И, соответственно, наоборот, сужение таких возможностей, ограничения к пользованию транспортными услугами мешает общему развитию практически во всех направлениях общественных отношений. В этом мы все с вами могли убедиться на только что миновавшей истории с пандемией коронавируса.

Относительно транспортной стратегии Туркменистана. Она основана на максимальном использовании географических преимуществ, логистических возможностей и инфраструктуры для создания

на территории нашей страны крупных транспортных узлов регионального и даже континентального значения, призванных служить делу развития тесной международной экономической интеграции и сотрудничества.

В этой связи на национальном уровне Туркменистан разработал и успешно реализует масштабную программу создания, развития и модернизации железных дорог, автомобильных магистралей, развязок, мостов, которые соединяют страну с соседними государствами, построены международные аэропорты в Ашгабаде, Туркменбаши, Туркменабаде, модернизируется и обновляется парк всей транспортной сферы.

Транспортная политика государства носит долгосрочный характер, и создаваемая система транзитных сообщений повышает геостратегическую роль Туркменистана в мировых торгово-экономических связях.

Можно предполагать, что на ближайшую перспективу спрос на транспортные услуги для поддержания транзитных потоков в Азиатско-Тихоокеанском регионе, Центральной Азии и Европе сохранится на достаточно стабильном уровне, а в перспективе даже возрастет.

В условиях увеличения внешнеторгового оборота Туркменистана, роста экспортно-импортных перевозок грузов первостепенное значение имеет дальнейшее развитие современной логистической системы в Туркменистане. Внедрение эффективной системы логистики международных перевозок грузов позволит сократить транспортные расходы, в результате чего повысится конкурентоспособность товаров Туркменистана, а также стран Центрально-Азиатского региона на внешних рынках, что послужит определяющим фактором в их общем социально-экономическом развитии.

Находясь в центре важных транспортных маршрутов Евроазиатского континента, у Туркменистана есть все основания для реализации интеграционных проектов со многими странами. Например, с Узбекистаном Туркменистан сегодня выстраивает новый международный транспортно-транзитный коридор Узбекистан – Туркменистан – Иран – Оман – Катар, который позволит по короткому пути выйти на морские порты Ирана, Омана и Индии.

Обе страны намерены задействовать в полном объеме потенциал международного морского порта «Туркменбаши» и международного мультимодального маршрута Страны АТР – Китай – Кыргызстан – Узбекистан – Туркменистан – Азербайджан – Грузия – Европа.

Благоприятные условия для кратного увеличения объемов перевозок грузов транзитом через Туркменистан и Узбекистан в страны Южной и Центральной Европы, Ближнего Востока, Южной и Юго-Восточной Азии создает реализация таких крупномасштабных инфраструктурных проектов, как железнодорожные маршруты Термез – Мазари-Шариф – Кабул – Пешавар и Керки – Акина – Андхой.

На Консультативной встрече с главами государств Казахстана, Кыргызстана, Таджикистана и Узбекистана 6 августа 2021 года Туркменистан предложил приступить к составлению конкретных планов по формированию интегрированной транспортной системы стран Центральной Азии. Для этого – создать на правительственном уровне пятистороннюю рабочую группу по изучению возможностей формирования новых транспортно-коммуникационных маршрутов по направлениям Центральная Азия – Каспийско-Черноморский регион с выходом на Южную Европу, а также Центральная Азия – Ближний Восток.

Предложение о готовности Туркменистана предоставить инфраструктуру Международного морского порта Туркменбаши для полноценного запуска мультимодального транспортного коридора по маршруту Узбекистан – Туркменистан – Каспийское море – далее через черноморские порты с выходом на Европу было также озвучено в ходе переговоров с узбекской стороной.

На VIII Саммите глав государств Совета сотрудничества тюркоязычных государств в Стамбуле туркменской стороной было отмечено, что на евразийском пространстве образуется «естественный пояс», который соединит Азию и Европу посредством надежных и стабильных транспортно-энергетических инфраструктур. Это кратчайший, надежный и безопасный путь для поставки энергоносителей, товаров и услуг на крупнейшие рынки Азии, Европы и Ближнего Востока по маршрутам Восток – Запад и Север – Юг.

На XV Саммите Организации экономического сотрудничества в Ашхабаде Туркменистан призвал страны ОЭС использовать имеющиеся конкурентные преимущества, обеспечить роль полноценного и эффективного участника в формировании новых транспортно-транзитных коридоров.

А для этого, разумеется, нужны дополнительные транспортно-транзитные коридоры как между странами пространства ОЭС, так и с выходом за его пределы. Реализация крупных инфраструктурных проектов при участии государств – членов ОЭС, без преувеличения,

означала бы качественный прорыв в формировании нового геоэкономического пространства на континенте. Это открывает колоссальные перспективы сотрудничества, привлечения крупных внешних инвестиций, решения ряда важных социальных задач.

Туркменистан также предложил изучить вопросы использования логистических и инфраструктурных объектов в самом Туркменистане в целях активизации транспортно-транзитного сообщения между регионами Каспийского бассейна и Черного моря с выходом на страны Европы, Ближнего Востока, Азиатско-Тихоокеанского региона.

В русле вышеотмеченного, важным направлением внешней политики Туркменистана является диверсификация энергетического и транспортного секторов, что способствует активной интеграции стран региона в международное экономическое пространство.

Не могу не остановиться и на туркмено-казахском сотрудничестве, которое также играет важную роль в создании транзитных транспортных коридоров. В числе наиболее значимых в этом ряду – использование возможностей транспортного коридора Север – Юг, призванного стать мостом между Европой и Азией. Этот уникальный проект глобального значения, реализуемый странами-соседями, служит достойным примером эффективного сложения усилий в целях укрепления основ мира и благополучия в регионе.

Являющаяся «золотым звеном» этой транспортной артерии, стальная магистраль Казахстан – Туркменистан – Иран, введенная в строй в 2014 году при участии глав трех государств, обеспечивает удобную и экономичную транспортировку грузов в Южную Азию к портам Персидского залива и соответственно в обратном направлении – через Россию в Восточную Европу. Она открывает возможности для модального перераспределения транзитных грузов, то есть переключения перевозок с автомобильного, морского и авиатранспорта на железные дороги.

Наша страна также заинтересована в строительстве моста через залив Гарабогаз для запуска новой автодороги к Казахстану. Как известно, по этому направлению проложена межгосударственная оптико-волоконная линия связи, которая проходит от Туркменбаши до Гарабогазгола на территории Туркменистана до таможенного пункта Темирбаба и Фетисово в Казахстане. Взаимодействие стран в Каспийском море также представляет взаимный интерес. Нарращивание транспортного сотрудничества между крупными портами стран

Актау, Курык и Туркменбаши призваны способствовать развитию объемов грузоперевозок и вывести на новый уровень торгово-экономические отношения дружественных государств.

Будучи важнейшим транспортно-логистическим звеном, Туркменистан вносит значительный вклад в развитие ТРАСЕКА и увеличение объема транзитных перевозок грузов. С участием Туркменистана как партнера программы ТРАСЕКА были реализованы несколько десятков проектов, связанных с техническими и организационными вопросами по грузоперевозкам.

В завершение своего выступления хотелось бы отметить, что грамотно выстроенная стратегия формирования и развития международных транспортных коридоров, проходящих через страны Центральной Азии, в перспективе обеспечит экономическое развитие не только расположенных в этом регионе государств, но и других стран – участниц перевозок.

Спасибо за внимание.

Шерали РИЗОЁН

Старший преподаватель факультета международных отношений
Таджикского национального университета

Уважаемые дамы и господа! Уважаемые коллеги!

Прежде всего хотел бы поблагодарить организаторов международной конференции за приглашение и возможность поделиться своими тезисами:

1. Расширение транзитного потенциала и транспортных коридоров в Центральной Азии, безусловно, отвечает постоянным интересам Таджикистана. Такой подход обоснован тем, что наша страна уже реализует вторую Национальную стратегию развития за годы независимости, где отмечается расширение транзитного потенциала. Действующая Национальная стратегия развития Республики Таджикистан до 2030 года определяет 4 стратегические цели страны. Вторая стратегическая цель определена следующим образом: «выход из коммуникационного тупика и превращение в транзитную страну». В этом ключе усилия всех государств Центральной Азии по развитию и расширению транспортных коридоров могут оказать положительное влияние на Таджикистан и на возможности нашей страны. Поскольку последние 5 лет мы наблюдаем позитивные процессы кооперации и расширения сотрудничества между государствами Центральной Азии.

2. В расширении транзитного потенциала в Центральной Азии особое значение приобретает возможность развития и укрепления

внутрирегиональных транспортных связей. На мой взгляд, странам региона необходимо обратить внимание на это направление сотрудничества, которое в конечном итоге удваивает общий транзитный потенциал. В этой связи на примере открытия или возобновления функционирования автомобильных и железных дорог между Таджикистаном и Узбекистаном можно отметить, что они оказали благоприятное воздействие на многие сферы жизнедеятельности в нашей стране. В то же время следует иметь в виду, что проекты в области транспортных и транзитных коридоров, которые существуют или разрабатываются странами нашего региона, воспринимались не как конкуренты друг другу, а как взаимодополняющие возможности всех государств. Такой подход формирует выигрышную позицию для всех, где каждый может получить необходимую для себя выгоду.

3. Диверсификация транспортных коридоров создает благоприятные возможности для устойчивого развития Центральной Азии и осуществления многовекторной внешней политики. Расширение транзитных коридоров способствует изменению геополитической ситуации в регионе, и у наших стран появляется дополнительный внешнеполитический ресурс для реализации предпочитаемой ими внешней политики и защиты национальных интересов. Этот фактор, принимая во внимание неопределенность и турбулентность постсоветского пространства из-за последствий вооруженного конфликта в Украине, делает важным наличие возможностей или окон для реализации многовекторной внешней политики.

4. Фактор активизации региональных держав в Центральной Азии: Индии, Пакистана, Ирана и Турции, которые в последнее время заметно изменили свою политику в отношении стран нашего региона. Другими словами, мы наблюдаем активность государств, расположенных в южном направлении Центральной Азии. Перспективные проекты для нашего региона по расширению транспортных коридоров, которые могут обеспечить выход стран к океану проходить либо через Афганистан, либо напрямую через Иран. Для государств Центральной Азии формируется альтернатива – выход к иранскому порту Чобахар или к портам Гвадар и Карачи в Пакистане. Предполагается, что Тегеран и Исламабад еще более активизируют свою политику в Центральной Азии и предложат странам нашего региона интересные проекты и возможности. Существует большая вероятность того, что между Пакистаном и Ираном возникнет серьезная конкуренция в лоббировании транспортных коридоров в их направлении.

5. Ваханский коридор отделяет Таджикистан и Пакистан и может связать таджикостанский Ишкашим и пакистанский Читрал. Этот проект может сыграть положительную роль и для других стран Центральной Азии, поскольку он обладает большим потенциалом. Сегодня Узбекистан проявляет интерес к использованию автомобильной дороги Душабе – Куляб – Хорог – Кулма для транзита грузов и товаров в Китай/из Китая, что также связано с Ваханским коридором. Настоящий коридор является кратчайшей дорогой из Центральной Азии (из Таджикистана) в Южную Азию (в Пакистан) и разделяет два крупных региона от 18 до 20 километров. Таким образом, страны Центральной Азии могут использовать потенциал Ваханского коридора для выхода в Пакистан. Исламабад построил современную дорогу до Читрала, и строительство автомагистрали Ишкашим – Читрал (и железной дороги в будущем) значительно усилит товарооборот между Центральной и Южной Азией. Для Таджикистана данный проект интересен тем, что его реализация будет способствовать стабилизации социально-экономического положения ГБАО, созданию новых рабочих мест для населения области и развитию трансграничной торговли, а также расширению возможностей СЭЗ «Ишкашим», что положительно скажется на благосостоянии граждан республики.

Судьба Ваханского коридора в период администрации Карзая и Гани была заложницей проблемных отношений между Афганистаном и Пакистаном. Афганские СМИ писали, что когда пакистанская сторона предложила Карзаю открыть эту дорогу, он якобы сказал: «Если Пакистан не будет вмешиваться во внутренние дела Афганистана, то мы потом разрешим использовать территорию нашей страны, которая связывает Южную и Центральную Азию». Сегодня, имея такую страну, как Пакистан, который является бенефициаром прихода к власти движения «Талибан», появляются совершенно другие возможности, и я думаю, этот вопрос заслуживает отдельного рассмотрения.

Открытые вопросы:

Первый вопрос. Эксперты и исследователи знают, что до падения республики и прихода талибов к власти, для осуществления всех проектов, в том числе в сфере транспорта и транзита с использованием территории Афганистана, заинтересованные стороны сталкивались с тем, что нужно было договариваться с тремя внутриафганскими акторами: первый актер, безусловно, легитимное правительство; второй – это старейшины и авторитетные лица районов и

провинций; третий – это «Талибан» или другие террористические организации, которые в совокупности были аффилированы с «Талибаном». После событий 15 августа все изменилось. Вместо легитимного правительства пришли талибы, и государства Центральной Азии столкнулись с дилеммой: если мы идем к использованию транзитного потенциала Афганистана, если мы подписываем с «Талибаном» какие-то договоры, не означает ли это автоматически, что мы признаем их легитимность?

Второй вопрос. Есть ли гарантия того, что после изменения ситуации в этой стране или возможного прихода в Афганистан другого правительства, будет учтена нынешняя масштабная политико-дипломатическая работа, проводимая странами нашего региона, с новой силой в этой стране и пролонгировано их правительством?

Третий вопрос. В какой степени сегодня «Талибан» может дать гарантии и возможность реализации трансафганских коридоров и маршрутов? Поскольку известно, что некоторые из этих маршрутов в корне противоречат интересам и предпочтениям двух ключевых соседей Афганистана – Пакистана и Ирана. Эксперты и исследователи знают, что Исламабад и Тегеран, имея нынешнее положение и влияние на «Талибан», не согласятся отказаться от своих интересов.

Я сторонник кооперации наших стран, но вместе с тем, рассуждая о прекрасных перспективах, мы не должны забывать, что, к сожалению, перед реализацией и расширением транзитных коридоров в Центральной Азии остаются очень серьезные открытые вопросы, и поиск ответа на них в данный момент считается очень сложным, местами неблагоприятным делом. Необходимо принять во внимание тот факт, что сами наши афганские эксперты говорят о том, что Афганистан – это краткосрочное сообщество. Акторы политического поля не имеют устойчивую позицию, а союзы, коалиции или объединения создавались и функционировали на основе краткосрочных и временных интересов. Сегодня некоторые влиятельные лица могут кооперироваться с одними, завтра, при изменении ситуации, они могут в корне поменять свои политические взгляды: при изменении обстановки они меняют свою позицию.

В этом ключе наблюдается расхождение интересов Пакистана и Ирана как влиятельных соседей Афганистана в расширении транзитного потенциала этой страны, поскольку этот фактор затрагивает их постоянные экономические интересы. Исламабад и Тегеран

заинтересованы в развитии своих морских портов – Гвадар и Чоббахар. Террористические группы уже несколько раз использовались в качестве сдерживающего инструмента: они взрывали линии электропередачи и устраивали теракты против инженерного персонала. Таким образом, учет интересов Пакистана и Ирана в мирном процессе в Афганистане может существенно повлиять на реализацию транзитного потенциала стран Центральной Азии.

Фактор взаимоотношений между Индией и Пакистаном, Китаем и Индией, Пакистаном и Китаем, а также позиция Кабула по реализации потенциала Ваханского коридора. Пакистан и Китай сотрудничают во многих сферах, и формирование коммуникационной инфраструктуры, связывающей оба государства, представляет взаимный интерес. Реализация и развитие проекта по использованию потенциала Ваханского коридора в настоящее время находятся в заложниках интересов и приоритетов Индии, Пакистана и Афганистана. На наш взгляд, фактор Ваханского коридора также может выступить стабилизирующим условием в северных регионах Афганистана, поскольку Пакистан обладает серьезным влиянием на «Талибан» и других иностранных боевиков, которые дислоцируются в этих провинциях. Все участвующие страны могут извлечь выгоду из этого проекта, включая Таджикистан и другие страны Центральной Азии.

Тимур РАХИМОВ

Заведующий отделом
Международного института
Центральной Азии
(Узбекистан)

Уважаемые участники конференции!

Для меня является большой честью выступить сегодня на сессии, посвященной вопросам обеспечения продовольственной безопасности.

Эти вопросы волновали человечество с давних времен. Так называемый закон убывающего плодородия почвы был впервые сформулирован еще в XVIII веке французским экономистом А. Тюрго. Несколько позднее английский священник и ученый Томас Роберт Мальтус на его основе обосновал свою теорию о народонаселении.

Продолжительное время упомянутые и другие теории являлись предметом для дискуссий среди представителей научных кругов. Сегодня эти же вопросы уже в новой интерпретации выходят на экспертные и политические площадки и приобретают особую актуальность на фоне возрастающей нестабильности в мире, что влияет и на благосостояние нашего региона.

О важности темы свидетельствует то, что продовольственная проблема рассматривалась в 2000 г. в рамках саммита тысячелетия ООН и включена в Декларацию тысячелетия. Программный документ ООН на 2016–2030 гг. – Цель устойчивого развития, второй раздел которого посвящен данной теме, определяет ее как главную составную часть развития человеческого общества, и без решения этой проблемы решение других 16 целей невыполнимо.

Насколько проблема продовольственной безопасности критична для Центральной Азии?

По международной классификации страны Центральной Азии никогда не относились к группе стран с критическим уровнем обеспеченности продуктами питания. Однако и высоких позиций они также не занимали, имея показатели ниже средних.

Специализация сельскохозяйственного производства с учетом погодных-климатических, исторических и национальных особенностей, обеспеченности водными и земельными ресурсами является необходимым условием на пути интенсивного развития экономики.

При этом принципы специализации срабатывают и дают ожидаемый результат тогда, когда странами выполняются договорные обязательства.

Основные проблемные вопросы обеспечения продовольственной безопасности стран Центральной Азии в новых геополитических условиях.

Кризис конца 80-х начала 90-х годов, разрыв торгово-экономических связей и в итоге развал СССР не могли не сказаться на общем развитии и в первую очередь на вопросах продовольственного обеспечения населения. Страны оказались на грани продовольственной катастрофы.

За прошедшие годы проделана значительная работа, однако проблемы, оказывающие влияние на обеспечение продовольственной безопасности в государствах региона, в настоящее время схожи, и вызваны они в большей степени «болевыми точками» агропромышленного комплекса, а также проблемами техногенного характера. Среди них:

- сокращение площадей обрабатываемых сельскохозяйственных земель, увеличение доли засоленных и эродированных почв;
- происходит урбанизация, ускоренное строительство жилья для быстро растущего населения. В частности, в Узбекистане за последние 15 лет площадь орошаемых земель на душу населения сократилась на 24%;
- недостаточные темпы роста основных видов продуктов питания.

В целом во всех странах Центральной Азии прослеживается тенденция относительно стабильного роста производства продуктов питания. Однако темпы их прироста остаются ниже темпов прироста населения;

- высокий уровень физического и морального износа сельскохозяйственной техники;

- низкие темпы внедрения современных водо- и энергосберегающих технологий, минеральных удобрений и средств защиты растений;

- рост цен на социально значимые продукты питания. В период пандемии эта тенденция усилилась;

- состояние и темпы развития предприятий по хранению, переработке, маркетингу, импорту и экспорту продуктов питания отстают от структур, непосредственно занятых производством;

- вопросы метрологии, стандартов и технических регламентов нуждаются в пересмотре с последующим внедрением современных подходов;

- изменение количества осадков, приводящее к засухам и наводнениям, увеличение интенсивности штормов, новые и более частые болезни животных и нашествие насекомых.

Согласно исследованиям Всемирного банка, прямое воздействие температуры и атмосферных осадков в результате изменения климата в Центральной Азии будет способствовать снижению урожайности хлопка, пшеницы, томатов, картофеля на 6–10%.

При этом эксперты отмечают, что к середине XXI века для удовлетворения спроса на продукты питания без значительного повышения цен мир должен производить на 70–100% больше продуктов питания из-за изменения климата, городского перенаселения и угроз энергетической безопасности.

На международной конференции «Пути достижения целей Парижского соглашения и углеродной нейтральности Казахстана», состоявшейся в октябре 2021 г., Глава государства отмечал, что климатические изменения последних лет и связанная с этим водообеспеченность при пессимистичном сценарии могут привести к снижению урожайности зерновых культур в стране на 40% к 2030 г.

Какие модели кооперации в сфере обеспечения продовольственной безопасности могут стать наиболее эффективными?

Каждая страна регулирует вопросы продовольственной безопасности, руководствуясь своими установками, на которых я не буду останавливаться, но вкратце хотел бы рассказать о политике Узбекистана в данной сфере.

Важным документом, определяющим наиболее злободневные задачи, в т.ч. и в вопросах продовольственной безопасности, стала

Стратегия действий по пяти приоритетным направлениям развития страны в 2017–2021 гг.

С учетом накопленного опыта и процессов, происходящих в мире, узбекской стороной разработана Стратегия на последующие пять лет на 2022–2026 гг., где вопросы продовольственной безопасности заняли основное место. В ней, в частности, ставилась задача улучшения мелиоративного состояния земель, внедрения ресурсосберегающих технологий, расширения мощностей по хранению, переработке и сбыту продуктов питания.

Документ предполагает сокращение доли земель с высокими показателями засоленности с 45% до 37%.

Среди стран региона Узбекистан по показателю Глобального рейтинга по продовольственной безопасности занял 2-е место.

Республика обеспечивает себя продуктами питания и имеет большой объем экспорта сельхозпродукции.

За исследуемый период удалось добиться стабильного роста производства основных продуктов питания.

Темпы прироста производства всех продуктов питания на душу населения в целом оказались выше показателей соседних стран региона. Особая демографическая ситуация, имеющая место разница между достигнутым и требуемым уровнем производства продуктов питания, особенно животноводческого направления, не снимают остроты проблемы.

В целом анализ показывает, что страны Центральной Азии за последние два 10-летия добились определенных успехов в решении задач продовольственной безопасности. Однако вышеуказанные факторы усложняют достижение благоприятных параметров. При этом потенциал у каждой страны для решения этих задач имеется, однако требуются новые подходы и новые решения.

Какие направления сельскохозяйственного развития стран Центральной Азии могут укрепить их позиции в обеспечении продовольственной безопасности в Азии?

В последние годы прослеживается устойчивая тенденция по поиску решения возникающих проблем и вызовов, с которыми сталкиваются страны Центральной Азии.

Самостоятельность каждой страны при решении продовольственной безопасности будет сдерживаться ограниченностью водных ресурсов и тем, что 70% как наземных, так и подземных ее источников носит трансграничный характер.

Только разумное и рациональное использование ее энергетического и ирригационного потенциала позволит осваивать новые земли, предотвратить их засоление, что является основой наращивания производства продуктов питания.

Повышение продуктивности естественных факторов сельскохозяйственного производства с каждым годом требует все больших экономических затрат, с учетом условий экологической и водной безопасности. Компенсировать это может фактор специализации и кооперирования производства, снижение логистических расходов.

Дееспособность и востребованность региональной интеграции стала проявляться в сложный период пандемии. Основным риском для развития сельского хозяйства и решения задач продовольственной безопасности стало ограничение на международную торговлю, введенное отдельными правительствами, трудности с логистикой.

Для решения общих проблем, стоящих перед странами региона в вопросах продовольственной безопасности, целесообразно продумать меры по специализации и кооперированию производственного сектора, что зависит от реализации организационных и институциональных преобразований, предусматривающих:

- проведение ежегодного мониторинга состояния обеспечения продовольственной безопасности и оценки рисков;
- разработку прогнозных продовольственных балансов;
- создание межгосударственной товаропроводящей системы сельскохозяйственной продукции, сырья и продовольствия, а также системы обеспечения чистой питьевой водой;
- последовательность в реализации достигнутых договоренностей.

По нашему мнению, актуальными продолжают оставаться меры, разработанные группой специалистов с целью создания единого рынка продовольствия стран СНГ, но которые в силу разных причин не были реализованы. Эти подходы можно было бы использовать при решении задач продовольственной безопасности стран Центральной Азии.

Исходя из этого, система межгосударственного, так же, как и государственного регулирования рынка, должна включать экономические, организационные и административные меры.

Важной составляющей обеспечения продовольственной безопасности, снижения себестоимости и повышения качества употребляемых продуктов является наука.

Исходя из этого, необходимо строить деятельность НИИ, расширять сферу научного сотрудничества, осуществлять стажировку кадров и т.д.

Таким образом, проблемы продовольственной безопасности нашего региона показывают необходимость принятия серьезных и комплексных мер по их решению.

Подход только с национальных позиций для решения стоящих задач в современных условиях – малоэффективен. А для региона с учетом природных факторов сельского хозяйства – бесперспективен.

Это приобретает особую актуальность на фоне заявлений, которые были сделаны лидерами наших стран в рамках Диалога высокого уровня по глобальному развитию «БРИКС+», который состоялся 24 июня т.г.

В частности, К.К. Токаев выразил заинтересованность в развитии динамичного партнерства со странами БРИКС, отметив, что за последние несколько месяцев ситуация с продовольствием в мире значительно ухудшилась, и жизни миллионов людей грозит опасность.

Со своей стороны, Президент Узбекистана отметил особое значение диалога в формате «БРИКС+» как востребованной платформы для партнерства и продвижения Повестки устойчивого развития.

В частности, Ш.М. Мирзиёев привлек внимание участников форума, что для преодоления последствий кризисных явлений в мировой экономике важно принятие скоординированных мер по устранению торговых барьеров, созданию новых производственных и логистических цепочек, привлечению инвестиций в проекты кооперации и инфраструктуры, а также трансферу технологий и внедрению инноваций, углублению сотрудничества в области искусственного интеллекта, цифровизации, биотехнологий, разработки вакцин.

Очевидно, чтобы вписаться в политические процессы и быть в состоянии развивать сотрудничество по указанным вопросам с ведущими странами мира, нам необходимо прежде всего наладить взаимодействие на региональном уровне.

Благодарю за внимание и оказанное гостеприимство в прекрасной казахстанской столице г. Нур-Султане.

Айдай ТЕМИКЕЕВА

Заместитель директора
Национального института
стратегических исследований
Кыргызской Республики

Пользуясь предоставленной мне возможностью, позвольте лично от себя выразить благодарность нашим партнерам и Фонду имени Конрада Аденауэра в Казахстане за организацию данного мероприятия на столь высоком уровне.

Уважаемые дамы и господа!

Всем нам известно, что в каждой стране имеются слабые и сильные стороны обсуждаемого вопроса. И дополнительно говорить о вызовах и угрозах, стоящих перед нашей страной и в целом перед регионом в связи с надвигающимся мировым продовольственным кризисом, полагаю, нет смысла.

Потому мне видится правильным сразу перейти к обозначению пути решения проблем и озвучить некоторые рекомендации регионального характера:

– следует совместно разработать механизм сотрудничества региональной специализации для расширения экономической географии.

Что имеется в виду? Все мы понимаем, что каждая страна в отдельности уникальна, но вместе с тем известно, что только совместными усилиями можно правильно распределить географические и климатические возможности государств в обеспечении наиболее необходимых продуктов питания данного региона.

В частности, эти вопросы решаемы, так как в каждой стране есть особенности и возможности для выращивания овощей или

разведения сельскохозяйственных животных, только в результате возникает вопрос ЦЕНЫ.

Продукты первой необходимости по стоимости будут намного дороже, чем мы могли бы распределить основные продукты питания между странами в части их обеспечения. Допустим, одна страна обеспечивает красным мясом, другая – картофелем, молоком. Третья страна берет на себя обеспечение яйцом, мясом курицы и зерна, а обеспечение растительным маслом – уже другая страна;

– проведение успешных перекрестных переговоров, а в результате – подписание соответствующих соглашений, возможно, приведут к налаживанию торговли и возможности открытия торговых каналов.

Следует отметить, что отсутствие свободы перемещения товаров и продуктов не освободит от продовольственной безопасности даже при фактическом наличии самих продуктов и товаров.

В данном случае недостаточно принять меры для ослабления – необходимо вовсе снять ограничения на ввоз и вывоз товаров и продуктов, которые были применены в период пандемии;

– имеется уникальная возможность пересмотра узловых точек для определения выстраивания новых траекторий транспортных коридоров.

Отмечаю, что важным аспектом наращивания объемов взаимной и международной торговли является повышение транзитного потенциала, так как транспортные системы наших государств позволяют обеспечить оптимальную транспортную связанность «Восток – Запад» и «Север – Юг».

Примером может служить опыт Европейского союза в части развития регионального сотрудничества – с отменой границ появилась возможность разработки механизмов работы по предотвращению контрабанды.

Позволю себе заострить ваше внимание на тревожную ситуацию с угрозой голода и продовольственным кризисом. В 2021 году его уровень превзошел предыдущие отметки и, как сообщается в Глобальном отчете о продовольственных кризисах за 2022 год, почти 193 миллиона человек испытывают острую нехватку продовольствия, что почти на 40 миллионов человек больше, чем во время предыдущего максимума в 2020 году.

Недостаточность продуктов питания, нарушение логистики, а также физическая и экономическая их недоступность для населения могут стать, как утверждают мировые эксперты, причиной голода.

В связи с этим вносится предложение по активизации исследовательских институтов наших стран в части выработки эффективных мер противодействия имеющимся вызовам и угрозам, по предотвращению продовольственного кризиса в регионе.

Кроме того, необходимо разработать основы для функционирования полноценного института развития, который будет заниматься научно-исследовательской, аналитической работой и разработкой практических мер, механизма региональной координации, что требует дополнительного изучения для достижения большого уровня кооперации между странами.

В настоящее время пять стран Центральной Азии за счет собственного производства полностью покрывают внутренние потребности по ключевым видам продовольствия и сельскохозяйственных товаров.

Однако если взять в отдельности, каждая из наших стран зависит от соседей по тем или иным видам продукции.

Структурная реформа экономики или диверсификация является сегодня главной задачей. Экономическая безопасность в настоящее время – это не абстрактное понятие, а необходимость определить, как снизить угрозы для самой государственности стран Центральной Азии, все страны региона находятся под угрозой введения «вторичных» санкций со стороны стран запада, что является самой главной угрозой в области национальной и экономической безопасности, при этом необходимо избежать политики протекционизма в новой геополитической реальности.

И сейчас принципиально важно раскрыть саму суть проблемы в этой области, выявить реальные угрозы, выработать надежные и эффективные методы их отражения.

К наиболее существенным угрозам экономической безопасности следует отнести нарастание импортной зависимости по продовольствию и потребительским товарам.

Иными словами, нужна реальная кооперация и специализация чтобы добиться реальной интеграции. При этом необходимым условием является свобода перемещения на пространстве Центральной Азии в целях достижения равномерной выгоды для всего региона. Всем странам в Центральной Азии необходимо выработать общую повестку дня в новых геополитических условиях (вопрос транзита, продовольственной безопасности и самой безопасности региона).

Благодарю вас за внимание.

Рустам МАХМУДОВ

Доцент кафедры прикладного анализа международных проблем Университета мировой экономики и дипломатии (Узбекистан)

Вопрос обеспечения продовольственной безопасности в Центральной Азии представляет собой многоаспектную проблему, которая уже давно является объектом для исследований. Обычно указывается несколько причин, способных выступить триггерами обострения данного вызова.

Рост численности населения и среднего класса. Прежде всего это перманентно растущая численность населения региона, которое, по данным ООН, достигнет 82 млн человек к 2030 году, а к середине века – 96 млн. Очевидно, что рост населения вызывает количественный рост спроса на продовольственные товары внутреннего и иностранного производства.

Говоря о продовольственной безопасности в Центральной Азии, важно учитывать и фактор его социального измерения. Продолжающиеся экономические реформы в Узбекистане, новый курс Казахстана на выход из ловушки среднего дохода и справедливое распределение доходов, а также укрепление внутрорегиональных торгово-экономических связей способствуют росту численности среднего класса в Центральной Азии. Как известно, средний класс имеет свои потребительские привычки, отличающие его от lower class, что ставит вопрос о влиянии качественных параметров на продовольственный рынок региона.

Другими словами, когда мы рассуждаем о продовольственной безопасности, мы должны учитывать тот факт, что она тесно связана с особенностями социальной стратификации как внутри государств, так и в регионе в целом. В каких-то странах мы видим восходящий тренд, когда все большее число людей входит в страту среднего класса, а в каких-то, наоборот, наблюдаем сжатие среднего класса и рост численности нижнего класса и нуждающихся групп населения, что в итоге отражается на характере и качестве продовольственного рынка.

Климатический вызов. Считается, что одним из самых серьезных вызовов для продовольственной безопасности ЦА в долгосрочной перспективе является климатический фактор. Климатические изменения уже создают проблемы с обеспечением водой сельскохозяйственных угодий. Кроме того, ухудшение ситуации с водой и опустыниванием угрожает изменением сложившейся структуры сельскохозяйственных регионов ЦА, отвечающих за продовольственную безопасность. Об этом, в частности, говорится в докладе Всемирного банка «Groundswell», вышедшем в сентябре 2021 года.

В нем указывается, что в зоне риска находятся территории вдоль южной границы Казахстана, районы, прилегающие к Ферганской долине в Узбекистане и Таджикистане, а также земли вокруг Бишкека, районы восточного Туркменистана и юга Узбекистана, расположенные вдоль Амударьи. В них из-за климатических изменений прогнозируется снижение уровня доступности воды и урожайности сельскохозяйственных культур. Именно эти регионы будут основными зонами оттока климатических мигрантов. По пессимистическому базовому сценарию, их численность к 2050 году в ЦА может составить 2,4 миллиона человек.

Все это может привести к изменению географии производства сельскохозяйственной продукции в регионе – климатические мигранты будут переселяться в Ферганскую долину (на территории Кыргызстана, Таджикистана и Узбекистана), земли вокруг Ташкента и низменные районы южного Таджикистана (включая Душанбе), а также в города северного Казахстана (Караганда, Нур-Султан и Костанай). Именно в этих регионах ожидается увеличение доступности воды и рост урожайности сельскохозяйственных культур.¹ Однако насколько

¹ REPORT. Groundswell Part 2 : Acting on Internal Climate Migration. The World Bank. 2021. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/36248>

данные регионы смогут компенсировать снижение объема производства продовольствия в кризисных регионах, пока остается неясным и требует отдельного изучения.

Геополитические риски. Риски для продовольственной безопасности ЦА идут и со стороны сложных процессов в современной геополитике. Та структура мировой продовольственной безопасности, которую мы наблюдали до недавнего времени и в которую также включены страны ЦА, представляла собой продукт глобализации. Она имела развитую и довольно эффективную систему производства, переработки и поставки продовольствия, выращивания и поставок семян, упаковок, агротехнологий, удобрений, сеть хранения и транспортировки продукции, оптовые и ритейлерские сети.

Это в свою очередь способствовало росту инвестиций в расширение площадей под сельхозпродукцией, что видно на примере рынка производства пшеницы. Даже несмотря на пандемию COVID-19, вызвавшую проблемы с цепочками поставок, в сезон 2020–2021 гг. уборочные площади под пшеницей в мире выросли на 5,02 млн га, или на 2% до 221,96 млн га, и высокой средней урожайности – 3,5 т/га. Больше всего выросли уборочные площади в Австралии (+2,8 млн га), Индии (+2,0 млн га), России (+1,4 млн га).²

Однако из-за геополитических трений между ведущими мировыми политико-экономическими акторами вся эта система поставлена под угрозу, и основной вопрос для мировой продовольственной безопасности и стран ЦА состоит в том, с чем мы имеем дело: «Это кратковременные сложности и спустя год или два прежняя система глобальной продовольственной безопасности восстановится или человечество стоит на пороге коренной трансформации глобальной системы производства и поставок продовольствия с неопределенными последствиями?»

От ответа на этот вопрос во многом будет зависеть курс стран ЦА в области национальных политик обеспечения продовольственной безопасности, а также перспективы регионального сотрудничества стран региона в данной сфере.

Пока наблюдаемые процессы дают основание предполагать, что мир вступил в период серьезной трансформации – перехода от американоцентричной глобализации к многополярной модели,

² ТОП-10 стран-производителей пшеницы в 2020/21. 5 мая 2021. <https://latifundist.com/rating/top-10-stran-proizvoditelej-pshenitsy-v-202021-mg>

которая будет сопровождаться периодическими вспышками нестабильности. Ранее мы видели торговую войну между США и Китаем, которая не была полностью урегулирована в сегменте технологий. Теперь мы наблюдаем искусственно созданную неопределенность на рынке продовольствия.

Эта неопределенность имеет место как минимум в девяти направлениях:

1. Неопределенность на глобальном рынке поставок азотных, фосфорных и калийных удобрений.

2. Рост цен на природный газ, что приводит к удорожанию азотных удобрений (аммиачная селитра или нитрат, карбамид или мочевины, карбамидо-аммиачная смесь) и, соответственно, конечной сельскохозяйственной продукции.

3. Неопределенность на рынке поставок семян. К примеру, доля семян собственного производства на рынке крупнейшего мирового производителя продовольствия России составляет менее 63%. В РФ почти нет своих семян сахарной свеклы и картофеля.³

4. Неопределенность с устоявшимися маршрутами поставок продукции на рынки потребления (через Россию, Беларусь и Украину) и сложности на рынке страхования сделок и зерновозов.

5. Неопределенность с глобальными ценами на продовольствие. Согласно данным Всемирного банка, по состоянию на 16 июня 2022 года индекс сельскохозяйственных цен был на 14% выше по сравнению с январем 2022 года. Цены на кукурузу и пшеницу выросли на 27% и 37% соответственно по сравнению с январем 2022 года. Это больше всего бьет по бедным и развивающимся странам, поскольку они больше всего зависят от импорта продовольствия.

6. Неопределенность с инфляцией внутренних цен, которая продолжает расти во всем мире: 94% стран с низким уровнем дохода, 89% стран с уровнем дохода ниже среднего, 83% стран с уровнем дохода выше среднего и 70% стран с высоким уровнем дохода испытывают высокую инфляцию цен на продукты питания (более 5%) и многие видят двузначную инфляцию.⁴

³ Татьяна Кулистикова. Доля российских семян на рынке составляет менее 63%. Агроинвестор. 5 февраля 2020. <https://www.agroinvestor.ru/markets/news/33208-dolya-rossiyskikh-semyan-na-rynke-sostavlyayet-menee-63/>

⁴ Food Security Update. The World Bank. July 29, 2022. <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update>

7. Неопределенность с покупательной способностью населения на ключевых рынках импорта продовольствия в развитом и развивающемся мире.

8. Введение странами ограничений на экспорт продовольствия. По состоянию на 16 июня 2022 г. 28 стран внедрило 33 меры политики в отношении экспорта продуктов питания, затрагивающих 7,07% калорий, продаваемых на мировых рынках, а шесть стран ввели восемь мер по ограничению экспорта, охватывающих 2,88% продаваемых в мире калорий. Также вводятся ограничения на экспорт семян. Министерство сельского хозяйства России с 1 апреля введет запрет на экспорт семян подсолнечника и рапса.⁵ Индия также ввела ограничения на экспорт пшеницы и сахара.

9. Неопределенность, связанная с широким применением вторичных санкций странами Запада.

Вся эта сумма указанных неопределенностей создает предпосылки для реконфигурации всего глобального рынка продовольствия и образования платформ для сотрудничества с точки зрения обеспечения безопасности стран и межгосударственных объединений. В качестве индикатора данного процесса можно отметить пункт 56 Пекинской декларации XIV саммита БРИКС, в котором подписанты говорят о приверженности сотрудничеству в области продовольственной безопасности в рамках БРИКС и мира в целом, поскольку на них приходится 1/3 глобального производства продовольствия.⁶ В этой связи представляется довольно очевидным, что в ситуации наличия угроз и неопределенностей проблема обеспечения продовольственной безопасности превращается в одну из наиболее актуальных тем для проведения целевых консультаций между странами ЦА.

⁵ Россия с 1 апреля запретит экспорт семян подсолнечника и рапса. 31 марта 2022. <https://iz.ru/1313423/2022-03-31/rossia-s-1-aprelia-zapretit-eksport-semian-podsolnechnika-i-rapsa>

⁶ Пекинская декларация XIV саммита БРИКС. 23 июня 2022 года. <http://www.kremlin.ru/supplement/5819>

Асель АБЕН

Руководитель Представительства
КИСИ при Президенте
Республики Казахстан в г. Алматы

Нынешняя политическая и экономическая обстановка обострила необходимость оперативного анализа состояния продовольственной безопасности. Круг факторов, формирующих риски продовольственной безопасности, с каждым годом расширяется и выходит за рамки простой оценки объемов импорта и внутреннего производства продовольствия в той или иной стране. К ним можно отнести:

- повышенную турбулентность геополитической ситуации в мире. В условиях, когда страны зависят от посадочного материала, удобрений, кормов, вакцин и т.д., а меняющиеся геополитические условия разрывают имеющиеся цепочки поставок, вопрос обеспечения продовольственной безопасности становится крайне актуальным;

- усиливающиеся процессы опустынивания земель под воздействием климатических изменений. Сокращение посевных площадей и падение урожайности из-за засухи, климатических катастроф, которые приводят к необратимым последствиям в сельском хозяйстве и набирают обороты с каждым новым днем, поднимают градус проблемы продовольственной безопасности. На засушливые районы приходится до 43% возделываемых земель в мире. Деградация земель приводит к потерям сельскохозяйственной продукции на сумму примерно в 42 млрд долл. США в год. Около трети всех возделываемых земель в мире в последние 40 лет были заброшены по причине

утраты своей продуктивности в результате эрозии почвы. Ежегодно еще 20 млн гектаров сельскохозяйственной земли настолько деградируют, что перестают использоваться для выращивания сельскохозяйственной продукции либо поглощаются городами вследствие ускорения темпов урбанизации [1];

– усиливающийся разрыв между развитыми и развивающимися странами углубляет проблему экономической доступности продовольствия для населения. Рост цен на мировом рынке на сельскохозяйственные товары обостряет проблему борьбы с голодом в развивающихся странах, приводя к росту численности голодающих, несмотря на наличие физической доступности продовольствия. Согласно FAO, показатели голода в мире еще в 2021 году превзошли все прежние рекорды: 193 млн человек в 53 странах находятся в состоянии голода, из них в катастрофической ситуации – 570 000 человек в четырех странах [2].

– усиливающаяся политика протекционизма ведет к ограничению экспорта агропродовольственными товарами, в том числе социально значимых продуктов питания. В наиболее уязвимом положении оказались бедные слои населения во многих развивающихся странах, зависимых от импорта продовольствия. В среднем в мире четверо из пяти человек живут в странах, которые импортируют больше продовольствия, чем экспортируют.

Страны Центральной Азии в разной степени сталкиваются с неблагоприятным положением в продовольственной сфере. Если обратимся к рейтингам, то в соответствии с Глобальным индексом продовольственной безопасности¹ по итогам 2020 г. страны ЦА расположились в рейтинге следующим образом: Казахстан – 32-е место, Узбекистан – 83-е, Таджикистан – 85-е среди 113 стран мира (Кыргызстан и Туркменистан не представлены в рейтинге). Но уже по итогам 2021 года Казахстан сместился с 32-го на 41-е место, Узбекистан поднялся до 78-го места, Таджикистан улучшил позиции на 2 пункта – 83-е место, что свидетельствует о нестабильности реализуемой продовольственной политики в наших странах.

Во всех странах Центральной Азии высока доля населения, проживающего в сельской местности: в Казахстане – 41%,

¹ Индекс агрегирует 58 уникальных показателей, отражающих экономическое неравенство, доступность продовольствия, условия окружающей среды, состояние природных ресурсов.

в Узбекистане – 49%, в Кыргызстане – 66%, в Таджикистане – 74%, в Туркменистане – примерно 47%. Несмотря на данное обстоятельство, вклад сельскохозяйственной отрасли в ВВП страны составляет: в Казахстане – 5% (13% занятости), в Узбекистане – примерно 27% (28% занятости), в Кыргызстане – 15% (25%), в Таджикистане – 18% (50%), в Туркменистане – 12%. По показателю занятости населения в сельском хозяйстве и вклада отрасли в ВВП Узбекистан, Кыргызстан, Таджикистан являются «аграрными» странами.

Продовольственная безопасность считается обеспеченной, если в стране основные виды продовольствия доступны как физически², так и экономически.

Показатели физической доступности. Наиболее важными критериями продовольственной безопасности в мире считаются уровень самообеспечения основными видами продовольствия на 70 и более % и при условии, что уровень их переходящих запасов составляет 15–20% годового потребления. «Порог стабильности» по этому показателю составляет не менее 30%.

Уровень самообеспеченности в разрезе стран ЦА наиболее высоким является в Казахстане (83%) и Кыргызстане (81%). Казахстан из утвержденного перечня 19 социально значимых продуктов, по 12 видам продукции обеспечивает себя на 100%, по 11 видам на 80% и по 6 видам наблюдается импортозависимость – мясо птицы, колбасные изделия, сыр и творог, яблоки, сахар, рыба.

В Кыргызстане из девяти основных видов продовольствия полная обеспеченность за счет собственного производства была достигнута только по трем базовым продуктам: картофель, овощи и бахчевые, молоко и молочные продукты. Остальные виды продовольствия физически недоступны, так как обеспеченность за счет собственного производства составляет: маслом растительным – 20% от средней физиологической нормы потребления; сахаром – 77%; яйцами – 47%; мясом и мясопродуктами – 64%; фруктами и ягодами – 32%.

В Узбекистане 60% всего импорта продовольствия приходится на зерно и продукты его переработки, растительное масло и сахар. В Таджикистане производится лишь около 40% потребляемого

² Физическая доступность безопасного продовольствия обеспечивается, когда в стране производится 85% основных видов продовольствия за счет отечественных производителей и 17% страхового запаса (от годового объема потребления) на случай непредвиденных событий.

продовольствия, тогда как большая его часть импортируется извне. Проблема заключается также в том, что импортируются как раз те продукты питания, которые составляют корзину для бедных, то есть имеют стратегическое значение для сохранения социальной стабильности.

Кроме того, физический доступ определяется наличием и качеством инфраструктуры, включая порты, автомобильные и железные дороги, коммуникации и продовольственные складские мощности, а также прочие объекты, способствующие работе рынков [3].

Экономическая доступность продовольствия определяется как возможность приобретения населением *продовольственных* товаров при сложившемся уровне цен. Удельный вес продовольственных товаров в структуре денежных расходов населения косвенно свидетельствует об экономической доступности продовольствия. Чем он выше, тем менее обеспечена экономическая доступность.

В Казахстане более половины потребительских расходов приходится на продовольственные товары, доля которых составляет 58,5%. Самые большие траты в структуре расходов приходятся на продукты питания и безалкогольные напитки.

В Узбекистане наибольшая доля расходов домашних хозяйств на продукты питания приходится на долю мясных продуктов – 33%, фруктов и овощей – 19,6%, хлебопродуктов – 12,8%, молочных продуктов – 7% и т.д.

Согласно исследованию Всемирной продовольственной программы ООН и Нацстаткома КР, домохозяйства тратят почти весь свой доход и не имеют сбережений. Причем основная часть доходов уходит на питание.

Экономическое положение населения. Чем беднее и уязвимее домохозяйство, тем большая доля доходов домохозяйства расходуется на продовольствие, и тем выше уязвимость по отношению к колебаниям цен как по качеству, так и по количеству потребляемых домашним хозяйством продуктов питания. Согласно оценкам, около 9,6% населения Узбекистана (3,2 млн человек) в 2019 г. находилось за чертой бедности, проживая на сумму ниже 3,2 долл США в день, что является международным определением бедности для стран с уровнем дохода ниже среднего. В 2019 году в Кыргызстане около 20% населения жили мене чем на 1,2 долл США в день. Около 0,5% населения проживало в условиях крайней бедности.

В отношении полноценного питания ситуация является еще более драматичной. В Кыргызстане, Таджикистане и Узбекистане по-прежнему остро стоят проблемы качества питания и недоедания, а также нехватки питательных микроэлементов. Так, в Кыргызстане самая низкая покупательная способность доходов – на среднюю зарплату можно купить в два-три раза меньше продуктов, чем в других странах ЕАЭС. Соответственно, страдает качество питания.

В Узбекистане распространенность анемии среди детей в возрасте до 5 лет составляет 15% по стране, однако дефицит железа затрагивает более половины детей, и почти $\frac{3}{4}$ случаев анемии, вероятней всего, связаны с дефицитом железа. Это означает, что сокращение дефицита железа, скорее всего, приведет к снижению распространенности анемии среди детей.

В Казахстане в последние годы наблюдается уменьшение задержки роста у детей в возрасте до 5 лет, также значительно возросло ожирение у взрослого населения.

В условиях резкого спада экономики, повышения уровня бедности, роста цен на основные продукты питания и приближения неурожайного периода крайне важно продолжать мониторинг продовольственной безопасности в странах ЦА в целях своевременного реагирования и осуществления любых необходимых мер по смягчению негативных последствий. Необходимо реформировать продовольственные системы с целью расширения доступа к качественным продуктам питания и их наличия для обеспечения питания и продовольственной безопасности. Для этого требуются:

- совместная работа по адаптации к изменению климата в регионе;
- агропромышленная кооперация для улучшения технико-технологической базы и привлечения инвестиций в сельское хозяйство региона;
- формирование региональной сети научно-исследовательских центров, занимающихся проблемами сельского хозяйства, ветеринарии, санитарной и фитосанитарной безопасности;
- межгосударственное и межведомственное взаимодействие по вопросу обеспечения продовольственной безопасности в регионе, формирование общей «Дорожной карты»;
- разработка совместных долгосрочных прогнозных продовольственных балансов по региону;

– гармонизация стандартизации, сертификации, обеспечения безопасности пищевых продуктов и т.д;

– цифровизация в сфере сельского хозяйства, внедрение цифровых технологий в агропродовольственный сектор.

Эти и другие меры способствуют достижению основной задачи – обеспечению коллективной продовольственной безопасности в регионе.

Список литературы:

1. Факты о пустынях и опустынивании // Электронный ресурс, URL/ <https://www.un.org/ru/development/sustainable/desertification/>
2. Продовольственный кризис в мире и адаптация российского рынка к новым вызовам. Электронный ресурс, URL/ <https://agriecomission.com/news/prodovolstvennyi-krizis-v-mire-i-adaptaciya-rossiiskogo-rynka-k-novym-vyzovam>
3. Измерение различных проявлений продовольственной безопасности// Электронный ресурс URL// <https://www.fao.org/3/i3434r/i3434r02.pdf>
4. Положение дел в области продовольственной безопасности и питания в мире. Ежегодный отчетный доклад, совместно подготовленный ФАО, МФСР, ЮНИСЕФ, ВПП и ВОЗ// Электронный ресурс, URL/ <https://www.fao.org/documents/card/ru/c/cc0640ru>

CONTENTS

FOREWORD	220
INTRODUCTION	222
Erlan KARIN	222
Natalia GHERMAN	225
SPEECH OF THE CONFERENCE PARTICIPANTS	228
Yerkin TUKUMOV	228
Rustam ASIZBAEV	233
Khayriddin USMONZODA	237
Bobur USMANOV	244
Anvar NASIROV	251
Yerlan KUBASHEV	257
Dosym SATPAYEV	263
Alikhan ABAKANOV	269
Emil DZHURAEV	275
Bakhtiyor KHOLIKOV	279
Sultan AKIMBEKOV	282
Marat AITOV	285
Dovletmurad MAMEDOV	289
Sherali RIZOYON	293
Timur RAKHIMOV	298
Aidai TEMIKEYEVA	303
Rustam MAKHMUDOV	306
Asel ABEN	310
PHOTO MATERIALS	315

FOREWORD

On June 29-30, 2022, in Nur-Sultan, The Cooperation of Central Asia In the New Geopolitical Environment: Challenges and Opportunities international conference was held, organized by the Kazakhstan Institute for Strategic Studies under the President of the Republic of Kazakhstan with the support of the Representative Office of the Konrad Adenauer Foundation in the Republic of Kazakhstan.

The conference was dedicated to cooperation between the countries, including developing trade and transport communications and food security, as well as elaborating a common approach to global challenges.

Speakers at the conference pointed out that during the 30 years of independence, the countries of the region have created an atmosphere of trust and mutual respect based on the willingness to jointly solve common problems and find new ways of partnership.

The conference's agenda included compelling interaction issues under new geopolitical and geo-economic challenges and global issues. Taking into account the need for cultural cross-fertilization of the peoples and the positive global positioning of Central Asia, it was proposed to create conditions for free movement of the region's citizens and foreign tourists.

At a separate meeting, directors of institutes of strategic studies of Central Asia developed recommendations for the agenda of the Consultative Meeting of Heads of State of Central Asia, which was held on July 21, 2022, in Kyrgyzstan, Cholpon-Ata. The essential thesis of the recommendations is the further development of cooperation of the Central Asian countries in water policy, environmental protection, development of agricultural cooperation, and scientific and cultural interaction. Another important aspect is the development of scientific and expert cooperation, designed to provide a factual and research basis for making effective management decisions.

The participants of the international conference were executives and experts from the National Institute for Strategic Studies of the Kyrgyz

Republic, Center for Strategic Studies under the President of the Republic of Tajikistan, the Institute for Strategic and Interregional Studies under the President of the Republic of Uzbekistan, the International Institute of Central Asia, Center for Strategic Studies of the University of International Relations of Turkmenistan, as well as experts from the region from various analytical structures and NGOs.

The conference received comprehensive coverage in the leading Kazakh and Central Asian media, which highlighted the relevance of the international conference, the high level of analysis of the potential for deepening cooperation of Central Asian countries, mutual trust and professionalism, scientific solidarity of colleagues, whose joint efforts will undoubtedly contribute to the stability of the strategic partnership and all-round cooperation.

INTRODUCTION

State Adviser of the Republic of Kazakhstan

Erlan KARIN

Dear colleagues, dear friends,

I am pleased to welcome you all to today's conference.

Unfortunately, we have not had the opportunity to hold such meetings for a long time due to the pandemic. Therefore, this conference is the first in two years that brings together representatives of analytical structures of Central Asian countries.

A few years ago, when I was working at the Kazakhstan Institute of Strategic Studies, my colleagues and I initiated the preparation and publication of the first public analytical report. It was developed during expert discussions based on modeling and situation analysis.

In this report, we presented several scenarios for the development of the situation in Central Asia in the medium term, naming one «Central Asia: Towards Regional Unity.» I recall that this scenario seemed the most unrealistic during our discussions, as it was difficult to talk about unity and union, or even about any cooperation at the moment.

At that time, the prevailing tendency was the self-isolation of most regional countries and mutual distancing from each other, while the ideas of regional cooperation were rejected in every possible way.

Nevertheless, we were sure that our countries would have prerequisites for mutual steps towards each other, because it is precisely the strengthening of the paradigm of regional unity that is the most optimal response to the current and future challenges.

In 2018, Kazakhstan hosted the first Consultative Meeting of the Heads of Central Asian States. Subsequently, similar meetings were held in Uzbekistan in 2019 and Turkmenistan in 2021.

As we can see, today, the leaders of the Central Asian countries interact regularly. This means the transition of regional dialogue and cooperation to a qualitatively higher level.

We are confident that this positive process will only strengthen. In any case, Kazakhstan is ready to further develop cooperation and interaction with our neighbors in the region on the issue of regional cooperation.

At this point, I would like to draw your attention to an element of no minor importance - highlighting key issues and sorting out the priorities.

The Central Asian region faces pressure from many external factors (geopolitical, economic, environmental, and others).

However, there are several equally important internal factors, such as the demographic situation.

In 1991, 51 million people lived in the region. In 2016, we predicted that such dynamics would lead us to surpass 70 million people in the coming years. And our forecast was justified - today, the population of Central Asia is already 76.5 million people. Such population growth rates in the region naturally entail new economic opportunities and associated social risks.

In this situation, it is essential for the region's countries not to lose their domestic agenda.

First is the promotion of regional trade and the formation of a common regional market.

Second is the development of transportation and transit potential.

Third, resolving issues related to the distribution and use of water, energy and other resources.

Fourth, the development of cultural and humanitarian ties.

Fifth, maintaining an effective regional security system and countering the threats of extremism and terrorism.

It should be noted here that recently we have faced the underestimation of the seriousness of the Afghanistan situation, with

the problems of extremism and terrorism fading into the background. Meanwhile, if 20 years ago there was only one group of people from Central Asian countries operating in Afghanistan, now there are 5-6 such groups.

Geopolitics, of course, is often of paramount importance, but the region, I am sure, should have its own single pragmatic and verified strategy.

Here I would like to emphasize that at this stage, the early signing of the Treaty on Friendship, Good-Neighborliness, and Cooperation is vital for the development of Central Asia in the XXI century.

Through joint efforts, we can lay down common principles and approaches in this strategic document to ensure peace, stability, and prosperity in our region.

Kazakhstan attaches exceptional importance to this document, and we hope that in the very near future, this historic Treaty will be signed at the highest level.

Dear colleagues!

Our everyday tasks require a cohesive and consolidated approach to the Central Asian countries.

At the same time, the efficiency of risk management and readiness for new challenges will depend on the efficiency and timeliness of decision-making.

To do this, it seems appropriate to strengthen the interaction of scientific and expert communities in our countries.

At the expert level, first of all, there are opportunities to come to a common understanding of global and regional challenges and develop common approaches to solve them.

We have a lot of fruitful work ahead of us, which, I hope, will result in practical recommendations and proposals on new areas of cooperation and interaction between the countries of Central Asia.

Thank you for your attention.

Special Representative of the UN Secretary-General for
Central Asia – Head of the UN Regional Center for
Preventive Diplomacy in Central Asia

Natalia GHERMAN

Dear representatives of government authorities of the Republic of Kazakhstan, dear heads of strategic research institutes, and dear colleagues!

First, I would like to thank Mr. Yerkin Tukumov, Director of the Kazakhstan Institute of Strategic Studies under the President of the Republic of Kazakhstan, for the invitation to participate in the international conference «Central Asian Cooperation in New Geopolitical Conditions: Challenges and Prospects.» I welcome our trusted partners – the Konrad Adenauer Foundation and its Regional Director, Mr. Johannes Rai. Unfortunately, this time I cannot join you in a live format, as I am currently holding a regional security event with the participation of representatives of all your countries. Since its establishment almost 15 years ago, the UN Regional Center for Preventive Diplomacy for Central Asia has established very close ties with the institutes of strategic studies of the regions. I am sure this fruitful cooperation has been helpful for all of us.

The institutes of strategic studies took an active part in numerous events organized by us in such areas as «Preventing Violent Extremism and

Countering Terrorism,» «Transboundary Water Resources Management,» and «The Impact of Events in Afghanistan»... They also contributed to the center's efforts to promote the agendas on «Women: Peace and Security» and «Youth: Peace and Security.»

In March 2018, the leaders of the five Central Asian countries gathered in Kazakhstan for their first summit in many years. With the development of more intensive contacts at the highest political level in Central Asia, our cooperation with strategic studies institutes also grew. In October 2018, at the initiative of Vladimir Imamovich Norov, who at that time held the post of director of the Institute for Strategic and Interregional Studies under the President of Uzbekistan and powered by the center, there was held the first Central Asian Expert Forum with the participation of strategic research institutes. The objectives of this first meeting were to create a discussion platform for leading Central Asian experts regarding topical issues of regional development and security, to coordinate the stances of the five countries toward the intergovernmental agenda, to develop a mechanism for practical proposals and recommendations for the heads of state of the region as a contribution to the then-upcoming high-level consultative meeting held in Tashkent in November 2019. All these objectives have been successfully achieved.

The forum continued its work to increase and deepen multilevel regional cooperation. Thus, in September 2019, the Second Central Asian Expert Forum was held in Nur-Sultan and Burabay (Kazakhstan). The event was devoted to the critical issues of ensuring regional cooperation aimed at solving water, energy, environmental, and tourism sector problems in Central Asia. During the pandemic, the regional center transferred cooperation with strategic research institutes to virtual platforms. In the summer of 2020, we held two meetings with the heads of institutes from all over the region. The first meeting was organized in partnership with the UN Counter-Terrorism Office. It was devoted to the impact of the pandemic on the prevention of violent extremism and the fight against terrorism. In addition, a regular meeting with the heads of institutes in an online format was convened on the second anniversary of the General Assembly of the Resolution on Strengthening regional and international cooperation to ensure peace, stability, and sustainable development in the Central Asian region adopted by the UN. As it can be seen from the concrete examples above, we have a solid foundation for our future cooperation.

Dear participants, referring to the topic of today's conference, «The Cooperation of Central Asia In the New Geopolitical Environment:

Challenges and Opportunities» I must admit that the world is becoming more and more polarized today and that this trend has an impact on the Central Asian region as well. Moreover, external factors are becoming increasingly influential, ranging from narrow geopolitical interests of terrorist and extremist activities to climate change. In these circumstances, regional interaction and cooperation are crucial to mitigate Central Asia's challenges. We will continue our efforts in the format of the Central Asian Expert Forum to contribute significantly to the agenda of the summit of leaders of Central Asia, which is a unique high-level platform demonstrating the trust reigning in the region. We should also continue our cooperation on other platforms and formats.

This year the regional center celebrates its 15th anniversary. We have a proposal to convene the following Central Asian Expert Forum in Ashgabat at the end of this year. It may be an opportunity to look back and see how the region has changed over the past decades and our joint prospects. It is also an excellent opportunity to get to know the work of the regional center better.

I wish you fruitful work and express confidence that the recommendations you have developed will significantly contribute to the mutually beneficial development of regional cooperation.

Thank you for your attention!

SPEECH

OF THE CONFERENCE PARTICIPANTS

Yerkin TUKUMOV

Director of the Kazakhstan Institute of Strategic Studies under the President of the Republic of Kazakhstan

**Dear ladies and gentlemen,
Dear colleagues,**

The third decade of the XXI century has launched a new global transformation. World changes may become similar in dynamics and drama to the nineties of the last century.

However, nowadays, processes are more complex and large-scale. The rapid pace of globalization in recent decades has closely integrated the economies of countries and peoples, while political contradictions have worsened.

In this difficult situation, Central Asian countries face several challenges both at the global and regional levels.

Geopolitical and Geo-Economic Challenges

Geopolitical and geo-economic challenges are of paramount importance for Central Asian countries. Threats of international terrorism, migration and food security issues are urgently important.

For example, the situation in Afghanistan seems to be extremely unstable. The country is permanently teetering on the brink of a humanitarian disaster and economic collapse.

About 19.7 million people – almost half of the population (47%) – suffer from acute hunger. According to UN estimates, it shall take about 4.4 billion dollars to get out of this crisis.

Until decisive countermeasures are taken, this situation will undoubtedly lead to the radicalization of society, the confrontation between groups, and the possible consolidation of extremist forces.

Currently, the geography of global jihadist terrorist groups is already expanding with an increase in their activity in Africa.

According to the Global Terrorism Index, about one and a half thousand deaths were registered in Afghanistan in 2021 as a result of terrorist attacks, followed by Burkina Faso (732), Somalia (599), Niger (588), and Mali (574).

All this poses a real risk of increased migration pressure and infiltration of radical elements into Central Asia.

At the same time, significant risks for Central Asia lie in the direct and indirect geo-economic consequences of the situation in Ukraine, expressed in the global solidarity divide, the rupture of trade and economic routes, as well as the onset of the food and stagflation crisis.

In April, the median inflation rate in Europe and Central Asia exceeded 12%. It has been the highest level of inflation for the entire period since 2008.

The rise in commodity prices and the weakening of external demand from the Eurozone have become the channels for spreading the most serious consequences of this conflict.

This year, the economies of Belarus and Moldova are expected to shrink, while growth rates in most Central Asian countries are projected to decline.

According to the International Organization for Migration, the sanctions imposed against Russia affect the incomes of migrants working there and, accordingly, the economic situation in their home countries.

Global Challenges

Central Asian countries, like all countries of the world, are exposed to global challenges and problems, such as the spread of pandemic viruses, global climate change, environmental pollution, resource depletion, etc.

The most acute challenge of our time was COVID-19, which exposed many flaws and shortcomings. For example, there was a lack of a joint approach to solving the problem at the public and interstate levels from the very beginning of the pandemic. As a result, 543 million infected people and more than 6.3 million human lives worldwide fell victim to such disunity. Though this number is true only according to official data: de facto, it is much higher.

The politicization of developing, producing, and distributing vaccines and the current unsatisfactory level of mutual recognition of vaccination passports may serve as evidence of national selfishness.

The traditional isolation strategy, contact restrictions, and border closures have led to high costs in all spheres of human life. There were high pressures on state budgets due to extraordinary financial costs, a sharp reduction in the sources of its replenishment, and a drop in household incomes.

In addition to the direct costs of fighting Covid-19, our countries have suffered heavy losses due to lower energy prices, devaluation of national currencies, reduced income due to restrictions on foreign trade operations, and a reduction in the volume of remittances of migrant workers.

Although the pandemic has already become a familiar topic and the issue has been replaced on the agenda by other events, there is no final solution to this problem yet. There is still a massive infection in the population, and new viral strains are being identified. Moreover, there remains a high probability of a repeat of the situation with the same and maybe even more severe consequences.

At the same time, the general environmental, water, and energy issues are being updated in Central Asia in a new way. Moreover, the region's countries are increasingly facing natural disasters, which increase the risk of transboundary artificial accidents. In this regard, the climate agenda is of particular importance today.

According to the International Monetary Fund, the average temperature in the Middle East and Central Asia increased by 1.5 °C, twice the global growth of 0.7 °C.

Considering that more than 60% of the territory of Central Asia has a dry climate with infrequent precipitation, a rise in temperature leads to evaporation of water from the soil and increases the risk of drought.

An expansion of areas with a desert climate can be observed, where the average annual temperature has increased by 5°C when comparing the 60-70s with the 2000s.

As a result, the total annual loss of the gross domestic product level amounts to 5.5 percentage points.

However, despite the general commitment of the international community to take joint measures at the global level, many governments are reluctant to transform their economies towards green technologies and reduce industrial emissions.

Regional policy in this direction does not have a systematic approach, having more of a framework nature without a clear action plan.

Nevertheless, it is important to understand that the expected introduction of the European Union's carbon tax in 2023 will lead to international economic segregation of developed and developing countries through innovative and clean technologies.

These circumstances force us to form a common regional approach that will allow us to consistently set our agenda in the future and promptly respond to specific phenomena and stop their consequences.

Opportunities and Directions of Cooperation

Global crises reveal new perspectives. Therefore, the Central Asian countries should adjust their economic policies towards mutual and complementary cooperation schemes.

The impetus for developing intelligent technologies, mass online education, work, and services, as well as the digitalization of social processes, should be used as a basis for further intensification of cooperation.

In this regard, creating a regional platform for consolidated solutions is advisable to maintain a balance between economic development and environmental conservation.

Cooperation in joint projects on healthcare, sanitary and epidemiological issues, the prevention of climate change's effects, and the formation of a «volunteer corps» to help in emergencies is particularly important.

Water issues actualize the need for serious study of the possibility of adopting «water conservation» as the defining principle of the tax, tariff, and credit policy of the Central Asian states.

Interstate cooperation is of rational nature precisely from the point of view of mutually beneficial exchange. Moreover, it creates optimal conditions for integrating scientific potential to solve problematic issues in tourism, cross-border rivers, transport, decarbonization, etc.

In the current conditions, the most popular areas of cooperation between the Central Asian countries are:

Development of «green» energy sources.

Development of the innovative and technological component of the economy of the Central Asian countries.

Combining political and diplomatic efforts to reduce external pressure.

Creation of a single cultural and information space in Central Asia.

The further development of the Central Asian states will depend on how effectively they implement innovative economic projects, and the cohesion of the response to the everyday challenges of our time will be built.

In this regard, we will be able to overcome global challenges and mitigate existing risks only together or through joint efforts.

Thanks for your attention!

Rustam ASIZBAEV

Director of the National Institute for
Strategic Studies of the Kyrgyz Republic

First of all, let me express my sincere gratitude to the Kazakhstan side for the excellent organization of this forum and for giving me the opportunity to personally meet with colleagues from Central Asian countries and discuss the current issues facing our nations. I am sure that such meetings will significantly contribute to the improvement of mutual understanding between the scientific institutions of our countries, as well as to the development of effective measures to counter existing challenges and threats.

Dear colleagues!

Since the beginning of the third decade of the XXI century, the global security system has faced unprecedented challenges and threats, including the coronavirus pandemic and global climate change. The situation in neighboring Afghanistan remains difficult, where the Taliban came to power after the withdrawal of American troops.

The events in Ukraine have led to a severe escalation of the military confrontation, and the Ukrainian issue has come first on the global agenda. The sanctions adopted by Western countries against Russia and Russia's retaliatory sanctions have negatively affected not only the economic situation in Russia and European countries but also the situation in the world as a whole, especially in the energy sector. Due to objective economic reasons, the continuation of the sanctions policy can lead to the most

challenging consequences for Russia, the European Union, and the world's poorest countries. It is becoming particularly relevant in connection with the impending threat of a global food crisis.

Nowadays, a new geopolitical reality is taking shape in the world, and the geopolitical confrontation between global players, such as the United States and the collective West, China and Russia, is intensifying. Today we are witnessing the formation of a new world order based on power, in which there is virtually no global security architecture. Destruction also occurs at the regional level, which threatens the sovereignty and territorial integrity of the Central Asian countries.

In the new geopolitical conditions, there is a threat of the Central Asian region becoming an arena of geo-economic confrontation between global players, which is undesirable for our countries. Therefore, the above will soon pose a serious security threat to Central Asian countries.

Ensuring their security is becoming the number one issue on the common present-day agenda of the Central Asian countries. Besides, ensuring food security which we can solve only through joint efforts, is very relevant for all Central Asian countries. In addition, the diversification of transit routes is also very acute for our countries with the possible introduction of secondary sanctions against Central Asian countries, which could lead to an economic crisis, a particular threat to us.

I want to highlight the situation in Afghanistan among the most critical threats to the security of Central Asian countries. But unfortunately, Afghanistan has become just a regional problem for the global agenda as long as the attention of the world community is focused on Ukrainian issues. In this connection, all the challenges and threats emanating from Afghanistan are becoming the Central Asian countries problem.

Currently, the Afghan people are on the verge of a humanitarian crisis and extreme impoverishment. According to UN estimates, the number of Afghans experiencing acute hunger increased from 14 to 24 million from July 2021 to March 2022, and every second of them is a child. The tragedy of the Afghan people, if they are left alone against this humanitarian catastrophe, can result in new flows of refugees, an increase in the drug threat, and a surge in terrorism. After the Taliban seized power, Kyrgyzstan delivered humanitarian aid to Kabul twice. At a difficult time for Afghans, the countries of Central Asia are providing humanitarian assistance to them. They want to see Afghanistan as peaceful, stable, and prosperous.

At the same time, the security situation in Afghanistan is of deep concern. Various terrorist groups continue to operate on its territory.

According to experts, there are about two dozen terrorist structures with a total number of militants of over 23 thousand people. Half of them are concentrated on the border with the Central Asian countries. These people include foreign militants who have mastered the technologies and techniques of conducting terror in Iraq and Syria. A significant part of them belongs to the «Islamic State,» which has claimed responsibility for the vast majority of terrorist attacks that occurred on the territory of Afghanistan from August 2021 to May 2022. The new authorities in Kabul recently announced that they had eliminated the IS movement, but, according to the UN, it has doubled its presence in Afghanistan.

The Afghan factor is the most substantial threat to the entire Eurasian region. In the Tajik direction, there can appear a corridor for the armed groups to sneak from Afghanistan to Tajikistan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kyrgyzstan, Kazakhstan, and Russia. Hence the concern of the leaders of the states about any escalation of the political crisis in the Republic of Tajikistan. Considering the constant external fueling of these processes, the designated risks cannot be ignored.

Terrorist groups that have settled in Afghanistan, including many citizens of Central Asian countries, skillfully use the political and socio-economic consequences of the pandemic, the religious factor, and the global crisis.

The unpredictability of the Afghan factor and other terrorist challenges, the presence of «sleeper cells» of extremists in the region, and the ongoing drug trafficking dictate the need to deepen cooperation between the Central Asian countries to prevent external security threats.

Kyrgyzstan and the Central Asian countries are not interested in Afghanistan being a hotbed of instability when threats to the security of our countries emanate from its territory. To this end, we consider it necessary for the Central Asian countries to develop a set of coordinated measures for the gradual reconstruction of Afghanistan and the country's return to a peaceful course of development. Today, one of the most important problems for Afghanistan is international recognition, while global and regional organizations dealing with humanitarian issues and development institutions have practically stopped their assistance. After the recent earthquake in Afghanistan, in which more than 1 thousand people were killed, Afghanistan asked for help from international organizations in overcoming its consequences.

It is necessary to involve Afghanistan in international processes and to intensify multilateral cooperation in the fight against terrorism, drug

trafficking, arms trafficking, and other dangerous crimes. In addition, it is essential to continue helping Afghanistan overcome the humanitarian and economic crisis.

It is in the interests of the Central Asian countries to intensify efforts in the fight against international terrorism and closely cooperate against terrorism both in bilateral formats and within the framework of regional organizations, primarily the CSTO and the SCO.

Kyrgyzstan hopes for positive dynamics in ensuring security in Afghanistan, including through the efforts of the current leaders of this country. However, states interested in stability in the Afghan direction need to work through every threat, using the capabilities of international mechanisms such as the UN, SCO, and CSTO, to build a multi-level system of a timely and effective response to attempts of negative influence from outside.

The protracted instability in Afghanistan poses a severe threat to the security of each of the Central Asian states. Therefore, peace-building in this long-suffering country meets the vital interests of our countries and, at the same time, we can say, is our moral duty.

Our countries have a rich experience of jointly overcoming emerging obstacles to independent development. To this end, our capabilities are used within the CIS, SCO, CSTO, UN, and other international organizations. As a result, we will be able to contribute to establishing peace in Afghanistan through close cooperation and exchange of views.

I would also like to emphasize that a regular Consultative Meeting of the Heads of Central Asian States is planned in the Kyrgyz Republic this year. The issues discussed at the forums of our institutes for strategic studies, especially those related to the security of our Central Asian region, as well as challenges and threats emanating from Afghanistan, will undoubtedly be taken into account at the meeting of the heads of the states.

In this regard, we believe that it makes sense to annually hold discussion forums of our countries' leading institutes of strategic studies on the eve of the Consultative Meeting of the Heads of Central Asian States to discuss the most pressing issues.

Thank you for your attention.

Khayriddin USMONZODA

Director of the Center for Strategic Studies under the President of the Republic of Tajikistan

Since the beginning of the new year and up to the present day, there has been a chain of political and economic developments around the Central Asian region and the world, affecting almost all the countries. Today we are amid sweeping changes that mean both great opportunities for cooperation and challenges for the Central Asian countries. An analysis of the unfolding phenomena shows that, unfortunately, the geography of instability in our region also tends to widen. So despite differences in the extent to which our countries are involved in these processes, concerns about the negative consequences of these developments are growing. This is understandable, as the effect of political and economic confrontation between major powers in the negative aspect is felt most visibly, especially painfully by developing countries. Not only politically but also economically and socially, the space for maneuver of developing countries is substantially narrowed as the capacity of their partners to build financial and technical support and their efforts to improve their social life is diminished. Unfortunately, we are witnessing a decline in the international community's attention to supporting the development of developing countries amidst other global issues.

Irrespective of this, the region's countries are included in global processes whose pace has accelerated sharply. Because of these circumstances and the poorly coordinated expert analysis of the region's think tanks, a more or less accessible and adequate explanation of current

events is becoming increasingly difficult. This circumstance naturally raises the question of understanding the need to develop proper paradigms of comprehension and response to global and regional processes, which must correspond to the interests and potential of our societies. Although in the current contradictory conditions, it is complicated to elaborate a well-thought-out and systematized model of responding to the world processes. It becomes almost meaningless to describe the future in terms of the existing paradigms. By following the old paradigms, we have closed off the opportunities we could have had in finding our place in solving many regional problems and benefiting from them.

It is encouraging that our countries, regardless of how the international situation develops today, are engaged with great responsibility and intensity in discussing and seeking solutions to crucial regional problems. This demonstrates an increasing tendency towards strengthening intra-regional integration. Today, it is necessary to develop these interactions at a new level and strengthen the practical component of our cooperation. An example of this can be seen in the interaction between the Republic of Tajikistan and the Republic of Uzbekistan, which has succeeded in raising it to the level of alliance relations.

Failure to engage intensively can become a significant challenge, with both political and economic implications. Of course, this requires a clear understanding of the region's challenges and the ability to manage resources rationally in response to them without panic and confusion. We need to take timely steps to overcome the challenges and, in turn, take a step toward a systematic and continuous search for solutions to the problems faced by society at a given time and period without delaying them for generations to come. This will enable us not to fall into the abyss of unresolved problems that contribute to expanding the space of instability in the region.

These models should ensure organic interaction with the great players in world politics since it is often difficult for the region's countries to achieve independence due to their potential to influence the regulation of complex world processes. These aspects of the manifestation of contemporary processes give us reason to consider the relationship of the orientation of societal functions in the region to external procedures.

As for Tajikistan, phenomena such as tensions on the border with Afghanistan, constant hybrid skirmishes on the border with Kyrgyzstan, rising inflation on energy depending on price fluctuations on world

markets, threats of food shortages, etc., keep its public consciousness in an anxious state.

Especially the most significant concern and public consciousness of the population of the RT in the light of current events in the region causes the state of reliable protection of the Tajik-Afghan border. Such concern of the RT over the security in this direction stems from the fact that today there is a new reality in Afghanistan, and there are close approaches of the countries of our region in building their relations with this political system contrary to the opinion of some analysts. Tajikistan's position towards the Taliban regime in the political aspect, which confirms the principle of non-interference in Afghanistan's internal affairs and calls for a broad, inclusive political structure, is more stable and pragmatic. Still, at the same time, the door to maintaining economic ties is not entirely closed. Implementing these measures would create and retain a secure economic corridor for countries in the region with Afghanistan and attract investments in the infrastructure of economic interests and initiatives of developed countries in the area. On that basis, Afghanistan could also be included as a promising financial partner for other countries. This could give impetus to attempts to peacefully integrate regional countries with the land, prevent the government from being used as a base for regrouping extremist terrorist groups and reduce regional tensions. In this way, the region's countries can help rebuild Afghanistan's economy, reduce the threat of its collapse and prevent a humanitarian catastrophe in the country. It is possible that, as the Amarat responds effectively to the fundamental security concerns of neighboring countries in the future, the attitude of the Republic of Tajikistan will also change. In view of its historical experience, our state does not intend to flirt with the ideology of Islamic radicalism, which uses violent methods of political struggle, as it is a threat to all secular regimes in Central Asia.

Thus, although supporting and defending one's interests becomes more difficult as the level of threats increases, in these circumstances, Tajikistan's position is steadily oriented toward a forward-looking judgment of the situation so as not to become an arena in the power's game. Recent events in GBAO showed that such threats exist, which «were planned in advance, and internal and external stakeholders sought to destabilize the situation in the region and disturb the peace of citizens». There was an attack by terrorist groups on a transport convoy of state security and law-enforcement agencies, a blockage on both sides of an international highway linking Tajikistan and China. Many of the norms inherent in

state sovereignty were challenged on their part, especially its monopoly on the use of force and coercion against members of society. And the manifestation of such tendencies in today's interdependent world in one country of the region could quickly spread to others.

Therefore, the RT closely monitors all trends within and in the region and their possible implications for the country. However, we still cannot fully influence the regulation of many regional processes due to many unresolved bilateral issues, both on political and socio-economic levels. Thus, there is a widespread assumption that the region's political actors cannot find peaceful solutions to their differences and, therefore, often rely on the patronage of prominent external players. However, contrary to this assumption, there have been examples of successful peaceful solutions to such problems by the region's countries in recent years. Especially the RT and RU have managed to solve many unresolved bilateral issues that had been accumulating for decades in a constructive way. Thus, the problems of the project demarcation line of the Tajik-Uzbek state border, issues of rational use of water resources, etc., were solved. We appreciate the contribution made by our leaders to a constructive approach to these problems, thanks to which there are no reproaches and claims to each other in this direction today, and the positions of our countries have been brought very close together.

Such an attitude may become a barrier to attempts of some countries and interested circles to use water and energy problems of the region and issues of demarcation of inter-State borders for selfish attempts of forecasting and create a zone of tension between them. But, on the contrary, our countries show by the example of their approaches that we are capable of overcoming all problems quite independently and constructively in the future for the benefit of shared prosperity and development.

Thus, modern realities have further raised the need for an indivisible, sustainable, effective, and balanced mechanism for promoting constructive interaction and ensuring regional security and development. The range of problems faced by our countries in this aspect is vast. It can include issues of access to safe drinking water, rational use of water resources for the benefit of the development of countries in the region, ensuring food security of our countries, energy cooperation, especially the use of «green energy,» collaboration in the use of renewable and alternative energy sources. If these problems are not addressed in time, they increase the risk of dire consequences for the region's development and security.

Our countries are particularly vulnerable to the consequences of the unsustainable use of water resources. Water plays a key role in the food security of our countries. Since the basic livelihoods of our countries' populations, who mostly live in rural areas, depend on irrigated agriculture. Water conservation enables us to avoid food shortages and price rises, about which all countries of the world are concerned today. Experts estimate that due to the lack of modern irrigation technologies, irretrievable water loss in downstream countries is between 30 and 60 percent. The path chosen by Tajikistan in this regard is aimed at the widespread use of drip irrigation and the gradual replacement of water-intensive crops with less water-intensive ones. For example, according to some estimates, more than 30% of the cotton area in Tajikistan has been replaced by cereals and vegetable crops. Considering the role of water as an essential component of the environment, which provides economic, social, and environmental well-being for the region's population, the governments of our countries should coordinate their efforts in this direction. A vivid example of such an effort I can mention the CASA-100 project, the readiness of the RT and RU to construct the Yavan hydroelectric power plant on the Zarafshan river in Tajikistan. This is our republic's first large-scale cooperation project with Uzbekistan, which shows the possibility of a partnership between our states in the sphere of industry and energy.

Thus, today's realities further raise the need for a region's sustainable, effective, and balanced interaction mechanism. We must move away from divisive and confrontational values and instead practice mutual respect and mutually beneficial cooperation, as well as work towards a harmonious coexistence between our countries with different socio-political systems, histories, cultures, and levels of development. In this regard, it is also vital that there is a common cultural and historical background in the region, allowing the leaders of the Central Asian states to come to agreements on the importance of strengthening close cooperation. The Central Asian states share some common cultural elements and values that create a favorable environment for their strong interaction and develop coordinated approaches to the respective challenges.

The coming years are predicted to be difficult for many countries in the region, therefore it is necessary to assess the current situation in a balanced way and look for ways to reduce the vulnerability of the countries of the region, the impact of negative factors, to minimize the impact of difficulties with devastating effects on the regional economies. To this end, we must be prepared to look at ways to strengthen our economic ties, to

seek solutions to such vital problems for the population as rising food prices and shortages of food, spiking fuel and other energy prices, and slowing economic growth. Therefore, there is a need to unlock the potential of the supply chain and co-production of vital mass consumption products, improve and increase the capacity of goods trains, etc. This will ensure that there are no shortages of goods in their markets. For example, concerning fruit and vegetable crops today, Tajikistan, through its production, can fully meet domestic demand and supply them to other countries in the region. On this basis, we consider it inappropriate to introduce a temporary ban on the export of vegetables, grain crops, and other goods between the region's countries.

In addition to the points mentioned above, our countries are now facing new problems caused by the sanctions imposed by European countries and the United States against the Russian Federation. First, we have seen a sharp rise in the price of food products and energy resources and a jump in foreign currencies. The same trend can also be seen in changes in exchange rates, which could lead to a negative trade balance for the countries. In addition, some grim forecasts are being published today about a reduction and devaluation of migrant remittances, on which many families in the country depend. Labor migration is the primary source of income for many families. Weakening economic activity in Russia reduces the employment and income of migrant workers, as evidenced by the return of many.

In our view, even today, against this background, the geopolitical forces competing for the role of arbiter in resolving the existing contradictions in the region are naturally resisting covertly to prevent the dominant position of a single power. This is natural within the framework of the now shaken international order. Although the contours of the future world order are unclear, there are emerging trends of some new forms of interaction between the states based on their attitude towards the current events. Where these tendencies will lead will depend on the structure of resolution of contradictions between major decision-making centers. What is most needed now is for our countries to build trust and a mutual sense of security in their relations with each other and to be willing to share the expectations of other countries to make the regional order and peace dynamic and sustainable and

We are confident that interaction between our countries will always be aimed at preventing and neutralizing risks and challenges, dealing with emergencies, protecting people and property, and protecting national

sovereignty, security, and development interests, as well as world peace and regional stability. Today, given the complex situation in the world community on a global scale, there comes a clear realization that in isolation from each other, our countries will not be able to cope with the acute problems of our time. They can be countered only through close regional cooperation. The passive stay that we had in the past does not suit us now.

We are convinced that the great potential for cooperation in the Central Asian region makes it possible to find jointly successful solutions to existing difficulties. Therefore, we are confident that the forthcoming meeting of the heads of states of the area will be of great importance in this aspect to work out concerted actions on important regional problems.

In conclusion, I express my appreciation and deep respect for the conference participants and look forward to fruitful cooperation.

Thank you for your attention.

Bobur USMANOV

Deputy Director of the Institute for Strategic and Interregional Studies under the President of Uzbekistan

Dear Yerkin Valitkhanovich!
Dear participants!
Ladies and Gentlemen!

First of all, let me thank the organizers for the invitation.

We have very similar approaches with our Kazakhstani colleagues, including those from the KazISS. Their main idea is the need to strengthen regional cooperation.

As an expert, I cannot but appreciate the timeliness and relevance of today's discussion organized by our partners.

Moreover, given the current complex trends and escalating global contradictions, armed conflicts in neighboring regions, and, unfortunately, in friendly countries, the relevance of such discussions is multiplying.

We must clearly understand how these processes will affect us and our region and what challenges and new opportunities we will have to deal with.

The geopolitical configuration built over the past 30 years in Central Asia and to which we have all become accustomed and adapted is going to change. Of course, we do not expect revolutionary changes, but the transformation is inevitable.

For example, the activation of such external players as Iran and Turkey in the region is already noticeable. Moreover, Iran is becoming a

full member of the SCO and an important transport destination for the countries of Central Asia.

Turkey is striving to become an interregional hub of Eurasia in the field of transport communications and energy, which is increasing trade and economic cooperation with the region's countries both in a bilateral format and within the framework of the Organization of Turkic States.

Another interesting trend is the growing interest of European countries in the region's energy resources. Against the background of a rapid rise in energy prices and uncertainty about the sources of oil and gas imports, Europeans are beginning to show practical interest in the resources of the Central Asian-Caspian region.

And it's not just about oil and gas. With the expansion of the share of renewable energy in the energy balance of European countries, their demand for the import of manganese ore, chromium, lead, aluminum, and cobalt for the needs of alternative energy technologies – these include solar panels, wind turbines – will grow.

Central Asian countries have significant proven reserves of these materials. In some positions, they even occupy a leading role in the world.

i **For reference:** According to available information, the region possesses **38.6%** of the world's reserves of manganese ore, **30.07%** chromium, **20%** of lead, **12.6%** of zinc, **8.7%** of titanium, **5.8%** of aluminum, **5.3%** of copper, **5.3%** of cobalt and **5.2%** of molybdenum.

At the same time, some negative trends that affect both the security interests and the economic development of all Central Asian countries require special attention in the first place.

Many of them already manifest nowadays.

First, the withdrawal of the United States and its allies from Afghanistan

increases the risks of the re-oblivion of the Afghan problem. We may again face a situation where Afghanistan will be left alone with its problems, having transformed into a source of threats to global security. A large-scale humanitarian disaster is already in full swing there, with favorable ground being created for strengthening the influence and presence of international terrorist groups. Some experts even talk about a possible repetition of the «Iraqi scenario,» according to which former soldiers of the Afghan army will en masse join the ranks of Al-Qaeda.

According to the UN Security Council, there are already at least 6 thousand militants in Afghanistan alone in the ranks of Al-Qaeda, Islamic Movement of Eastern Turkestan, Ansarullah, and ISIS-Khorasan.

At the same time, there is an expansion of IS-Khorasan in the north of Afghanistan – namely, in the provinces of Badakhshan, Faryab, Jowzjan, Kunduz, and Takhar.

For reference: *IS-Khorasan – up to 4 thousand people, Al-Qaeda – 400 people, Islamic Movement of Eastern Turkestan – 1 thousand people, Jamaat Ansarullah – 300 people.*

With the withdrawal of the United States from Afghanistan, the neighboring countries and the Central Asian states have become primarily responsible for further ensuring stability in the region and overcoming the challenges and threats associated with this country.

The urgency of developing a consolidated region-wide approach to solving the Afghan problem is increasing. However, we shall not hope that someone will come and solve it for us today.

Second, there is a violation of traditional logistics chains and an increase in the cost and timing of transportation. It is necessary to reorient cargo to alternative routes in the new conditions. There is an increasing interest in new transport corridors.

This issue is doubly relevant for the Central Asian states that do not have direct access to the open seas. Our sustainable development and well-being depend on it. Therefore, it is no coincidence that Uzbekistan and other Central Asian countries are actively promoting various transport projects to access the southern ports of the Indian Ocean and Asian and European markets. At the same time, coordination of our joint efforts is gaining ground.

Third, there can be observed financial market volatility and food prices rising. According to the FAO, food prices have reached historical records this year. As a result, new trade barriers are growing, and the movement of goods is restricted. According to forecasts, this problem will only get worse. All this, along with the weakening of national currencies, will directly affect the level of well-being of the population and limit trade contacts.

Consequently, according to some forecasts, these negative trends may significantly limit the development of Central Asia. By the end of 2022, the foreign trade turnover of the region's countries may decrease by 11% and that of intraregional trade – by 28%. In addition, an increase in inflation (with 12-18% on average for Central Asia) and a limitation of industrial production and investments are possible.

As a result, the average growth rate of regional GDP may decrease from 6% in 2021 to 2%.

In these circumstances, a natural question arises: what should the Central Asian countries do?

The answer to this question is already there – further strengthening and consolidating the region.

Moreover, following one well-known expression, we need to remain optimistic and see opportunities in the difficulties that arise.

We can take full advantage of the emerging opportunities only by acting together.

Besides, the movement towards regional rapprochement has already been launched. This trend becomes more and more obvious/distinct every year.

Moreover, this is not a spontaneous or accidental process. On the contrary, the foundation for this movement was laid by the Samarkand Conference on Central Asia, held in November 2017.

The orientation for strengthening regional cooperation proposed by President Mirziyoyev has received a response and support from our neighbors. Even the permanently cautiously neutral Turkmenistan has begun to get involved in regional processes.

Fundamentally new mechanisms of our interaction have been formed over the past five years.

For example, Consultative Meetings of the Heads of State of Central Asia are a vivid example of the region's countries reaching a new level of political communication.

There appeared such regional platforms as the Central Asian Economic Forum and the Central Asian Expert Forum.

The commitment to the ideas of regional cooperation was not broken even during the difficult period of the coronavirus pandemic, which paralyzed almost the entire world.

In fact, over these few years, we have managed to do what we have not been able to do for almost a quarter of a century since the day of independent development.

At the same time, speaking about regional development, we must also admit that our impressive results are mainly due to a low starting base.

We had a successful start, but we are only at the beginning of our way. And there are still many problems to be solved and a lot of work for further successful progress.

As athletes say, it is more difficult to keep the championship than to win it. We're in about the same situation. We have set high dynamics and

regional cooperation development rates; now, it is crucial to keep them and convert them into practical results.

What do we need for this?

The answers are also prominent here. President of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev spoke about the tasks facing us.

Once initiating all these positive processes in Central Asia, he felt the demand for regional rapprochement and took the first steps in this direction.

Now, being a pragmatist, he understands it's time to move on. But moreover, he has a clear idea and vision of the priorities facing us.

What are we talking about here?

First is the formation of favorable conditions for mutually beneficial economic cooperation.

We should strive to achieve a new model of economic cooperation in the region, which shall provide for forming a full-fledged free trade regime between the countries of Central Asia.

This mechanism will allow us to coordinate our actions to create favorable conditions for increasing the economic and investment potential of the region as a whole, including in the border territories of the Central Asian countries.

Using the competitive advantages of our economies and their complementarity, it is also necessary to comprehensively develop industrial cooperation projects that are drivers of economic growth.

To this end, we propose to continue the practice of developing international and regional trade, logistics, and industrial projects.

We already have successful experience in this direction. For example, the joint venture of SaryarkaAvtoProm operates in Kazakhstan, producing passenger cars.

The Talko-Kantas plant for producing special equipment Artel Avesta Electronics plant for the production of household appliances has been launched in Tajikistan.

Regional forums are becoming in demand. As we can see, their practical impact is very high – these result in new projects and the development of direct ties between businessmen.

i **For reference:** *Uzbekistan holds forums with Kazakhstan, Tajikistan, and Turkmenistan, as well as with the Russian Federation, Belarus, and within the CIS.*

Expanding cooperation in producing agricultural products and other food products should also become a priority. It is especially true now, when, as I have already noted, food prices are rising.

For example, the President of Uzbekistan proposed the introduction of regional agricultural clusters.

Second: achieving a high level of mutual understanding and cooperation in regional security.

We believe that the creation of an advisory platform on security issues (Meeting of the Secretaries of the Security Councils of the Central Asian Countries) will make it possible to increase the effectiveness of coordination to address security issues, identify common challenges and threats on time, and take joint preventive measures in the field of regional security.

We plan to hold the Tashkent International Conference of Special Representatives on Afghanistan on July 25-26.

Based on its results, we expect to develop common approaches of the world community towards Afghanistan, including establishing and developing a dialogue with its new authorities, assisting the Afghan people in post-conflict reconstruction of the country, and building an independent, stable, and self-sufficient country. It will also make it possible to return the Afghan topic to the international community's agenda.

We also plan to invite experts from Central and South Asian countries to this forum.

In the future, we consider it essential to organize regular meetings on the situation in this long-suffering country at the level of special representatives of the region's governments for Afghanistan.

Third: the use of the transport and logistics potential of the region and its active involvement in international transport corridors.

I am convinced that the practical implementation of the initiative of the President of Uzbekistan on the creation of the Regional Council for Transport Communications of the Central Asian Countries will ensure the consolidation of the efforts of the countries of the region to diversify their transport, transit, and logistics capabilities.

In this context, the early start of the construction of the trans-Afghan railway Termez-Mazar-I-Sharif-Kabul-Peshawar is of particular importance.

It is a project of strategic importance not only for the countries of Central Asia but also for South Asia.

The development of the trans-Afghan corridor will provide the region's countries with the shortest access to the ports of the Indian Ocean, connecting South Asia with the markets of Central Asia, Russia, China, and Europe.

In addition, I am convinced that implementing this project will become a powerful driver of sustainable development in Central and South

Asia and will consolidate consensus within Afghanistan and the region on strengthening peace and stability in the country.

The list of promising areas of cooperation presented above is certainly not exhausted. The main thing, in my opinion, is to refract them through specific goals that would serve the interests of the Central Asian states.

The expression «find a goal means will be found.» We have a goal – stable, consolidated, and dynamically developing Central Asia. We need to start implementing it.

In conclusion, I would also like to emphasize that all the pressing issues facing the region can be effectively resolved when forming the fundamental foundations of regional identity. We have been living together in the same area for a long time; we have close political, economic, cultural, and humanitarian ties.

I am convinced that the formation of regional identity is the foundation and driver of regional cooperation. We must show that we are part of the integral whole and that we can overcome the challenges and threats of our time and reach new frontiers of development only together.

And an important role here will be played by the promotion of the idea put forward by the President of Uzbekistan, «Central Asia: single past and single future.» We could promote it by holding Days of Culture, Art and Cinema, «Friendship Meetings,» university forums, and sports competitions.

We will only truly become a cohesive region when we can share a «sense of belonging» and an awareness of shared responsibility for the future of Central Asia as our common home.

Thank you for your attention.

Anvar NASIROV

Director of the International Institute of
Central Asia (Uzbekistan)

**Dear conference participants!
Ladies and Gentlemen!**

First of all, I want to express my sincere gratitude to the organizers and personally to the director of the Kazakhstan Institute for Strategic Studies under the President of the Republic of Kazakhstan, Mr. Yerkin Tukumov, for the invitation and excellent organization of this conference.

It is a great honor for me to speak at the session “Prospects for Regional Cooperation and Cooperation in Central Asia”.

This topic is becoming very relevant today due to the large-scale transformations implemented in our countries.

In Uzbekistan, it is the Strategy of the New Uzbekistan adopted on the initiative of the Leader of the state, President Shavkat Mirziyoyev.

Kazakhstan is building a «Second Republic,» supported by the country’s citizens during the last national referendum. Similar projects are also being implemented in Kyrgyzstan, Tajikistan, and Turkmenistan.

Speaking about the above, it should be noted that the transformation of the Central Asian states is being carried out against the background of severe challenges and threats due to the recent global reformatting of the political and economic structure of international relations.

All this impacts the course of solving problems and achieving goals, as it requires us to promptly make non-standard decisions to ensure stability and minimize the costs that arise.

In the face of the need to use additional, both internal and external reserves, we feel the extreme demand for the development and expansion of regional cooperation and partnership in Central Asia.

The significant existing potential in this direction was demonstrated by the results of the High-level International Conference «Central and South Asia: Regional Interconnectedness. Challenges and Opportunities», which was organized on the initiative of the President of the Republic of Uzbekistan in Tashkent in July last year.

We are very grateful to all our partners from Central Asian countries for supporting this important initiative and for the participation of high-level delegations in the conference.

We believe that this approach, aimed at strengthening regional and interregional interconnectedness, will allow us to jointly stop emerging threats, successfully implement joint projects, explore new markets, develop transport corridors and promote the sustainable development of our countries.

The priority importance of the Central Asian countries in Uzbekistan's foreign policy was outlined by President Shavkat Mirziyoyev immediately after his election to office and confirmed by further practical actions.

«A peaceful, economically prosperous Central Asia is our most important goal and key task,» the Leader of Uzbekistan said from the UN rostrum at the 72nd session of the General Assembly on September 19, 2017.

At the initiative of the President of Uzbekistan, a high-level international conference, «Central Asia: Single Past and Single Future, Cooperation for Sustainable Development and Mutual Prosperity,» was held in Samarkand in November 2017 under the auspices of the UN.

The event's success contributed to the subsequent unanimous adoption of a special resolution, «Strengthening Regional and International Cooperation to Ensure Peace, Stability and Sustainable Development in the Central Asian Region,» by the UN General Assembly on June 22, 2018.

Over time, we have all witnessed a radical reformatting of regional cooperation.

Already at the 75th session of the UN General Assembly on September 23, 2020, the President of Uzbekistan noted that «fundamental changes are taking place in Central Asia, and an atmosphere of good neighborliness and mutual trust, friendship and respect has been created in relations between the countries of the region.»

Last November, in his inaugural speech, Shavkat Mirziyoyev stressed that «the main task remains to further strengthen good-neighborly relations and strategic partnership primarily with the countries of Central Asia.»

Our countries and peoples are bound by the ties of centuries-old friendship, good neighborliness, and mutual support. In addition, we are closely intertwined by family ties.

That is why Uzbekistan is highly interested in building up and strengthening multifaceted relations with fraternal Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, and Turkmenistan.

In this direction, priority attention is paid to deepening economic partnerships. As a result of targeted measures, Uzbekistan's trade turnover with Central Asian countries increased by more than 2.6 times from USD 2.47 billion to USD 6.4 billion from 2016 to 2021, reaching a historical maximum.

For the specified period, trading has grown 5.7 times with Kyrgyzstan, three times with Tajikistan, 4.3 times with Turkmenistan, and almost two times with Kazakhstan.

We are pleased that this positive dynamic continues this year. Since the beginning of the year alone, Uzbekistan's trade turnover with Central Asian countries has increased by more than 12% and amounted to USD 2.7 billion, including exports by 17% (1.07 billion) and imports by 12% (USD 1.6 billion). Thus, only with Kazakhstan, the volume of mutual trade increased by 11.5% (USD 1.7 billion).

Close cooperation in industrial cooperation has been observed in the region for the first time since the early 1990s.

Together with Kazakhstan, we established the production of automobiles and textile products.

In Cooperation with Tajikistan and Kyrgyzstan, we launched the production of electrical products.

We expect to launch similar projects with our Turkmen partners.

In addition, implementing projects in the agro-industrial complex is being considered or has already begun, which is very important in ensuring food security.

According to the international consulting company BCG, the potential of Central Asia to attract foreign direct investment over the next ten years is estimated at up to USD 170 billion, including USD 40-70 billion in non-resource industries.

Taking into account the current geopolitical conditions, let me outline those areas of existing cooperation that will not only strengthen regional interconnectedness but also, I think, positively impact the development of the Central Asian states.

First, we need to continue to develop constructive cooperation within the framework of the Consultative Meetings of the Heads of Central Asian states, which the President of Uzbekistan initiated in 2017.

This mechanism makes it possible to discuss all topical issues of regional cooperation in an open, trusting, and constructive atmosphere and to develop mutually acceptable and mutually beneficial solutions.

Nowadays, our experts are finalizing the approval of the Draft Treaty on Friendship, Good-Neighbourliness, and cooperation for the Development of Central Asia in the XXI century, which is planned to be signed at the level of heads of state during their next meeting.

I am confident that this document will create a solid legal basis for further stable regional cooperation development at a higher level.

Second, it is crucial to promote close cooperation between the states of the region on international platforms (adoption of joint resolutions, promotion of initiatives within international organizations, etc.).

We are jointly involved in the work of the UN, OSCE, and CIS and the Organization for Economic Cooperation, the Organization of Islamic Cooperation, the Shanghai Cooperation Organization, and other global and regional structures.

We could jointly promote our shared interests which meet the aspirations of our fraternal peoples. A striking example of this is the successful joint promotion of resolutions at the UN General Assembly.

Third, further expansion of mutual trade and industrial cooperation.

I have already given some examples of positive interaction experiences. However, we must promote new areas of cooperation, especially given the accelerated digitalization of the economy and the priority of «green growth.»

Fourth is the development of transport and communication interconnectedness. We are all experiencing difficulties due to the lack of direct access to the World Ocean.

That is why it is extremely important to eliminate barriers and provide mutual benefits and preferences.

Taking into account the fact that we face the task of ensuring the deep integration of the region into global economic, transport, and transit corridors, we hope to support the Uzbek initiative to create a Regional Centre for the Development of Transport and Communication Connectivity under the auspices of the UN.

Fifth, the energy sector is a promising area for cooperation.

To ensure the sustainable development of our countries' economies, provide the necessary amounts of energy resources and promote the green agenda, it is vital to actively implement joint projects that would serve the interests of two or more states of the region.

Thus, Uzbekistan has started the joint implementation of the construction of two hydroelectric power plants on the Zarafshan River together with Tajikistan and has reached an agreement with Kyrgyzstan for participation in the Kambaratinskaya HPP-1 construction project. Five years ago, we couldn't even talk about it.

Sixth, cooperation in the water and environment sphere is highly relevant.

Regarding global trends, multilateral cooperation on the climate agenda is increasingly in demand.

We consider it reasonable to consolidate efforts in combating desertification, preserving biodiversity and ensuring water balance, and promoting green economy projects, including projects to improve the situation in the Aral Sea region, which affects all countries of the Syrdarya and Amudarya river basins.

I am convinced that the International Fund should play the leading role here in Saving the Aral Sea, which is the only and unique platform for constructive dialogue.

Seventh, the issues of the full deepening of cultural and humanitarian ties and the development of people's diplomacy between our countries should be the focus of attention, considering the proximity of cultural, spiritual, and national values.

In this regard, we consider it essential to:

- regularly hold Days of Culture and Cinema, exhibitions, theater festivals, scientific and practical conferences, round tables, regional sports tournaments, etc.;

- establish close cooperation between academia to conduct joint scientific research, as well as prepare works on history, culture, linguistics, etc.

It is important to actively involve the younger generation and youth in these processes, strengthening the bonds of friendship and mutual understanding between our people.

Eighth, cooperation in the security field remains relevant to curb the threats of terrorism, extremism, radicalism, and drug trafficking.

In the Tashkent Declaration adopted following the results of the international conference on the UN Global counter-terrorism strategy held

in March this year in the capital of Uzbekistan, it was noted that Central Asia became the first region in the world to develop an action plan for the implementation of the UN global counter-terrorism strategy and to commit to its performance.

This obliges us to expand the coordination of joint efforts to counter traditional and new challenges and threats since it is impossible to ensure the economy's development and the population's well-being without stability and security.

The Head of our state has repeatedly stressed that Uzbekistan is determined to strengthen good-neighborly, friendly, and mutually beneficial relations with neighboring Central Asian states.

I am sure that the results of today's forum will allow us to comprehensively and objectively analyze the results of the development of regional cooperation and exchange views on new prospects for its growth.

Thank you.

Yerlan KUBASHEV

Director of the Central Asia Department,
Ministry of Foreign Affairs of the RK

**Dear conference participants!
Ladies and gentlemen!**

First, let me welcome all participants and express my gratitude to the leadership of KAZISS for inviting me to speak at this forum.

It is highly symbolic that the event takes place on the 30th anniversary of establishing diplomatic relations with most Central Asian countries.

Today Central Asia is one of the fastest growing regions in the world, with its important geostrategic position, rich natural resources, promising economic potential, and, most importantly, skilled human capital. It is no coincidence that many international experts these days pay such close attention to our region, rightly considering it the heart of the world.

The states of Central Asia have experienced significant political and economic developments that have laid the foundations for future regional transformation. As a result, regional inter-state relations have changed dramatically, their importance in international relations has grown substantially, and the policies of the world powers have intensified, both with each country in the region and in multilateral formats.

The development of comprehensive cooperative ties with the countries of Central Asia and the strengthening of the region's significance in the modern system of international relations are among the key priorities of the foreign policy of the Republic of Kazakhstan. The particular importance of Central Asia for the further development of our state is

enshrined in the Strategy «Kazakhstan-2050». Furthermore, it is adequately reflected in the Foreign Policy Concept of the Republic of Kazakhstan and other strategic documents.

This vision is based on fundamental prerequisites - the historical, geographical, cultural, linguistic, and religious community of the peoples of the region – and aims to create the legal, economic, and institutional conditions for sustainable socio-economic development in Central Asia, the free movement of goods, services, capital, and labor, improved living standards and security for the population, and an effective fight against external threats.

Since independence, Kazakhstan has made considerable efforts to develop regional cooperation. In the context of geopolitical turbulence and increased global security risks, it has become increasingly important for Kazakhstan to deepen cooperation with Central Asian states.

Dear conference participants!

I want to draw your attention to the fact that over the past three decades, the Central Asian states have developed an effective model of interaction based on good-neighbourliness and unwavering support for each other. As a result, a constructive multilateral political dialogue has been established in the region, and trade and economic, cultural, and humanitarian ties are steadily developing and expanding. All this meets the fundamental interests of our peoples, helps strengthen fraternal bonds, and promotes the full realization of the economic and cultural potential of the region.

There is a clear understanding among the Central Asian partners that crises of regional significance require an urgent mobilization of shared efforts to find practical solutions, especially to the immediate problems related to declining economic growth, political instability, and the removal of hotbeds of conflict and the improvement of regional connectivity. Cooperation and close coordination benefit all Central Asian states, while isolationism and overdependence on external partners make resolving sensitive issues more difficult.

Over the past four years, inter-state and inter-regional relations have reached a new level of active interaction, and a breakthrough has been made in five-party ties, in which the political will of the Heads of State of the region has played a significant role.

It should be noted that the first meeting in many years in the format of Consultative Meetings of Central Asian Heads of State, during which the

leaders of our countries identified the fundamental priorities of five-sided cooperation, took place on 15 March 2018 in Astana.

At the end of the first summit, it was agreed to coordinate efforts to ensure regional stability, develop trade and economic cooperation, improve conditions for investment cooperation, transition economies to innovation and digital platforms, optimize tariff policy and simplify administrative procedures for transit traffic. In addition, contacts in the security field have intensified, and cooperation has been established between special services and law enforcement agencies to combat illegal migration, drug smuggling, organized crime, and other challenges and threats.

As a result of the second meeting of the heads of state of Central Asia in Tashkent on 29 November 2019, the Rules of Procedure for consultative meetings were adopted. In addition, our leaders decided to develop new mechanisms for cooperation in priority areas.

The Third Consultative Meeting of Central Asian Heads of State on 6 August 2021 in Turkmenbashi gave an additional impetus to regional cooperation.

The third meeting will result in the signing of a road map for regional cooperation for 2022-2024, as well as a treaty on friendship, good neighborliness, and collaboration for the development of Central Asia in the 21st century, initiated by Kazakhstan and covering practically all areas of cooperation.

Our leaders are convinced that deepening regional interaction and building confidence can act as a bulwark against destabilizing factors. The answer to all the challenges in Central Asia can only be found through further development of cooperation, coordination of joint efforts, and continued commitment to dialogue within the region and with external partners.

However, it is important to stress that the consultation mechanism does not have a bloc orientation or aim to pit the region against external actors. The consultative meetings are focused on resolving internal issues in Central Asia. At the same time, the Central Asian states are interested in developing cooperation with all partners, including Russia, the PRC, the US, the EU, and other countries.

Of course, the escalation of tensions near Central Asian borders unwittingly turns the region into one of the world community's most important frontiers against threats to international security.

The main external risk factor for Central Asia remains the instability in Afghanistan, with continuing threats to export radicalism, the mass flow of refugees, and the growth of drug trafficking.

Nevertheless, it is necessary to create conditions for dialogue with the new government, regardless of its political attitudes and ideologies. Kazakhstan aims to continue practical interaction with the new Afghan leadership in the humanitarian sphere and trade.

Kazakhstan has consistently contributed to international efforts to assist the people of Afghanistan. In the past six months alone, humanitarian aid has been sent to Afghanistan in the form of 5,000 tons of flour and more than 55 tons of medicines, essential goods, and food.

In our view, converging on security issues is the best solution to minimize external and internal risks. In practical terms, this implies more active contacts at all levels, the creation of new mechanisms in this sphere, the search for new niches of interaction, and the opening of opportunities for increased trade, mutual investment, services, and the labor movement.

We will continue to take sustained measures to ensure the region's sustainable development, strengthen its stability and security, and promote the common interests of the Central Asian States by advancing issues of particular relevance to the further successful and secure development of the region in various international fora.

We are convinced that a model for a regional zone of peace, security, cooperation, and development can be formed and tested in Central Asia based on a harmonious combination of the interests of all interested partners. To this end, a draft Treaty on Friendship, Good Neighbourliness, and Cooperation for the Development of Central Asia in the twenty-first century has been drawn up and is being agreed upon by the region's countries.

At the same time, we see great potential for interaction in developing and strengthening existing and creating new opportunities for regional economic and investment exchange. The region's economic potential should be seen as a shared resource, the most efficient and effective use of which can only be achieved in a collective format. Financial interaction with Central Asian countries, which is undoubtedly the «locomotive» of regional cooperation, is progressively developing. By the way, trade turnover between Kazakhstan and the countries of Central Asia has increased by almost 40% in the last year alone (in 2021 - \$6.3 billion). In the first quarter of this year, trade between the ROK and the CA countries totaled \$1.7 billion, 28.6 percent more than in the preceding year (\$1.3 billion).

Today, mutual investments between our countries have become more attractive. Governments in the region are constantly looking for and studying promising projects. There are great opportunities for joint

investment cooperation in mining, water and agriculture, mechanical engineering, energy, food industry, transport, and communications. Over the last 15 years, direct investments from Kazakhstan in Central Asian countries have amounted to more than one billion US dollars.

The development of transport interconnectivity in the region is one of the highest priorities for regional cooperation. A key to this is the comprehensive improvement of transport connections. In recent years, air frequencies have been increased, flights and trains to new destinations have been launched, border crossings are being modernized, and high-speed trains are planned to be launched soon.

The Central Asian states have invested heavily in infrastructure. However, so far, high transport costs have reduced the competitiveness of Central Asian goods and made imports more expensive.

There is a clear need to improve transit routes to new destinations, such as South Asia, which could significantly increase the region's economic activity.

I am confident that in the future, Central Asia will not only connect the subcontinents but also become one of the most important trade hubs in the Eurasian space.

In recent years, Kazakhstan has played an essential role in creating a network of wholesale, distribution, and agro-logistics centers. We believe this infrastructure will enable coordinated deliveries of agricultural goods to the EAEU, CIS, and third countries' markets. In this direction, a project to build the Central Asia International Centre for Industrial Cooperation is being implemented jointly with Uzbekistan.

Similar work on establishing cross-border trade and logistics centers is underway with Kyrgyzstan.

There has been a significant increase in interaction in the cultural and humanitarian sphere, which is the natural basis for building an atmosphere of trust between our peoples in Central Asia.

Ladies and gentlemen!

I would also like to highlight issues on which our countries will need to continue and intensify cooperation.

For example, climate change acts as a catalyst for many threats to sustainable development in Central Asia, such as glacier melting, soil degradation, air pollution, waste management, the safety of uranium tailings, and more.

There are some problems in Central Asia at the moment that go beyond the regional scale. First and foremost is the death of the Aral Sea. Numerous efforts are being made to rehabilitate the sea, including with international partners. The Northern Aral Sea has partially recovered, and fish populations are recovering thanks to the measures taken. An initiative is underway to plant saxaul plantations in areas of ecological disaster. The International Fund for Saving the Aral Sea has been set up to coordinate the efforts of the Central Asian States.

One of the world's most acute problems is the depletion of freshwater resources, which makes water security and allocation a topical issue. In addition, the pollution of transboundary rivers (Syr Darya, Chu, Ural, and others) is a severe challenge. Therefore, it is necessary to intensify efforts to improve effective water resources management mechanisms. Thus, Kazakhstan takes the initiative to establish the Water and Energy Consortium in Central Asia, including through the digitalization of water management systems.

As a fundamental component of sustainable and secure development, the environment is one of the region's key areas of public policy today.

Close cooperation with the international community on environmental protection, water management, and the transfer of best practices and investment in the green economy could significantly contribute to achieving our goals.

Dear conference participants!

It is encouraging to note that there is now a growing willingness on the part of states in the region to resolve the backlog of issues.

The Central Asian states demonstrate a strong commitment and great potential for developing constructive cooperation in all areas based on the principles of good neighborliness, mutual benefit and respect, and consideration for mutual interests. As a result, the relationship has reached the level of a deepened strategic partnership and alliance, which is being filled with concrete content in both the political and economic as well as the cultural and humanitarian spheres.

Current realities show the need and necessity to intensify and develop contacts through regular forums, conferences, mutual visits, and other events. It contributes to further improving the well-being of the population, achieving sustainable socio-economic development, and enhancing the trade and investment and transport and logistics potential of our countries.

Thank you for your attention.

Dosym SATPAYEV

Director of Consulting Organization
«Risk Assessment Group»,
Member of the Advisory Council on
International Relations

Oscar Wilde once said that the proper basis for marriage is a mutual illusion.

But any regional cooperation is not a marriage that is built on illusions. At the heart of any regional cooperation are not illusions but five essential elements:

- political will for equal and mutually beneficial cooperation;
- economic pragmatism;
- maintaining long-term domestic political, and regional stability;
- ensuring foreign policy continuity on the principle of «zero problems with neighbors»;
- trust.

The last point is one of the most important. After all, as one aphorism says: «The well-being of any partnership rests on six pillars: the first is fate, the other five are trust.» No one will deny our common geographical destiny. Therefore, it is crucial to build trust, especially against severe global changes in all spheres of our life, from geopolitics and climate to education and science. These changes should be an incentive for closer regional cooperation of the Central Asian countries on an equal and mutually beneficial basis.

One of the tools for increasing trust is the cooperation of the region's countries in the information sphere so that neighbors know each other better by receiving information about the region directly and

not through information intermediaries of other countries. Of course, it is unlikely to be about creating its own Euronews analog in Central Asia at the initial stage. However, closer cooperation between state and non-state media structures of our countries, journalistic unions, and bloggers for implementing joint information projects dedicated to our countries would help lay the foundation for increasing mutual trust in the region. Kazakhstan's initiative to create an international television channel with headquarters in Turkestan to unite the information field of the Turkic-speaking countries is also quite interesting. By the way, Kazakhstan once again proposed to create a region-wide TV channel or news site during the IV Consultative Meeting of the heads of Central Asian states.

Another relevant area of cooperation should be scientific, innovative, and educational cooperation in Central Asia – as one of the forms of increasing the competitiveness of the entire region and each country individually. Moreover, developing innovative and creative economies will partially allow Central Asian countries to minimize some regional risks and threats.

For example, the issue of climate change and risks for the region has been raised for a long time. In August 2020, when our Risk Assessment Group conducted an expert survey on crisis management, one of the issues concerning possible crises that may arise in Kazakhstan in the future and which will have a serious negative effect on the socio-economic and political situation in the country. It caught my eye that several out of seven identified risks were directly related to environmental hazards. For example, water scarcity came in second place. Global warming and climate change were in fifth place. And the threat of ecological refugees was in seventh place.

According to experts, the average temperature in Kazakhstan by 2050 will increase by 3 degrees due to global warming. As a result, deserts may move 300-400 km north, jeopardizing the country's food security, particularly grain and meat production. According to the Ministry of Agriculture of the Republic of Kazakhstan, the volume of water in river drains is already decreasing.

The scientific journal «Communications Earth & Environment» has published forecasts by scientists who claim that by the end of the XXI century, the level of the Caspian Sea may decrease by 9-18 meters due to a decrease in the amount of water in the rivers flowing into it. Suppose we fail to adapt to these challenges. In that case, climate change will cause an increase in poverty, threaten food security and public health, lead to new

diseases, affect migration flows and cause tougher competition for water resources. And all together, it will cause the region's political and economic stability.

However, from the point of view of the global economy, the Central Asian countries could occupy an important niche of innovative technologies and support startups in developing alternative energy sources and energy-saving and water-saving technologies. Central Asia could become an analog of Silicon Valley in developing renewable energy, exporting these developments, and increasing the number of scientific and technical patents in this area. And perhaps the next trillion-dollar company (after Apple) will be the manufacturer of innovative products that will help adapt to climate change. I want such a company to be from our region.

Clayton Christensen of Harvard Business School calls these «disruptive innovations» that strongly influence the transformation of the global labor market. For example, even small Israel or South Korea spends more than 4% of their GDP on research and development. The list of world leaders in science spending also includes Sweden, Japan, and Austria, which spend more than 3% of their GDP on R&D. In particular, because most of these countries do not have oil, gas, and the entire periodic table.

Another contribution of closer regional innovation and scientific cooperation between our countries would be to reduce the influence of such a geographical factor as the tyranny of distances. The geographical isolation of Central Asia within the continent has long led to high economic costs for entering international markets.

According to the international rating agency Moody's Investors Service, the potential for economic growth in Central Asian countries is significantly limited by their low degree of integration into global trade, especially given their proximity to such large and fast-growing markets as China and India. According to Moody's Investors Service analysts, insufficient development of the physical infrastructure connecting the region with world markets, regulatory barriers at the border, and geographical obstacles cause high costs in trade between Central Asia and other regions. The amount of the costs faced by the economies of the Central Asian states in global trade is comparable only with the landlocked countries of Africa.

But if you become an exporter of intellectual products, know-how, or even take on the function of digital outsourcing in the digital revolution era, then geography and distances no more extended matter.

At the end of February 2018, the OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) released a large-scale study on the competitiveness of Central Asian countries – «Enhancing Competitiveness in Central Asia .» This study says that with the development of global value chains, governments cannot create new industries from scratch in search of diversification. Therefore, «the Central Asian countries must find their specific element in the value chains, where they can implement their competitive advantage. CA companies can jointly participate in the global production chain, work for each other, and trade with each other.» In the case of closer economic cooperation between the Central Asian countries, investors will focus on a larger market, directing investments into different industries. According to experts, «a single market, unified in the sense of the absence of any technical and tax borders that put a barrier to the free movement of goods, capital, or labor, would increase the investment attractiveness of each of our countries.»

An additional tool for reducing the tyranny of distances is positioning Central Asia as a critical transport and logistics hub in the conditions of Russia's falling out of the global system of transport links.

And this positioning should go in several directions:

- Western China – Western Europe
- Integration of the EU's Global Gateway transport and logistics program with the Trans-Caspian International Transport Route
- Trans-Afghan route
- Kazakhstan – Turkmenistan – Iran
- China – Kyrgyzstan – China

Thus, the regional agenda should consist of nine items.

First, it is forming a security zone between states so that all disputed issues would be resolved only at the negotiating table. At the moment, the priority task of the region's countries is to create «borders with a human face» that would facilitate the movement of people and goods.

Second, the use of the business community of the Central Asian countries as an engine of regional cooperation. Basically, there are attempts of economic cooperation from above at the level of state initiatives, and therefore they are mainly of a general economic nature. But the emphasis should be on industry integration. It is necessary to rely primarily on the micro-level, i.e., on economic entities.

Third, support for regional cooperation in the field of enhancing cross-border cooperation and sectoral cooperation. A positive trend is that almost all Central Asian countries are already participating in this process.

For example, Tajikistan and Uzbekistan are planning to create a border trade and industrial zone soon to enhance mutual trade and stimulate the development of industrial cooperation. It also intends to generate border-free trade zones between Kazakhstan and Uzbekistan.

Fourth, reducing the cost of export-import operations and the time of their implementation in the absence of direct access to the sea in the region's countries.

Fifth, improving the quality of human capital. The well-known Kazakh economist Almas Churkin believes that the peak of the oil era will be in 2030, and in 2040-2050 the oil demand will gradually decrease. At the same time, the Danish government announced that it will ban internal combustion engines by 2030 and is actively calling on other EU countries to turn Europe into the first climate-neutral continent in the world by 2050. Ten other EU countries have already supported this initiative. What will happen if the commodity economies of the Central Asian countries do not have time to rebuild? And there will be no bet on the most important resource. On the brain. The low level of human capital is one of the main risks for most countries in the region. After all, brains are now valued more than raw materials.

Sixth is the formation of a unified information space.

Seventh, the expansion of the Central Asian single visa zone (Central Asian Schengen) to stimulate tourist flows.

Eighth, reducing environmental risks, since geopolitical challenges for Central Asia are also directly related to environmental risks. This topic was also given considerable attention during the IV Consultative Meeting of the Heads of Central Asian States.

Ninth, joining efforts to solve problems related to food security. Here it is possible to support the initiative of the Uzbek party, which was announced at a meeting of the Supreme Eurasian Economic Council on the expansion of agro-industrial cooperation through joint production of agricultural crops and food products.

The Central Asian countries should strengthen regional cooperation to avoid getting stuck in the raw material peripheral zone of world economic processes. It largely depends on a well-structured regional policy with the Central Asian states' participation without intermediaries. We are talking about the survival of the region's countries as independent economic and political actors. The region must be economically competitive and politically stable in the face of global geopolitical changes, which often create more chaos than order. Therefore, regional cooperation within Central Asia is not

only the disclosure of the economic potential of the entire region but also effective protection against unfriendly economic, political and ideological interventions by old and new world policy-makers.

It is not preferable for the countries of Central Asia to resemble billiard balls played by other players, determining the trajectory of their movement, as the Western researcher of international relations Arnold Wolfers once compared. That is, we should develop the future development plan of our region ourselves and not entrust it to third players.

The Central Asian countries should see the collective protection of their interests as an incentive for regional cooperation and trade integration. However, it largely depends on a well-structured regional policy with the Central Asian states' participation without intermediaries. Therefore, strategic planning, an adequate assessment of all the pros and cons of globalization and regionalization, and a fair evaluation of actual and potential threats, existing challenges, and risks are essential here.

The three-tier hierarchical structure of I. Wallerstein may be of interest to Central Asian countries:

- core;
- semi-periphery;
- periphery.

According to his logic, during the structural restructuring of the world economy and the transformation of the geopolitical field, the main changes occur due to the «semi-periphery,» from which either new leaders break out or outsiders are formed to degrade the state of the periphery.

There have been many examples in the world when peripheral or semi-peripheral states have emerged as leaders. Japan, South Korea under Park Chong Hee, Singapore of the Lee Kuan Yew era, Taiwan, and other Asian tigers. The countries of Central Asia also have their chance and a «window of opportunities.»

Alikhan ABAKANOV

Deputy Chairman of the Management
Board of the Economic Research
Institute JSC

Dear conference participants!

I am pleased to welcome you to today's discussion and thank you for the opportunity to participate in the discussion.

The issues outlined in the conference program are particularly relevant and meet the current challenges and directions in cooperation. Therefore, this event is important for exchanging experiences between countries for sustainable development and ensuring the well-being of all residents of our region and other partner countries.

I am sure that the interdisciplinary approach to scientific cooperation will ensure the most objective view of the new geopolitical and geo-economic reality.

It is evident that now, at the stage of post-crisis recovery, it is important not only to reach a stable trajectory of qualitative growth but also to use the opportunities that open up and to effectively develop their competitive advantages, as well as scientific and technological potential. At the same time, it is essential to preserve and strengthen business and investment ties between the countries.

At this challenging time, the issue of expanding and deepening economic cooperation with third countries and integration associations is of particular relevance.

The countries of our region need to approach the challenges of technological and economic transformation, consider new horizons for integration development and form growth points for our economies in a coordinated and pragmatic manner.

Besides, we must not forget about strengthening peace and stability, international and regional security, and protecting member states' territorial integrity and sovereignty.

Kazakhstan is ready for constructive cooperation in all spheres.

If we talk about specific fields and areas of potential for Central Asian cooperation, on which, it seems to me, our efforts should be mainly focused; then I will dwell on the following.

First, it is green development.

Responding to the global agenda on combating climate change and the transition to carbon neutrality, we need to strengthen cooperation in this direction. In the future, it is necessary to focus on developing a green economy and accelerated energy transformation.

The acceleration of the implementation of the global green development agenda and geopolitical risks lead to severe changes in the traditional global energy system. High hydrocarbon prices benefit investors and hydrocarbon producers in the short term, but in the long run, they will facilitate the transition to alternative energy. On the other hand, the growth of alternative energy production capacity is limited by technical and financial capabilities. It cannot fully meet the needs of individual countries in the near future.

As you know, Kazakhstan is a major global producer of fossil energy. Thus, the risks associated with the green development agenda and the transformation of the energy system deal a severe blow to the supply and demand structure for energy and related investment activities, which can only be resolved through interaction within regional organizations.

In addition, we must remember that ecology has no borders, and its preservation is our everyday business. Kazakhstan expresses its commitment to combating climate change and, despite the tough current challenges, will make every effort to achieve the temperature target of the Paris Agreement.

i **For reference:** *The Republic of Kazakhstan has been facing the negative consequences of climate change since the middle of the XX century. Since 1940, the average annual temperature in the country has increased by 0.28 °C every decade, and especially high growth can be observed in autumn (0.31 °C every ten years). At the same time, there is a significant decrease in average annual precipitation by more than 0.2 mm over ten years. Therefore, in the long term, the country is expected to increase the yearly average temperature by 2.4–3.1 °C by 2050 and by 3.2–6.0 °C by 2100 (compared to the average figures for 1980–1999).*

Global climate change challenges Kazakhstan in two directions: mitigation and adaptation to climate change. Accordingly, Kazakhstan is making progressive advances in each of the directions.

Strategy for achieving carbon neutrality of Kazakhstan until 2060

Understanding the current large-scale transformations, we have developed the project Strategies for Achieving Carbon Neutrality of Kazakhstan until 2060 (SNUR 2060), which reflects the necessary large-scale modifications of an economic, technological, and social nature.

The developed SNUR 2060 considers the results of the last 26th Climate Conference in Glasgow (for example, the gradual abandonment of coal power and the rejection of inefficient fuel subsidies) and possible risks of introducing the Carbon Border Adjustment Mechanism by the European Union.

In addition, the current difficult world situation (geopolitical tensions, sanctions, economic instability) was also considered while finalizing the SNUR 2060. It can be expressed in the concentration of countries' efforts on ensuring energy security at the expense of achieving environmental goals, which as a whole, affects the change of priorities and indicators for the energy industries of countries.

Green Economy Concept

Kazakhstan is also updating the Green Economy Concept. It lays the foundations for deep systemic transformations to transition to a green economy by improving the efficiency of use and management of resources (water, land, biological, etc.).

Modernization of existing and construction of new infrastructure, improvement of the population's well-being and the environment's quality through cost-effective ways to mitigate pressure on the environment, and improvement of national security, including water security, are also important aspects.

The concept includes a coordinated policy in all sectors related to the use of resources (sustainable use of water resources, development of sustainable and high-performance agriculture, energy conservation and energy efficiency, development of electric power, circular economy, reduction of air pollution, conservation and effective management of ecosystems).

Within the framework of the laid path of low-carbon development, Kazakhstan continues to build an integrated system of carbon regulation, designed to become a key element of the transition to carbon neutrality,

which will stimulate the decarbonization of the economy. The elements of the carbon regulation system will be an effective system of trading quotas for greenhouse gas emissions, a carbon fund, climate projects, an effective monitoring, reporting, and verification system, green financing, taxonomy, green procurement, the best available techniques, ESG assessment, and reporting. Careful work is carried out on each of these elements.

Special attention is paid to the ESG topic as part of Kazakhstan's formation of an integrated approach to ensuring sustainable development. The ESG code of values (environmental friendliness, social responsibility, and corporate governance) is consistent with essential needs facing the Kazakhstan economy, particularly the need to transform its structure.

Currently, Kazakh companies are actively implementing ESG standards and related reporting. In addition, the issue of introducing requirements to internal risk management systems and corporate governance systems for taking into account ESG factors and related risks in companies' strategy and business models is being considered.

The issues necessary for implementing ESG ratings, which allow investors to avoid companies whose activities are associated with environmental and financial risks, are being studied. Separately, an analysis of the approach in which public financing will be carried out through the prism of ESG.

However, it is necessary to understand that the efforts of one country cannot be practical without coordinated actions on the regional level, as in cooperation.

I believe that the green agenda should become one of the top issues for study by analytical centers and joint efforts of the region's countries.

The creation of Central Asian consortia that would attract both budgetary and private investments could become one of the options for financing green projects. According to some estimates, annual investments in the green energy of USD 1 trillion will create 9 million additional jobs and reduce carbon dioxide emissions by 15%.

Although a complete energy transition is a long-term issue, our countries may lag in this race. In transitioning the world's largest players to a green economy, we risk finding ourselves in a situation of reduced hydrocarbon demand, increased competition, and increasing pressure from European consumers and China.

In such conditions, it is necessary to boost green projects and green financing, including programs to combine efforts to create and use new technologies and innovations, the elaboration of joint projects, and

activities of scientific and technological development in the field of green technologies, energy conservation, energy efficiency, renewable energy sources, bioengineering, nanotechnology, and environmental protection.

Another global trend is Digital Transformation, which, I think, should also be considered as a potential direction for cooperation between our countries.

Against the background of the dynamic development of the digital economy, individual countries, regions, social strata, industries, and social groups are moving far ahead, creating an insurmountable digital divide that develops due to differences in the economy, technology, social structure, culture, natural resources, as well as in primary conditions.

Due to the steady expansion of the digital divide, the question of how to improve governance through institutional reforms and policy adjustments to create a more favorable environment and conditions for increasing the availability of the digital economy and its sustainable development is becoming increasingly urgent.

The expansion of the digital divide in the context of the rapid development of the digital economy will exacerbate the imbalance of economic growth and form an insurmountable «property gap.» The digital economy is based on the extensive use of digital technologies and has a cumulative effect on all spheres of activity.

Digitalization is a necessary driver for improving the competitiveness of economies and citizens' quality of life. Therefore, one of our main tasks should be to ensure the sustainable functioning of information and telecommunication systems to ensure digital sovereignty.

According to a World Bank study, the economic effect of the implementation of the digital agenda will increase the Union's GDP by 2025 by about 10.6% of the total expected growth of the total GDP of the member states by that time.

In the transition to the digital economy, the defining characteristics will be the ability to manage change and the speed and flexibility of management models.

Prioritization of digitalization issues is necessary for today's realities. Central Asian countries should increase cooperation in the field of the digital economy by:

- the creation of regional platforms and networks for cooperation in the field of digital technologies;
- promoting the use of digital technologies to transform traditional industries;

- increasing digital technologies in agriculture, manufacturing, and services.

The third direction, and, in my opinion, the most important, is scientific cooperation.

As a research institute representative, I understand the importance of a scientific approach in preparing structural reforms for the country's economic and political processes.

Today, the Economic Research Institute participates not only in the development of strategic documents for Kazakhstan but also interacts with foreign research centers on regional policy issues.

In the new geopolitical realities, the issue of finding new competitive markets and the need to integrate domestic production into global value chains is acute. It also includes the development of the transport and logistics system of the Central Asian region.

I believe that all these issues require thorough economic calculations considering the new geopolitical realities.

For our part, we are ready to initiate and undertake work on creating a Central Asian Think Tank for joint research. We already have such cooperation experience within the SCO Consortium of Analytical Centers framework.

In addition, a kind of «reconciliation of hours» or a test drive of research and calculations of our organizations can contribute to the development of scientific cooperation. Besides, the exchange of experience or collaboration of our efforts in the preparation of analytics on the development directions of the Central Asian region will become a solid basis for cooperation between our countries.

Intellectual battles about the transformation of the world order continue. The modern world is forming a demand for a qualitatively new model of interaction between states. Central Asian integration needs a second wind. We propose to focus on the green economy, digital transformation, and scientific cooperation. These topics are relevant in the long term and meet today's challenges. We must remember that ecology has no borders, and preservation is our common business. At the same time, digital transformation serves as the driving force of global, innovative, inclusive, and sustainable growth. It can contribute to reducing inequality and produce a positive multiplier effect on the economies of our countries as a whole.

Thank you for your attention.

Emil DZHURAEV

Political scientist, Crossroads-Central Asia Foundation expert (Kyrgyzstan)

The new geopolitical realities that emerged with the outbreak of the war in Ukraine are pushing the Central Asian states to think about their foreign policy objectives and priorities, including relations between the region's countries. Any war is primarily about the risks of losses, security threats, narrowing the choice, and the need for states to develop measures and approaches to minimize such negative consequences. In this vein – that is, in reducing risks and cooperating actions in the face of various threats that have arisen due to the war – the topic of cooperation in the region is being updated. It can be described as the actualization of cooperation due to the negative aspect – against threats and risks from outside, due to an external impulse; this is quite understandable, justified, and useful up to a certain point, but it cannot be a sufficient basis for progressive and sustainable cooperation. There should also be more creative than preventive, internal, and external motives for increasing sustainable development. To implement such cooperation, in turn, there are required pragmatic, flexible, contextually based approaches between countries, avoiding schematic, formalistic, or declarative approaches.

Pursuing these and some other considerations, we offer the following ideas in the form of ten points.

1. The war in Ukraine was a multifaceted external challenge faced by all region countries. First of all, there arose the question of the position of each country in relation to the parties to the conflict, and here all the nations of

the region declared one or another version of neutrality. The protracted war continues to generate new challenges for the region and individual countries, and each country formulates its responses to these challenges. It should be expected that with the further development of events in Ukraine and the emergence of increasingly complex consequences, it will be increasingly difficult for the Central Asian countries to limit themselves to declarations of their neutrality. The need to develop a more clearly and fully articulated and justified position of the Central Asian countries, better together than each in isolation from other neighbors, will become more and more acute.

2. In general, it is becoming increasingly crucial for the Central Asian countries to find and approve common positions and visions on a wide range of issues in the changing contours of the regional order and emerging challenges. However, I would like to emphasize that such common positions and visions of the Central Asian countries need to be groped, articulated, and developed among themselves, based on fundamental commonalities and shared interests, and not reactively to the requirements of external circumstances and only under them.

3. To find and develop such common positions and interests, the Central Asian countries need to more actively discuss and openly define the basic principles they adhere to as a region. These are not only the principles of good-neighborliness and friendship, which shall be as such by default, but also such principles as multi-vector foreign policy, respect for territorial integrity and its inviolability, commitment to peaceful methods of resolving interstate disputes, and several other fundamental principles of relations between states laid down in international law and good international practice.

4. Cooperation in Central Asia should move from establishing a dialogue, which can now be considered achieved, including as a result of three top-level consultation meetings already held, to opening the doors to joint development projects, strengthening statehood, and implementing regionality - that is, the subjectivity of Central Asia as a region. The topics of political and public discussion and joint declarations should go deeper than mutual assurances of kinship, cultural and linguistic community, and centuries-old common history. They should cover both real challenges and problems between the countries of the region; for example, issues of defining border lines and mutual needs of the countries of the region, water resources of the region, and of course, fundamental topics of cooperation, trade, joint ventures, and events - whether they are green energy projects, communications or transport, regional tourism or much more.

5. Regional cooperation also requires countries to be honest with themselves. The five Central Asian countries are not the same, the relationship between them is not uniform, and the status, positions, and membership of countries in different configurations outside the region are also other. These differences should be openly considered and, where appropriate, discussed and taken into account. To talk about the cooperation of the region's countries, as if implying uniformity between them and among them, when there is no such thing, does not contribute to the actual development of cooperation. The existence of real differences between some countries on specific issues should be openly considered and discussed. Imaginary unity and uniformity lead to formalism and superficiality in regional cooperation.

6. Moreover and in particular, it makes sense to discuss specific controversial issues between the region's countries openly and on a regional platform, possibly creating a kind of regional interstate platform of the highest level of mutual and self-mediation on disputes. The ability to resolve inter-country disputes within the region without involving extra-regional players can be an important proof of the region's viability and an opportunity for the region's countries to increase mutual trust and openness.

7. Central Asian cooperation should take place and be promoted at different levels and by different actors in the region, not just be a field of work of the country's leaders and governments. The leaders of the region's countries should support and stimulate active, multiple channels of contact between the countries – economic, trade, business, academic, cultural, and civil. Sustainable, genuine cooperation in the region requires rapprochement between countries and societies and the emergence of a common regional identification among societies and their groups. In this regard, it might make sense to create a special fund to support regional cooperation initiatives, for example, the We are Central Asia Foundation.

8. Annual meetings of the leaders of the region's countries – consultative meetings – should be held regularly and possibly more often than once a year. In anticipation of the upcoming fourth meeting in a row, these meetings may need to begin to take shape in a clearer format and institutionalize. By saying the latter, it is not necessarily meant to create some organization or structure – which would be a formality – but to establish this format of meetings in regular and transparent dialogue, with the possibility of planning and clarity pursued results.

9. The region's five countries should come closer and develop trust among themselves. They participate in several 5+1 group contact formats with external actors. All these formats were initiated by external partners – the USA, the EU, China, Japan, South Korea, India, and Russia. It is vital to strive to ensure that these group contacts are a superstructure to the regional group and not vice versa when the regional dialogue is organized and inspired by external partners. With the full meaning of the C5 group, it will make more sense to develop versatile +1 discussions to strengthen further regionalism in Central Asia and its recognition and subjectivity in the international arena.

10. Unfortunately, regional cooperation in Central Asia is not guaranteed and is not a matter of course. Its development, sustainability, and filling with meaning require a corresponding active movement on the part of the region's countries and their practical interest in regionalism. In light of the events taking place in the world and around the Central Asian area, it is important for all countries of the region to see the need for cooperation.

In conclusion, no matter how banal it may sound, the current state of affairs in the international and regional arena more than ever strongly predisposes strengthening regional dialogue and cooperation – both because of necessity and contributing factors and opportunities. In the format of regional dialogue and collaboration, the countries of the region can also actualize the generally accepted principles of relations between states, such as respect for the sovereignty and equality of states, commitment to the peaceful and creative principle of international relations, and the assertion of the principles of territorial integrity and legal settlement of issues between states.

And at the very end, I would like to emphasize that the development of regional cooperation does not imply the abandonment of other parallel platforms and cooperation structures. On the contrary, strengthening and making sense of regional ties can, in turn, enhance the capabilities of the countries of the region to participate more effectively and productively in the processes of cooperation in more expanded formats. In the long term, solid regional collaboration is all the more critical for the comprehensive development of each of the countries in the region and the ability of all countries at the same time to resist negative challenges and capitalize on emerging and promising areas of common interests.

Bakhtiyor KHOLIKOV

Head of the Foreign Policy Analysis and Forecasting Department of the Center for Strategic Studies under the President of the Republic of Tajikistan

Dear conference participants!

First of all, I want to thank the leadership of the Kazakhstan Institute for Strategic Studies under the President of the Republic of Kazakhstan for the excellently organized event.

Integration and comprehensive deepening of cooperation remain among the most pressing issues of regional relations in Central Asia. In conditions when the region's countries are connected by common borders, a common and mutually intertwined history, a common spiritual heritage, common water basins, a shared network of roads and railways, similar economic systems, and internal markets, integration and cooperation are an objective necessity for them. In addition, awareness of shared regional interests and the emergence of new common challenges and threats to regional security gives the integration process a new impetus and content.

As a result, the development of mutually beneficial regional cooperation and the deepening of integration processes in the region is one of the main directions of the foreign policy of the Republic of Tajikistan. Defining the main priorities of Tajikistan's foreign policy at the new stage, our leader of the nation, President of the Republic of Tajikistan, dear Emomali Rahmon, unequivocally noted that the leadership of the Republic of Tajikistan considers active regional cooperation to be the most important means of solving economic, social, environmental and security issues in Central Asia. This approach has been demonstrated more than once through our political actions.

Concerning this topic, I would like to focus on two key issues that I consider important for forming a healthy and fruitful integration process in the Central Asian region.

The first is the issue of institutionalization of the Central Asian region. Central Asia is a distinctive, self-sufficient region with a common intertwined history and a relatively unified destiny. However, for more than 30 years of independence of the region's countries, one of the main priority issues on the agenda became the process of institutionalization of the region as a full-fledged subject of international relations.

According to experts, the integration of political potential, and especially the economies of Central Asian states, coordination of foreign policy and foreign economic policy, the development of unified customs and tax systems, the implementation of a coordinated policy in the use of fuel, energy and water resources, as well as the formation of a unified security system allows Central Asia to turn into a major independent center of political and economic development, integrated into the world system.

Adhering to such a foreign policy line, the Republic of Tajikistan consciously supported the idea of developing cooperation and regional integration projects at all stages. Thus, Tajikistan unequivocally welcomed the creation of the Commonwealth of Independent States (CIS, 1991) and actively supported the idea of creating the Central Asian Economic Community (CAEC, 1998) and further the creation of the Central Asian Union (CAU). In addition, Tajikistan also actively participated in the work of more extensive regional organizations, such as the EAEU, the OCAC, and the SCO.

We believe that the platform of Consultative Meetings of the Heads of Central Asian States formed today can serve as a good basis for its transformation into a full-fledged effective regional structure in the future.

The second is a change in the approaches of external actors to interact with the countries of the Central Asian region. The format of the interaction of many major world and regional states with the countries of Central Asia has changed significantly in recent years. If earlier external players focused on strengthening cooperation within the framework of bilateral relations, today, the so-called «C5+1» format is becoming increasingly relevant. Thus, currently, such formats as China – Central Asia, USA – Central Asia, India – Central Asia, and other similar ones are successfully functioning.

Due to the relevance of this topic, we believe that the interaction of Central Asia with the outside world will be formed in this direction soon. Based on the priority of this direction, we believe that the region's countries shall emphasize the unification of critical importance and develop a unified regional approach for greater effectiveness of foreign policy cooperation.

In this context, I would like to focus on why we insist on the need to deepen regional integration in Central Asia. This position of the Republic of Tajikistan is justified by the awareness of the following essential factors in this direction:

1. Political factor. In the context of globalization, the dominant trend in international relations is precisely the integration processes that unite countries' political and economic potential in various regions of the world. In an integrating world, developing integration processes in Central Asia would be a natural, historical process.

2. Economic factor. Similar and interconnected economies, common transport and communication infrastructures, a region-wide energy network, the proximity of consumer cultures and opportunities, the presence of similar markets, and the relative similarity of socio-economic problems of the region's countries.

3. Historical, cultural and humanitarian factors. As noted, the region's countries have a common and deeply intertwined history. Very close cultures and values unite them. Except for Tajikistan, all the states of the region belong to the group of Turkic-speaking countries, which is also an essential factor in their cultural unification. The historical and cultural integration elements include the common Soviet scientific, cultural, and psychological heritage and connections.

In view of this, it can be unequivocally noted that the influence of a powerful historical, cultural and humanitarian factor can also become an important catalyst for the development of cooperation and deep integration of Central Asian countries.

4. Safety factor. In recent years, the Central Asian countries have increasingly faced new challenges and threats that faced the entire region to one degree or another. These factors primarily include the spread of religious radicalism, the activation of extremist and terrorist groups, drug smuggling, and the expansion of instability in Afghanistan.

These factors show that close cooperation and real integration of the region's countries on equal terms can ensure the national interests of all the nations of the region together and each of them individually. That is why most analysts and experts consider integration as one of the most important conditions for the political and economic development of Central Asian countries, as well as ensuring their security and national interests. In line with constructive cooperation and mutual trust, we will be able to withstand modern global challenges and threats in our region. We are confident that creative regional integration will benefit the states and peoples of entire Central Asia and each Central Asian country individually.

Sultan AKIMBEKOV

Director of the Institute
of Asian Studies

Undoubtedly, in current conditions, the development of transport corridors has become a matter not only of economics but also of geopolitics. In particular, today, we see what difficulties exist in connection with the conflict in Ukraine, including deliveries through the Russian Federation. For example is the CPC situation, which transports Kazakhstan's oil. Naturally, this already has an impact on other routes. For instance, cargo transportation in the Trans-Caspian direction via Azerbaijan has already tripled. In addition, there is an activation on the southern routes to Pakistan and India, and there are plans to build railroads and highways in that direction.

Here it is worth mentioning that we are a land-locked country, Uzbekistan is a twice land-locked country, so if we want to support our economic development, we objectively need transport corridors, and the more, the better.

It is also important to note that transport corridors are a necessary condition for the sustainable development of any state. If we take the example of Afghanistan, then transport corridors are critical for its stable existence. In particular, it should provide the state with income from transit, which is necessary for its greater sustainability.

At the same time, transport corridors reflect geopolitical contradictions in the Central Asian region, which has always been so. Since the 1990s, after the collapse of the Soviet Union, the essence of

disputes and contradictions in the area has been the struggle for transport corridors. For example, the United States has favored projects to create corridors that would not pass through the territories of its geopolitical rivals, such as Russia, China, and Iran. Russia, in turn, has always been critical of new transport corridors because the existing supply routes created a certain degree of interdependence between countries. Until 2012, China supported the Russian position in general. Still, with the launch of the Belt&Road initiative, it changed its tactics and began implementing projects to create transport infrastructure, including along the perimeter of its borders. Naturally, this was of direct relevance to the Central Asian region. As a result, many infrastructure projects were implemented as part of Belt&Road here.

Since gaining independence, Kazakhstan has not concealed its rather ambitious goals and said it would like to be at the crossroads of trade routes in Eurasia. However, the country's location in the continent's center and its position as a landlocked country left no other option.

With the inclusion of China and changes in its policies, we had the opportunity to develop this idea. Undoubtedly, we should also add to this the changes that have occurred in Uzbekistan. The great openness of Uzbekistan has led to the opening of trade routes within Central Asia and with the southern region. Because Tashkent pays a lot of attention to developing the idea of connectivity with South Asia, this is in line with the idea of developing both the Chinese strategy and Kazakhstan's plans to be at the center of trade routes in Eurasia. Of course, the conflict in Ukraine raises the problem of the isolation of the Russian Federation. But here we must answer the question for ourselves: is what is happening a permanent trend or a temporary phenomenon?

It is also important to note that now, after the pandemic, states have a higher degree of responsibility for their economies. During the pandemic, we saw that despite globalization and the heightened interdependence of countries, the occurrence of any problems is nevertheless always the responsibility of national governments and forces states to increase their role and weight in the economy. Hence the idea that globalization is gradually losing its importance and that in its place comes the time of regionalization. For us, of course, global trade is essential. But at the same time, even within the framework of regionalization, we should, in any case, support the idea of developing transport corridors within the framework of intra-continental trade.

We have one aspect: our governments always talk about trade volumes but rarely about the export-import balance. It is characteristic of our relations with Russia, with a severe deficit, and our relations with Uzbekistan, where there is a significant surplus. When there is such an imbalance, there can always be difficult moments. For example, our inflation today is imported from Russia, disrupted supply chains, and a deficit in specific categories of goods.

It's vital for all of us to have time to implement the declared projects, which is very difficult and important. Because if we cannot launch new transport corridors shortly, then problems will accumulate, which are enough as it is. For example, Afghanistan may never build a trans-Afghan gas pipeline if it can't secure financing. If all transport corridor projects through the country are not started soon, then Afghanistan, with its more than 30 million people, will be left without regular income. As a result, it may become a zone of increased conflict. In addition, problems with food supply will grow here. That is a significant threat to us in the region.

The idea of maintaining a regime of isolation with Afghanistan looks very attractive to many in the former Soviet Union because we are very different from that country and clearly do not want its problems to extend beyond its borders. However, there is a risk that if relations with this country develop, the influence of radical ideology, such as the Taliban, could increase.

But that is not the answer anyway. The best way in the global economy is to interact, to help restore old and create new production and supply chains, and ultimately, economic development. Increasing economic interdependence and reducing risks in inter-state relations. And today, there is a unique opportunity: for the first time, the contradictions in Central Asia are not connected with some geopolitical confrontation. We would very much like to be able to maintain such an opportunity. For this, we need to realize the potential of transport and logistics development in our countries and neighbors.

Marat AITOV

Head of the Department of the
Institute for Strategic and Interregional
Studies under the President of the
Republic of Uzbekistan

Dear participants!
Ladies and Gentlemen!

Thanks for the word.

I express my sincere gratitude to the KazISS and the K. Adenauer Foundation for organizing today's important event and the opportunity to take part in its work.

The relevance of the current conference is explained by the need to jointly search for acceptable and adequate answers to the challenges faced by our countries due to the negative impact of geopolitical tensions on our region, the decline in global trade, difficulties associated with the functioning of transport communications and limited access to markets.

Of course, first, the coronavirus pandemic and then the increase in international tensions demonstrated the need for the smooth functioning of vital global supply chains, which implies the presence of diversified transport corridors.

Disruption of global supply chains, accompanied by an increase in the cost of transporting goods, inevitably affects the final cost of products. Judge for yourself. Prices for cargo transportation have increased almost ten times over the past two years. As a result, there is an increase in prices for essential goods and a shortage of important components. Thus, according to the UN, food prices in the world by the end of 2021 increased by 28.1%, and in 2022 it is projected at the level of 8 to 22%.

In these conditions, it is vital to develop consolidated approaches of the Central Asian countries for the development of the transport and communication sphere, its further integration into international economic relations, and the use of transport, logistics, and transit potential.

The development of a diversified and efficient transport infrastructure that provides stable access to world markets is one of Uzbekistan's foreign policy priorities.

Based on this, Uzbekistan has been doing significant work in this direction in recent years. Road, air, and railway connections with Central Asian countries have been launched, and agreements have been reached on implementing new infrastructure projects in the field of transport logistics.

Here are some examples. The Turkmenabad-Farab railway and automobile bridges built by Uzbekistan and Turkmenistan provided the states of the region with the shortest access to the markets of the Near and Middle East.

In June 2020, the first multi-modal transit train on the Lanzhou – Kashgar-Irkeshtam – Osh– Andijan – Tashkent – Mary route was launched.

Uzbekistan and Tajikistan have restored the Galaba – Amuzang – Khoshada railway, which creates additional opportunities for Tajikistan to enter Turkmenistan and Afghanistan.

Without question, the above measures bear fruit. The intensification of regional transport cooperation contributed, firstly, to strengthening trade within Central Asia, secondly, to the growth of trade turnover between the countries of the region, and thirdly, to developing trade and economic cooperation.

From 2016-2021, the foreign trade turnover of the region's countries increased by 54%, reaching USD 167 billion; intraregional trade increased three times – from USD 5.5 to USD 16.5 billion, the number of joint ventures increased fivefold, and mutual investments – 3.2 times.

Central Asia has a significant transport and logistics potential. It is determined by its geostrategic position in the center of the Great Silk Road, which historically served as a bridge between East and West, North and South. As a result, the shortest routes connecting major international markets pass through the region.

At the same time, the transport and transit potential of the Central Asian countries is far from being fully realized. Therefore, some complex issues remain, and the solution is impossible without joint efforts.

First is the lack of a shared vision and approaches to developing the transport communications system in Central Asia. Such problems

as 1) transport isolation of the region; 2) lack of flexible tariff policy; 3) complex customs and administrative procedures; and 4) undiversified transport routes remain relevant.

The World Bank experts note that the Central Asian countries have not yet realized the huge potential of domestic and foreign trade. Therefore, it requires a comprehensive approach to improve transport connectivity within and between the countries of the region, which will contribute to an increase in the GDP of the region's countries by 15%.

Today, the states of the region, having no direct access to seaports, incur significant transit and transportation costs, which reach 70-80% of the value of exports of products. In addition, due to imperfect customs procedures, carriers lose up to 40% of their time transporting goods.

According to the Institute of Central Asia and the Caucasus at Johns Hopkins University estimates, transport isolation seriously hinders the economic growth of Central Asian countries. This contributes to a 20% lag in development from maritime states.

On the one hand, these problems motivate the countries of the region to adopt regional documents aimed at the integrated development of transport corridors in Central Asia. But on the other hand – it creates regional centers for developing transport corridors designed to increase coherence and coordinate actions.

In this regard, Uzbekistan has put forward some initiatives aimed at uniting the efforts of the Central Asian countries to diversify the transport, transit, and logistics capabilities, as well as enhance trade and economic ties in Central Asia.

An essential contribution in this direction will be the development of the Strategy for developing regional transport corridors in Central Asia. Based on the Strategy, it will be possible to adopt a regional program for the sustainable development of the transport system of Central Asia. It will contribute to the full functioning of the regional transportation system in the medium and long term.

Moreover, the formation of the Regional Council for Transport Communications of the Central Asian Countries will create a coordinating structure for solving the problems of the transport and logistics sector.

And finally, the organization of the Regional Center for the Development of Transport and Communication Interconnectedness under the auspices of the UN will make it possible to intensify joint efforts to develop existing and form new transport corridors, increasing the competitiveness of the Central Asian states in the global transport

services market and the quality of transport services for foreign trade flows.

The current situation in the international arena not only presents challenges and threats but also opens up new opportunities for the development of promising transport corridors.

Against the background of the actual transport isolation of some countries, the China – Kyrgyzstan – Uzbekistan railway project is being updated. The project is intended to become an essential link in the regional transport network within the East-West and North-South projects, providing access to international seaports for geographically closed Central Asian states. In addition, it will expand transport links between China and Europe.

The railway may become an essential link of the Trans-Caspian Transport Corridor (TCTC) in the future when increasing its potential by turning its ports into hubs.

Uzbekistan also supports implementing the Mazar-I-Sharif – Kabul – Peshawar railway project.

This is a project of strategic importance not only for the countries of Central Asia but also for South Asia. The development of the trans-Afghan corridor will provide the Central Asian countries with the shortest access to the ports of the Indian Ocean and connect South Asia with the markets of Central Asia, Russia, China, and Europe. This will become a powerful driver of the sustainable development of Central and South Asia and consolidate consensus within Afghanistan and the region on strengthening peace and stability in the country.

On February 2, 2021, Uzbekistan, Afghanistan, and Pakistan signed a roadmap for the construction of the Mazar-I-Sharif – Kabul – Peshawar railway during their meeting in Tashkent. At the beginning of this year, the Afghan party decided on the final route of the railway. Currently, work is underway to prepare a field study.

I want to draw your attention to the fact that we have already started transport links through Afghanistan. Just a few days ago, Uzbek drivers transported the first cargo from the port of Karachi in transit through Afghanistan. The route length was about 2.8 thousand km, and the shipment was delivered in a week.

In conclusion, I would like to note that the creation of extensive and sustainable transport networks is vital for strengthening regional economic integration, increasing the competitiveness of the countries' economies, ensuring their sustainable growth, and increasing the investment attractiveness of all Central Asian states.

Dovletmurad MAMEDOV

Researcher at the Center for Strategic Studies of the University of International Relations of the Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan

**Good afternoon, dear conference participants,
Dear colleagues!**

First, let me express my gratitude to the Kazakhstan party for the warm welcome and excellent organization of the conference.

It is true that the topic we are discussing, concerning the prospects for the development of transport corridors in new conditions, is gaining special significance and relevance against the background of global changes taking place in the world today.

Ultimately, our Central Asian region has vast global transport and logistics potential. Expanding access to the road network makes it possible for a considerable part of the population to receive education and use health system services, not to mention the economic benefits. On the contrary, narrowing such opportunities and restrictions on transport services hinder the development of almost all public relations areas. All of us could see this during the coronavirus pandemic that has just passed.

Speaking about the transport strategy of Turkmenistan. It is based on the maximum use of geographical advantages, logistics capabilities, and infrastructure to create large transport hubs of regional and even continental significance on the territory of our country, designed to serve the development of close international economic integration and cooperation.

In this regard, Turkmenistan has developed and is successfully implementing a large-scale program for creating, developing, and modernization of railways, highways, interchanges, and bridges at the national level that connect the country with neighboring states. In addition, international airports have been built in Ashgabat, Turkmenbashi, and Turkmenabad; the fleet of the entire transport sector is being modernized and updated.

The state's transport policy is of a long-term nature, and the created transit communication system increases Turkmenistan's geostrategic role in world trade and economic relations.

In the near future, the demand for transport services to support transit flows in the Asia-Pacific region, Central Asia and Europe will remain reasonably stable and even increase in the long run.

In the context of the increase in Turkmenistan's foreign trade turnover and the growth of export-import cargo transportation, the further development of the modern logistics system in Turkmenistan is of paramount importance. Introducing an effective logistics system for international cargo transportation will reduce transportation costs. This shall result in the increased competitiveness of goods produced in Turkmenistan, as well as in the countries of Central Asia in foreign markets, which will, in turn, serve as a determining factor in their overall social and economic development.

As the center of important transport routes of the Eurasian continent, Turkmenistan has every reason to implement integration projects with many countries. For example, Turkmenistan is currently building a new international transport and transit corridor with Uzbekistan – Uzbekistan-Turkmenistan-Iran-Oman-Qatar – which will allow for a short route to the seaports of Iran, Oman, and India.

Both countries intend to fully utilize the potential of the Turkmenbashi International seaport and the international Asia-Pacific Region – China – Kyrgyzstan – Uzbekistan – Turkmenistan – Azerbaijan – Georgia – Europe multimodal route.

The implementation of such large-scale infrastructure projects as the Termez-Mazar-I-Sharif-Kabul-Peshawar and Kerki-Akina-Andkhoy railway routes creates favorable conditions for a considerable increase in the volume of cargo transit through Turkmenistan and Uzbekistan to the countries of Southern and Central Europe, the Middle East, as well as South and Southeast Asia.

At the Consultative Meeting with the heads of Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, and Uzbekistan on August 6, 2021, Turkmenistan

proposed to start plotting firm plans for the formation of an integrated transport system for Central Asian countries. To do this, it is necessary to create a five-power working group at the government level to study the possibilities of forming new transport and communication routes in the directions of Central Asia – the Caspian – the Black Sea region with access to Southern Europe, as well as Central Asia – the Middle East.

The statement on Turkmenistan's readiness to provide the infrastructure of the Turkmenbashi International Seaport for the full launch of a multimodal transport corridor along the Uzbekistan–Turkmenistan–Caspian Sea route and further through the Black Sea ports with access to Europe was also announced during negotiations with the Uzbek party.

At the VIII Summit of the Heads of State of the Cooperation Council of Turkic-speaking States in Istanbul, the Turkmen party noted that a «natural belt» that shall connect Asia and Europe through reliable and stable transport and energy infrastructure is being formed in Eurasia. It is the shortest, most reliable, and safe way to supply energy, goods, and services to the largest markets in Asia, Europe, and the Middle East along the East-West and North-South routes.

At the XV Summit of the Economic Cooperation Organization in Ashgabat, Turkmenistan called on the ECO countries to use their existing competitive advantages and to ensure the role of a complete and influential participant in the formation of new transport and transit corridors.

There is no doubt that additional transport and transit corridors are required for this purpose, both between the countries of the ECO space and with access beyond it. Implementing major infrastructure projects with the participation of ECO member states, without exaggeration, would mean a qualitative breakthrough in forming a new geo-economic space on the continent. Moreover, it opens up enormous prospects for cooperation, attracting significant external investments, and solving critical social problems.

Turkmenistan also proposed to study the use of logistics and infrastructure facilities in Turkmenistan itself to enhance transport and transit communication between the regions of the Caspian Basin and the Black Sea with access to the countries of Europe, the Middle East, and the Asia-Pacific region.

In line with the above, an essential direction of Turkmenistan's foreign policy is the diversification of the energy and transport sectors, which contributes to the active integration of the region's countries into the international economic space.

I cannot but dwell on the Turkmen-Kazakh cooperation, which also plays an important role in the creation of transit transport corridors, with the use of the possibilities of the North-South transport corridor, designed to become a bridge between Europe and Asia, as one of the most significant amongst the others. This unique project of global significance, being implemented by the neighboring countries, serves as a worthy example of an effective combination of efforts to strengthen the foundations of peace and prosperity in the region.

Being the «golden link» of this transport artery, the Kazakhstan-Turkmenistan-Iran steel trunk, commissioned in 2014 with the participation of the heads of the three states, provides convenient and economical transportation of goods to South Asia, the ports of the Persian Gulf, and, correspondingly, in the opposite direction – through Russia to Eastern Europe. Moreover, it opens up opportunities for a modal redistribution of transit cargo, switching traffic from road, sea, and air to railways.

Our country is also interested in building a bridge across Garabogaz Bay to launch a new highway to Kazakhstan. As you know, an interstate fiber-optic communication line has been laid in this direction, connecting Turkmenbashi and Garabogazgol in Turkmenistan with Temirbaba and Fetisovo customs points in Kazakhstan. The interaction of the countries in the Caspian Sea is also of mutual interest. The expansion of transport cooperation between the major ports of Aktau, Kuryk, and Turkmenbashi promotes increased cargo transportation volumes. It brings trade and economic relations of friendly states to a new level.

As the most important transport and logistics link, Turkmenistan contributes significantly to the development of TRACECA and the increase in the transit cargo transportation volume. Several dozen projects related to technical and organizational issues of cargo transportation were implemented with the participation of Turkmenistan as a partner of the TRACECA program.

In conclusion, I would like to note that a well-structured strategy for the formation and development of international transport corridors passing through the countries of Central Asia will ensure the future economic growth not only of the states of the region but also of other countries participating in transportation.

Thank you for your attention.

Sherali RIZOYON

Senior Lecturer,
Faculty of International Relations,
Tajik National University

Dear Ladies and Gentlemen!

Dear Colleagues!

First of all, I would like to thank the organizers of the international conference for the invitation and the opportunity to share my abstracts:

1. Expansion of transit potential and transport corridors in Central Asia is certainly in the permanent interests of Tajikistan. This approach is justified because our country is already implementing the second National Development Strategy during the years of independence, which notes the expansion of transit potential. The current National Development Strategy of the Republic of Tajikistan until 2030 defines four strategic goals of the country. The second strategic goal is defined as follows: «to overcome the communication deadlock and become a transit country.» In this vein, the efforts of all Central Asian states to develop and expand transport corridors can positively impact Tajikistan and our country's capabilities. Over the last five years, we have observed positive processes of cooperation and expansion of cooperation between the Central Asian states.

2. In expanding the transit potential in Central Asia, the possibility of developing and strengthening intra-regional transport links is of particular importance. In my opinion, the region's countries need to pay attention to this area of cooperation, which doubles the overall transit potential. In this regard, on the example of the opening or reopening of roads and railroads between Tajikistan and Uzbekistan, we can note that they have

had a favorable impact on many spheres of life in our country. At the same time, it should be borne in mind that projects in the field of transport and transit corridors, which exist or are being developed by the countries of our region, were perceived not as a competitor to each other but as a complementary capabilities of all states. Therefore, this approach forms a winning position for all, where everyone can get the necessary benefits.

3. Diversification of transport corridors creates favorable opportunities for the sustainable development of Central Asia and the implementation of a multivector foreign policy. The expansion of transit corridors contributes to a change in the geopolitical situation in the region, and our countries have an additional foreign policy resource to implement their preferred foreign policy and protect national interests. Considering the uncertainty and turbulence of the post-Soviet space due to the consequences of the armed conflict in Ukraine, this factor makes it essential to have opportunities or windows for implementing a multivector foreign policy.

4. The factor of the activation of regional powers in Central Asia: India, Pakistan, Iran, and Turkey, which have recently significantly changed their policies toward the countries of our region. In other words, we are observing the activity of states located in the southern direction of Central Asia. Promising projects for our area to expand transport corridors, which can provide access to the waters of the ocean pass either through Afghanistan or Iran. An alternative for the Central Asian states is being formed – an exit to the Iranian port of Chobahar or to the ports of Gwadar and Karachi in Pakistan. It is expected that Tehran and Islamabad will further intensify their policy in Central Asia and offer our region's countries exciting projects and opportunities. There is a high probability of serious competition between Pakistan and Iran in lobbying for transport corridors in their direction.

5. The Wakhan corridor separates Tajikistan and Pakistan and can link Tajikistan's Ishkashim and Pakistan's Chitral. This project can also play a positive role for other Central Asian countries, as it has excellent potential. Today, Uzbekistan is interested in using the Dushanbe-Kulyab-Khorog-Kulma road to transit cargo and goods to/from China, which also connects with the Wakhan corridor. This corridor is the shortest road from Central Asia (from Tajikistan) to South Asia (to Pakistan) and separates the two major regions by 18 to 20 kilometers. Thus, Central Asian countries can use the potential of the Wakhan corridor to reach Pakistan. Islamabad has built a modern road to Chitral, and the construction of the Ishkashim-Chitral

highway (and the railroad in the future) will significantly increase trade between Central and South Asia. For Tajikistan, this project is interesting because its implementation will contribute to the stabilization of the socio-economic situation of GBAO, creating new jobs for the population of the region and the development of cross-border trade, as well as the expansion of the FEZ «Ishkashim,» which will have a positive impact on the welfare of citizens of the republic.

The fate of the Wakhan corridor during the Karzai and Ghani administrations was hostage to «problematic» relations between Afghanistan and Pakistan. Afghan media wrote that when the Pakistani side offered Karzai to open this road, he allegedly said that if Pakistan would not interfere in the internal affairs of Afghanistan, then we would then allow the use of this territory of our country, which connects South and Central Asia. Today, having a country like Pakistan, which is the beneficiary of the Taliban coming to power, there are entirely different possibilities, and I think this issue deserves separate consideration.

Open Questions:

The first question: Experts and researchers know that before the fall of the republic and the Taliban coming to power, to implement all projects, including transport and transit projects using Afghan territory, the stakeholders had to negotiate with three intra-Afghan actors: the first actor, the legitimate government; the second actor, the elders, and authority figures of districts and provinces; the third actor, the Taliban or other terrorist organizations that were collectively affiliated with the Taliban. After the events of August 15, everything changed. Instead of a legitimate government, the Taliban and the Central Asian states face a dilemma. If we use the transit potential of Afghanistan and sign any treaties with the Taliban, does that not automatically mean that we recognize their legitimacy?

The second question: is there any guarantee that after a change in the situation in this country or the possible arrival of another government in Afghanistan, will the current extensive political and diplomatic work carried out by the countries of our region by the new force in this country be taken into account and prolonged by their government?

The third question: to what extent the Taliban today can provide guarantees and the possibility of implementing trans-Afghan corridors and routes? Since it is known that some of these trans-Afghan routes fundamentally contradict the interests of two critical neighbors of

Afghanistan: the preferences of Pakistan and Iran. Experts and researchers know that Islamabad and Tehran, with their current position and influence over the Taliban, will not agree to give up their interests.

I am a supporter of cooperation between our countries. Still, at the same time, talking about the excellent prospects, we must not forget that, unfortunately, before the implementation and expansion of transit corridors in Central Asia, there were very serious open questions, and finding answers to them is now considered a challenging, sometimes thankless task. Moreover, it is necessary to consider that our Afghan experts themselves say that Afghanistan is a short-term community.

I am in favor of cooperation between our countries. Still, at the same time talking about the great prospects, we must not forget that, unfortunately, before the implementation and expansion of transit corridors in Central Asia, there were very serious open questions, and finding an answer to them is now considered a very difficult, in some places ungrateful business. It is necessary to take into account the fact that our Afghan experts themselves say that Afghanistan is a short-term community. Actors of the political field do not have a stable position, and alliances, coalitions, or associations are created and function based on short-term and temporary interests. Today some influential people can cooperate with others; tomorrow, when the situation changes, they can fundamentally change their political views: when the situation changes, they change their position.

In this regard, there is a divergence of interests of Pakistan and Iran, as influential neighbors of Afghanistan, in expanding the transit potential of this country, as this factor affects their permanent economic interests. Islamabad and Tehran are interested in developing their seaports: Gwadar and Chobahar. Terrorist groups have already been used as a deterrent several times: they have blown up power lines and carried out attacks against engineering personnel. Thus, taking into account the interests of Pakistan and Iran in the Afghan peace process could significantly impact the realization of the transit potential of Central Asian countries.

Factor in the relationship between India and Pakistan, China and India, Pakistan and China, and Kabul's position on realizing the potential of the Wakhan corridor. Pakistan and China cooperate in many areas, and the formation of a communication infrastructure connecting both states is of mutual interest. The implementation and development of the project to use the potential of the Wakhan corridor are currently held hostage to the interests and priorities of India, Pakistan, and Afghanistan. In our opinion,

the factor of the Wakhan corridor can also act as a stabilizing condition in the northern regions of Afghanistan since Pakistan has a serious influence on the Taliban and other foreign fighters deployed in these provinces. All participating countries can benefit from this project, including Tajikistan and other Central Asian countries.

Timur RAKHIMOV

Head of Department, International
Institute of Central Asia (Uzbekistan)

Dear participants of the conference!

It is a great honor for me to speak today at the session dedicated to ensuring food security.

These issues have worried humanity since ancient times. For example, French economist A. Turgot first formulated the so-called law of decreasing soil fertility in the XVIII century by the French economist A. Turgot. Somewhat later, an English priest and scientist, Thomas Robert Malthus, based his Principle of Population on it.

For a long time, these and other theories have been the subject of discussion among representatives of academia. Today, these same issues are already being reinterpreted on expert and political platforms. They are becoming particularly relevant against the background of increasing instability in the world, which also affects the well-being of our region.

The importance of the topic is evidenced by the fact that the food problem was considered in 2000 within the framework of the UN Millennium Summit and was included in the Millennium Declaration. Furthermore, the UN program document for 2016-2030 – the Sustainable Development Goal, the second section of which is devoted to this topic – defines it as the main component of the development of human society, and without solving this problem, the solution of the other 16 goals is impossible.

To what extent is the problem of food security critical for Central Asia?

According to the international classification, the countries of Central Asia have never belonged to the group of countries with a critical level of food security. However, they also did not occupy high positions, having below-average indicators.

Specialization of agricultural production, taking into account weather and climatic, historical and national characteristics, and availability of water and land resources is a necessary condition for the intensive development of the economy.

At the same time, the principles of specialization work and give the expected result when countries fulfill contractual obligations.

The main problematic issues of ensuring food security of Central Asian countries are forming in the new geopolitical conditions.

The crisis of the late 80s and early 90s, the rupture of trade and economic ties, and, as a result, the collapse of the USSR could not but affect the overall development and, first of all, the food security issues of the population. The countries were on the verge of a food disaster.

Considerable work has been done over the past years. Still, the problems affecting food security in the region's states are similar. They are caused to a greater extent by the «pain points» of the agro-industrial complex and by technogenic problems. Among them:

- reduction of cultivated agricultural land, increase in the proportion of saline and eroded soils;
- urbanization and accelerated housing construction for a rapidly growing population.

In particular, the area of irrigated land in Uzbekistan has decreased by 24 % per capita over the past 15 years;

- low growth rates of the main kinds of food.

In general, there is a trend of relatively stable growth in food production in all Central Asian countries. However, their growth rate remains below the population growth rate;

- high level of minus depreciation and obsolescence of agricultural machinery;

- low rates of introduction of modern water- and energy-saving technologies, mineral fertilizers, and plant protection products;

- rising prices for socially significant food products. This trend has intensified during the pandemic;

- the state and pace of development of enterprises for the storage, processing, marketing, import, and export of food products lag behind the structures directly engaged in production;

- issues of metrology, standards, and technical regulations need to be revised with the subsequent introduction of modern approaches;
- changes in precipitation leading to droughts and floods, an increase in the intensity of storms, new and more frequent diseases of animals, and an invasion of insects.

According to the research of the World Bank, the direct impact of temperature and precipitation in Central Asia due to climate change will contribute to a decrease in the yield of cotton, wheat, tomatoes, and potatoes by 6-10%.

At the same time, experts note that the world must produce 70-100% more food by the middle of the XXI century to meet the demand without significantly raising prices due to climate change, urban overpopulation, and threats to energy security.

At the international conference «Ways to Achieve Goals of the Paris Agreement and Carbon Neutrality of Kazakhstan,» held in October 2021, the Head of State noted that the climatic changes of recent years and the associated water availability could lead to a pessimistic scenario to a decrease in grain yields in the country by 40% by 2030

How can models of cooperation in the field of food security become the most effective?

Each country regulates food security issues guided by its own goals, which I will not dwell on, but I would like to talk about the policy of Uzbekistan in this area briefly.

An important document defining the most pressing tasks, including matters of food security, was the Action Strategy for the five priority areas of the country's development in 2017-2021.

Considering the accumulated experience and processes in the world, the Uzbek side has developed a Strategy for the next five years of 2022-2026, where food security issues have taken the central place. In particular, it set the task of improving the land reclamation condition, introducing resource-saving technologies, and expanding the storage, processing, and marketing of food.

The document assumes a reduction in the share of land with high salinity from 45% to 37%.

Among the region's countries, Uzbekistan took 2nd place in the Global Food Security Ranking.

The republic provides food and has a large volume of agricultural exports.

During the study period, it was possible to achieve stable growth in the production of basic foodstuffs.

The growth rate of production of all food products per capita as a whole turned out to be higher than the indicators of neighboring countries in the region. The special demographic situation and the difference between the achieved and the required level of food production, especially animal husbandry, do not relieve the severity of the problem.

In general, the analysis shows that the Central Asian countries have achieved some success in solving food security problems over the past two decades. However, the above factors complicate the achievement of good figures. At the same time, each country has the potential to solve these problems, but new approaches and new solutions are required.

What areas of agricultural development of Central Asian countries can strengthen their positions in ensuring food security in Asia?

In recent years, there has been a steady trend toward finding solutions to emerging problems and challenges faced by the countries of Central Asia.

Each country's independence in solving food security will be constrained by the limited water resources and the fact that 70% of terrestrial and underground sources are transboundary.

Only reasonable and rational use of its energy and irrigation potential will allow the development of new lands while preventing their salinization, which is the basis for increasing food production.

Increasing the productivity of natural factors of agricultural production requires more and more economical costs every year, considering environmental and water safety conditions. However, the specialization and cooperation of production and reduction of logistics costs can compensate for this.

The capacity and demand for regional integration began to manifest during the difficult period of the pandemic. The main risk for the development of agriculture and the solution of food security problems was the restriction on international trade imposed by individual governments and difficulties with logistics.

To solve the common problems facing the countries of the region in matters of food security, it is advisable to think over measures for specialization and cooperation of the production sector, which depends on the implementation of organizational and institutional transformations involving:

- conducting annual monitoring of the state of food security and risk assessment;
- development of forecast food balances;
- the creation of an interstate commodity distribution system for agricultural products, raw materials, and food, as well as a system for providing clean drinking water;

– consistency in the implementation of the agreements reached.

In our opinion, the measures developed by a group of specialists to create a single food market in the CIS countries, which for various reasons have not been implemented, continue to be relevant. Moreover, these approaches could solve food security problems in Central Asian countries.

Based on this, the system of interstate, as well as state regulation of the market, should include economic, organizational, and administrative measures.

Science is crucial to ensuring food security, reducing costs, and improving the quality of products consumed.

Based on this, it is necessary to build the activities of the research institutes, expand the scope of scientific cooperation, train personnel, etc.

Thus, the food security problems in our region show the need to take severe and comprehensive measures to solve them.

An approach to solving the challenges only from national positions is ineffective in modern conditions. And it is hopeless for the region, considering the natural factors of agriculture.

This is particularly relevant against the background of the statements made by the leaders of our countries in the framework of the High-level Dialogue on Global Development «BRICS+,» which took place on June 24 this year.

In particular, Kassym-Jomart Tokayev expressed interest in developing a dynamic partnership with the BRICS countries, noting that over the past few months, the food situation in the world has deteriorated significantly, and the lives of millions of people are in danger.

For his part, the President of Uzbekistan noted the importance of the BRICS+ dialogue as a popular platform for partnership and promotion of the Sustainable Development Agenda.

In particular, Sh.M. Mirziyoyev drew the attention of the forum participants to the fact that to overcome the consequences of crisis phenomena in the global economy. Therefore, it is vital to take coordinated measures to eliminate trade barriers, create new production and logistics chains, attract investment in cooperation and infrastructure projects, as well as technology transfer and innovation, and deepen cooperation in the field of artificial intelligence, digitalization, biotechnology, and vaccine development.

Obviously, we need first establish cooperation at the regional level to fit into the political processes and develop collaboration on these issues with the world's leading countries.

Aiday TEMIKEYEVA

Deputy Director of the
National Institute for Strategic Studies of
the Kyrgyz Republic

Let me take this opportunity to express my gratitude to our partners and the Konrad Adenauer Foundation in Kazakhstan for organizing this event at such a high level.

Ladies and gentlemen!

We all know that there are weaknesses and strengths of the issue under discussion in every country. That is why I think it makes no sense to discuss the challenges and threats facing our country and the region in connection with the impending global food crisis.

Therefore, it seems right to me to go straight to the identification of the way to solve problems and to voice some recommendations of a regional nature:

– it is necessary to jointly develop a mechanism for the cooperation of regional specialization to expand economic geography.

What does this mean? We all understand that each country is individually unique. Still, at the same time, it is known that only through joint efforts it is possible to correctly distribute the geographical and climatic capabilities of states in providing the most necessary food products for this region.

Ultimately, these issues are solvable since each country has features and opportunities for growing vegetables or breeding farm animals. However, it all finally results in a matter of PRICE.

The necessities will be much more expensive than we could distribute them between countries in terms of their provision. Let's say one country provides red meat, another – potatoes and milk. A third country takes over the provision of eggs, chicken, and grain, while the provision of vegetable oil goes for entirely another country;

– successful cross-negotiations, and as a result – the signing of relevant agreements may lead to the establishment of trade and the possibility of opening trade channels.

It should be noted that the lack of free movement of goods and products will not be exempt from food security, even if the products themselves are available.

In this case, it is not enough to take measures to weaken – it is necessary to completely remove restrictions on the import and export of goods and products that were applied during the pandemic;

– there is a unique opportunity to revise the crucial points to determine the alignment of new trajectories of transport corridors.

It should be noted that an essential aspect of increasing the volume of mutual and international trade is to increase the transit potential since the transport systems of our states allow us to ensure optimal East-West and North-South transport connectedness.

An example is the European Union's experience in developing regional cooperation – with the abolition of borders. It became possible to develop mechanisms to prevent smuggling.

Let me draw your attention to the alarming situation with the threat of hunger and the food crisis. In 2021, its level surpassed previous levels. As mentioned in the Global Food Crisis Report for 2022, almost 193 million people are experiencing acute food shortages, nearly 40 million more than the previous peak in 2020.

According to world experts, insufficient food, disruption of logistics, and physical and economic unavailability for the population can cause hunger.

In this regard, it was proposed to activate our countries' research institutes to develop effective measures to counter the existing challenges and threats and prevent the food crisis in the region.

In addition, it is necessary to develop the foundations for the functioning of a full-fledged development institute, which will be engaged in research, analytical work, and the development of practical measures and a mechanism for regional coordination, which requires additional study to achieve a high level of cooperation between countries.

Currently, five Central Asian countries fully cover domestic needs for critical types of food and agricultural goods through their production.

However, if considered separately, each country depends on its neighbors for certain types of products.

Structural reform of the economy or diversification is the main task today. Economic security is currently not an abstract concept but the need to determine how to reduce threats to the very statehood of the Central Asian countries. All countries in the region are in danger of introducing «secondary» sanctions by Western countries, which is the most critical threat in the national and economic security field. At the same time, it is necessary to avoid the policy of protectionism in a new geopolitical reality.

Nowadays, it is fundamentally important to reveal the essence of the problem in this area, identify real threats, and develop reliable and effective combat methods.

The most significant threats to economic security include increased import dependence on food and consumer goods.

In other words, we need genuine cooperation and specialization to achieve real integration. At the same time, freedom of movement in Central Asia is a necessary condition to attain uniform benefits for the entire region. All countries in Central Asia need to work out a joint plan in the new geopolitical conditions (issues of transit, food security, and the security of the region itself).

Thank you for your attention.

Rustam MAKHMUDOV

Associate Professor Department of Applied Analysis of International Problems, University of World Economy and Diplomacy (Uzbekistan)

The issue of food security in Central Asia is a multifaceted problem that has long been the subject of research. Usually, several reasons are cited that could act as triggers for the aggravation of this challenge.

Population and middle-class growth. First of all, it is the permanently growing population of the region, which, according to the UN, will reach 82 million people by 2030 and 96 million by mid-century. Obviously, the growing population causes a quantitative increase in demand for domestic and foreign food products.

When discussing food security in Central Asia, it is important to consider its social dimension. The ongoing economic reforms in Uzbekistan, Kazakhstan's new course to exit the middle-income trap and fair income distribution, as well as the strengthening of intraregional trade and economic relations, contribute to the growth of the middle class in Central Asia. As we know, the middle class has consumption habits that distinguish it from the lower class, which raises the question of the impact of quality parameters on the region's food market.

In other words, when we talk about food security, we must consider that it is closely related to the peculiarities of social stratification within states and the region. In some countries, we see an upward trend, with more and more people in the middle class, while in others, on the contrary, we see a shrinking middle class and a growth of the lower class and disadvantaged groups, which is ultimately reflected in the nature and quality of the food market.

Climate Challenge. One of the most severe challenges to food security in Central Asia in the long term is the climate factor. Climate change is already creating problems with water supply to agricultural lands. In addition, the deterioration of the situation with water and desertification threatens to change the established structure of rural regions of CA responsible for food security. This is, in particular, stated in the report of the World Bank «Groundswell,» released in September 2021.

It states that the risk zone includes areas along the southern border of Kazakhstan, areas adjacent to the Fergana Valley in Uzbekistan and Tajikistan, the land around Bishkek, areas of eastern south and Turkmenistan Uzbekistan along the Amu Darya River. Due to climatic changes, water availability and crop yields are projected to decrease. Therefore, these regions will be the main areas of the outflow of climate migrants. According to the pessimistic baseline scenario, their number in CA by 2050 may reach 2.4 million people.

All this may lead to a change in the geography of agricultural production in the region – climate migrants will move to the Fergana Valley (in Kyrgyzstan, Tajikistan, and Uzbekistan), the land around Tashkent, and lowland areas of southern Tajikistan (including Dushanbe), as well as to cities in northern Kazakhstan (Karaganda, Nur-Sultan, and Kostanay). It is in these regions that water availability and crop yields are expected to increase.¹ However, the extent to which these regions will be able to compensate for the decline in food production in the crisis regions remains unclear and requires a separate study.

Geopolitical risks. Central Asia's food security risks also come from the complex processes of contemporary geopolitics. The structure of world food security that we have seen until recently, and in which the CA countries are also included, was a product of globalization. It had a well-developed and quite efficient food production, processing, supply, cultivation, and supply of seeds, packaging, agro-technologies, fertilizers, storage and transportation networks, and wholesale and retail networks.

This, in turn, has boosted investment in expanding the area under agricultural production, as seen in the wheat market. Despite the COVID-19 pandemic causing supply chain problems, the global wheat harvested area grew by 5.02 million hectares or 2% to 221.96 million hectares in the

¹ REPORT. Groundswell Part 2: Acting on Internal Climate Migration. The World Bank. 2021. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/36248>

2020-2021 season and high average yields of 3.5 t/ha. Australia (+2.8 million ha), India (+2.0 million ha), and Russia (+1.4 million ha) grew the most).²

However, due to geopolitical friction between the world's leading political and economic actors, the whole system is at risk. Therefore, the main question for world food security and CA is: «Are these short-term difficulties and after a year or two, the former system of global food security will be restored or is humanity on the verge of a radical transformation of the global food production and supply system with uncertain consequences?».

The answer to this question will largely determine the course of the CA countries in the national food security policies field, as well as the prospects for regional cooperation of the region's countries in this area.

So far, the observed processes suggest that the world has entered a period of profound transformation – a transition from American-centered globalization to a multipolar model, which periodic outbreaks of instability will accompany. Earlier, we saw a trade war between the U.S. and China that was not fully resolved in the technology segment. Now we see artificially created uncertainty in the food market.

This uncertainty occurs in at least nine ways:

1. Uncertainty in the global market for nitrogen, phosphate, and potash fertilizers;

2. Rising prices for natural gas, which leads to higher prices for nitrogen fertilizers (ammonium nitrate or nitrate, urea or urea, urea-ammonia mixture) and, accordingly, for the final agricultural products;

3. Uncertainty in the seed supply market. For example, the share of domestically produced seeds in the market of the world's largest food producer Russia is less than 63%. Russia almost does not have its seeds of sugar beet and potatoes.³

4. Uncertainty with established supply routes to consumer markets (via Russia, Belarus, and Ukraine) and difficulties in the market of insurance transactions and grain carriers;

5. Uncertainty with global food prices. According to the World Bank, as of June 16, 2022, the Agricultural Price Index was 14% higher than in January 2022. Corn and wheat prices were up 27% and 37%, respectively,

² Top 10 wheat-producing countries in 2020/21. May 5, 2021. <https://latifundist.com/rating/top-10-stran-proizvoditelej-pshenitsy-v-202021-mg>

³ Tatiana Kulistikova. The share of Russian seeds in the market is less than 63%. Agroinvestor. February 5, 2020. <https://www.agroinvestor.ru/markets/news/33208-dolya-rossiyskikh-semyan-na-rynke-sostavlyaet-menee-63/>

from January 2022. It hurts poor and developing countries the most because they are most dependent on food imports;

7. Uncertainty with domestic price inflation, which continues to rise globally: 94% of low-income countries, 89% of lower-middle-income countries, 83% of upper-middle-income countries, and 70% of high-income countries experience high food price inflation (over 5%), and many are seeing double-digit inflation;⁴

8. Uncertainty with the purchasing power of the population in key food import markets in the developed and developing world;

9. Countries impose food export restrictions. As of June 16, 2022, 28 countries had implemented 33 food export policies affecting 7.07% of calories sold on world markets, and six countries had introduced eight export restriction measures covering 2.88% of calories sold worldwide. Seed export restrictions are also being imposed. Russia's Agriculture Ministry will impose a ban on exports of sunflower and rapeseed as of April 1.⁵ India also imposed restrictions on exports of wheat and sugar.

10. Uncertainty associated with Western countries' widespread use of secondary sanctions.

The sum of these uncertainties sets the stage for reconfiguring the entire global food market and forming platforms for cooperation in terms of the security of countries and interstate groupings. An indicator of this process is paragraph 56 of the Beijing Declaration of the XIV BRICS Summit, in which the signatories commit to cooperation on food security within the BRICS and the world since they account for 1/3 of global food production.⁶ In this regard, it seems obvious that in a situation of threats and uncertainties, the problem of food security becomes one of the most relevant topics for targeted consultations among CA countries.

⁴ Food Security Update. The World Bank. July 29, 2022. <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update>

⁵ Russia will ban the export of sunflower seeds and rapeseed from April 1. March 31, 2022. <https://iz.ru/1313423/2022-03-31/rossia-s-1-aprelia-zapretit-eksport-semian-podsolnechnika-i-rapsa>

⁶ Beijing Declaration of the XIV BRICS Summit. June 23, 2022. <http://www.kremlin.ru/supplement/5819>

Aseil ABEN

Head of the KazISS Representative Office under the President of the Republic of Kazakhstan in Almaty

The current political and economic situation has exacerbated the need for an operational analysis of food security. The range of factors that form food security risks is expanding yearly. It goes beyond a simple assessment of the volume of imports and domestic food production in a particular country. They include:

- increased turbulence of the geopolitical situation in the world. While countries depend on planting stock, fertilizers, fodder, vaccines, etc., with changing geopolitical conditions breaking existing supply chains, ensuring food security becomes extremely urgent;

- increasing land desertification caused by climate change. The reduction of acreage and the fall in yields due to drought and climate disasters, which lead to irreversible consequences in agriculture and are gaining momentum with each new day, raise the degree of food security problems. Arid areas account for up to 43% of the cultivated land in the world. Land degradation leads to losses in agricultural production of approximately USD 42 billion a year. A third of all cultivated land in the world has been abandoned after the loss of its productivity due to soil erosion in the last 40 years. Every year, another 20 million hectares of agricultural land are degraded that they are no longer used for growing agricultural products or are absorbed by cities due to the acceleration of urbanization [1];

- the widening gap between developed and developing countries deepens the problem of economic accessibility of food for the population.

Rising prices for agricultural goods on the world market exacerbate combating hunger in developing countries, leading to an increase in the number of hungry people, despite the physical availability of food. According to the FAO, the indicators of hunger in the world in 2021 exceeded all previous records: 193 million people in 53 countries are suffering from hunger, of which 570,000 people in four countries are in a catastrophic situation [2].

– the increasing policy of protectionism leads to the restriction of exports of agri-food, including socially important food items. The most vulnerable are the poor in many developing countries, who are dependent on food imports. On average, four out of five people live in countries that import more food than they export.

The countries of Central Asia face a disadvantaged situation in the food sector to varying degrees. According to the ratings, the Central Asian countries were ranked as follows¹ by the end of 2020 by the Global Food Security Index: Kazakhstan took 32nd place, Uzbekistan – 83rd, and Tajikistan – 85th among 113 countries in the world (Kyrgyzstan and Turkmenistan were not represented in the ranking). However, by the end of 2021, Kazakhstan has shifted from 32nd to 41st place, Uzbekistan has risen to 78th place, and Tajikistan has improved its position by 2 points – to 83rd place, which indicates the instability of the implemented food policy in our countries.

All Central Asian countries show a high proportion of the population living in rural areas: 41% in Kazakhstan, 49% in Uzbekistan, 66% in Kyrgyzstan, 74% in Tajikistan, and about 47% in Turkmenistan. Despite this circumstance, the contribution of the agricultural sector to the country's GDP amounts to 5% in Kazakhstan (13% of employment), about 27% in Uzbekistan (28% of employment), 15% in Kyrgyzstan (25%), 18% in Tajikistan (50%) and 12% in Turkmenistan. In terms of agriculture employment and the industry's contribution to GDP, Uzbekistan, Kyrgyzstan, and Tajikistan are «agrarian» countries.

Food security is considered to be secured if the main types of food are available in the country both physically² and economically.

¹ The index aggregates 58 unique indicators reflecting economic inequality, food availability, environmental conditions, and the state of natural resources.

² The physical availability of safe food can be ensured only when 85% of the main types of food are produced in the country at the expense of domestic producers and there is 17% of the insurance reserve (of annual consumption) in case of unforeseen events.

Physical Accessibility Indicators. The most important criteria for food security in the world are considered to be the level of self-dependence on basic types of food by 70% or more, provided that carry-over stocks are 15-20% of annual consumption. Therefore, this indicator's «stability threshold» is at least 30%.

The level of self-dependence in the context of Central Asian countries is highest in Kazakhstan (83%) and Kyrgyzstan (81%). Addressing the approved list of 19 socially significant food items, Kazakhstan fully provides 12 products by itself. 11 types are covered by 80% and six types – poultry meat, sausage products, cheese and cottage cheese, apples, sugar, and fish – are import-dependent.

In Kyrgyzstan, own production of only three primary products out of the nine main types of food was fully secured: potatoes, vegetables and melons, milk, and dairy products. The remaining types of food are physically inaccessible since their production provides:

- 20% of vegetable oil of the average physiological consumption rate,
- 77% of sugar,
- 47% of eggs,
- 64% of meat and meat products,
- and 32% of fruit and berries.

In Uzbekistan, 60% of all food imports account for grain and its processed products, vegetable oil, and sugar. Tajikistan produces only about 40% of the food consumed, while most are imported from abroad. The problem also lies in the fact that the food products that make up the food basket for the poor – that is, they are of strategic importance for maintaining social stability – are imported

In addition, physical access is determined by the availability and quality of infrastructure, including ports, roads, and railways, communications and food storage facilities, as well as other facilities that contribute to the operation of markets [3]

The economic availability of food is defined as the possibility of purchasing food products at the current price level. The share of food products in the structure of monetary expenditures of the population indirectly indicates the economic availability of food. The higher it is, the less economic accessibility is ensured.

In Kazakhstan, more than half of consumer spending is on food products, which is 58.5%. The most significant expenditures in their structure are on food and non-alcoholic beverages.

In Uzbekistan, the largest share of household expenditures on food is accounted for by meat products – 33%, fruits, and vegetables – 19.6%, bread products – 12.8%, dairy products – 7%, etc.

According to the research of the UN World Food Programme and the National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic, households spend almost all of their income and have no savings. Moreover, the bulk of the income goes to food.

Economic situation of the population. The poorer and more vulnerable a household is, the greater the share of household income spent on food, and the greater the vulnerability to price fluctuations in both the quality and quantity of food consumed by the household. According to estimates, about 9.6% of Uzbekistan’s population (3.2 million people) were below the poverty line in 2019, living for less than USD 3.2 per day, which is the international definition of poverty for lower-middle income countries. In 2019, about 20% of the population in Kyrgyzstan lived for less than USD 1.2 per day. About 0.5% of the population lived in extreme poverty.

Concerning to proper nutrition, the situation is even more dramatic. In Kyrgyzstan, Tajikistan, and Uzbekistan, the problems of nutrition quality and malnutrition, and the lack of micronutrients are still acute. Thus, Kyrgyzstan has the lowest purchasing power of income – an average salary can buy two to three times fewer products than in other EAEU countries. The quality of nutrition suffers respectfully.

In Uzbekistan, the prevalence of anemia among children under the age of 5 is 15% across the country. At the same time, iron deficiency affects more than half of children, and almost three-quarters of cases of anemia are most likely associated with iron deficiency. Thus, reducing iron deficiency is likely to decrease the prevalence of anemia among children.

In Kazakhstan, there has been a decrease in growth retardation in children under the age of 5. Obesity in adults has also increased significantly.

In the conditions of a sharp economic downturn, an increase in poverty, rising prices for basic foodstuffs, and the approach of a lean period, it is vital to continue monitoring food security in the Central Asian countries to mitigate negative consequences on time. It is necessary to reform food systems to increase access to and availability of quality food to ensure nutrition and food security. It requires:

- joint work on adaptation to climate change in the region;
- agro-industrial cooperation to improve the technical and technological base and attract investment in agriculture in the region;

- formation of a regional network of research centers dealing with problems of agriculture, veterinary medicine, sanitary and phytosanitary safety;
- interstate and interdepartmental cooperation on the issue of ensuring food security in the region, the formation of a single «Road Map»;
- development of joint long-term forecast food balances for the region;
- harmonization of standardization, certification, food safety, etc.;
- digitalization in agriculture; introduction of digital technologies in the agri-food sector.

These and other measures contribute to achieving the main task – ensuring collective food security in the region.

References:

1. Facts about deserts and desertification // Electronic source, URL/ <https://www.un.org/ru/development/sustainable/desertification/>
2. The food crisis in the world and the adaptation of the Russian market to new challenges. Electronic source, URL/ <https://agriecomission.com/news/prodovolstvennyi-krizis-v-mire--i-adaptaciya-rossiiskogo-rynka-k-novym-vyzovam>
3. Measuring various manifestations of food security// Electronic source URL// <https://www.fao.org/3/i3434r/i3434r02.pdf>
4. The state of affairs in the field of food security and nutrition in the world. Annual report jointly prepared by FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO// Electronic source, URL/ <https://www.fao.org/documents/card/ru/c/cc0640ru>

ФОТОМАТЕРИАЛДАР

---•---

ФОТОМАТЕРИАЛЫ

---•---

PHOTO MATERIALS

«Жаңа геосаяси жағдайдағы Орталық Азия ынтымақтастығы:
сын-қатерлері мен келешегі»
халықаралық конференцияның ашылуы.

Открытие международной конференции
«Центральноазиатское сотрудничество в новых геополитических условиях:
вызовы и перспективы».

Opening of the international conference
«The cooperation of Central Asia in the new geopolitical environment:
challenges and opportunities».

«Жаһандық үдерістер контекстіндегі Орталық Азия: сын-қатерлер мен қауіптер»
пленарлық отырысы.

Пленарное заседание
«Центральная Азия в контексте мировых процессов: вызовы и риски».

Plenary «Central Asia in the Context of Global Processes: Challenges and Risks».

ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ директоры Еркін Тұқымов.

Директор КИСИ при Президенте РК Еркін Тукумов.

Yerkin Tukumov, Director of KazISS under the President of the RK.

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік кеңесшісі Ерлан Қарин.

Государственный советник Республики Казахстан Ерлан Карин.

Erlan Karin, State Counsellor of the Republic of Kazakhstan.

БҰҰ Бас хатшысының Орталық Азия бойынша арнайы өкілі – БҰҰ Орталық Азиядағы превентивтік дипломатия жөніндегі өңірлік орталығының басшысы
Наталья Герман.

Специальный представитель Генерального секретаря ООН по Центральной Азии
– глава Регионального центра ООН по превентивной дипломатии в Центральной
Азии Наталья Герман.

Natalia Gherman, Special Representative of the UN Secretary-General for Central Asia -
Head of the UN Regional Center for Preventive Diplomacy in Central Asia.

Конрад Аденауэр атындағы Қордың Қазақстандағы өкілдігінің директоры
Йоханнес Д. Рай.

Директор представительства Фонда им. Конрада Аденауэра в Казахстане
Йоханнес Д. Рай.

Johannes D. Ray, Head of the Konrad-Adenauer-Stiftung office in Kazakhstan.

Бірінші панельдік сессия
«Орталық Азиядағы аймақтық бірлесу және ынтымақтастық перспективалары».

Первая панельная сессия
«Перспективы региональной кооперации и сотрудничества в Центральной Азии».

First panel session
«Prospects for Regional Cooperation and Cooperation in Central Asia».

Екінші панельдік сессия «Орталық Азиядағы көлік дәліздері:
жаңа жағдайдағы келешегі».

Вторая панельная сессия «Транспортные коридоры в Центральной Азии:
перспективы в новых условиях».

Second panel session «Transport Corridors in Central Asia:
Prospects in a New Environment».

Үшінші панельдік сессия
«Азық-түлік қауіпсіздігі – Орталық Азияның күн тәртібіндегі басым мәселе».

Третья панельная сессия
«Продовольственная безопасность – приоритетный вопрос повестки дня
Центральной Азии».

Third panel session
«Food security is a priority issue on the Central Asian agenda».

Орталық Азия елдерінің стратегиялық зерттеулер институттарының директорлары.

Директора институтов стратегических исследований стран Центральной Азии.

Directors of institutes of strategic studies of Central Asia.

Қырғыз Республикасының Ұлттық стратегиялық зерттеулер институтының директоры Рустам Асизбаев.

Директор Национального института стратегических исследований Кыргызской Республики Рустам Асизбаев.

Rustam Asizbaev, Director of the National Institute for Strategic Studies of the Kyrgyz Republic.

Тәжікстан Республикасының Президенті жанындағы Стратегиялық зерттеулер орталығының директоры Хайриддин Усмонзода.

Директор Центра стратегических исследований
при Президенте Республики Таджикистан Хайриддин Усмонзода.

Khayriddin Usmonzoda, Director of the Center for Strategic Studies under the
President of the Republic of Tajikistan.

Өзбекстан Республикасының Президенті жанындағы
Стратегиялық және өңіраралық зерттеулер институты
директорының орынбасары Бобур Усманов.

Заместитель директора Института стратегических и межрегиональных
исследований при Президенте Республики Узбекистан
Бобур Усманов.

Bobur Usmanov, Deputy Director of the Institute for Strategic and
Interregional Studies under the President of Uzbekistan.

Орталық Азия халықаралық институтының директоры Анвар Насиров
(Өзбекстан).

Директор Международного института Центральной Азии Анвар Насиров
(Узбекистан).

Anvar Nasirov, Director of the International Institute of Central Asia
(Uzbekistan).

ҚР Сыртқы істер министрлігінің Орталық Азия департаментінің директоры
Ерлан Құбашев.

Директор Департамента Центральной Азии Министерства иностранных дел РК
Ерлан Кубашев.

Yerlan Kubashev,
Director of the Central Asia Department, Ministry of Foreign Affairs of the RK.

«Тәуекелдерді бағалау тобының» директоры Досым Сатпаев.

Директор Группы оценки рисков Досым Сатпаев.

Dosym Satpayev, Director of the Risk Assessment Group.

«Экономикалық зерттеулер институты» АҚ басқарма төрағасының орынбасары
Әлихан Абақанов.

Заместитель председателя правления АО «Институт экономических
исследований» Алихан Абаканов.

Alikhan Abakanov, Deputy Chairman of the Management
Board of the Economic Research Institute JSC.

Crossroads Central Asia Foundation сарапшысы, саясаттанушы Эмиль Джураев
(Қырғызстан).

Эксперт Фонда Crossroads Central Asia политолог Эмиль Джураев
(Қырғызстан).

Emil Dzhuraev, Political scientist, Crossroads Central Asia Foundation expert
(Kyrgyzstan).

Тәжікстан Республикасының Президенті жанындағы Стратегиялық зерттеулер орталығының сыртқы саясатты талдау және болжау бөлімінің басшысы
Бахтиёр Холиков.

Начальник управления анализа и прогнозирования внешней политики
Центра стратегических исследований при Президенте Республики Таджикистан
Бахтиёр Холиков.

Bakhtiyor Kholikov, Head of the Department of Foreign Policy Analysis and Forecast,
Center for Strategic Studies under the President of the Republic of Tajikistan.

Азиялық зерттеулер институтының директоры Сұлтан Әкімбеков.

Директор Института азиатских исследований Султан Акимбеков.

Sultan Akimbekov, Director of the Institute of Asian Studies.

Өзбекстан Республикасының Президенті жанындағы Стратегиялық және өңіраралық зерттеулер институтының бөлім басшысы Марат Аитов.

Руководитель отдела Института стратегических и межрегиональных исследований при Президенте Республики Узбекистан Марат Аитов.

Marat Aitov, Head of Department at the Institute for Strategic and Interregional Studies under the President of the Republic of Uzbekistan.

Түрікменстан СИМ Халықаралық қатынастар университетінің
Стратегиялық зерттеулер орталығының ғылыми қызметкері Довлетмурад Мамедов.

Научный сотрудник Центра стратегических исследований Университета
международных отношений МИД Туркменистана Довлетмурад Мамедов.

Dovletmurad MAMEDOV, Researcher at the Center for Strategic Studies of the University
of International Relations of the Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan.

Тәжік ұлттық университетінің халықаралық қатынастар
факультетінің аға оқытушысы Шерали Ризоён.

Старший преподаватель факультета международных отношений
Таджикского национального университета Шерали Ризоён.

Sherali Rizoyon, Senior Lecturer, Faculty of International Relations,
Tajik National University.

Орталық Азия халықаралық институтының бөлім меңгерушісі Тимур Рахимов
(Өзбекстан).

Заведующий отделом Международного института Центральной Азии
Тимур Рахимов (Узбекистан).

Timur Rakhimov, Head of Department, International Institute of Central Asia
(Uzbekistan).

Әлемдік экономика және дипломатия университетінің халықаралық проблемаларды қолданбалы талдау кафедрасының доценті Рустам Махмудов (Өзбекстан).

Доцент кафедры прикладного анализа международных проблем Университета мировой экономики и дипломатии Рустам Махмудов (Узбекистан).

Rustam Makhmudov, Associate Professor, Department of Applied Analysis of International Problems, University of World Economy and Diplomacy (Uzbekistan).

Қырғыз Республикасының Ұлттық стратегиялық зерттеулер институты
директорының орынбасары Айдай Темикеева.

Заместитель директора Национального института стратегических исследований
Кыргызской Республики Айдай Темикеева.

Aidai Temikeyeva, Deputy Director of the National Institute for Strategic Studies
of the Kyrgyz Republic.

ҚР Президенті ҚЗСИ-дың Алматы қаласындағы өкілдігінің басшысы
Әсел Әбен.

Руководитель Представительства КИСИ при Президенте РК в г.Алматы
Асель Абен.

Asel Aben, Head of KazISS Representative Office in Almaty.

Конференцияға қатысушылар.

Участники конференции.

Conference participants.

Конференцияға қатысушылар.

Участники конференции.

Conference participants.

Конференция сессиялары арасындағы үзіліс кезінде пікір алмасу.

Обмен мнениями в перерыве между сессиями конференции.

Exchange of views during a break between conference sessions.

Конференцияны қорытындылау.

Подведение итогов конференции.

Summarizing the results of the conference.

**Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы
Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институты (ҚСЗИ)
Қазақстан Республикасы Президентінің 1993 жылғы
16 маусымдағы Жарлығына сәйкес құрылған
мемлекеттік болжамдық-талдау мекеме.**

Талдау орталықтарының 2020 жылғы Дүниежүзілік индекс-рейтингіне сәйкес (Global Go To Think Tank Index Report, University of Pennsylvania) ҚСЗИ Кавказ, Орталық және Оңтүстік Азияның жетекші талдау орталықтарының үштігіне кіреді (58 орталықтан), сондай-ақ «Covid-19-ға ең үздік саясат және институционалдық жауап» номинациясы бойынша әлемнің топ ақыл-ой орталықтарының қатарына кірді. Бұл номинацияға әлемнің түкпір-түкпірінен 83 талдау орталығы кірді, олардың ішінде ҚСЗИ Орталық Азия елдерінен кірген жалғыз құрылым болды.

Институттың негізгі қызметі – Қазақстан Республикасы Президентінің қызметін мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатының стратегиялық бағыттары бойынша талдамалық, зерттеу және сараптамалық қамтамасыз ету.

ҚСЗИ мекен-жайы мен байланыс телефоны:

Қазақстан Республикасы, 010000

Астана қ., Бейбітшілік к-сі 4

Тел.: +7(7172) 75-20-20

Факс: +7(7172) 75-20-21

E-mail: office@kisi.kz

www.kisi.kz

kisi_kz

kisi_kz

kisi.kz

kaz_iss

КИСИ при Президенте РК

«ЖАҢА ГЕОСАЯСИ ЖАҒДАЙДАҒЫ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ҮНТІМАҚТАСТЫҒЫ: СЫН-ҚАТЕРЛЕРІ МЕН КЕЛЕШЕГІ»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

Редактор-корректор Бакирова А.М.
Мұқабала дизайны мен беттеу Цой Т.В.

Қалып 70x100/16.

Ш.б.т. 14.

Офсеттік басылым.

Тираж 500 дана.

Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы
Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институты,
010000, Астана қ., Бейбітшілік көш., 4.

«Надежда 2050» баспаханасында басылды,
Көкшетау қ., Баймұқанов көш., 3.